REBREANU

opere

Eva Adam
a Adam şi Eva Adam
am şi Eva Adam şi Eva
i Eva Adam şi Eva Adam şi
Adam şi Eva Adam şi Eva A
şi Eva Adam şi Eva Adam şi
Adam şi Eva Adam şi Eva A
Eva Adam şi Eva Adam şi
m şi Eva Adam şi Eva
Adam şi Eva Ada
Eva Adam

Editura Minerva

ÎNCEPUTUL

Odaia era albă ca un culcuș de fecioară. Apusul își filtra agonia prin două ferestre înalte, schițînd pe parchet două romburi de lumină portocalie, care cuprindeau picioarele patului într-o îmbrățișare tremurătoare.

Un miros straniu de albeață respirau pereții proaspăt văruiți și se cernea în unde subțiri pe măsuța cu trei scaune dintre ferestre, pe soba de teracotă din colț, pe noptiera de la căpătîiul patului și chiar pe jilțul de paie în care veghea sora de caritate Dafina, îmbrăcată în șorț alb, cu bonetă albă pe creștet și cu o cruciuliță roșie între sînii plini de sănătate. Din unghere răsăreau umbre sfioase, cenușii, înaintau domol și apoi, brusc, se stingeau, speriate parcă de tăcerea deasă ce căptușea odaia și înghițea tic-tacul grav al pendulei atîrnate deasupra calendarului, pe fîșia de zid dintre cele două geamuri.

Dafina ședea neclintită, cu mîinile în poală pe ziarul împăturit frumos, privind la bolnavul care zăcea cu brațele întinse peste învelitoarea albă, capul

înfășurat într-un pansament alb din care i se vedea numai fața de ceară, vrîstată cu trei linii negre paralele — sprîncenele, genele și mustățile. Pleoapele-i închise păreau niște pete violete, iar buzele cărnoase erau atît de palide că de-abia li se deosebeau marginile.

În ochii surorii de caritate mocnea îndoiosare și nedumerire. Compătimea pe bietul bolnav cu toată pasiunea, mai ales de cînd descoperise că e victima unei drame amoroase. Era foarte blîndă și tot atît de sentimentală. Cîrlionții aurii răzvrătiți îi alintau obrajii rumeni, și ochii ei leneși, albaștri, pîlpîiau în lacrimi. Colega pe care a schimbat-o azi dimineață i-a șoptit în grabă că pacientul e un profesor mare, că a fost împușcat de un muscal gelos, că l-au adus aseară tîrziu aci, la Sanatoriul Sf. Maria, și că doctorul Filostrat e tare înfuriat, ceea ce înseamnă că șansele de scăpare sunt puține...

Pentru Dafina, fire lacomă de iubiri romantice, cuvintele tovarășei fură ca un bob de sare pe o rană vie; inima îi sfîrîia de curiozitate. Dorea amănunte, multe, minunate, și nu venea nimeni să i le dea. Bolnavul nu se clintise toată ziua; nici cînd i s-a schimbat pansamentul n-a deschis ochii. Pe foaia de temperatură, cu litere caligrafice, scria doar numele: Toma Novac.

A avut mari speranțe în *Universul* pe care i l-a strecurat, spre amiazi, tovarășa. „Drama din Strada Albă" însă era lichidată în cîteva rînduri seci. Dafina le-a citit și răscitit, căutînd înțelesuri tainice în frazele convenționale. Negăsind ce rîvnea, sufletul i se scălda într-o tristețe sură în care pluteau, ca firicele destrămate dintr-o țesătură veche, cuvintele tipărite: „Ieri, pe la orele șapte seara, în Strada Albă no. 7, emigrantul rus Ștefan Alexandrovici Poplinski, stabilit de curînd în Capitală, venind de la Berlin unde se refugiase

în urma revoluției, a tras patru focuri de revolver asupra d-lui Toma Novac, bine cunoscutul profesor de la Universitatea din București. Cauza crimei pare a fi eterna gelozie. Din primele cercetări ar rezulta că simpaticul profesor a fost surprins în flagrant delict de adulter cu tînăra și frumoasa soție a străinului gelos. Toate patru gloanțele au lovit în plin, încît profesorul Novac, transportat grabnic la sanatoriul doctorului Filostrat, se află în agonie. Numai o minune i-ar mai putea salva viața. Criminalul a fost arestat. Doamna a scăpat neatinsă, alegîndu-se doar cu spaima. Crima a produs o senzație imensă deoarece asasinul este descendentul unei familii mari; se zice chiar că ar fi baron. În Capitală avea puține cunoștințe. Era hotărît să rămîie definitiv în țară, frumoasa lui soție fiind originară din Basarabia, unde se spune că ar avea moșii străvechi..."

Dar cum e eroina? Și cum s-au cunoscut, cum s-au iubit, cum au fost surprinși? Apoi criminalul?... Întrebările frămîntau pe Dafina în jilțul de paie ca într-un scaun de tortură. Încerca să-și mai astîmpere setea cîntărind pe eroul dramei. Îi plăcea. Își zicea că merită să fie iubit și de o contesă. Îl iubea.

Pe urmă îi veni să citească iar, mai atent, știrea din ziar. Poate că totuși va descoperi vreun semn între rînduri asupra pacientului iubit. Desfășură domol gazeta și se adînci în „Crima din Strada Albă".

Atunci Toma Novac ridică pleoapele ca și cînd s-ar fi trezit dintr-un somn fără visuri. O durere uniformă îi înfășura tot corpul. Lumina moale îi ustura ochii mari negri, cu o lucire stranie, cu bulbii roșii ca înecați în sînge. Văzu întîi pendula dintre ferestre: limba se legăna rar, greoi, fără zgomot, iar cadranul părea spălăcit de nu putea distinge nici cifrele, nici

minutarele. Dedesubt însă, pe calendarul de perete, citi ușor un șapte negru arab și altul roșu roman.

„Ciudat calendar!“ îi trecu prin minte. „Și luna e scrisă cu cifre... N-am mai pomenit...“

Și numaidecît își zise, parc-ar fi vrut să-și controleze luciditatea:

„Ziua a șaptea din luna a șaptea... Coincidență!... Care-i luna a șaptea?“

În aceeași vreme însă privirile ochilor imobili lunecau, mirate și întrebătoare, de ici colo:

„Unde sunt?... Ce s-a întîmplat?“

Pe frunte simțea o bandă de fier ce-i apăsa țeasta. Se gîndi să întindă brațul, să-și pipăie capul. Încercarea de mișcare i-o reteză din începuturi o năvală de durere care-i stîrni un gemăt scurt, năbușit. Gemătul apoi scormoni alte dureri, ca niște cuțite înfipte deodată crestîndu-i trupul în mii de locuri, încît nu mai îndrăzni nici să închidă ochii.

Dafina auzi suspinul ca prin vis, se spăimîntă, scăpă ziarul din mîini, sări în picioare și murmură buimăcită, apropiindu-se de pat:

— Doriți ceva, domnule?... O, bine că v-ați...

Toma Novac de-abia acum o zări. Îl supără atît de rău că strînse repede pleoapele, uitîndu-și suferințele.

„Sanatoriu!“ se gîndi pe urmă mai nedumerit, aproape mînios. „Ce caut eu aici?... Ce s-a întîmplat?“

În loc de răspunsuri, urechile lui urmăreau respirația înfricoșată a surorii de caritate care rămăsese uluită lîngă pat. Peste un răstimp îi auzi pașii, numai trei, foșnetul rochiei de stambă nouă, pîrîitul scaunului de nuiele și pe urmă fîșîit de hîrtie. Dafina își întocmea ziarul, clătinînd din cap, cu ochii la eroul ei, al cărui piept se zbuciuma ca sfîrticat de o gheară nevăzută.

În tăcerea ce-și urzea din nou paianjenișul în odaie, gîndurile bolnavului porniră furtunos după explicații. Amintirea însăși parcă i-ar fi fost rănită, nu izbutea să se înfiripeze. Crîmpeie vagi îi răsăreau și se stingeau în creieri, fără să se poate închega într-o rînduire cu rost. Tocmai tîrziu se ivi, șovăitor, chipul unei femei care-și smulse numele din caleidoscopul cioburilor de imagini:

„Ileana..."

Apoi numele porni singur, în zigzaguri vertiginoase, să adune într-un mănunchi amintirile răzlețe și amorțite. Chipul femeiei se limpezea acum: un căpșor blond cu niște ochi în care bulbucea fericirea... Îi răsări în suflet o bucurie atît de fierbinte că într-însa parcă i se topiră îndată toate durerile. O clipă. Apoi în spatele femeii se ridică o umbră care o îmbrățișă, din ce în ce mai brutal, pînă cînd vedenia bălaie se transformă într-o figură sălbatică și hidoasă cu privirea clocotitoare de ură. Pe urmă patru răbufnituri, ca lovituri de ciocan, îi răsunară în urechi, izgonind chiar fărămiturile de gînduri din creierii aprinși. Bubuiturile, mereu cîte patru, se repetau tot mai repede, amalgamîndu-se în sfîrșit într-un vîjîit prelung ce-i alerga prin oase, prin carne, prin nervi, aţîţînd pretutindeni focare de dureri. Apoi și vîjîitul se curmă brusc, parcă i s-ar fi extirpat rădăcinile auzului, lăsînd în urmă doar un întunerec amar în care rătăceau iarăși frînturi de gînduri fără stăpîn, ca stropii de ploaie în noaptea vîntoasă de toamnă.

„Acum trebuie să mor!" îi luci în sfîrșit deodată, ascuțit ca o săgeată.

Gîndul îl întărîta întocmai ca cleștele de fier ce-i zdrobea fruntea. Ar fi vrut să-l strivească, dar își simțea adormite toate puterile.

„Acuma trebuie să mor!“ îi juca prin creieri, stăruitor, un ritm sprinten ca o sfidare.

Necutezînd să-l alunge căută să se împace cu el: „Cine se naşte trebuie să moară.“

Un zîmbet ironic îi înflori alături. Asta era o lozincă de-a lui împrumutată din înţelepciunea populară. O repetase peste douăzeci de ani, tam-nesam, pretutindeni, ostentativ, deşi îşi dădea seama cît e de ieftină. Şi totuşi, acuma parcă vorbele acestea, în ciuda ironiei, au dobîndit un înţeles nebănuit de adînc!

„Moartea e o ipoteză pînă în momentul cînd omul se pomeneşte în braţele ei, fără nici o speranţă de întoarcere.“

Fraza apăru nechemată, ca un răspuns la lozinca lui răsuflată. Îşi aducea aminte foarte clar cum a surîs, cu o superioritate îngîmfată, cînd a auzit-o întîia oară, dar nu se putea dumeri unde a auzit-o şi cine a rostit-o? Silindu-se să descopere în trecut pe cel ce a spus fraza, se îmbulzi iar, poruncitor, gîndul:

„Acum trebuie să mor.“

Atît de poruncitor astă dată, că-i stîrni veşnica întrebare:

„De ce?“

Înaintea lanţului de argumente, fără început şi fără sfîrşit, prin care se silise o viaţă întreagă, zadarnic, să ajungă la o încheiere deplin satisfăcătoare, i se întruchipă în suflet iarăşi femeia de adineaori, mai ispititoare, ca o călăuză pentru o cale lungă şi necunoscută. Inima i se umplu deodată de o fericire dureros de mare. Numai o clipire ţinu, dar clipirea parcă răscumpăra din belşug suferinţele tuturor vieţilor.

„Fericirea adevărată e totdeauna o clipă — se gîndi bolnavul, cu amintirea ei proaspătă în suflet. Mai multă n-ar putea îndura firea omului care, deseori,

într-o viață de mulți ani, nu are norocul să întîlnească nici clipa aceasta, nici măcar să se apropie de ea.“

Toma Novac își simțea mintea limpede și liniștită, ca după o odihnă binefăcătoare. Amintirile îl pîndeau din toate ascunzișurile, se înșiruiau, zîmbeau, sfioase și albe ca florile castității. Îi mîngîiau inima, vorbindu-i numai despre Ileana.

Era o dimineață de mai cînd a întîlnit-o, întîmplător, pe o stradă plină de lume. A recunoscut-o înainte de a se apropia de dînsa, deși n-o mai văzuse niciodată. De cîteva zile inima lui o aștepta și o căuta. Și a găsit-o printre miile de oameni indiferenți. I-a zărit mai întîi ochii verzi cu luminile calde și moi. S-a cutremurat pînă în temeliile ființei lui, ca și cînd i s-ar fi lămurit fulgerător toate misterele vieții. Apoi li s-au încrucișat privirile și din uimirea ei a înțeles că și ea l-a recunoscut deși nu l-a mai văzut niciodată. Mergea la brațul unui bărbat străin, dar Toma simțea cum inima ei rămînea în urmă lîngă inima lui.

Șapte zile lungi a pierdut-o. Îndoieli și nădejdi i-au răscolit măruntaiele sufletului. Pe urmă s-au întîlnit iar, pe neașteptate. A urmărit-o pretutindeni, ceasuri întregi, pînă acasă, seara tîrziu. Și a doua zi a bătut la poarta ei, a intrat și s-au îmbrățișat înainte de a-și cunoaște numele. Își dădeau seama amîndoi că sufletele lor se căutau de mult, poate de mii și mii de ani.

Străinul, la brațul căruia o zărise pe stradă, i-a găsit îmbrățișați. În fața revolverului, Toma Novac a avut o singură grije: Ileana. A primit gloanțele fără nici o durere. Numai țipătul ei l-a durut, un țipăt desperat în care se sfîșia o inimă.

„Acuma trebuie să mor!“ îi țîșni iar în creieri un fir de argint înroșit ce arse amintirile dimprejur, lăsînd în urmă un gol cenușiu.“

Golul se mărea mereu ca o băşică în care sufli fără să-ţi pese că s-ar putea sparge.

„Asta înseamnă că se apropie sfîrşitul" — se gîndi bolnavul şi, pe portiţa gîndului, simţea cum se furişa în golul ameninţător o dîră de groază care totuşi părea plăcută.

În aceaşi clipă însă Toma Novac mai simţea că sora de caritate a venit iar lîngă pat; îi auzea chiar bătăile inimii.

„Se uită la foaia de temperatură — îşi zise dînsul. Acuma se uită la mine... Acuma ridică mîna... parc-ar vrea să-mi pipăie pulsul..."

Groaza dinlăuntru cu gîndurile de-afară se împreunară deodată într-un simţămînt de uşurare. Alte amintiri i se deşteptară, întîi încîlcite, apoi mai închegate şi în sfîrşit rotunjite ca verigile unui lanţ.

— A, Tudor Aleman! suspină Toma cuprins de o mulţumire mare. Da, da, Aleman... În sfîrşit.

Acum îşi dădu seama că Aleman a rostit fraza care-l zbuciumase adineaori şi că amintirea lui a fost aici, la picioarele patului, lîngă sora de caritate, aşteptînd doar prilejul să-şi vestească prezenţa şi să-i ofere toate lămuririle.

Un om mărunţel, slăbuţ, cu un barbişon alb, cu părul alb şi obrajii rumeni, cu nişte ochi negri veşnic zîmbitori şi atît de vii că privirea lor te pătrundea pînă în fundul sufletului. Toma Novac l-a cunoscut în casa avocatului Brebenaru, la un botez. A sosit tîrziu, în timpul slujbei religioase. Preotul citea şi cînta, un dascăl fonf îi răspundea, iar lumea împrejur sporovăia pe înfundate. Singur Aleman asculta cu

evlavie cuvintele evangheliei. La sfîrșit, după prezentări, Novac murmură indiferent:

— Frumoasă slujbă...

— Glasul lui Dumnezeu e totdeauna frumos — zise bătrînul cu o sclipire stranie în ochi.

Toma îl privi puțin mirat și trecu. Schimbă cîteva vorbe cu Brebenaru, apoi cu o doamnă grasă și cochetă, apoi se întoarse iar la Aleman parcă l-ar fi atras o vrajă. Omulețul explica unei domnișoare nerăbdătoare că moartea, ca și nașterea, n-are decît o însemnătate relativă în cursul adevăratei existențe a sufletului. Toma Novac, cu ironia-i obișnuită, își aruncă lozinca în cumpănă. Bătrînul însă răspunse grav cu o frază care se înfipse ca o suliță în mintea profesorului:

— Moartea e o ipoteză pînă...

Nu se mai despărțiră toată seara. Vorbiră numai despre viață și moarte și despre Dumnezeu. Aleman spunea lucruri ciudate, dar cu atîta candoare în privire că Toma îl asculta cu plăcere și numai în gînd își zicea că are de-a face cu un naiv.

— Naivitatea e virtute divină! spuse brusc Aleman, parcă ar fi citit gîndul interlocutorului său. Naivitatea, nu filosofia!

— Din păcate însă sunt tocmai profesor de filosofie — murmură Toma zîmbind.

— Știu. Am fost și eu — urmă bătrînul, puțin aprins. Ce-i drept, nu la universitate, ci la un biet liceu. Și am crezut în filosofie cum trebuie să fi crezut apostolii în Hristos. Dar cînd mi-a murit nevasta, cea dintîi, am întors spatele tuturor filosofilor. Atunci am priceput că filosofia e o jucărie de cuvinte. Un cuvînt explică alt cuvînt care lămurește iar un cuvînt, așa mereu, pînă ce, în pragul morții, sufletul se pomenește gol și părăsit în fața lui Dumnezeu.

— Din păcate însă eu sunt necredincios, așa că Dumnezeu... — îl întrerupse Toma Novac, tot zîmbind, deși mai nerăbdător.

— Eram sigur! triumfă Aleman cu o mîndrie supărătoare. De altfel și eu am fost necredincios. Cînd te-ai dezgustat de filosofie, nu mai vrei să crezi în nimic. Așa și eu, pînă ce mi-a murit a doua nevastă.

— Moartea convertește de obicei pe necredincioșii care nu așteaptă decît să creadă! făcu Novac cu un gest elegant, dar și cam batjocoritor.

— Da, da! Fără nici o ironie, domnule profesor! se încăpățînă bătrînul. Așa este! Căci moartea e taina tainelor și totodată cheia necunoscutului.

Oftă, își netezi barbișonul. Avea acuma ochii înlăcrimați și atît de blînzi, parcă s-ar fi scufundat într-un mister. Se uită la Toma cu umilință și cu căldură, încît profesorul se simți vinovat și se gîndi să-l împace cu o vorbă bună. Înainte de-a apuca să deschidă el gura, Aleman tresări ușor, ca și cînd și-ar fi venit în fire, și rosti, cu un alt glas și cu obișnuita-i privire surîzătoare:

— Iată, am alunecat! Aici e sărbătoarea vieții și noi vorbim despre moarte. Dacă îți face plăcere să continuăm, vino pe la mine, domnule profesor! Ca să te ispitesc, te anunț că am și o bibliotecă interesantă. Cînd vrei să te aștept?

Toma Novac îi dădu o zi și o oră, mai mult în glumă. Era hotărît să nu meargă. N-avea vreme de pierdut cu discuții zadarnice despre lucruri zadarnice. Totuși, la data stabilită, bătu la ușa bătrînului, care-l întîmpină cu o bucurie zgomotoasă:

— Știam că ai să vii! Trebuia să vii! Ai vrut să mă ocolești, dar...

După vreun ceas de vorbărie Toma Novac îl întrebă:

— Adică d-ta crezi că ai dezlegat taina cea mare?

Tudor Aleman răspunse repede, cu o convingere aproape ostentativă:

— Încă de-acum șapte ani! Și de-atunci moartea nu mă mai spăimîntă, căci viața adevărată e una și neîntreruptă, dincolo de viața și moartea pămîntească. Viața e Dumnezeu!

— Un cuvînt explică alt cuvînt și așa mai departe — glumi Novac. Ceea ce arată că filosofia n-a vrut să te părăsească, deși d-ta ai părăsit-o!

Atunci bătrînul întrebă scurt, aspru:

— D-ta ai văzut cum mor oamenii?

— Cum mor? ... Da ... cred că da ... — îngînă Toma, nesigur din pricina uimirii.

— Ei bine, eu am văzut murind sute, sute de oameni! zise Aleman cu o înflăcărare subită, în care fîlfîia credința pătimașă. Și în ochii multora am zărit străfulgerările ce luminează și lămuresc misterul. În clipa morții de-abia omul e dezlegat să explice ceea ce n-a putut înțelege pe pămînt: începutul și sfîrșitul între care se înșiră cele șapte vieți ale sufletului. Cele mai cumplite chinuri ale morții trupești nu sunt în stare să înăbușe licărirea în care trăiește, în afară de timp și spațiu, scînteia divină. Am șovăit mult, și eu, pînă să înțeleg. Științele pozitive m-au obișnuit să-mi impun multiple verificări înainte de a crede.

— Un fel de metempsihoză împrospătată — murmură profesorul, ridicînd din umeri.

— Poate că da ... Fiindcă ținem negreșit să tălmăcim prin vorbe o realitate pe care numai sufletul o poate pătrunde. O, Doamne, ce ușor e să iei în rîs chiar pe Dumnezeu! adăogă bătrînul cu imputare.

— Dar omul care gîndește, nu se poate mulțumi cu realități sufletești nelămurite! D-ta zici că ai pătruns rostul vieții și al lumii. Înțelegerea d-tale totuși nu înseamnă nimic, dacă nu e accesibilă tuturor.

Toma Novac dorea o explicație clară, rotundă, ca un sistem în care toate părțile se potrivesc între ele spre a alcătui împreună un întreg. Aleman însă parcă se ferea de o expunere, obiectînd în răstimpuri că legile sunt o născocire omenească și deci incapabile să îmbrățișeze esența lucrurilor. Se pierdea în amănunte și digresiuni, iar cînd își dădea seama, revenea, începea altă idee.

— D-ta ai călătorit mult — zise bătrînul deodată vesel, ca și cînd ar fi găsit ce căuta. Nu ți s-a întîmplat să ai impresia că ai mai umblat prin unele ținuturi, deși știai bine că le vedeai întîia oară în viața asta? Sau n-ai întîlnit niciodată vreo persoană absolut necunoscută și pe care totuși să simți precis că o cunoști?

— Da ... Exact! răspunse Toma înviorat. Chiar și d-ta . . . Din clipa cînd te-am văzut la Brebenaru, mă bate mereu gîndul că te-am mai întîlnit și mă întreb: unde?

— Aceeași siguranță o am și eu — zîmbi Aleman. Parcă am fi fost buni prieteni, cîndva, demult, poate în altă viață.

— Dacă cumva n-o fi la mijloc vreo sugestie — adăogă profesorul, gînditor.

— Nu, nu! Asta nu se lichidează cu o vorbă goală! se împotrivi bătrînul. Sugestie! Iar o vorbă! Îndată ce lipsește explicația, vine un cuvînt sec s-o înlocuiască.

Se plimba agitat de ici-colo, cu mîinile la spate, bufnind. Apoi, parcă supărarea i-ar fi rînduit gîndurile, urmă:

— Cine vrea să explice *totul* prin cuvinte, ajunge curînd să nu poată explica nimic! Eroarea începe din clipa cînd vrem să identificăm cuvîntul cu spiritul. Sufletul n-are nevoie de cuvinte pentru a înțelege. Sufletul comunică direct cu lumea spirituală, cu lumea lumilor. Și doar spiritul e esența, spiritul etern, infinit, cuprinzător a toate. Însăși lumea materială nu poate fi decît o față a esenței divine. Veșnica materie e implicată de esența ei. De altfel materia și toată lumea materială există numai în funcție de percepția omenească. Densitate, coloare, căldură, toate atributele materiei există numai pentru om. În fond nu e nici o deosebire între eterul sideral și corpurile cerești; toate sunt, în ultimă analiză, o formă de manifestare a spiritului. Modificările aparente alcătuiesc și întrețin atributele fără număr. Precum materia se transformă neîncetat, dobîndind, prin aceasta, o existență efectivă, și spiritul are să-și asigure echilibrul atributelor printr-o perpetuă regenerare. Licăririle spirituale trebuie să se îmbine permanent cu schimbările din planul material. Regenerarea spiritului nu se poate săvîrși decît prin identificarea cu materia. Transformările materiei sunt astfel înfățișări diverse ale spiritului animator, începînd cu cele mecanice și pînă la cele biologice. Deosebirea e numai de grade, încît gradul suprem ar fi omul în care spiritul se recunoaște pe sine însuși dincolo de scoarța materială.

Dacă materia e aceeași în atomii ei, spiritul cuprinde virtual toată dumnezeirea. Întreg și parte sunt identice. Ca și atomii materiali, miliardele de miliarde de atomi spirituali se află într-o mișcare eternă între lumea materială și cea spirituală. Viața unui atom e însăși viața universului. Unul e *totul* și *totul* e unul.

Dar atomul material e echilibrul dintre două energii. În atomul spiritual echilibrul îl formează două principii. Echilibrul principiilor e spiritualitatea. Cînd atomul se rupe în planul spiritual, echilibrul i se frînge, principiile se diferențiază și se prăbușesc în planul material. Timpul și spațiul devin realități pentru părțile întregului. Începe viața materială. Cele două principii însă rămîn esența spirituală și în transformările pe care le îndură ca animatori materiali. Spiritul pur palpită în ele ca un ideal spre care rîvnesc necontenit. Întoarcerea în planul spiritual totuși e imposibilă pînă ce nu vor redobîndi, prin unire, echilibrul pierdut. Rîvna lor spre idealul spiritual se concretizează astfel în penibila încercare de a se regăsi și de a se reuni.

În planul material, cele două principii reprezintă infinitele forme ale pozitivului și negativului, care, pe treptele mai de sus ale scării vieții, se numesc masculin și femenin. Cînd principiul își recunoaște originea, apare sufletul și omul!

Iată acuma un atom spiritual pierzîndu-și echilibrul. Cele două principii se diferențiază îndată în două suflete, bărbat și femeie, sortite de-acum vieții materiale. Urmează căi diferite spre aceeași țintă. Trebuie să treacă prin toate planurile existenței pămîntești, purtînd pretutindeni dorul lor de unire și permanenta nostalgie după lumea spirituală. În clipa cînd sufletul gol se întrupează, începe viața omului. Pentru suflet e încercarea supremă. Încătușat complet în coaja materială, trebuie să-și recucerească anevoie cunoștința de sine, să urmeze supus legile vieții materiale. Mereu trează stăruie doar trebuința de-a găsi perechea lui de echilibru. Bărbatul și femeia se caută în vălmășagul imens al vieții omenești. Un bărbat din mi-

lioanele de bărbaţi doreşte pe o singură femeie, din milioanele de femei. Unul singur şi una singură! Adam şi Eva! Căutarea reciprocă, inconştientă şi irezistibilă, e însuşi rostul vieţii omului. Pentru a înlesni căutarea aceasta se fac, se refac şi se desfac toate legile şi convenţiile morale şi sociale, tot ceea ce se numeşte emfatic progresul omenirii. Instinctul iubirii e reminiscenţa originii divine. Prin iubire numai se poate uni sufletul bărbatului cu sufletul femeii pentru a redeveni parte din lumea spirituală. Iubirea aceasta e rodul divin al sufletului omenesc. Dumnezeu sub chipul iubirii trăieşte în om.

Iubire şi Dumnezeu, conştient sau inconştient, trebuie să alcătuiască suprema preocupare a sufletului omenesc. Fără de ele omul nici n-ar putea exista!

O viaţă omenească nu ajunge însă pentru a prilejui întîlnirea bărbatului cu femeia. Spaţiul şi timpul sînt piedeci pe care sufletul strîns în obezile materiale numai treptat le poate învinge. Apoi chiar cînd le-a învins, intervin obstacolele convenţiilor sociale care de multe ori sînt mai puternice decît puterile oricărui om. Avîntul sufletului se sfarmă în clipa prăbuşirii trupeşti. Moartea materială descătuşează sufletul fără a-i înlesni posibilitatea de unire cu sufletul pereche. Unirea lor numai în viaţa materială poate fi mîntuitoare. Aşa sufletul slobozit după întîia incarnare va pluti în alte planuri ale lumii ca o sărmană conştiinţă pură, aşteptînd prilejul unei noi întrupări omeneşti. A doua viaţă pe pămînt începe, şi moartea o curmă iar, şi sufletul tot nu şi-a dobîndit perechea adevărată. Apoi urmează a treia viaţă, secerată de a treia moarte. Apoi alta şi iar alta. Poate că în timpul unei reincarnări celălalt suflet a rămas în vreo sferă

îndepărtată; atunci omul simte cumplit zădărnicia vieții pămîntești și a tuturor zbuciumărilor sale, încercînd să se apropie de Dumnezeu prin singurătate și meditație.

Cîte vieți terestre alcătuiesc o viață adevărată?... Șapte!... De ce tocmai șapte? O, Doamne, Doamne, de ce șapte? Dar pentru că șapte e numărul sfînt! A fost sfînt totdeauna, în toate sufletele!

Fiecare moarte materială pecetluiește regretul zădărniciei. În ochii muribundului, în lumina ultimei clipe, tremură durerea neputincioasă a sufletului. A trăit în zadar.

A șaptea viață aduce de-abia fericirea unirii cu celălalt suflet. De aceea a șaptea moarte cuprinde revelația. Fiindcă moartea a șaptea înseamnă sfîrșitul existenței materiale și începutul întoarcerii în lumea spirituală, sufletul retrăiește într-o străfulgerare toate viețile anterioare pentru a se putea bucura mai deplin de strălucirea vieții noi, eterne, ce-l așteaptă. De-acuma nu va mai rătăci în sferele lumii materiale, ci, transformat în principiu pur, echilibrat iarăși în atom spiritual cu celălalt suflet, redevenit de asemenea principiu, își va relua existența divină în planul spiritual.

Și iată cercul închis! Spiritul regenerat prin materie, materia animată prin spirit! Unitatea desăvîrșită prin dualitate.

Aleman se oprise de mult în fața lui Toma, care ascultă cu ochii în pămînt. Glasul bătrînului avea inflexiuni ciudate. Cînd tăcu Aleman, Toma tresări parcă tăcerea l-ar fi deșteptat dintr-un vis. Ridică fruntea. Aleman își mîngîia barbișonul cu amîndouă mîinile pe rînd, zîmbea plin de încredere.

— Pe d-ta te mulțumește aievea sistemul? întrebă Novac cu o sfială neobișnuită.

— Care sistem? se minună Aleman. Nu, nu! Nici un sistem! Sistem înseamnă o compoziție savantă, pe cînd eu ți-am povestit doar o evoluție sufletească!

— Dar evoluția d-tale, trebuie să recunoști, e o simplă combinație metafizică, domnule Aleman! zise Toma, iar puțin ironic. Pe de o parte disprețuiești filosofia ca pe o creație hibridă a minții, de altă parte însă clădești pe o revelație îndoielnică un adevărat labirint arbitrar.

Bătrînul se posomorî și întrerupse cu o amenințare:

— Ai să te convingi totuși odată că vorbele sufletului merită mai multă încredere!

— Încrederea nu vine decît prin verificarea directă!

— Verificarea directă e rezervată pentru clipa supremă! reluă Aleman mai patetic. Atunci ai să-ți aduci aminte! Eu sînt mai înțelept ca d-ta; am priceput din moartea altora și am învățat. Cei mulți nu se cuminț̦esc decît prin moartea lor.

— În orice caz verificarea în clipa supremă e cam tardivă, așa că . . .

— Bine . . . bine . . . bine — repetă bătrînul, mohorît, drept încheiere. Nu mai stăruim! . . . Bine . . . bine . . . bine . . .

Totuși se împrieteniră. Se întîlneau des. Vorbeau mereu despre aceleași lucruri. Aleman găsea veșnic amănunte noi care credea că lămuresc mai bine ceea ce nu se poate pătrunde dintr-o singură ochire. Pe Toma însă îl interesa mai mult omul decît construcțiile lui. Uneori, gîndindu-se la el, se tulbura și-i bătea inima, roasă parcă de o teamă. Atunci îndoiala îi șoptea: „Dar dacă?“ . . . O alunga îndată. Se rușina că el, profesor de filosofie, poate fi zdruncinat de închipuirile unui bătrîn exaltat . . .

★

„De ce mi-au venit tocmai acum în minte toate vorbele lui?“ se întrebă bolnavul, cuprins deodată de un cutremur.

O clipă întrebarea rătăci de colo pînă colo printre cutiuțele creierului. Un crîmpei mai chinuitor o izgoni:

„Dar dacă? . . .“

Gîndul nu îndrăznea să se întregească. Inima lui Toma îl simțea însă ispititor, mai dureros decît dacă ar fi fost sfîrșit.

„Clipa supremă conține verificarea directă — își aminti pe urmă, slab, ca o voce dintr-altă lume.“

Amintirea îi stinse durerea din inimă, încît se simți iar mulțumit, încrezător. Își zise că poate gîndurile stranii ce i se vîltoresc în minte sunt aiurări pricinuite de febra care l-a doborît. Pe urmă își zise totuși că nu poate fi vorba de aiurări. Conștiința i-e foarte limpede, atît de limpede, că acuma aude chiar ticatul pendulului, ba și un ciripit de păsări, de-afară, prin geamurile duble. Ar mai fi trebuit, ca să se convingă deplin, să deschidă ochii, dar nu cuteza de frică să nu-l năpădească iar durerile. De cînd s-a trezit, acuma parcă se simțea mai liniștit. Doar respirația îi era grea, fiindcă își auzea plămînii gemînd.

Deodată un zgomot nou îi izbi urechile.

„Vine cineva . . . Cine-o fi?“ se gîndi, auzind cum se scoală sora de caritate din jilțul de paie și cum jilțul suspină ușurat de povară.

Zgomotul dăinui cîteva clipe în coridor, apoi ușa se deschise larg în țîțîni unse. Doctorul Filostrat, înalt, uscat, ras, cu părul bogat și creț, apăru în prag. Făcu un gest de cavaler medieval, zicînd curtenitor:

— Poftim, doamnă . . . Poftește și d-ta, domnule Aleman.

O doamnă zveltă, blondă, în rochie neagră simplă, cu pălărie mică neagră, intră șovăind, murmurînd ceva cu voce muiată în lacrimi. Tudor Aleman, în jachetă cenușie, cu cravata neagră, cu joben cenușiu într-o mînă și în cealaltă cu un bastonaș tineresc, se repezi în odaie parcă l-ar fi împins cineva de la spate. Privirile amîndurora căutau pe bolnav, fără măcar să observe pe Dafina, rămasă cu gura căscată la doamna frumoasă în care bănuia pe însăși eroina dramei din Strada Albă.

Doctorul închise ușa cu băgare de seamă, se apropie de pat, se uită la bolnav, îi atinse pulsul cu un deget, întrebînd pe sora de caritate.

— Ei?

— Nimic, domnule doctor — bolborosi Dafina încurcată mai ales de privirile doamnei. Adineaori a deschis puțin ochii, cîteva secunde, și de-atunci e mai neliniștit. Vedeți ce greu respiră!

— Ei da — mormăi Filostrat cu o ușoară strîmbătură. Ce să facem? Mare-i Dumnezeu . . .

Doamna veni lîngă Filostrat, întrebătoare și rugătoare, în vreme ce Aleman, în vîrful picioarelor, înconjură patul și ajunse lîngă Dafina.

— Doctore, doctore! șopti doamna atît de încet încît cuvintele păreau un oftat înăbușit.

Filostrat strînse din umeri în semn de compătimire și neputință. Ochii doamnei, verzi, mari, cu lumini de taină, se înmuiară într-un văl de lacrimi.

— Doamnă, vă rog . . . mult . . . doamnă! zise doctorul, blînd și totuși cu o mustrare. Mi-ați făgăduit c-o să vă stăpîniți durerea . . . Vă rog . . . V-am făcut o favoare deosebită cînd v-am îngăduit să-l vedeți, deși bolnavul are nevoie de liniște absolută. Gîndiți-vă că orice emoție i-ar putea fi fatală. Dacă n-ați fi

îndurat împreună cu el spaima atentatului, vă rog să credeți că niciodată n-aș fi consimțit să trec peste ... Așa, am fost silit să fac aceeași excepție și pentru domnul Aleman, prieten bun cu bolnavul.

Aleman, care examinase cu înfrigurare fața lui Toma Novac, trecu acuma repede de partea doctorului, bombănind cu imputare:

— De azi dimineață mă zbat să pătrund și ...

— Mulțumesc, doctore — murmură doamna foarte moale și puțin înecată de plîns.

Amîndouă glasurile izbiră ca niște săgeți urechile bolnavului. Auzise clar toate zgomotele, pașii, vorbele Dafinei și pe-ale doctorului. Ascultase însă numai ca să afle ceva despre starea lui. Glasurile noi îi vălmășiră o clipă simțurile.

„Ileana!"

Numele i se aprinse în inimă, stăpînitor, umplînd-o de fericire.

Încercă să i se încuibeze în minte gîndul:

„Aleman a venit pentru verificare ... E sigur că trebuie să mor ..."

Trecu însă ca un fulger, lăsînd întipărit în tot cuprinsul sufletului numai tremurarea glasului ei și numele:

„Ileana ..."

— Doctore, te rog, te implor, spune-mi drept, mai e vreo speranță? întrebă doamna, frîngîndu-și mîinile, cu ochii la bolnavul care se zbuciuma.

Toma sorbea glasul ca o sărutare fierbinte. Îi mîngîiau sufletul undele lui mătăsoase. Ileana pronunța cuvintele îndulcindu-le moldovenește, de păreau mai calde.

Fericirea era atît de vie în sufletul bolnavului încît se temea să nu-l înece. Inima îi bătea rar, ca și

cînd fiece bătaie ar fi căutat să prelungească clipele fericirii.

— Toate patru gloanțe s-au oprit în corpul victimei — explică Filostrat, grav, adresîndu-se lui Aleman. Situația e îngrijorătoare. Nici n-am încercat să le extragem. Poate să fie vreo hemoragie internă. De altfel a pierdut mult sînge, organismul s-a slăbit ... Extenuarea ... În sfîrșit, Dumnezeu mai face minuni!

— Și acuma din cauza mea se prăpădește! izbucni doamna nemaiputîndu-se stăpîni. Iartă-mă, Toma, iubirea mea, singura mea iubire dumnezeiască!

— Iubire și Dumnezeu — mormăi Aleman, gros, aspru, cu o lucire subită în ochii de tăciune.

În urechile bolnavului glasul Ilenei se împleti deodată cu al lui Aleman într-un amestec supărător. Simțea privirile lor. Îl usturau. Explicațiile doctorului i se păreau stupide. Ce primejdie, cînd conștiința lui e limpede ca apa de izvor! Vru să dovedească tuturor că a biruit moartea și încercă brusc să se ridice. Dureri furtunoase îi transformară mișcarea într-o zvîrcolire neputincioasă. Atunci se îndîrji mai rău și deschise mari ochii negri, cu bulbii înroșiți.

Întîlni tocmai privirea ei, tremurătoare de milă. Pe obrajii albi lacrămile curgeau șiroaie. Mîinile îi erau împreunate pe piept ca la rugăciune. În adîncimile verzi ale ochilor licărea trist iubirea tainică. În aceeași vreme însă vedea și ochii lui Aleman, două mărgele negre în care fîlfîia o curiozitate bolnăvicioasă.

Încrucișarea privirilor dură numai o clipă. Și atîta obosi pe Toma. Pleoapele parcă-i erau de plumb. Simțea că i s-au înțepenit deschise. Privirea ostenită i se odihni în peretele dintre cele două ferestre. Zări calendarul cu un șapte negru arab și altul roșu roman, iar deasupra pendula a cărei limbă se legăna rar, rar ...

Cadranul era acuma lucitor de alb. Minutarele, două dungi negre, însemnau ora şapte precis.

„Trei şapte . . . numărul sfînt . . .“ — îi trecu prin minte.

Auzi foarte clar şi în acelaşi timp glasul Ilenei şi pe al lui Aleman:

— Doctore, uite că moare . . . Scapă-l, doctore . . . sca . . .

— Vezi strălucirea rece a privirii, doctore? Ai vă . . .

Auzul i se frînse brusc, parcă s-ar fi trîntit o uşă tăind în două cuvintele, lăsînd afară silabele din urmă. Apoi geana de lumină i se stinse în ochi, lăsînd suspendată în stînga limba pendulei.

„Acuma e clipa verificării supreme? se gîndi Toma. Acuma ar fi să-mi retrăiesc, într-o fulgerare, toate cele şapte vieţi. Şi totuşi nu se . . .“

Gîndul se opri la mijloc, neterminat.

Sufletul parcă i se prăbuşea în veşnicie, vertiginos. Avea senzaţia scufundării, care însă nici nu-l spăimînta, nici nu-l bucura, ca şi cînd orice simţire pămîntească i s-ar fi şters din fire, fără urme. Căderea ţinu o secundă sau un lanţ de veacuri — nu-şi dădea seama. Se schimbă însă pe nesimţite într-o înălţare tot atît de fulgerătoare şi tot atît de indiferentă. Conştiinţa îi era totuşi mai trează şi mai cuprinzătoare. Plutea deasupra spaţiului şi în afara timpului.

Golul infinit îl înconjura, monoton. Împrejur, în nesfîrşit, pîlpîiau raze albe, palide, din altă lume, ca nişte ispite născătoare de amintiri ale unei existenţe divine. Sufletul înţelegea şi se îndoia între regrete şi speranţe. Singurătatea îl îmbrăţişa şi îmbrăţişarea ei îl tortura . . .

Capitolul I

NAVAMALIKA

Apoi chinul se lămuri într-o aşteptare ca presimţirea unei schimbări inevitabile. Sufletul se zbuciuma în tulburarea viitorului prezent. Conştiinţa îşi pierdea treptat limpezimea atotcuprinzătoare, parcă s-ar fi scufundat într-un nour alburiu şi năbuşitor. Sferele lumii noi apăsau fiinţa sufletului şi îl mărgineau din ce în ce. Era o fîlfîire plăpîndă în spaţiul fără început şi fără sfîrşit, în bătaia timpului transparent.

Începu senzaţia unei coborîri prin planuri tot mai dese în care conştiinţa se subţia ca un fir de argint răsucit fără cruţare.

Şi deodată însăşi conştiinţa parcă se frînse în două, iar sufletul se închise într-un zid nepătruns.

1

— Fii frumos ca cei doi Asvini, fii nobil ca regele Yayati, fii darnic ca Rantiveda, fii cucernic şi drept ca Siva, fiul lui Usinar, iar numele tău să fie Mahavira!

Așa binecuvîntă păstorul Kaurava pe noul născut, înfățișîndu-l soarelui ce-și sulița lumina răcoroasă în zarea răsăritului. În mîinile noduroase și arse de vînturile fierbinți ale Indiei, copilașul roșcovan gîngurea speriat, sorbind lacom razele viorii ale dimineții.

— Mahavira! suspină Radha, femeia păstorului, cu glas plîngător de fericire, din culcușul de zdrențe, uitîndu-și durerile în mîndria de-a fi dăruit lumii un om.

Kaurava o privi cu recunoștință. Era întîiul lor copil și i se părea că a dobîndit o comoară. Inima lui slăvea pe atotputernicul Vishnu.

— Radha — murmură păstorul cu blîndețe — sunt omul cel mai fericit din lume!

Așeză odrasla la sînul mamei. Radha era în ochii bărbatului mai frumoasă ca o floare roșie de lotus. Acuma însă, cu copilul în brațe, îi apărea asemenea copacului sfînt mango, alcătuind o singură ființă cu nevinovata floare albă navamalika. Îi îmbrățișă din ochi pe amîndoi și zise:

— Mă duc să cer binecuvîntarea înțeleptului rishi.

Porni. După cîțiva pași se întoarse.

— Radha, să-i duc și copilul!

Ochii femeii se umplură de lacrimi. Marele rishi să binecuvinteze rodul pîntecelui ei! Pustnicul vestit, pentru înțelepciunea și cucernicia lui, în tot ținutul pînă la Hastinapur, orașul regelui. Înfășură copilașul într-o haină și-l sărută cu foc:

— Du-te, Kaurava!

Soarele se ridica dintre dealurile line, acoperite cu cedri bătrîni. Fața lui purpurie surîdea aspru ca obrajii viteazului în vîltoarea luptei. Spre miazănoapte, în fundul zărilor, sfînta Himalaya, cu coamele veșnic cărunte, lăcașul puternicului Indra, se înălța ca un zid

ocrotitor. Şiraguri de munţi coborau în caturi tot mai joase, în culori tot mai închise pînă la codrul de kesara cu poiana sfîntă unde piosul rishi îşi petrecea viaţa în posturi şi rugăciuni. În depărtare, spre apus, brîul de argint al rîului Malini licărea blînd înainte de-a se pierde în valurile tulburi ale sfîntului Ganga care curge de vale, la miazăzi, cale de două zile de-aci. Satul Ram, cîteva colibe sărace de lemn necioplit, era răsfirat pe coasta uşoară. Căsuţele rare, cu loc de păşune printre ele, păreau nişte movile cenuşii în verdele moale al cîmpului.

Păstorul, cu copilul în braţe, urca voios pe cărarea bătătorită de paşii credincioşilor, spre codrul de kesara. O gazelă, cu ochii mari şi curioşi, îl întîmpină la marginea pădurii. Kaurava se bucură; era semn bun. Printre crengile cedrilor razele soarelui ţeseau painjeniş de aur. În văzduh, mirosul florilor roşii de patala se îmbina cu gîlceava cetelor de maimuţe care se avîntau speriate din copac în copac. Ţipetele lor răsunau ascuţite ca nişte tăişuri de pumnale, spintecînd val-vîrtej liniştea codrului.

Kaurava ajunse gîfîind în poiana sfîntă, străbătută de un pîrîu stăvilit în care înţeleptul cu ucenicii săi îşi făceau băile de pocăinţă. Coliba sfîntului era proptită de trunchiul unui copac prăvălit de furtuni. Prinprejur, veşminte de scoarţă, agăţate de crengi, se uscau la soare. Înaintea colibei, la marginea pîrîului, bătrînul cu barba albă pînă-n brîu se închina, cu ochii pierduţi în lumina soarelui, nemişcat ca un stîlp de piatră.

Îmbătat de fericirea copilului, păstorul porni să treacă prin pîrîu, din sus de locul de scaldă. Înainte însă de-a atinge apa cu picioarele-i necurate, auzi ca un tunet mînios:

— Nûm!

Se opri spăimîntat. Era avertismentul pustnicului, supărat că-i tulbura rugăciunea. Se ghemui pe iarbă, la mal, cu odorul în poală. Pe fața-i dogorîtă de arșițe, bucuria alungă îndată teama. De peste părîu soseau, ca niște îndemnuri, rugăciunile către Surya, stăpînul soarelui. Buzele moșneagului parcă nici nu se mișcau și totuși cuvintele pluteau în văzduhul îmbălsămat ca niște flori sfinte nevăzute:

— Ca tîlharii se ascund stelele și noaptea dinaintea ta, Surya, atotvăzătorule! Înalță-te peste mulțimea de zei și oameni, deasupra marelui nesfîrșit, să cercetezi cerul lui Indra! Șapte armăsari roșii poartă carul tău, Surya cu plete de raze, Luminătorule! Urcîndu-te în cerul-cerurilor, mîntuiește-mă de groaza întunerecului, Mărinimosule, și alină durerile inimii mele, Binefăcătorule! Surya, Surya!

Cînd isprăvi închinăciunile, înțeleptul făcu semn lui Kaurava să se apropie, dar din jos de locul scaldei. Păstorul se supuse și trecu prin apă pînă-n genunchi, sfios parc-ar fi luat o baie de curățirea păcatelor.

Marele rishi îl aștepta, așezat pe o blană de antilopă, avînd alături toiagul cu șapte noduri. În dosul colibei, trei ucenici bătrîni se căzneau să aprindă focul de jertfă, frecînd o uscătură de lemn sami pe o buturugă de măslin. Kaurava se aruncă la picioarele sfîntului și-i sărută haina de scoarță aspră, udă de baia dimineții.

— Stăpîne prea milostive, uite copilul meu! bîlbîi dînsul. Binecuvîntează-l!

Înțeleptul luă copilașul în mîinile-i cu pielea zbîrcită ca și scoarța hainelor, îl privi lung și rosti:

— Fii frumos ca cei doi Asvini, fii nobil ca regele Yayati, fii darnic ca Rantiveda, fii cucernic și drept ca Siva, fiul lui Usinar!

Kaurava se avîntă iar la picioarele moșneagului și i le îmbrățișă cu mai mare izbucnire evlavioasă. Dacă marele înțelept a binecuvîntat copilașul cu aceleași cuvinte, înseamnă negreșit că clipa nașterii a fost pe placul zeilor eterni. Apoi, luîndu-și odorul, adăogă întrebător:

— E întîiul născut din sîngele meu, milostive rishi, și l-am numit Mahavira!

— Mahavira! oftă bătrînul cu ochii în depărtare și repetă îngăduitor: Mahavira...

Aprobarea înțeleptului desăvîrși fericirea păstorului care își zise în sine:

— Marele erou înseamnă numele Mahavira, marele Vishnu să-l ocrotească!

2

Kaurava era toată ziua cu vitele și cu grijile vieții. Radha, tînără și copilăroasă, rămînea cu copilașul. Cu dragostea ei s-a făcut Mahavira de șapte ani. Era blînd ca maică-sa, avea ochii ei negri și sufletul ei visător. Asculta mai bucuros poveștile ei cu regi, viteji, cu brahmani făcători de minuni, cu lupte nesfîrșite între neamuri de eroi, decît să se joace cu copiii din sat.

Pe urmă însă Mahavira trebui să treacă alături de tatăl său, să păzească vitele. Povestirile minunate îl urmăreau mereu. Era harnic și alergător, încît Kaurava putea fi liniștit în privința viitorului bogățiilor sale. Dar în ochii copilului ardea un foc înăbușit care-l umplea de grije.

Cînd ajunse de două ori şapte ani, Mahavira întrecea în cumințenie chiar pe tatăl său Kaurava, căruia soarta nu-i mai dăruise altă odraslă. Înțelepciunea copilului acuma îl înfricoșa. Se sfătuia deseori cu Radha şi femeia, rămasă tot nesocotită, dorea să vază pe Mahavira luptător în oastea regelui Arjuna. Kaurava clătina din cap, uluit. În mintea lui de vaisya nu puteau prinde rădăcini asemenea gînduri. El multe nu ştia şi nici măcar nu bănuia din tainele lumii. Avea închipuirea de altar în fața colibei, pe care făcea zilnic jertfele obişnuite, cerînd marelui Vishnu, în vorbe simple, belşug în prăsila vitelor, iarbă grasă şi vreme bună, ori rugîndu-l umil să-l ferească de fiarele sălbatice pe el şi cireada sa. Pentru dînsul Vishnu şi Siva erau tot. Alte nume de zei şi regi, cuprinse în rugăciuni învățate din copilărie, aveau în inima lui răsunet misterios. Îl spăimîntau doar ca duhurile rele Rakshas. Îşi simțea totuşi neştiința ca o povară şi de aceea se frămînta pentru Mahavira.

Într-un amurg apoi luă copilul de mînă şi porniră spre poiana sfîntă.

— Stăpîne, primeşte pe Mahavira să te slujească şi să se lumineze din rămăşițele înțelepciunii tale! zise Kaurava închinîndu-se. Să afle din gura ta sfîntă ceea ce mintea mea proastă nu e în stare să-l învețe!

Înțeleptul tăcu îndelung. Se uită de două ori în ochii copilului, luminoşi şi cumințI. Răspunsul era greu. Brahmanul se murdăreşte chiar numai vorbind cu oamenii necurați. Şi totuşi vorbi: Să vie dimineața şi seara, înainte de rugăciune, să usuce hainele ucenicilor.

Mahavira mergea voios în poiana sfîntă de cîte două ori pe zi. Sîrguința lui plăcu ucenicilor care întîi, de frică să nu se murdărească, nici nu se uitară la

dînsul. Începură să-i vorbească și în cele din urmă îl îndrăgiră, spre mulțumirea brahmanului însuși.

Multe luni de zile se duse Mahavira în poiana sfîntă, în mijlocul ucenicilor marelui înțelept, și mintea i se deschise ca o floare subt sărutarea soarelui. Începea să înțeleagă lucruri despre care nici nu visase, dar care zăceau amorțite în inima lui. Cerul și pămîntul își deschideau tainele și se populau cu ființe vii, cîrmuitoare de lumi. Sufletul nu se mai simțea singur nicăiri.

Era însă de nouăsprezece ani și inima lui avea tresăriri ciudate. Se temea de Yama, judecătorul din împărăția morților, se închina în fața lui Vishnu, marele stăpîn al zeilor, iubea pe Siva, domnul pămîntului, și pe Lakshmi, soția mult iubită a lui Vishnu, și pe Indra, stăpînitorul cerului albastru și pe Surya, soarele binefăcător care-și poartă prin văzduh carul cu șapte armăsari roșii mînați de regina zorilor Aruna, și pe toți cei treizeci și trei de zei din Brahman. Dar în sufletul lui mai viu trăia Kama, copilul frumos, călare pe papagal, cu arcul de trestie împletit cu flori și în tolbă cu cinci săgeți de sirișa. În vreme ce brahmanii își împlineau pocăința zilnică, scufundați în contemplarea sufletului lor, Mahavira privea, cu inima dornică, desișul codrului, așteptînd parcă să se ivească o fecioară cerească Apsara, să-l mîngîie și să-i șoptească vorbe frumoase. Încet-încet dorul i se înfiripă în ochii sufletului: o fecioară subțire, mlădioasă, învălită într-o haină străvezie care-i alintă formele, cu ochii verzi ca pajiștea spălată de rouă înainte de arătarea trandafiriei Aruna. O vedea rîzînd: gura ei era roșie ca lotusul cel mai scump.

În vremea aceea brahmanii îi vorbeau deseori despre taina tainelor:

— Numai Unul este fără Al Doilea și această singură realitate este Atman. Cel ce se coboară în adîncimea sufletului său găsește acolo pe Atman, lumea cea adevărată unde nu e deosebire între ce a fost și ce va fi, între ce este și ce pare a fi, căci numai mintea omenească, neputincioasă de a cuprinde tot, a născocit împărțirile care sunt pricina tuturor neînțelegerilor. Inima omului dezleagă ușor toate tainele. Inima e cheia înțelepciunii.

Mahavira se simțea aievea pe calea adevărului. Inima lui înțelegea și rîvnea scînteia care să aprindă focul cel mare.

— Trebuie să vie fecioara — își zicea dînsul, pitulîndu-se mereu în același loc, nemișcat, cu ochii spre același colț al poienei sfinte.

Și, socotind că numai acolo, sub scutul marelui brahman, poate să se apropie de el fecioara cerească, hotărî să rămîie în slujba sfîntului toată viața. Tălmăci tatălui său gîndul ce-l poartă, dar Kaurava se spăimîntă.

— Înțelepciunea îndepărtează pe om de cumințenie — își zise Kaurava, încercînd să se împotrivească cu vorba hotărîrii feciorului.

Mahavira însă avea mai multă putere în cuvinte. Spuse că marele înțelept ar fi mai binevoitor dacă l-ar vedea gata să-și dăruiască întreaga ființă pentru mîntuirea veșnică. Numai la orașe, unde se adună toată stricăciunea omenească și unde chiar brahmanii se tăvălesc în ticăloșie, omul păcătos e osîndit să rămînă în vecii vecilor în aceeași varna. Iar de nu l-ar primi înțeleptul să trăiască mereu în poiana sfîntă, el e în stare să se ascundă în singurătatea codrului, să se hrănească numai cu iarba musta ca porcii, și totuși

să aştepte ivirea fecioarei cereşti Apsara care-i va aduce mîntuirea cea mare.

Auzindu-l Kaurava vorbind aşa, se spăimîntă mai rău, încît nici nu îndrăzni să întrebe ce are să se aleagă mai tîrziu de vitele lor dacă Mahavira, singurul său vlăstar, va părăsi pentru totdeauna vatra părintească? Se sfătui cu Radha: ce-i de făcut? Şi, după şapte zile de sfat, hotărîră să-l însoare. Înainte de a-i spune gîndul lor, trebuiau să-i găsească o fată bună, harnică şi cu avere. Radha se însărcină s-o dibuiască. Ea cunoştea mai bine pe toţi oamenii din sat, pînă şi copiii. Totuşi ceru şi poveţele cîtorva bătrîne iscusite în asemenea treburi. Se opriră asupra fetei Anuya a lui Durga. Se duse însuşi Kaurava să se tocmească. Durga avea multe vaci şi oi, un cîmp de orez şi robi fără număr care prindeau peştele din rîul Malini, îl cărau la oraş şi aduceau în schimb cîte trebuiau gospodăriei. După ce se înţeleseră din preţ, Kaurava chemă pe Radha şi cerură să vadă pe Anuya. Le plăcu. Era o fată voinică, cu picioarele mari, cu mîini mari, cu sînii mari şi cu nasul mic. Era bună de muncă şi de mamă.

Mahavira se întristă cînd află porunca părinţilor. Trebuia să se supună, căci Kaurava era stăpînul şi tatăl său. Inima lui însă plîngea. Încă nu cunoscuse femeie. Se duse la marele rishi şi-i imploră, oftînd, binecuvîntarea. Îşi luă rămas bun de la brahmanii ucenici şi de la fecioara cerească pe care o aşteptase în zadar.

3

Mahavira se mai ducea din cînd în cînd în poiana sfîntă, acuma însă ca un străin de viaţa înţelepţilor.

Era primit acolo ca și ceilalți nevoiași de prinprejur care veneau să se închine marelui rishi și să-și pocăiască astfel sufletele.

Într-o zi un brahman din poiana sfîntă căută acasă pe Mahavira. Înțeleptul înțelepților, mînat de o poruncă cerească, vrea să plece de îndată la Hastinapur, cetatea sfîntă a regilor. N-a spus nimănui de ce, dar ucenicii bănuiau că vrea să dojenească pe regele Arjuna. Înțeleptul are aproape o sută de ani și e slăbit la trup de posturi și rugăciuni, încît nu poate porni la drum așa de lung, singur. Ucenicilor le-a poruncit să rămîie în poiană să urmeze neîntrerupt pocăința. Pe Mahavira l-a ales să-l însoțească. Deci să se pregătească.

Se făcu fierbere în satul Ram pentru cinstea nemaipomenită ce dobîndise Mahavira din senin. Se zicea că fiul lui Kaurava are să ajungă dvija, de vreme ce înțeleptul l-a ales soț în călătoria cea mare. Kaurava era mîndru și jertfi un viței alb lui Vishnu, în semn de bucurie, iar Anuya și Radha se apucară, plîngînd, să-i gătească merinde bogată. Mahavira însă, ascultînd sfatul ucenicilor, dărui merindea săracilor și nu luă de-acasă decît blana leopardului pe care-l ucisese cu doi ani în urmă. Femeile se bociră mai tare, iar Kaurava îi făgădui să aibă grije de nepoței și să-i crească, orice s-ar întîmpla.

Satul întreg, cu mic și mare, i-a petrecut pînă la țărmul rîului Malini. Marele înțelept, fiul lui Vasishta, purta obișnuitul vestmînt de scoarță încins cu brîul de brahman, era desculț și avea în dreapta toiagul cu șapte noduri. Barba-i albă flutura în adierea vîntului, cu sclipiri de argint vechi, întocmai ca și coamele sfintei Himalaya în miezul zilelor de vară. Cu mîna stîngă se sprijinea pe brațul puternic al lui Mahavira

care, înalt, chipeş, lat în umeri, cu pletele negre şi cu blana de leopard strînsă pe coapse, avea în ochii cuminţi luciri de bucurie tainică şi de umilinţă pioasă. Nu se uitară de loc înapoi, nici măcar la despărţire, spre mulţimea care-i binecuvînta urîndu-le sănătate şi noroc la drum.

Merseră şapte luni de zile, trecură prin şapte oraşe şi de şapte ori şapte sate şi peste nenumărate pîrîuri şi ape mari. Cînd oboseau, poposeau unde se nemerea. Mîncau poame şi rădăcini găsite în cale. Pretutindeni lume multă îi privea trecînd, căci înaintea lor alerga vestea că marele înţelept, fiul lui Vasishta, merge să dojenească pe regele Arjuna. Şi norodul se temea parcă s-ar fi coborît însuşi atotputernicul Vishnu pe pămînt.

Urcară munţi şi scoborîră văi multe, străbătură codri sălbateci şi cîmpii mănoase pînă ce ajunseră la apele sfîntului Ganga, cel cu ostroave multe şi cu tufişuri nepătrunse de trestia vetasa. Zăboviră şapte zile în Doab, pe urmă merseră mai departe, acuma mereu prin cîmpuri nesfîrşite de orez. Sosiră la inima sfîntului Ganga, trecură dincolo, înaintară pînă la sfînta Djamuna cu apele limpezi albastre-verzui şi iară veniră în Doab, luînd-o spre răsărit. Apoi într-o dimineaţă Mahavira văzu, în fundul zării, zidurile cetăţii regale şi murmură:

— Hastinapur . . .

Brahmanul însă nu ridică ochii, parcă i-ar fi fost scîrbă.

Vestea se îngroşa cu cît se apropia de cetate. Un negustor viclean dădu de ştire tuturor că însuşi Durvâsa, cel mai straşnic dintre sfinţii brahmani, s-a coborît din Himalaya cu blestemele zeilor. Un pescar pios spunea, dimpotrivă, că blîndul şi înţeleptul Narâda, fiul lui Brahma, vestitorul zeilor, vine cu o solie

de binecuvîntare de la Siva. Cei mai mulți credeau, totuși că cel ce sosește trebuie să fie chiar Vasishta brahmanul sfînt ucis odinioară de către regele Kansa după îndemnul frumoasei Nisumba, adăogînd că mai poartă în piept săgeata otrăvită ca un semn al răutăților regești de totdeauna.

Orașul sfînt Hastinapur creștea mereu în fața drumeților, pe o spinare de deal, închizînd zarea. În mijloc, pe colina turtită, deasupra zidurilor înconjurătoare înalte de zece coți, se ridicau pereții de marmoră roșie ai palatului regal cu șapte rînduri de coperișuri piramidale, între coroanele verzi ale platanilor seculari ca niște evantaiuri uriașe. Împrejurul cetății, din trei părți, se oploșea orașul, cuprinzînd, în peste zece mii de case, mai mult de o sută de mii de suflete.

O sută de trepte de piatră albă și apoi o alee de platani, prunduită cu multă grije, coborau din cetate, la miazănoapte, spre Ganga, la scăldătoarea regelui.

În Hastinapur, cetatea cu șapte porți, era frămîntare ca într-un furnicar. Oamenii ieșeau în fața caselor, se sfătuiau, se adunau în pîlcuri pe ulicioarele fără număr și se uitau mereu spre Doab, să zărească pe marele rishi. Din cînd în cînd cîte-un îndrăzneț se repezea cu vești la poarta apuseană a cetății, păzită de soldați mulți cu spete scurte și lănci cu vîrfuri de aramă, așezați pe două rînduri; fruntașul umblînd de ici-colo semeț, nici nu voia să audă. Deabia cînd un bătrîn cărunt spuse că fiul lui Vasishta a sosit la marginea orașului sfînt, mai-marele oștilor șovăi. Trimise șapte oameni să cerceteze dacă-i adevărat, iar el intră grabnic în cetate să vestească pe regele Arjuna care se întorsese de curînd, împreună cu prietenii săi, de la o mare vînătoare de gazele.

Înțeleptul înțelepților, proptindu-se pe umărul lui Mahavira, urca greu ulițele spre cetate. Aripile porții de aramă erau larg deschise. Ostașii căzură în genunchi și-l lăsară să treacă, copleșiți de spaimă. Mulțimea rămase la poartă ca în preajma unei mari nenorociri.

Alături de înțeleptul care mergea cu pleoapele strînse ca să nu mai vadă zădărniciile lumești pierzătoare de suflete și care totuși înainta drept spre țintă parcă ar fi cunoscut locurile și cărările mai bine ca paznicii ori chiar însuși regele, Mahavira se uita împrejur uimit și fermecat. Pagoda cu numeroasele cintri susținute de stîlpi de granit cu bazinurile pentru scaldele zilnice ale brahmanilor, cu copacii pentru uscarea hainelor lor, cu purohitarii în vestminte albe și brîu roșu încremeniți în contemplație pioasă ca niște bolnavi uitați acolo demult, apoi staulele elefanților de război cu sutele de îngrijitori, casele marilor sfetnici, cu colonade de piatră și cu coperișuri și caturi multe, și în sfîrșit palatul regelui Arjuna, cu terase deschise, adumbrite cu învelitori de purpură, sprijinite pe coloane răsucite de bambu, cu trepte albe de marmoră — toate i se păreau minuni din basme. Își amintea povestirile din copilărie și-și zicea că ceea ce i-a fost dat să vază aievea acuma, e mai presus de închipuirile lui de odinioară.

Pășeau numai pe cărări presărate cu prundiș cernut, străjuite ici de platani falnici, colo de cîte un mango stufos, dincolo de un kesara cu ramurile tremurătoare. Cotiră pe o alee spre palatul regelui. În dreapta, la vreo douăzeci de pași, pe oglinda unui lac cu apa albastră ca undele sfintei Djamuna, se alintau perechi aurii de ciakravaka, rața minunată a brahmanilor. Mahavira întoarse privirea peste capul înțeleptului. Un lanț de fecioare zglobii, în văluri

subțiri ce le înmuiau trupurile gingașe, se fugăreau împrejurul lacului, rîzînd, chemîndu-se . . . Lui Mahavira i se părea că vede aievea o ceată de fecioare cerești, cum le visase el altădată în poiana sfîntă. Inima îi bătea de o bucurie nemărginită. Între ele zări una cu trupul plăpînd ca trestia încovoiată de mîngîierea zeului Vayu. Tocmai se desprinsese din cerc, acoperindu-și cu mîinile albe sînii ce tremurau de oboseală ca două porumbițe înfricoșate. Auzi pe celelalte strigînd-o cu drag:

— Navamalika!. . . Navamalika!

Fecioara se întoarse și Mahavira îi întîlni ochii mai verzi ca pajiștea ce împrejmuia locul. În blîndețea lor tainică Mahavira își ceti într-o singură clipire tot trecutul și viitorul. Privirea lor îi deschidea parcă porțile cerului și-i arăta calea unirii eterne în Brahma.

Văzîndu-l, rîsul fecioarei încremeni pe buzele umede. Tovarășele ei o chemau, zicîndu-i în glumă:

— Ce e cu tine, Navamalika! Nu cumva te-a lovit vreo săgeată de sirișa din arcul înflorit al șăgalnicului Kama?

Ea nu auzea glasurile lor. Îl vedea numai pe el și el era acuma toată lumea ei.

Mahavira și Navamalika simțeau, în aceeași clipă, că s-au mai văzut, că se cunosc din vecii vecilor și că soarta lor e împlinită pentru totdeauna.

— Mahavira! mormăi înțeleptul aspru, băgînd de seamă că însoțitorul său se gîndea să se oprească.

Trebui să-și urmeze calea alături de moșneagul sfînt; ochii lui însă rămaseră vrăjiți înapoi la gingașa Apsara care stătea în același loc ca o vedenie fermecătoare de suflete.

— Navamalika! își zicea Mahavira. Are numele celei mai gingașe flori și într-adevăr ea e floarea cea mai scumpă din lumea lui Siva!

— Mahavira! își zicea Navamalika. Numele lui e marele bărbat și într-adevăr nu poate să fie subt cerul lui Indra bărbat mai mare ca dînsul!

Cei doi drumeți suiră treptele terasei, trecură prin săli minunate, printre curteni în vestminte strălucitoare de pietre scumpe, și ajunseră în fața tronului. Regele Arjuna ședea falnic în scaunul de aur, avînd la stînga pe femeia care-i născuse trei feciori. Împrejurul tronului stăteau celelalte șaptezeci și șapte de femei ale puternicului rege, toate tinere și frumoase, ca niște nestimate într-o coroană domnească, toate îmbrăcate numai în văluri țesute din fir de aur și de argint și împodobite cu diamante, încît sala scînteia de focurile ochilor și ale pietrelor prețioase. În dreapta și în stînga veneau sfetnicii regelui, cu toiagele de bambu, cu bărbile îngrijite, apoi mai departe fruntașii oastei, cu haine aspre, înarmați pînă-n dinți. Puțin la o parte se afla marele purohita, arhiereul casei regale, înconjurat de sacrificatorii cu știința de la bahvrica, de cîntăreții versurilor sâman, blînzii udgâtar, apoi de potrivitorii jertfelor, ucenici de-ai școalei Yayurveda, și în sfîrșit de paznicii tuturor sacrificiilor, neîndurătorii atharva, îngrijitorii celor ce s-au întîmplat și încă nu s-au împlinit.

Mahavira însă parcă nu mai vedea nimic. În sufletul lui nu mai trăia decît fecioara Navamalika. De-abia în fața tronului se mai dezmetici puțin, auzind glasul dîrz al marelui pustnic:

— Te dojenesc, rege Arjuna! Șapte luni și șapte zile am umblat ca să-mi tîrăsc bătrînețele pînă la tine și să-ți strig în față: oprește-te! Ai uitat

poruncile sufletului, te-ai înconjurat de femei fără număr și te-ai lăsat copleșit de poftele stîrnite în inima ta slabă de lacoma zeiță Rati. Pilda ta a cuprins țara întreagă, de la un capăt la altul, și toate cele șapte ostroave care împlinesc pămîntul. Tu ai îndemnat pe oamenii nepricepuți să primească stăpînirea plăcerilor trupești și să-și bată joc de poruncile zeilor! Nefericire ție, rege Arjuna! Blestemată va fi amintirea ta! Ia seama, rege! Vremea se apropie! Găsește-ți sufletul și pocăiește-te!

Cuvintele bătrînului cu barba căruntă și spinarea gîrbovită de înțelepciunea anilor scăpărau ca niște fulgere cumplite peste capetele mulțimii de fruntași. Mahavira simți o săgeată de mustrare în inimă. Dojana parcă-l privea și pe dînsul care, toiag de drum al înțeleptului, îmbrățișa în gînd numai pe Navamalika. Ceru în suflet iertare sfîntului, dar în rugăciunea lui se amesteca amintirea fecioarei, ea însăși o rugăciune, unindu-se cu gîndurile cucernice ca o merinde a veșniciei.

Atunci regele Arjuna se sculă în picioare și vorbi. Ochii îi erau încărcați de mînie și vorbele-i parcă erau săbii:

— În lanțuri ar trebui să te arunc pentru dojana-ți nedreaptă, bătrîne fără minte! Oprit-a oare Vishnu vreodată pe oameni să iubească femeia și să se înmulțească? Sfintele datini nu poruncesc oare regilor să-și sature inima în patul femeilor poftite spre a lăsa mulți urmași de sînge curat în lume?

Marele înțelept, ca și cînd n-ar fi auzit răspunsul regelui, murmură:

— Mahavira!

Și porni cu Mahavira afară.

Ieșind, Mahavira auzi din urmă, batjocoritor și amenințător, glasul regelui:

— Tatăl tău, Vasishta, umbla călăuzit de gazela sfîntă, iar tu murdărești casta brahmană, sprijinindu-ți bătrînețea pe brațul unui nemernic sûdra!

Inima lui se umplu de înfricoșare, parcă vorbele regelui ar fi deschis deodată o prăpastie între el și Navamalika. De-abia acuma își dădu seama că pînă la inima fecioarei e o cale atît de lungă că o singură viață nu va ajunge poate s-o străbată.

Coborîră treptele terasei. Slujitorii regelui se aruncau cu fața la pămînt înaintea marelui înțelept. Împrejurul lacului nu se mai zăreau fecioarele zburdalnice. Un glas tînguitor de ciakravaka spinteca tăcerea, ca o prevestire urîtă. Văzduhul se întunecase. Munți de nouri negri se frămîntau deasupra orașului. Doar spre apus și miazănoapte stăruia, ca o făgăduință, o dungă vînătă de cer.

Pășeau desculți pe prundișul cărărilor albe. Înțeleptul mormăia cuvintele neînțelese în care Mahavira simțea mînia zeilor jicniți.

Apoi deodată un fulger orbitor despică vălmășagul norilor, iar trăsnetul zgudui din temelii cetatea regelui. Marele pustnic ridică spre cer toiagul cu șapte noduri, parc-ar fi ispitit mînia lui Rudra, tatăl furtunilor nimicitoare. Mahavira tremura, cuprins de spaimă. I se părea că de acuma va porni ploaia de foc care să prăpădească palatul regelui afurisit și inima lui era îngrijorată că prăpădul nu va cruța pe Navamalika.

Cînd sosiră la poarta de aramă, alt trăsnet cutremură văzduhul. Paznicii îngroziți, văzînd pe înțeleptul mînios, zvîrliră armele și sărutară urmele picioarelor lui.

Și se porni o ploaie fierbinte, cu stropi mari ca boabele de vișine pîrguite. Trăsnetele se întețeau și firele de ploaie leșiatică ciocăneau coperișele caselor ca pliscurile unor nevăzute cobitoare. Norodul, aflînd ce se petrecuse în palatul regelui, se risipise și se ascunsese parc-ar fi așteptat sfîrșitul lumii. Ochi umflați de înfricoșare priveau de prin case cum trecea, în revărsarea apelor cerești, marele sihastru cu barba albă fluturată de vînt, cu părul alb răscolit de ploaie, cu toiagul de brahman înălțat spre tronul lui Rudra. Alături, Mahavira mergea cu fruntea plecată, cu inima toropită de amărăciune. Vecinătatea moșneagului sfînt nu-i mai mulcomea sufletul. Venind spre Hastinapur i se păruse că împrejurul lor erau toți zeii. Acum înțeleptul îi era o povară, căci din pricina lui trebuia să se depărteze de cetatea în care trăia Navamalika. Și cu cît se depărta, cu atît simțea mai limpede că unde e Navamalika, acolo e și inima, că numai acolo e mîntuirea.

Pășeau iar pe cărările cotitoare din Doab, printre cîmpuri de orez, pe sub copaci cu crengile sfîșiate de furtună. Mahavira se uita înapoi mereu-mereu. Orașul sfînt Hastinapur, zidurile cetății mărețe dispăruseră. Urgia cerului se potolise. În față soarele scăpăta roșu, furios. În dreapta, departe, apele tulburi ale sfîntului Ganga aveau sclipiri trandafirii. Înțeleptul se întoarse într-acolo și Mahavira înțelese că vrea să se curețe de atingerea orașului stricat printr-o baie în fluviul sacru.

Pămîntul se înmuia subt picioarele lor. Ochiuri de apă licăreau dintre tufișuri de trestie și ierburi cu frunza lată, înalte cît omul. Cînd pămîntul se simți iarăși vîrtos, se pomeniră în fața sfîntului Ganga,

cu apele liniştite galbene, atît de lat că celălalt ţărm de-abia se putea deosebi în zare.

Mahavira se aşează subt un palmier tînăr. Malul era lin. Un prundiş se zugrăvea subt un strat subţire de noroi gălbui, ca un fagure de miere. Brahmanul păşea spre marginea apei. Picioarele desculţe desemnau urme uniforme în care se dezveleau pietricele albe şi rotunde. Înţeleptul se opri şi îşi lunecă privirea bătrînă pe oglinda undelor sfinte. Stătu aşa un răstimp, cu gîndurile duse, înfăşurat în razele roşii ce i le trimitea din asfinţit Surya, ca o haină de glorie. Cînd soarele închise geana luminoasă, moşneagul intră în rîu încet, cu paşi şovăitori, pipăind cu toiagul de brahman. Valurile calde şi moi mîngîiau picioarele uscate. Iar se opri. În haina de scoarţă, cu părul şi barba de argint, părea un copac împovărat de zăpadă. Apoi mai înaintă spre adînc. Amurgul cernea peste dînsul pulbere de întunerec. Mahavira îl privea, cum îl privise de atîtea ori, dar acuma gîndurile lui zburau aiurea. Vedea că buzele înţeleptului se mişcau. Glasul însă i se împreuna cu gîlgîirea apelor sfinte şi se înălţa spre cer, tainic, neînţeles de urechi omeneşti.

Apoi marele pustnic ridică în sus toiagul cu şapte noduri. Braţul îi tremura. Apa îi venea pînă la şolduri şi undele se jucau cu brîul roşu. Glasul i se făcu mai puternic, alergă parcă printre valurile gălăgioase pînă ce, brusc, le stăpîni cu sfîntul cuvînt care răsună ca un tunet:

— Aûm!

Înţeleptul se aplecă spre răsărit. Barba albă atinse apa, se scufundă. Rămase deasupra numai părul, o pată albă. Toiagul de brahman plutea întins pe valuri. Apoi, într-o clipire, se stinse tot.

Mahavira crezu întîi că moşneagul vrea să guste din apa sfîntă. Pe urmă se sperie. Sări în picioare, îşi lepădă blana de leopard, se repezi în rîu să caute pe marele rishi. Pînzele înserării se îngroşau în văzduhul plin de murmurul undelor tulburi. Mahavira căută în zadar.

Ieşi pe uscat. Singurătatea îl cuprinse în braţe şi-i turnă fiori de groază în suflet. Îşi zise că s-a împlinit minunea cea mare. Vishnu a chemat în lumea zeilor pe înţeleptul rănit în inimă de către regele Arjuna.

Se părea că n-au mai rămas pe pămînt decît păcatul şi pedeapsa, şi-i era frică. Se întreba de ce nu l-a luat şi pe dînsul marele înţelept în lumea cealaltă? Din amărăciunea părerilor de rău îi răsări în inimă Navamalika. Amintirea ei îi spori tulburarea. Se crezu vinovat, începu să se bată cu pumnii în piept şi strigă desperat:

— A murit înţeleptul!

Plînse amarnic ca şi cînd s-ar fi prăbuşit lumea întreagă şi ar fi rămas el singur pe mormîntul de ruine.

Împrejur, noaptea îşi întindea stăpînirea. Prin tufişurile dese, prin coroanele copacilor bătrîni, răcoarea se îngîna tainic cu şoaptele valurilor neostoite, cu ţîrîitul de greieri, strident ca nişte împunsături de ace. Apoi undeva, aproape, o ciakravaka îşi începu chemările triste la care soţul amărît răspunse curînd, de pe celălalt ţărm al rîului, cu glas stins de depărtare.

Mahavira îşi curmă deodată lacrimile şi ascultă cîntecul raţei brahmanilor. Tînguirile pasărilor lovite de crîncen blestem parcă jeleau moartea înţeleptului pustnic. Ciakravaka însă se apropia mereu de locul unde stătea ghemuit Mahavira pe blana de leopard. Cîntecul, cu cît se apropia, devenea mai sfîşietor, parc-ar fi pornit din însuşi sufletul bărbatului. Mahavira nu-şi mai dădea seama dacă plînge moartea

sfîntului sau dorul de Navamalika. Se uită împrejur, aşteptînd vreun ajutor nebănuit sau o minune cerească. În tufişuri se iveau sclipiri ciudate: uneori ochii înţeleptului, alteori privirea fecioarei. Erau întîi ca nişte mîngîieri. Pe urmă însă îi trecu prin minte că ar putea fi ochi de fiare sălbatece care îl pîndesc sau chiar duhurile rele Raksha care vor să-l chinuiască toată noaptea. Închise pleoapele, să nu mai vază nimic. Tînguirile raţelor sfinte îi stăpîneau urechile şi-i picurau în suflet, stăruitor, amărăciune şi spaimă. Atunci socoti că ar trebui să plece undeva. Nu se poate să adoarmă aici, pradă tuturor duhurilor nopţii. Se ridică, îşi încinse blana. Încotro să apuce?! Nici ziua nu cunoştea locurile, dar noaptea? Buimăcit, bolborosi ca o apărare:

— A murit înţeleptul înţelepţilor . . .

Îndată se mulcomi cu gîndul că nu i se poate întîmpla nici o răutate pe ţărmul sfîntului Ganga. Îşi aşternu blana de leopard, se ghemui, îşi cuprinse picioarele, peste fluiere, cu amîndouă braţele, îşi odihni fruntea pe genunchii împreunaţi. Ciakravaka nu mai contenea cu tînguirile şi, prin trestia deasă, vîntul sîsîia ca şerpii întărîtaţi.

Deodată însă văzduhul se înfioră de trilurile dulci ale unei kokila, păsărea măiastră care îndulceşte somnul zeiţei Lakshmi. Inima lui Mahavira se umplu de bucurie atotstăpînitoare. Navamalika îi alungă toate temerile. Nu mai auzea nici jeluirile raţei brahmane, nici şuierul vîntului, ci numai picurările fermecătoarei kokila. Parcă era chiar glasul fecioarei Navamalika. Între pleoapele strînse îmbrăţişa toată fiinţa ei. Buzele îi tremurau:

— Navamalika . . . Navamalika . . .

Somnul îi aduse împlinirea speranţelor. Regele Arjuna îl făcu conducătorul carului său de război

și, drept răsplată pentru vitejia cu care a luptat, îi dărui pe Navamalika... Se deșteptă cu sărutarea ei pe buze și cu amintirea unei nemărginite fericiri în suflet.

Își spălă obrajii în apele sfîntului Ganga. Vrea să fie frumos, deși simțea că n-are nevoie să cucerească. Apa răcoroasă îl dezmeteci.

Aruna, cu raze trandafirii în buclele de aur, vestea răsăritul soarelui.

5

Mahavira porni singur înapoi, spre sfîntul oraș Hastinapur, să dea de veste norodului și regelui că a murit marele rishi în apele rîului etern. Avea remușcări pentru că se gîndea totuși la Navamalika.

Ajunse la marginea orașului tocmai cînd soarele sulița mai fierbinte. Mergea pe ulița strîmbă către cetatea regală. Nimeni nu-l lua în seamă. Doar copii goi și murdari căscau gura după dînsul din pricina blănii de leopard care-i strîngea mijlocul. Mahavira se miră și apoi se supără că nu-l mai cunoaște lumea. Iuți pașii și începu să strige:

— A murit înțeleptul, fiul lui Vasishta!

Atunci oamenii se opriră, întrebîndu-se cine e străinul și ce strigă? Unii își aduseră aminte că l-au văzut ieri întovărășind pe pustnicul de subt Himalaya. Încolți în suflete bănuiala că s-a întîmplat vreo nenorocire. Cîțiva alergară să-l întrebe. Mahavira însă striga într-una:

— Marele rishi a murit...

Vestea se întinse ca focul în paie. Paznicii cetății, cuprinși de înfrigurarea norodului, lăsară pe Mahavira să

intre pe poarta de aramă. În vreme ce gura lui repeta plîngător aceleași cuvinte, inima îi tremura și din ochi căuta nerăbdător pe Navamalika.

Strigătele străinului ridicară în picioare toată cetatea. Războinici și brahmani și slujitori furnicau pe cărările întortocheate, înconjurară pe Mahavira care înainta mereu spre palatul regelui Arjuna, uitîndu-se împrejur tot mai îngrijorat. Apoi deodată descoperi pe Navamalika, pe terasa unui palat ascuns între platani uriași, și inima i se făcu cît un puișor speriat de kokila. Fecioara îl zări și se avîntă spre cărarea pe care umbla el. Cînd o văzu în fața lui, cu sînii palpitînd, i se opriră picioarele, singure, și bîlbîi zăpăcit:

— A murit înțeleptul . . .

Adăogă însă îndată, fierbinte ca o flacără mistuitoare:

— Navamalika! . . .

Privirile lor se sorbeau încrucișîndu-se, îmbrățișîndu-se. Pînă la treptele palatului regal mai erau doar cîțiva pași. Soarele cernea raze de aur pe covoarele de pajiște, pe oglinda lacului albastru cu perechile de ciakravaka.

— Regele . . . Regele . .

Glasuri murmurau împrejur. Pe terasa umbrită se ivise Arjuna cu ochii plini de mare mînie. Mahavira nu auzea glasurile șoptitoare, nici nu vedea privirile spăimîntate. Sufletul lui își simțea înfățișarea în ochii verzi ai fecioarei. Căzu în genunchi, ca înaintea unei zeițe coborîte pe pămînt, și îi cuprinse picioarele cu amîndouă brațele, bolborosind cuvinte pe care nici el nu le înțelegea și prin care inimile lor totuși se întîlneau.

Îl zgudui glasul regelui Arjuna:

— Afară, sûdra!

Mahavira bîigui speriat:

— A murit marele rishi . . .

În aceeași clipă toiagul greu al regelui căzu și-l izbi în creștet, ameţindu-l. Zeci de braţe apucară pe Mahavira care striga năuc:

— Înţeleptul s-a stins în apele sfîntului Ganga!

Ochii lui mai întîlniră privirea fecioarei îngrozite. Era tîrît spre poartă într-un vălmăşag de urlete peste care stăpînea glasul regelui Arjuna rostind parcă acelaşi cuvînt nimicitor:

— Sûdra . . . Sûdra . . .

La poarta de aramă străjerii îl primiră cu lovituri de spete. Fu zvîrlit pe urmă mai la vale, ca o grămadă de carne netrebnică, în mijlocul unui grup de oameni care vorbeau aprins despre moartea marelui rishi. Cineva recunoscu pe Mahavira; îl văzuse adineaori ducînd vestea cea minunată în cetate. Se ridicară glasuri, întîi sfioase, apoi mînioase, că regele şi-a îngreuiat păcatul de ieri schingiuind azi pe solul care venise cu ştirea morţii înţeleptului. Strînseră pe Mahavira din ţărîna uliţei, îl adăpostiră în casa giuvaiergiului Gianuka, nişte femei îi spălară rănile şi-l puseră să povestească pe îndelete cum s-a stins fiul lui Vasishta. Amănuntele treceau din gură în gură şi oamenii murmurau:

— Minune! . . . Mare minune! . . .

Un pescar zdrenţos, cu faţa murdară, luminată de însufleţire, zise poruncitor:

— Mă duc la sfîntul Ganga, poate să aflu acolo rămăşiţele înţeleptului!

Porni. Mulţi îl urmară, mai ales bătrîni cu ochii înfricoşaţi de taine şi femei speriate de mînia zeilor care ameninţă să se abată asupra oraşului. Curînd alte cete, mai numeroase, alergară spre rîul sfînt. Pe ţăr-

mul mlăştinos mii de oameni umblau de ici-colo, gemînd, căutînd şi implorînd, îndurare cerului. Unii intrară în valuri şi mulţi se înecară, fericiţi să poată muri în apele sfinte care au înghiţit pe marele înţelept.

Mahavira rămase uitat în casa giuvaiergiului. Era văduv de mulţi ani Gianuka şi trăia singur-cuc, ciocănind toată ziua la brăţări, inele şi alte podoabe scumpe pentru curtea regelui, pentru mai-marii ţării şi femeile lor. Îl iubeau toţi pentru că îl cunoşteau om supus, muncitor, blînd şi credincios.

Seara, întorcîndu-se din cetate şi găsind acasă pe Mahavira, giuvaiergiul se miră, dar nu-l alungă. Îmbucară împreună, apoi ieşiră în faţa uşii, se aşezară jos şi ceru străinului să-i spună tot. Gianuka îl ascultă şi zîmbi:

— Am priceput, străine. Mare noroc ai avut că regele n-a poruncit îndată să-ţi taie capul!

— Ce-am greşit oare, stăpîne? Pentru că am adus vestea despre sfîrşitul înţeleptului?

— Şi asta — dădu din cap giuvaiergiul. Regele Arjuna nu poate ierta dojana marelui rishi. Dar mai rău ai păcătuit apropiindu-te de Navamalika. Aşa. Căci Navamalika nu e o Apsara, cum crezi tu, ci chiar fata vistiernicului Gutayana. Arjuna a îndrăgit-o atît de mult că în curînd o va lua în palatul său. Tu însă ai murdărit pe Navamalika, îmbrăţişîndu-i picioarele albe, şi ai răscolit mînia stăpînului care de-abia aşteaptă să-i culeagă fecioria, nădăjduind să dobîndească un vlăstar frumos ca maică-sa şi viteaz ca dînsul.

Mahavira întrebă cu glas de frică:

— Dară părinţii ei se învoiesc să o dăruiască regelui?

— Nepriceput eşti — se sfătoşi Gianuka. S-ar putea oare mai multă cinste pentru un părinte decît să-şi vază odrasla în patul regelui?

— Dar ea? urmă Mahavira încăpățînat.

— Navamalika? Ar fi o nebună dacă nu s-ar mîndri că regele îi poftește trupul și iubirea. De altfel cine întreabă ce vrea o fată fără minte?

— Dar regele Arjuna are șaptezeci și șapte de femei! stărui Mahavira. Navamalika să fie cea din urmă?

— Va fi cea dintîi fiindcă pe ea o iubește mai mult regele! spuse giuvaiergiul cu mîndria slujitorului credincios care ocrotește pe stăpînul său.

Mahavira tăcu. Era întunerec acuma și Gianuka nu vedea cît de albi s-au făcut obrajii străinului și nici nu auzea cît de cumplit îi bătea inima.

— Păcat numai că sărmana Navamalika nu prea e bine — urmă giuvaiergiul într-un tîrziu, aproape înduioșat de gîndurile sale. Cînd i-am dus podoabele pe care i le-am gătit din aurul regelui Arjuna, am găsit-o plînsă. Maică-sa îmi spuse că s-a speriat fata din pricina vălmășagului stîrnit de tine. A și chemat o babă să-i descînte.

— Navamalika știe că sunt în casa ta? întrebă deodată Mahavira, apucînd mîna giuvaiergiului.

— Cum să știe, cînd nici eu nu știam? răspunse Gianuka rîzînd de întrebarea lui fără rost. Dacă s-ar afla și apoi s-ar întîmpla să se îmbolnăvească mai rău Navamalika, ar fi vai de tine, căci regele ți-ar curma viața. De aceea acuma culcă-te, să aduni puteri, iar mîine să pleci acasă de unde ai venit!

— Am să plec negreșit! murmură Mahavira cutremurîndu-se parc-ar fi rostit o vorbă de ocară.

Se culcă afară, lîngă ușă, pe blana lui de leopard, și toată noaptea o petrecu privind stelele care licăreau întocmai ca ochii fecioarei Navamalika. Inima lui suspina, iar în minte i se frămîntau mii de planuri: cum

să mai pătrundă pînă la ea, cum s-o smulgă din brațele regelui, s-o ducă undeva, să trăiască numai ei doi lumea lor. Își zicea mereu că va pleca acasă, dar mereu adăoga că nu poate pleca singur. Simțea foarte lămurit că aici îl amenință primejdii și, în același timp, că nici o primejdie nu e mai cruntă decît despărțirea de Navamalika. Încerca să-și înăbușe inima gîndindu-se la marele rishi, la satul de subt Himalaya, la copiii săi și la Anuya. Gîndurile i se stingeau în creieri ca niște luminițe în bătaia soarelui de amiazi. Dimineața îl găsi cu ochii înroșiți de nesomn și cu sufletul zdrențuit de nehotărîre.

— Fie-ți calea binecuvîntată! îi zise Gianuka, ieșind cu somnul în gene.

— Primește-mă slugă în casa ta! îl rugă Mahavira, umil ca un cîine rătăcit într-o ogradă străină.

Giuvaiergiul îl privi nedumerit:

— De ce nu te întorci acasă?

— Nu mai pot pleca de-aci — zise Mahavira cu fruntea în pămînt. Nu mai cunosc calea pînă la poalele sfintei Himalaya.

Gianuka se înfricoșă: cum să adăpostească el, slujitorul curții, pe străinul oropsit de regele Arjuna? Nici măcar n-avea nevoie de dînsul. Mahavira însă i se părea cuminte și supus. Nu-l lăsa inima să-l gonească. Șovăind, amînă răspunsul.

Înspre amiazi, plecînd cu o cutie de argint, spuse lui Mahavira:

— Alte podoabe pentru frumoasa Navamalika . . .

Se întoarse tîrziu, vesel:

— De-acuma poți sta aici cît poftești, străine! Oamenii te-au uitat parcă nici n-ai fi umblat prin cetate. Așa uită de repede oamenii! Toată lumea vorbește numai despre serbările ce le pregătește regele

Arjuna în cinstea fecioarei Navamalika. De altfel și ei i-a trecut spaima. Am găsit-o ciripind ca o turturică. Numai ea m-a întrebat de tine, dacă nu cumva te-am văzut. Se vede că ea nu te-a uitat, fie că ai speriat-o prea rău, fie că i-a plăcut înfățișarea ta. Tînără și nesocotită cum e, n-ar fi de mirare să-i fi pătruns inima o săgeată de sirișa.

Mahavira își stăpîni bucuria. Lepădă blana de leopard și se încinse cu un șorț vînăt de slujitor. A doua zi însă, cînd Gianuka se gătea să meargă în cetate, Mahavira zise:

— Ia-mă cu tine, stăpîne, să-ți fiu de ajutor!

— Vishnu să mă ferească să fac una ca asta — se apără giuvaiergiul. Dacă te-ar recunoaște cineva, mi-ai primejdui și mie viața!

Mahavira nu stărui. Speranța îi oțelea răbdarea.

În fiecare zi, Gianuka îi povestea noutățile din cetate. În fiecare zi afla cîte ceva despre Navamalika. Apoi, într-o zi, Gianuka vorbi triumfător:

— Mîine dimineață Navamalika se va scălda în apele sfîntului Ganga, iar seara se va culca în patul regelui Arjuna.

Mahavira îngălbeni. Toate speranțele se risipeau în sufletul său ca mărgelele cînd se rupe ața pe care au fost înșirate. Însuși chipul fecioarei parcă i se topea în inimă, amenințînd să nu mai rămîie decît o durere nesfîrșit de chinuitoare. Își pierdu stăpînirea. Se aruncă la picioarele giuvaiergiului, plînse, îi mărturisi că Navamalika e rostul vieții lui, îl rugă să-l ia cu dînsul în cetate, s-o vază baremi ultima oară. Gianuka nici nu îndrăzni să înțeleagă dintr-o dată, atît de îngrozitor era ce-i auzeau urechile. Îl izgoni cu vorbe blînde, dar hotărîte. Mahavira, ca și cînd i-ar fi încolțit în inimă o nouă speranță, se supuse îndată. Își luă blana de

leopard și plecă fără părere de rău. Văzîndu-l dus, Gianuka respiră ușurat:

— Slavă ție, Vishnu, Atotputernicule, că m-ai scăpat de primejdia cea mare!

5 6

Fără să-și dea seama, Mahavira mergea spre sfîntul Ganga. Amurgul cobora repede. Ajunse pe întunerec afară din oraș. Nu cunoștea locurile, dar nu-i era frică. Departe, în cîmpia înnegrită, rîul sfînt se deslușea ca o panglică cenușie cu unduiri mătăsoase. Într-acolo se îndrepta acuma hotărît, ca spre un liman mîntuitor. Trunchiuri putrede de copaci doborîți de vînturi încercau să-l abată din drum, tufișuri îl plesneau cu crengi subțiri peste față, gropi și șanțuri îi încetineau pașii, bălți și ochiuri de mlaștini îl trăgeau de picioare. Nimic nu-l oprea. Întreaga ființă îi era pătrunsă de chipul fecioarei. N-avea nici un gînd în creieri. Sufletul însă îi era plin de o încredere stranie și mîngîietoare.

Osteneala și somnul îl copleșiră mai tîrziu. Se trînti subt un copac și adormi îndată atît de adînc că nici un vis nu se putu apropia de dînsul.

Îl deșteptă soarele cu raze calde care-i gîdilau pleoapele. Simți în suflet o hotărîre gata, parcă șapte nopți ar fi chibzuit pînă să-i potrivească toate amănuntele. Inima îi era ușoară și veselă ca în preajma unei mari fericiri.

Spre apus, ca un gard viu, se zărea aleea de platani coborînd din cetate și întinzîndu-se pînă la scăldătoarea regală în Ganga.

— Pe-acolo are să treacă Navamalika — îngînă Mahavira ca și cînd ar fi vorbit cu cineva.

Porni voios. Ajunse repede. Se ascunse într-un desiș aproape de alee și așteptă liniștit. De la giuvaiergiul Gianuka știa prea bine că nici un picior de om nu se poate afla prin preajma scăldătoarei cînd trece regele, cu atît mai puțin cînd va trece Navamalika. Din ascunzătoarea lui vedea bine cărarea bătută cu nisip alb printre platanii cu trunchiurile groase cît mijlocul unui bărbat. O urmărea pînă la treptele de piatră care urcau în cetate și pînă la poarta de bronz cu cuie de aur, zăvorită. În minte i se depăna un plan ce se închegase singur; cum se va strecura pînă la marginea aleiei, cum va lua în brațe pe Navamalika, apoi cum va dispărea cu dînsa în tufișele sfîntului Ganga înainte ca ostașii de pază să-și vie în fire, cum va duce-o departe pînă în codrii de pe Himalaya.

Într-un tîrziu auzi zogomot de pași. Erau ostașii trimiși să cerceteze ținutul ca nu cumva ochi străini să pîngărească pe iubita regelui. Mahavira nu se clinti din loc. Trei vlăjgani, cu sulițe lungi scotocind prin tufe, trecură pe-aproape. Vorbeau despre Navamalika, cu glas tare, amănunțindu-i frumusețea prin cuvinte murdare: Unul oftă:

— Ei, de-aș fi eu la noapte în locul regelui...

Ceilalți rîseră grosolan.

Apoi Mahavira văzu ostașii rînduindu-se pe alee, cîte unul la o sută de pași, de o parte și de cealaltă.

„De-acuma trebuie să vie!“ se gîndi Mahavira și întoarse privirea spre poarta din capul scării de piatră.

Deodată inima i se strînse ca într-un clește de fier. Poarta de bronz se deschise încet, greoi. Apăru întîi vistiernicul Gutayana, părintele fecioarei, în haina strălucitor de albă, cu un toiag lung în dreapta. Apoi, în urma lui, șapte fecioare în văluri de argint, cu părul pe spate, cu picioarele goale. Apoi Mahavira se cutre-

mură. În pervazul porții se ivea Navamalika. Era albă și ea ca celelalte, dar înfășurată într-un văl de aur presărat cu pietre scumpe care scînteiau în bătaia soarelui. Două roabe negre, cu apărători de păun, îi țineau umbră și răcoare. Apoi veneau șapte femei de-ale regelui în vestminte roșii ca lotusul cel scump. Pe urmă patrusprezece sclave purtau pe umeri litiera de bambu, așternută cu blănuri de tigru și perne de mătase, în care avea să se urce Navamalika, după baia sfîntă, ca să n-o mai atingă nici o necurățenie pămîntească pînă ce regele se va milostivi s-o facă femeie.

Mahavira stătu împietrit un răstimp, urmărind apropierea alaiului tăcut. O tresărire puternică îl vesti c-a sosit clipa. Se tîrî printre tufe, domol ca șarpele, îngrijorat numai să nu-l zărească vreunul din ostașii ce străjuiau aleea. Izbuti să se strecoare pînă lîngă un trunchi scorburos. În dreapta și în stînga paznicii nici nu se vedeau; dincolo însă, chiar în fața lui, răzimat de tulpina platanului, un ostaș voinic, cu niște mîini mari, noduroase, care ținea drept o suliță mai înaltă ca dînsul, se uita cu ochi lacomi spre cetate de unde venea încet convoiul.

Tăcerea era ca pînza deasă. Doar muștele și niște bondari greoi bîzîiau sfios printre frunze. Apoi Mahavira auzi scîrțîit de pași pe nisipul cărării și un zumzet blînd, cîntecul fecioarelor ce însoțeau pe Navamalika. În clipa aceea, deasupra lui, în platan, o kokila porni să psalmodieze duios, ca o melodie de iubire, încît ostașul din față ridică ochii căutînd pasărea măiastră a zeului Kama.

Inima lui Mahavira plîngea ca o rană proaspătă, iar în creieri i se chinuiau roiuri de gînduri. Cîntecul kokilei se unea cu murmurul fecioarelor într-o armonie care proslăvea iubirea lui și pe Navamalika.

Se furișă mai aproape de marginea aleiei, cu groaza în suflet că paznicul de dincolo i-ar putea auzi bătăile inimii.

Gutayana trecea agale, cu ochii în pămînt, tîrîndu-și prin nisip toiagul. Printre cele șapte fecioare recunoscu unele pe care le văzuse lîngă lacul din cetate. Navamalika avea privirea rătăcitoare parcă ar fi căutat mereu pe cineva. Pieptul ei se zbuciuma subt vălul de fir și șoldurile i se legănau. Deodată ochii ei întîlniră focul privirii lui Mahavira în tufișul ce-l adăpostea. Se opri brusc. Obrajii ei erau luminați de văpaia unei bucurii mîntuitoare.

În aceeași clipire, Mahavira năvăli din ascunzătoare. O ridică în brațe și se întoarse cu ea spre desișuri. Navamalika își răzimă trupul pe pieptul lui și îi cuprinse capul cu mîinile albe. Fața lui Mahavira se odihnea între sînii ei feciorelnici. Nările i se umplură de mirosul corpului ei. Își pierdu cumpătul simțind atingerea pieliței catifelate. Buzele lui sărutau cu disperare sînii scăpați din strivirea vălului. Numai trei pași mai putu face. Fericirea îl copleși. Uită toate primejdiile, toată lumea în îmbrățișarea ei. El și ea erau începutul și sfîrșitul.

Roabele cu apărători de păun amuțiră de spaimă. Femeile regelui însă țipau ca din gură de șarpe. Fecioarele dinainte se întoarseră, Gutayana veni gîfîind. Ostașul de subt platan se repezi ca uliul asupra lui Mahavira, îi smulse din brațe pe Navamalika și apoi, apucîndu-l de gît, începu să-i care la pumni în obraz, căci sulița o scăpase jos în zăpăceală. În cîteva clipe sosiră și alți paznici, năpustindu-se cu toții pe Mahavira, trîntindu-l la pămînt, zdrobindu-l în lovituri. Fu legat cobză și azvîrlit deoparte, în vreme ce Navamalika, înconjurată de femei, îngîna:

— Mahavira . . . Mahavira . . .

Vistiernicul o luă de mînă și alaiul își urmă calea, parcă nu s-ar fi întîmplat nimic. Navamalika însă întoarse capul și văzu pe Mahavira însîngerat, încătușat, nemișcat. Avu o tresărire, ca și cînd ar fi vrut să se oprească, dar Gutayana o sprijini, mulcomind-o:

— Liniște, liniște, Navamalika! A fost un rob ticălos, amețit de frumusețea ta.

Fecioara suspină. Nu-și mai simțea picioarele. Pe piept o ardeau urmele buzelor lui.

Trei ostași dezlegară pe Mahavira, apoi îl înțepară cu vîrful de suliță și-l loviră cu picioarele să se scoale.

— Înainte, înainte, gîfîi răgușit paznicul de subt platan, izbindu-l cu pumnul noduros în coaste.

— Navamalika! murmură Mahavira, cu ochii pe aleea sfîntă.

Alaiul nu se mai vedea.

7

Pe la amiază, Mahavira intra iar în cetate, pe aceeași poartă de aramă, acum însă călăuzit de ostașul cu pumnii noduroși, care-l trăgea de un lanț petrecut pe după gît, și de ceilalți doi care în răstimpuri îi izbeau din spate cu picioarele sau cu vîrful suliței. În cetate se aflase despre întîmplarea de pe aleea regală.

— El e tîlharul? întrebă fruntașul paznicilor de la poartă.

Ostașul dinainte răspunse doar din cap, smucind furios lanțul. Atunci fruntașul se apropie de Mahavira și-l scuipă în obraz:

— Cîine!

Trecură pe cărări lăuntrice pînă la temnița de lîngă poarta Yama. Fu coborît pe niște scări întune-

coase într-o văgăună ce se afla sub zidul cetății. Acolo ostașul îi puse cătușe la picioare, îl legă cu lanțul de un stîlp de piatră și apoi îl lăsă singur. Mahavira auzi răbufnitul lespedei grele care astupa gura temniței. Încercă să se miște, dar nu izbuti decît să se întoarcă cu fața în sus. Trebui să stea așa, ca un trunchi sfîșiat de dureri. Trupul îi era însîngerat de lovituri, încins doar peste mijloc cu șorțul de la Gianuka. Blana de leopard îi rămăsese în ascunzătoarea din tufiș. Pămîntul rece și umed îi mai răcorea chinurile.

Ochii deschiși mari sorbeau numai întunerec. Încet-încet gîndurile se limpeziră. Amintiri începeau să-i lumineze întunerecul. Navamalika, cu ochii verzi ca livada înrourată, plutea în jurul lui. Îi simțea în nări mirosul sînilor. Buzele îi erau dogorîte de urmele sărutărilor. Pe gît, în locul lanțului, îl strîngeau brațele ei calde. Sufletul îi era pătruns de o fericire aromitoare, iar gura lui șopti fierbinte:

— Navamalika . . .

Ca o străfulgerare îi apăru presimțirea morții care însă se topi fără urme în noianul de fericire. Timpul însuși parcă se oprise în loc să-i statornicească bucuria.

Într-un tîrziu îi trecu prin minte că în noaptea aceasta regele Arjuna are să strîngă în brațe pe Navamalika. Și deodată se stinse lumina amintirilor, și temnița rămase mai neagră, mai chinuitoare ca un mormînt. Se zvîrcoli ca o rîmă să se scoale să-și rupă lanțurile și să alerge în ajutorul ei. Guzgani flămînzi se fugăreau prinprejur. După sforțări crîncene, ajunse să se ridice în picioare. Stătu o vreme așa, răzimat de stîlpul de piatră. Un zgomot de sus îl dezmetici. Părea că lespedea grea s-ar fi dat la o parte. Pași mînioși coborau pe trepte. Mahavira se învioră. Poate că totuși va împiedeca pîngărirea fecioarei.

Același ostaș îi dezlegă picioarele din lanț și-l tîrî afară. Mahavira văzu mulțumit că soarele e în asfințit și-și zise că Navamalika mai poate fi mîntuită. O sumedenie de paznici furioși îl înconjurară. Fu pornit pe o cărare. Cineva, din spate, îl pleznea neîncetat cu un bici. Loviturile îi frigeau inima. Își mușca buzele, dar nu scotea nici un strigăt de durere.

La stînga, pe o terasă albă, femeile regelui se îmbulzeau să vază pe cel ce a încercat să răpească pe Navamalika. Multe îl compătimeau. Îl găseau frumos, deși trupul lui era murdar de noroi amestecat cu sînge.

Ajunse într-o hală deschisă. Regele Arjuna ședea în scaunul de judecată, înconjurat de marii sfetnici și de brahmanii curții. Ostașul trînti cu fața la pămînt pe Mahavira înaintea stăpînului, care însă făcu semn să se ridice ca să-l vază mai bine. Paznicii din spate tăbărîră cu bicele asupra lui Mahavira pînă îl sculară în picioare.

Regele îl privi lung, vrînd să-i citească din ochi pentru ce s-a năpustit cîinele de sûdra la Navamalika. Ochii lui Mahavira însă rătăceau de ici-colo, aprinși de îngrijorare, căutînd pe cineva. Arjuna înțelese că privirea lui umblă după fecioara iubită. Sări de pe scaun și strigă:

— Să piardă lumina ochilor!

Mahavira parcă n-ar fi auzit. Ochii mari negri aveau o lucire fierbinte și nerăbdătoare.

Două mîini vrăjmașe îl apucară de umeri, iar în față îi apăru un om scund, uscățiv, cu pielea gălbejită, cu gura strîmbă într-un rînjet ciudat, cu ochii pieziși. Era călăul regelui Arjuna, primit în dar de la stăpînitorul oamenilor galbeni. Un brîu portocaliu îi subția mijlocul. Omul galben schimbă o privire cu paznicii de la spatele lui Mahavira, apoi ridică amîn-

două mîinile strînse în pumni, cu degetele mari întinse și întoarse înlăuntru. În clipa următoare Mahavira simți o durere sfîșietoare, parcă două pumnale i s-ar fi înfipt în orbite zdrobindu-i bulbii ochilor. Un țipăt de fiară, prelung, șerpui în văzduh. Mahavira căzu în genunchi. Pe obraji îl frigeau două dîre de sînge. Bolborosi totuși în neștire, ca o chemare deznădăjduită.

— Navamalika . . .

Regele Arjuna auzi șoapta, se ridică iar de pe scaunul de judecată și porunci:

— Smulgeți-i limba!

O mînă își înfipse degetele în pletele lui Mahavira și-i dădu capul pe spate, în vreme ce alte degete osoase îi frămîntau încheieturile fălcilor, silindu-l să caște gura. Un clește rece îi apucă limba pitită în dosul dinților de jos și, cu o smucitură scurtă, i-o rupse din rădăcină. Valuri de sînge bolboceau în gura lui Mahavira, zvîrcolindu-se într-un horcăit înfundat.

— Să-l jupoaie de viu și să-l arunce hrană cîinilor! răcni regele Arjuna, furios, parcă în gîlgîirile de durere ar fi auzit iarăși numele fecioarei.

Bicele se abătură pe spinarea lui Mahavira cu atîta poftă că-i sfîrticară carnea și-l făcură să se ridice în picioare. Ostașul cu lanțul îl tîrî afară. O ceată de robi se repeziră să spele urmele de sînge pe pardoseala lucioasă . . .

Mahavira nu-și simțea picioarele care totuși îl duceau pe aceleași cărări, înapoi spre poarta Yama. Dincolo de zid, în fața porții, se afla terasa chinurilor, unde cei osîndiți erau arătați norodului veșnic doritor de cruzimi. Un vestitor sufla într-un bucium de corn, chemînd poporul să alerge să vază și să se înfricoșeze. La poalele terasei, în piața cea mare din care porneau șapte ulicioare, se și adunase mulțimea deasă, nerăb-

dătoare. Zvonuri felurite se încrucișau despre străinul care a pîngărit pe aleasa regelui Arjuna. Cei mai curioși puneau întrebări ostașilor ce păzeau, ca un gard viu, terasa. Și ostașii răspundeau cu glume grosolane, aţîţînd și mai mult așteptările.

Un fior străbătu prin mulțime cînd apăru în poartă călăul care alergase înainte să-și pregătească cele trebuincioase. Era cunoscut și iubit pentru iscusința lui uimitoare. Glasuri prietenoase porniră, chemîndu-l pe nume:

— Ham-Ciun! . . . Ham-Ciun!

Omul galben se simțea măgulit. Se închină rînjind și apoi își rîndui sculele aduse într-un săculeț cenușiu despre care se zicea în popor c-ar fi din piele de om.

Se făcu tăcere mare împrejurul terasei. Mahavira se ivise, cu orbitele roșii, cu obrajii năcleiți de sînge, cu gura ciopîrțită ca o rană căscată. Ostașii îl loveau necontenit cu bicele ca nu cumva, încetînd, osînditul să se prăbușească. Ham-Ciun îi smulse șorțul de la brîu și spuse ceva, foarte încet, ostașilor. Doi cîte doi apucară pe Mahavira de picioare, îl întoarseră cu capul în jos și-l duseră sub piroanele bătute în zidul cetății. În cîteva clipe fu atîrnat întocmai ca o vită înjunghiată gata de jupuit. Trupul se zvîrcolea, capul se legăna măturînd cu pletele lespedele terasei.

Călăul alese un cuțit cu lama lungă și îngustă. Îl ascuți îngrijit pe o gresie rotundă. Apoi se apropie de osîndit și trase cu vîrful cuțitului o linie dreaptă de la buric pînă sub gît, încet, cu mare băgare de seamă să nu pătrundă prea adînc și să nu țîșnească mult sînge. Mahavira se zbătea mai crunt și din gura însîngerată izbucniră niște glasuri groase, înecate. Ostașii se înșirară de amîndouă părțile și priveau cu ochi lacomi. Jos, norodul se îmbulzea, cu respirația năbușită, urmărind toate mișcările. Pe urmă Ham-Ciun luă cuțitul

în dinţi, ca să-l aibă la îndemînă, şi începu jupuirea cu degetele, izbind uneori cu piciorul în capul osînditului care se tot bălăbănea şi-i stînjenea meşteşugul.

Munca omului galben se isprăvi de-abia cînd cele din urmă raze ale soarelui se stinseră în apus. Atunci, cu o mulţumire mîndră, reteză pielea vie la mîini şi la glezne, şi o desfăşură, arătînd-o întreagă mulţimii. Ostaşii dezlegară corpul, îl ridicară în picioare, Mahavira se clătină şi se prăvăli. Loviturile de bice şfichiuiră cu sete mormanul de carne crudă, care se mai ridică, mai merse cîţiva paşi şi apoi se prăbuşi fără simţire.

Ham-Ciun luă repede alt cuţit, întoarse pe Mahavira cu faţa în sus, îi făcu o crestătură adîncă în piept, ca să-l trezească din leşin. Mahavira îşi mai veni în fire, simţi cuţitul cum îi pătrunde în gît. Trupul se întinse ca într-o sforţare supremă. Conştiinţa mai morfoli o frîntură de gînd: „Fecioara Navama. . .“ Pe urmă se întunecă brusc . . .

★

Sufletul avu senzaţia unei uşurări înălţătoare. Apoi senzaţia însăşi se subţie ca un abur care se împrăştie. Mai dăinui amintirea unei vieţi zadarnice, apoi şi ea se stinse.

Conştiinţa pură de-acuma plutea fulgerător spre planuri tot mai înalte, ca şi cînd ar fi încercat să ocolească un destin. Mişcarea însă se îngreuia cu cît sferele se uşurau, pînă ce se transformă în imobilitate chinuitoare.

Între două lumi, sufletul gol se scufundă în nesfîrşitul singurătăţii . . .

Capitolul II

ISIT

. . .Singurătatea era cenușie și apăsătoare. Sufletul tremura, o fîlfîire de eter în nemărginire. Amintirea vieții pure în altă lume străbătea ca un luminiș înviorător, ca o promisiune a împlinirii speranțelor. O așteptare grea îl atrăgea din ce în ce mai stăruitor spre o țintă necunoscută. Timpul alerga alături, apă tulbure în care se îneacă toate schimbările.

Apoi reminiscențele se întunecară și așteptarea se prefăcu iar într-o prăbușire dureroasă. Sufletul parcă se subția, în vreme ce conștiința i se împovăra mereu pînă ce, brusc, se stinse ca o flacără peste care s-a lăsat un capac greu . . .

1

Copilul se născu în ziua a șaptea a misterelor lui Osiris, în anul cînd se făcu a șaptea numărătoare a vitelor sub stăpînirea marelui Kufu, domnul celor două coroane.

Era întîiul vlăstar al nomarhului Senusret din Abotu. Bucuria tatălui nu cunoştea margini, mai ales că soţia şi sora sa Merit îi dăruise fecior. Împlinea patruzeci şi trei de ani. Trăise ros de groază că i se va stinge neamul care rîvnea în taină să cucerească tronul faraonilor ajuns în puterea nomarhilor din Nu-Ptah.

Îl numi Unamonu şi-l înfăţişă cu mîndrie Celui iubitor de dreptate, bunului Osiris, fiul lui Geb şi al lui Nut.

Peste patru ani Senusret avu o nouă bucurie. Merit îi născu o fetiţă pe care, după dorinţa ei, o numi Neferura.

Acum nomarhul din Abotu îşi zise că poate muri liniştit. Unamonu şi Neferura, uniţi prin căsătorie, îi vor continua neamul şi-i vor păstra curat sîngele.

Cel bun însă îi mai îngădui mulţi ani de viaţă. Senusret avu mîngîierea să înveţe pe micul Unamonu a scrie sfintele semne şi a le citi, a vindeca boli şi a rîndui socoteli, a mînui săgeata şi arcul, lancea şi sabia.

Cînd se făcu Unamonu de şaptesprezece ani, nomarhul primi porunca de la Kufu să-i mai trimită degrabă vreo două sute de oameni voinici pentru Casa Veşniciei la care munceau, de multă vreme, mii şi mii de robi, fără a ajunge s-o isprăvească. Senusret puse o ceată de ostaşi să-i adune, de prin locurile de dincolo de Marea Oază, cît mai mulţi nubieni. I se aduseră curînd, legaţi în lanţuri, peste trei sute. Vru să-i pornească, precum era obiceiul, cu un dregător care să-i predea Faraonului. În ultimul moment se răzgîndi. Era un prilej bun spre a înfăţişa regelui pe Unamonu.

În fruntea bărcilor cu oamenii negri, plutea corabia nomarhului cu pînza roşie triunghiulară umflată de vîntul cald de miazăzi. Întîlniră sute de vase ce urcau

anevoie spre Svenet după blocurile de piatră trebuincioase pentru piramida uriașă a Faraonului. Senusret arăta lui Unamonu orașele de pe țărmii fluviului sfînt pînă la Nu-Ptah.

Kufu primi pe nomarhul din Abotu, prietenește, în sala cea mică a tronului. De pe coloanele albe ce susțineau tavanul înstelat, cuvintele sfinte aurite pofteau viață lungă domnului viteaz și numai biruinți. Faraonul ședea pe un scaun de aur, cu pschentul în cap, cu barba falsă regală pe piept, iar picioarele desculțe i se odihneau pe o lespede de argint. Ascultă bucuros pe Senusret și răspunse prin cîteva vorbe pe care scribul, ghemuit alături, le însemnă cu sfințenie pe o foaie de papirus. În sală era zăpușeală grea și pe obrajii Faraonului, de sub pschentul împletit din fire de aur curat, se prelingeau dîre de sudori lucitoare. Trei perechi de sclave, goale, cu apărători de pene de struț, se străduiau zadarnic să mai răcorească puțin aerul dimprejurul tronului. Unamonu avu fericirea să poată săruta piciorul faraonului și să primească, din mîinile lui, ca amintire, un scarabeu de aur cu pecetea stăpînului stăpînilor.

Senusret, foarte mulțumit de toate, se întoarse apoi acasă, împreună cu Unamonu, în orașul sfînt Abotu, ale cărui împrejurimi adăposteau așezămintele de veșnicie ale întîilor faraoni stăpînitori peste cele două țări egiptene și în mijlocul căruia se înălța falnic marele templu al zeului Osiris, domnul tuturor lucrurilor, binefăcătorul lumii, regentul eternității.

Cinci ani trebui să petreacă Unanomu între preoții zeului, să înfrunte toate ispitele, să-și însușească toate învățăturile ca să dobîndească în sfîrșit inițierea în tainele lumilor văzute și nevăzute. După ce se înfă-

ţişă zeiţei Isis ca un luminos desăvîrşit, Senusret îi dădu de soţie pe Neferura, împreună cu o casă nouă, clădită înadins pentru ei, urîndu-le doar să-i dăruiască un nepot.

Unamonu era acuma bărbat între bărbaţi. În ochii lui negri domneau parcă visuri şi dorinţi tainice. Mitra albă, pe craniul ras, îi lungea puţin faţa. Avea o fire blîndă, potolită, spre deosebire de sora şi soţia sa Neferura, mlădioasă şi frumoasă ca floarea de lotus, dar aspră şi sîcîitoare încît ajunsese spaima tuturor slujitorilor.

Bătrînul Senusret se stinse într-o dimineaţă caldă de primăvară, fără a fi bolit. Găsindu-l mort, Merit începu să se vaite desperat, îşi sfîrtică hainele, îşi smulse puţinul păr alburiu ce-i mai împodobea capul. Ţipetele ei aduseră degrabă şi pe Neferura la căpătîiul mortului, apoi pe toate femeile din Pahimtu, încît palatul şi grădina nomarhiei se umplură de bocete.

Numai Unamonu îşi stăpîni durerea şi porunci sclavilor să ridice îndată corpul rece al tatălui său şi să-l ducă în casa morţilor, unde să-l gătească pentru călătoria cea mare. Apoi el însuşi merse cu vestea tristă în mijlocul celor şapte mari preoţi ai lui Osiris, înştiinţîndu-i că, urmaş de sînge al lui Senusret, se urcă în scaunul de nomarh. Preoţii şi dregătorii de frunte i se închinară pînă la pămînt, după obicei, şi-i urară să trăiască şi să domnească milioane de milioane de ani întru mulţumirea lor şi a oraşului sfînt Abotu. Noul nomarh însă, în aceeaşi zi, trimise solie umilă Faraonului, dînd de ştire că înţeleptul Senusret s-a săvîrşit din lumea aceasta şi că el, Unanomu, este de azi înainte stăpînitorul locurilor.

Trei zile Unamonu aproape că nu ieși din casa morților unde, sub privegherea preotului Aahotep care ardea mereu miresme și citea rugăciuni, sclavi pricepuți munceau cu sîrguință la îmbălsămarea cadavrului. Fiind el însuși un hekau care cunoștea toate, așează cu mîinile lui în pîntecele mortului amuletele sortite să ușureze trecerea sufletului prin primejdiile lumii lui Osiris.

Apoi corpul, acoperit cu pînză de in, fu lăsat să se usuce șaptezeci de zile, iar Unamonu se apucă să cerceteze cu amănuntul pregătirile făcute de răposatul pentru odihna-i de veci. Îi era mare frică să nu fi uitat ceva și astfel să se zădărnicească lunga călătorie a sufletului înspre Cîmpiile Yalu.

Senusret își clădise din vreme mormîntul. Șaptezeci de robi au săpat doisprezece ani, în coasta stîncoasă dinspre Uahe Psoi, coridor larg și adînc în fundul căruia alți muncitori au tăiat odăițele funerare. Meșteri iscusiți au zugrăvit pe pereți întîmplările mai de seamă ale vieții lui pămîntești, presărîndu-le cu semne de cuvinte sfinte. Chiar sarcofagul de bazalt fusese gata cu șapte ani înainte de moartea lui. Unamonu cobora zilnic în Casa Veșniciei, citea și răscitea formulele magice de care are nevoie sufletul spre a dobîndi nemurirea ca Osiris, supraveghea îngrămădirea celor trebuincioase în încăperea zidită alături de lăcașul de odihnă a corpului.

Înmormîntarea se făcu în ziua a șaptezeci și șaptea. Mulțime nesfîrșită veni să însoțească pe Senusret în ultima-i călătorie pămîntească; toți cei trei mii șapte sute de preoți ai marelui templu, apoi mai-marii orașului, capetele tuturor breslelor de meseriași, păstori, țărani, pînă și mult disprețuiții porcari. Femeile se

boceau de se cutremura văzduhul, în vreme ce ostaşii cu sulițe aurite şi căşti de piele păşeau ţeapăn, înconjurînd mumia purtată de şasesprezece slujitori şi urmată de vaca cu coarnele poleite pentru jertfă. În fruntea cortegiului mergea însuşi Unamonu, înfăţişînd pe credinciosul zeu Horus, avînd în dreapta şi în stînga preoţi întruchipînd pe Thot şi Anubis, iar la spate pe maică-sa Merit, care ţinea locul zeiţei Isis, şi pe Neferura, care avea rolul blîndei Neftis.

Porniră spre marele templu şi se opriră cîteva clipe în faţa pilonului uriaş străjuit de catarge înalte în vîrful cărora fluturau steagurile celor două coroane. Unamonu murmură o rugăciune şi pe urmă convoiul se îndreptă spre Casa Veşniciei. Înfăşurată într-un linţoliu alb, avînd pe piept, ca o podoabă pioasă, chipul bunului Osiris, cu faţa ovală şi zîmbitoare, cu biciul faraonic într-o mînă şi în cealaltă cu toiagul de păstor, mumia fu aşezată pe banca de nisip de lîngă gura mormîntului. Preotul sacrificator ucise vaca şi împărţi carnea.

Ceremonia fu lungă şi solemnă, cum se cuvine. Merit şi Neferura, neştiind cuvintele sfinte şi trebuind să le rostească după şoaptele preoţilor dimprejur, încurcară puţin slujba, încît de vreo două ori Unamonu încruntă din sprîncene. În cele din urmă însă mumia fu coborîtă sub pămînt şi aşezată în sarcofag, într-o dungă şi cu gîtul pe o răzimătoare ca să poată vedea mai lesne formulele mîntuitoare pentru viaţa de dincolo ori să şi le reamintească de le-ar fi uitat. Zidarii începură degrabă să astupe intrarea coridorului subteran, în vreme ce mulţimea întristată se ospăta din pomenile bogate.

Toată noaptea următoare Unamonu urmări în gînd peregrinajul sufletului tatălui său. Îl vedea ajun-

gînd la templul lui Osiris, bătînd la poarta împărăției sufletești, pătrunzînd în sala îndoitei dreptăți unde omul se desparte de păcate spre a se învrednici pentru viața eternă. În fund, sub un naos de sicomor, Zeul cel bun și drept, așteaptă pe fiul Senusret care sosește tremurînd. O cumpănă uriașă se află în mijlocul sălii. Mait, femeia dreptății și a adevărului, stă în picioare, aproape, să cîntărească inima răposatului. Mai încolo, o fiară groaznică, Amait, mîncătoarea, jumătate crocodil și jumătate hipopotam, întoarce gura către Osiris, cerîndu-i parcă voie să sfîșie pe cel de-abia venit. Și împrejur, ghemuiți pe călcîie, șed liniștiți cei patruzeci și doi de zei judecători, întocmai atîția cîte nomuri are Egiptul și cîte păcate grele ispitesc pe om în viața pămîntească. Anubis pune inima pe cîntar. Senusret se înfricoșează cumplit și zice: „Inima mamei mele, inima nașterii mele, inima vieții mele, nu te scula cu mărturie împotriva mea, nu fi vrăjmașa mea în fața nemuritorilor!“ Isis, bună și iubitoare, e gata să-i sară în ajutor. Dar nu e nevoie. Senusret a fost fără păcate, încît zeul Thot poate vesti stăpînului Osiris: „Răposatul e cîntărit pe cîntar și nu e greșeală într-însul, inima lui e dreaptă, acul cîntarului arată drept . . . “ Atunci Osiris rostește bucuros: „Biruitor să iasă răposatul ca să umble prin toate locurile, printre duhuri și printre zei, iar paznicii porților Apusului deloc să nu-l oprească! . . . “ Cuprins de mare veselie, Senusret înșiră toate cele o sută și unu de nume ale lui Osiris, apoi pe ale tuturor zeilor deosebit, apoi pe ale celor șapte săli ale raiului cu patrusprezece porți și patrusprezece locuințe . . .

Unamonu nici nu mai putu adormi în noaptea aceea. Mereu i se părea că a uitat ceva și că sufletul

celui ce i-a dat viață, rămas fără sprijinul talismanului cuvenit, va fi mîncat de vreun duh vrăjmaș și se va pierde în neant pentru vecie. Gîndul îl îngrozea. Primejdia nimicirii i se înfățișa ca o amenințare ce-l aștepta și pe el. Trebuia s-o înlăture. Simțea poruncitor că viața lui e nevoie să se prelungească și dincolo de moarte, ca și cînd ar fi avut o însărcinare tainică de împlinit.

A doua zi se hotărî să înceapă îndată a-și clădi Casa Veșniciei. Se sfătui cu meșteri, își alese locul într-o parte ascunsă a dealurilor. Făcu el însuși niște planuri, porni lucrul numai cu oameni de încredere. Și se liniști, parc-ar fi invins de acuma puterea morții.

Peste doi ani închise ochii maică-sa Merit, nu atîta de bătrînețe, cît de jale pentru neuitatul ei Senusret pe care l-a iubit mult și cu care se învoiau în toate.

Și peste alți doi ani, un sol domnesc aduse nomarhului știrea că a murit faraonul. Orașul sfînt Abotu se cutremură de întristare, iar Unamonu se gătі grabnic să plece la Nu-Ptah, la înmormîntarea celui ce a fost rege și la încoronarea celui nou. Neferura, cum află de plecarea lui, îl linguși și-l rugă să o ia și pe dînsa. N-a avut parte să iasă nici baremi pînă la Nut-Amon, deși e soție de nomarh și ar avea dreptul să se mai arate și ea în lume. Plînse și își blestemă soarta nenorocită. Toți bărbații își iau nevestele cînd e vorba de niște serbări așa de frumoase. Nu e nici slută, nici proastă, să fie osîndită a-și îngropa tinerețea în orașul unde nu întîlnești decît preoți și morminte. Vrea să cunoască și ea obiceiurile curții, să vorbească cu femeile faraonului.

Unamonu nu putu rezista. O luă.

Nu-Ptah, oraşul domnesc, jelea zgomotos pe Kufu, în vreme ce marii preoţi ai zeului Amon pregăteau încoronarea principelui regal Dadefra, cel mai mare dintre cei treizeci şi trei de feciori ai răposatului.

Unamonu fu găzduit în Casa Faraonilor, ca şi ceilalţi nomarhi sosiţi. Moştenitorul tronului se afla de cîteva zile în templu, supunîndu-se curăţeniilor obişnuite înainte de încoronare. Kafra, al doilea fecior al lui Kufu, se însărcinase cu primirea nomarhilor. Stătea toată ziua în mijlocul lor, vorbea cu fiecare, se interesa de mersul treburilor. Avea vorba bună şi privirea de oţel. Unamonu îl îndrăgi.

În ziua încoronării oraşul îşi întrerupse jalea. Toată lumea se îmbulzi pe ulicele strîmte şi strîmbe, iar cei mai norocoşi pe aleea dintre palatul regal şi marele templu al lui Amon, pe unde trebuia să treacă cortegiul. Cînd apăru Dadefra, cu pschentul greu pe cap, cu mantia de fir pe umeri, iar în mîini cu toiagul şi biciul zeului Osiris, oraşul întreg izbucni într-un clocotitor strigăt de bucurie.

În sala tronului, în templu, pretutindeni, Unamonu urmărise numai faţa noului faraon, lată, cu buzele cărnoase şi umede. De pe frunte i se prelingeau mereu, împrejurul sprîncenelor, picuri de năduşeală, brăzdînd fardul gros cu care sclavele negre îi rumeniseră obrajii. În ochii măslinii avea oboseala şi lîncezeala omului ce-şi petrecea vremea numai în braţele femeilor. Privindu-l, Unamonu simţea o ură ciudată împotriva faraonului. Căuta să o înăbuşe şi nu izbutea. Îşi aduse aminte nişte cuvinte pe care i le şoptise odinioară tatăl său despre moştenitorul tronului: „Dadefra mai mult iubeşte femeia decît pe Amon. . .“ Apoi zvonul ajun-

sese demult pînă la Abotu despre Isit, fata unui rob, pe care Dadefra a luat-o în Casa Femeilor sale. Din pricina ei principele ocolește pe sora și soția sa, și o umilește. Isit l-a fermecat cu farmece necunoscute, făcîndu-l să poftească mereu alte femei, dar să nu se despartă de ea nici o noapte.

În timp ce înconjurau zidurile sanctuarului, Unamonu întrebă pe un preot din cortegiu:

— Faraonul are copii?

— Are trei, cu Isit — răspunse preotul uimit că un nomarh nu știe ceea ce știe ultimul sclav din Nu-Ptah.

Un ospăț minunat sfîrși solemnitatea, în grădinile palatului, bogate în umbre de platani, cu pajiști tunse și înflorite ca niște covoare, cu bănci de sicomor și de marmură. Mese joase erau întinse pe marginile aleielor, pentru căpeteniile breslelor și miile de slujitori ai Casei Faraonului. Chiar în fața palatului, pe terasa albă, se improvizase un chioșc uriaș, acoperit, unde se așezară nomarhii cu soțiile lor și toți sfetnicii regali cu marii preoți ai tuturor zeilor.

Dadefra apăru întovărășit de Marea Femeie, sora și soția sa, și de Isit, femeia inimii sale. Toată lumea se închină sărutînd pămîntul, dar în sufletul mai-marilor se ascunse anevoie mirarea că faraonul nici la ospățul încoronării nu s-a putut despărți de Isit. În loc să țină de mînă pe soția sa domnească, Dadefra își sprijinea brațul stîng pe umărul frumoasei ibovnice, care zîmbea triumfătoare și se uita peste mulțimea ploconită ca și cînd ea ar fi fost adevărata stăpînă a celor două țări.

Unamonu ședea la o masă aproape de masa faraonului. Cînd zări pe Isit, tresări parcă i s-ar fi împlîntat o săgeată în inimă. Nu-și mai putu lua ochii de la ea. Îl cuprinse o spaimă care totuși îi mîngîia sufletul.

„Isit . . . Isit . . .“

Îi umblă prin minte numele ei într-un vîrtej sălbatec parc-ar fi căutat urmele unei amintiri ascunse undeva în tainițele sufletului.

„O cunosc pe Isit . . . De unde o cunosc?“ se întrebă deodată, încercînd să-și adune într-o grămadă toate clipele vieții, să poată alege pe cele lămuritoare.

Nu găsi nimic, dar simțămîntul stărui, tot mai viu, umplîndu-i inima cu bucuria arzătoare a unei revederi de mult așteptate.

Isit stătu o clipă în picioare, înainte de a se lăsa pe banca așternută cu blănuri de lei, în stînga faraonului. O pană stufoasă de struț, albă, înfiptă în părul arămiu, buzele subțiri, culoarea sîngelui, nasul mic răsfrînt puțin strengărește . . . Rochia străvezie îi dezmiardă trupul. Gulerul de fir brodat cu pietre scumpe se răsfrînge pe umerii fildeșii, iar în față i se odihnește pe sînii rotunzi ca două portocale. În picioare poartă sandale de aur.

Cete de sclavi alergau printre mese, cu tăvi grele încărcate de mîncări. Gîștele fripte întregi erau mai căutate și vinurile vechi în cupe cu două torți pe care le umpleau mereu fecioare slujitoare. Neferura era fericită, se simțea mai frumoasă ca toate femeile, rîdea și mînca. Dezghiocînd cu degetele-i fine carnea albă de pe un piept de gîscă, șopți lui Unamonu:

— Pîinea noastră de semințe de lotus e mai bună ca asta de orz . . .

Unamonu n-o auzi. Strîngea în mînă o bucată zdravănă de friptură din care nici nu gustase. Se uita necontenit la masa faraonului, în neștire. Neferura îi mai zise ceva. Nu înțelese, dar își veni în fire.

„Isit are într-adevăr vrăji tainice“ se gîndi îngrijorat.

Bău două cupe de vin, una după alta, şi intră în vorbă cu un nomarh bătrîn despre Casa Veşniciei pe care şi-o înălţase răposatul Kufu, sfîrşită de-abia acum un an, parcă faraonul şi-ar fi presimţit moartea. Bătrînul mîncăcios, cu faţa murdară de unsori şi fărîmături de carne, cu ochii holbaţi de lăcomie, răspundea în monosilabe, înghiţind după fiecare gură de mîncare cîte o gură de vin. De-abia cînd isprăvi halca de friptură i se deschise cheful de vorbă, pornind să povestească cum şi-a clădit el un mormînt scump în apropierea piramidei marelui faraon, ca să se odihnească în vecii vecilor lîngă stăpînul cel bun şi drept. Unamonu nu-l mai putea asculta. Ochii lui sorbeau iar pe Isit care nici baremi nu-l văzuse. Apoi brusc întrerupse povestirea bătrînului, zicînd din toată inima:

— E frumoasă Isit, femeia regelui . . .

Nomarhul clipi şiret, întoarse capul s-o vază şi murmură:

— Frumoasă. Şi nu va îmbătrîni niciodată. Are treizeci de ani, a născut trei copii şi iată, parcă-i o fecioară de cincisprezece.

Neferura prinse vorbele bătrînului, oftă şi adăogă cu imputare:

— A, dacă aş afla şi eu tainele ei! Unamonu le ştie şi nu mi le spune.

Unamonu se uită la ea mirat, parcă ar fi văzut-o întîia oară. Şi îi veni în gînd, din senin: „Femeia asta mi-e străină, deşi e sora şi soţia mea, iar Isit, deşi mi-e străină, parc-ar fi adevărata mea soră şi soţie!“ Gîndul i se păru ciudat, îl înfricoşă. Vrînd să-l alunge, îşi aruncă iar ochii la Isit care rîdea zgomotos şi se răsfăţa în vreme ce faraonul îi mîngîia spinarea goală. Ura împotriva lui Dadefra izbucni mai vie în inima lui

Unamonu. Se zbuciuma parc-ar fi plănuit să se repeadă să scape pe Isit de alintările unui dușman. Glasul Neferurei îl potoli:

— Vezi ce frumoasă e rochia marei favorite? Am să-mi fac și eu una la fel. Ce zici, mi-ar sta bine? Îți place tăietura mînecilor în coadă de rîndunică? Uite cum o îmbrățișează faraonul! O, și sărmana regină zîmbește trist și rabdă. Dar și ea e prea rece. Isit e mult mai dulce.

Atunci Isit, cu gîtul întins sub sărutarea regală, întoarse ochii spre masa la care ședea Unamonu, îi întîlni privirea și rămase deodată așa, cu buzele întredeschise și înflorite de surîsul zburdalnic. Unamonu de-abia acuma îi văzu bine ochii mari, albaștri ca cerul dimineții, cu genele lungi încărcate de fard, cu o strălucire misterioasă și ispititoare în care scînteiau amintiri din alte lumi. Privirea ei turburată se odihni atît de lung asupra lui Unamonu că atrase atenția tuturor. Însuși faraonul se uită spre masa nomarhului din Abotu și șopti ceva Isitei care avu o înfiorare parcă ar fi trezit-o dintr-un vis plăcut. Neferura observase privirea favoritei și se roși de mîndrie cînd Dadefra învrednici de asemenea cu o privire masa lor. Murmură încîntată:

— Ai văzut, Unamonu? Isit s-a uitat la mine. Și faraonul. Dintre toate numai la mine s-au uitat. Sunt fericită.

Sclavii aduceau acum fructe și dulcețuri.

În fața mesei regale, în locul pătrat înadins lăsat liber, apăru dansatoarea Tantnuit, goală din cap pînă în picioare, cu un văl roșu diafan în mîini, cu răsuciri de corp voluptuoase, însoțită de cîntărețele din sistru, flaut și harpă. Ochii faraonului se aprinseră văzînd trupul dansatoarei. O melodie tărăgănată începu. Cîteva

roabe tinere, ghemuite între cîntărețe, băteau din palme în tact rar. Tantnuit dansa cu mișcări de șolduri și tremurări de pîntece, învîrtind vălul parcă s-ar fi apărat de îmbrățișări prea pătimașe. Dadefra o sorbea, lingîndu-și mereu buzele, cu priviri lacome. Apoi, cînd dansatoarea se grămădi la picioarele lui, la sfîrșit, îi dărui un inel de cornalină, strîngîndu-i brațul puțin asudat.

Tantnuit nici nu apucase să iasă și piticul Danga, răsfățatul curții, se repezi înlăuntru. Fu primit cu rîsete gălăgioase la care el răspunse scoțînd limba. Umblă în patru labe cu lătrături de cățel flămînd, se dădu peste cap. Faraonul însă nici nu se uita la el acuma. Mînios că Dadefra nu-l ia în seamă, piticul zbieră ceva într-o limbă sălbatică. În zadar. De-abia mai rîseră cîțiva nomarhi necunoscători ai cuviinței obișnuite la ospețele regale.

Veni un harap cu niște maimuțe învățate să joace ca oamenii după o muzică specială de fluiere și tobe. Toată lumea se minună afară de Dadefra. Nu-i mai plăcu regelui nici chiar meșterul străin cu doi papagali dresați să vorbească între ei despre noul faraon și să strige la urmă: „Milioane de milioane de ani stăpînului Dadefra!“

Deodată faraonul porunci cu glasul aspru:

— Tantnuit!

Maestrul plăcerilor regale alergă desperat. Tantnuit, înfășurată într-o mantie de in, ședea între tovarășele ei, sub un palmier bătrîn, aproape. Cum o văzu iar, Dadefra se lumină la față. În mijlocul dansului, spuse o vorbă reginei și alta favoritei, se sculă, făcu semn dansatoarei, o luă de mînă și apoi porniră toți patru spre poarta palatului. Plecînd, Isit se mai uită o o dată lung la Unamonu, parcă ar fi căutat să-și umple ochii cu privirea lui. Faraonul cuprinse în mers mijlocul

dansatoarei Tantnuit, pipăindu-i șoldurile goale cărnoase. Se ridicară de pretutindeni murmure de ușurare:

— Dadefra a poftit pe Tantnuit. Dadefra a scăpat de vraja frumoasei Isit! Slăvit fie marele Amon!

Unamonu se bucura și nu-și dădea seama de ce; i se făcuse un gol dureros în inimă cînd nu mai văzu pe Isit, și totuși era vesel.

— Mereu s-a uitat la mine Isit — îi spuse la ureche Neferura, triumfătoare. Dar dansatoarea Tantnuit e mai frumoasă și de-acuma ea va fi aleasa faraonului.

Toate cuvintele pe care le auzea i se păreau înmuiate în fericire.

Serbarea continuă. Veniră alte dansatoare, apoi luptătorii libieni. Unamonu privea și zîmbea mereu, pierdut. La o masă alături, femeia nomarhului din Mes-Ra, o bătrînă înăcrită, zise cu glas tare:

— Faraonul va izgoni din Casa Femeilor sale pe Isit, cu toate că e mama copiilor lui, iar Isit va fi iar sclavă cum a fost și maică-sa...

Unamonu prinse vorbele bătrînei. Îi plăcură atît de mult că-i venea s-o îmbrățișeze. Îi răspunse rîzînd încrezător:

— Așa! S-o izgonească faraonul! Am s-o cumpăr apoi eu pe Isit, s-o duc acasă la noi, la Abotu.

I se încurcă limba parc-ar fi fost beat, deși nu băuse nici pe sfert cît ceilalți.

Neferura surîse foarte mulțumită că Unamonu se gîndește să-i cumpere ca roabă pe Isit, iubita faraonului.

4

A doua zi Unamonu se duse la marele preot al lui Osiris, despre care știa că cunoaște toate cele ce se petrec în casele faraonului. Trebuie să afle neapărat

ce-i cu Isit sau baremi să vorbească despre ea. Marele preot cunoscuse și iubise odinioară pe Senusret. Fiind guraliv din fire, nu aștepta decît să fie stîrnit. Încrezător în fiul lui Senusret, preotul își deschise larg inima, mai ales cînd veni vorba despre noul faraon.

— Nu sunt bune semnele! Dadefra e cu totul robit de femei — mormăi dînsul cu amărăciune. În loc să-l doară grijile cîrmuirii, se gîndește veșnic la poftele trupului nesăturat. Faraonul trebuie să fie asemenea lui Amon, zeul zeilor, și Dadefra nu-și poate stăpîni nici pornirile inimii . . .

Unamonu dădea din cap cu gravitatea cuvenită și chibzuia mereu cum ar putea întreba ce s-a făcut cu Isit? Preotul însă îi spuse singur cît de indignați sunt toți slujitorii zeilor din pricina purtării noului faraon. Nu s-a mai pomenit de cînd lumea ca un domn al celor două țări să se arate cu ibovnica de mînă chiar la ospățul încoronării. Să aibă femei cîte îi dorește inima, dar să le păstreze în Pahimtu, cum e obiceiul, pentru potolirea trupului. Ș-apoi cum a plecat de la masă cu Tantnuit, lăsînd de rușine pe mai-marii țării, ca să se culce degrabă cu ea!

— E cu totul robit femeilor — gemu bătrînul iar îndurerat.

Atunci Unamonu zise cu glas care parcă voia să pipăie:

— Dar baremi așa Dadefra a scăpat din mrejele vrăjitoarei? . . .

Preotul zîmbi îngăduitor:

— Crezi c-a scăpat? Nu cunoști pe Dadefra, tinere! N-a scăpat și nici nu poate scăpa. Isit i-a pătruns în sînge ca otrava dulce de care nimeni nu mai vindecă pe om. De cînd a luat pe Isit în Casa Femeilor sale, Dadefra a mai schimbat mii de femei, după toane. Toate au trecut, Isit a rămas.

— Dansatoarea Tantnuit e prea frumoasă — îngînă Unamonu cu o strîngere de inimă.

— Numai trupul ei e frumos, pe cînd Isit are şi sufletul frumos! răspunse bătrînul apăsat.

— Isit... — şopti Unamonu stins parcă i s-ar fi topit încet toate nădejdile.

— Tantnuit poate fi bună pentru o noapte, dar Isit pentru toată viaţa! urmă preotul.

— Faraonul trebuie să alunge pe Isit din Casa Femeilor sale! zise nomarhul cu o lucire de mînie în ochii speriaţi.

— Niciodată! După fiece femeie nouă, Dadefra se leagă mai mult de Isit!

Unamonu îngălbeni. Se uita la marele preot ca şi cînd i-ar fi cerut îndurare. Bîlbîi apoi îngrozit:

— Trebuie s-o alunge!

— Trebuie? făcu atunci bătrînul zîmbind puţin batjocoritor. Află dar că adineaori am văzut, în grădina palatului, pe Dadefra, în chioşcul de sicomor, împreună cu Isit. El o ţinea pe genunchi şi o săruta, iar ea de-abia răspundea la mîngîierile lui . . .

Preotul nici nu observă cum se clătina din picioare Unamonu, parcă i-ar fi venit ameţeală. Continuă să-i povestească întîmplări din căsnicia faraonului, să compătimească apoi pe regina care n-a avut norocul să fi născut baremi vreun copil, să laude în sfîrşit pe Kafra şi să regrete că răposatul faraon n-a lăsat moştenitor pe Kafra, spre binele şi mărirea ţării.

Unamonu nu mai auzea nimic, ca şi cînd ar fi mîncat din carnea spurcată a peştelui oxirinx care a înghiţit bărbăţia binefăcătorului Osiris. De-abia seara îşi veni în fire, zicîndu-şi că marele preot e un zevzec care torăie verzi şi uscate, şi că Isit, orice-ar fi, nu mai poate rămînea în Casa Femeilor lui Dadefra.

Marea Femeie a Faraonului pofti la o petrecere, în casele ei, pe toate femeile nomarhilor. Neferura se găti de dimineaţă pînă după amiazi, îşi puse toate podoabele. Voia să fie iar cea mai frumoasă, cum îşi zicea că a fost şi la ospăţul încoronării. Se întoarse de-acolo la Unamonu strălucitoare de fericire:

— Am fost fermecătoare, iubitule! Am petrecut minunat! Toată lumea m-a admirat. Cîteva femei de-ale faraonului au chemat pe loc sclavele să-mi vază rochia, să le facă şi lor rochii la fel . . .

Unamonu o aşteptase înfrigurat. Spera să afle ceva despre Isit. Neferura îi povesti amănunţit cum a cunoscut pe toate cele optzeci şi opt de femei ale lui Dadefra, silindu-se să-şi amintească numele lor şi mai cu seamă rochiile şi podoabele fiecăreia. Regina nu-i prea plăcuse; o găsise într-adevăr prea rece şi tristă. Bărbatul, nerăbdător, întrebă:

— Dar Isit? A izgonit-o faraonul?

Neferura îi aruncă doar o privire dispreţuitoare, ca şi cînd întrebarea nici n-ar merita răspuns. Mai vorbi un răstimp despre sandalele reginei şi pe urmă trecu la Isit. Unamonu suspină.

— Mai toată vremea numai cu mine a stat Isit! zise femeia cu mîndrie. Nu-ţi spuneam eu la ospăţ că se uită mereu la mine? Chiar aşa a fost. Mi-a mărturisit Isit că eu am fost cea mai frumoasă!

Unamonu tremura. Inima îl îndemna să-i pună deodată mii de întrebări. Îi era frică să nu-i ghicească taina Neferura. Tăcea şi-i sorbea cuvintele.

— M-a întrebat şi de tine — urmă Neferura, strîngînd buzele cam ironic. Parcă-i era ruşine să vorbească despre un biet nomarh. Ai avut noroc că i-am plăcut eu mult de tot! Ca să mă măgulească pe mine, m-a întrebat de mai de multe ori şi despre tine. Vezi, ce înseamnă

să ai o femeie isteață și frumoasă cum sunt eu? Și cît de puțin m-ai prețuit tu pînă acuma! N-ai merita să fac atîtea sacrificii pentru tine, Unamonu!

Bărbatul murmură cu o pizmă ce i se vedea pe față:

— Fericită ești tu, Neferura!

— Sunt cum mi se cuvine să fiu! zise femeia privindu-l de sus. Îmi pare însă rău că nu rămînem aici!

— Pînă la înmormîntarea lui Kufu trebuie să stăm . . .

— Eu vorbeam să rămînem aici totdeauna — făcu Neferura. Păcat că nu se poate. Isit m-a întrebat de ce nu venim în Nu-Ptah, că doar tu ești prietenul faraonului. Nu știa frumoasa că soarta te-a osîndit să trăiești în Abotu. Se îmbiase chiar să vorbească faraonului să ne aducă la curte, să-ți dobîndească vreo dregătorie potrivită.

— S-a îmbiat Isit? întrebă Unamonu cu o izbucnire de bucurie care se înecă însă repede în amărăciune. Adăogă trist: Adevărat, nimeni în lume, nici chiar faraonul, nu mă poate smulge din marele templu al Celui Bun. Numai moartea.

— I-am spus și totuși ea a mai stăruit — zise femeia. Mă iubește mult de tot, nici nu-ți poți închipui cît mă iubește. E o ființă nespus de drăgălașă. Nu mă mir că Dadefra îi zice „stăpîna gingășiei“ și o ține ca ochii din cap!

— Lumea spunea că are s-o alunge — oftă Unamonu, fără speranță.

— Mai curînd va alunga faraonul pe toți preoții și mai-marii țării decît să se despartă de Isit! răspunse Neferura cu o siguranță ce nu mai îngăduia nici o îndoială.

Unamonu era zdrobit. Visul, pe care și-l făurise dintr-o vorbă auzită întîmplător, care înflorise în sufletul lui ca o lume aievea, se destrăma. În inimă însă îi rămase dorul după Isit ca un cărbune aprins. Rătăcea pe ulițele murdare, printre oameni urîți și gălăgioși, îmbrăcați în zdrențe, prin aleiele grădinilor palatului, grăbit și speriat parc-ar fi căutat ceva pierdut pentru totdeauna. Apoi, din senin, a doua zi întrebă pe Neferura:

— Cum i-e glasul?

— Glasul reginei? se miră femeia neînțelegînd îndată.

— Nu . . . — șovăi Unamonu. Nu al reginei . . .

— Vorbești de Isit — rîse Neferura. Cald și dulce parcă te mîngîie.

Mai trecu o zi pînă ce Unamonu întrebă iar:

— Era veselă?

— Isit e veselia întrupată — îl lămuri Neferura. Dar inima ei oftează des. Așa e inima, niciodată nu se mulțumește cu ce are.

— Poate că nu-l iubește pe Dadefra? îndrăzni Unamonu.

— Care femeie n-ar iubi un rege? . . .

Unamonu nu mai avea odihnă. Zile întregi pîndea prinprejurul porților grele ce despărțeau Casa Femeilor regale de atingere cu lumea bărbătească. Nădăjduia s-o zărească. I s-ar fi astîmpărat inima întîlnindu-i baremi o privire. Încercă să intre în vorbă cu paznicii scopiți, care însă, de frica morții, îl izgoniră ca pe un sclav pribeag.

În sfîrșit sosi ziua înmormîntării răposatului Kufu. Ca nomarh al orașului sfînt unde a înviat din morți blîndul zeu Osiris, Unamonu avu rol de frunte în desfășurarea ceremoniei și îndeosebi la ritul deschiderii gurii. Se încurcă totuși în litaniile pe care le știa bine

de mic copil. Ochii lui descoperiseră pe Isit printre celelalte femei regale. În tot timpul slujbei săvîrşite în templul nou ce se ridicase lîngă Casa Veşniciei lui Kufu, nu se mai gîndea decît să-i audă glasul, chiar de-ar fi să-şi piarză pe urmă fericirea sufletului în viaţa de dincolo. Se bucură cînd mumia faraonului dispăru în pîntecele piramidei uriaşe.

Mii de vaci şi mai multe păsări fură jertfite spre a dobîndi, pentru sufletul mortului, mila Celui ce iubeşte dreptatea. Mii de mii de oameni înconjurau Casa Veşniciei care părea un munte de lespezi lucitoare. Ospăţul pomenilor mulţumi toată lumea. Fumul sacrificiilor acoperea cîmpia întreagă, ca un nour albastru, şi cobora pînă peste apele Nilului sfînt. Mii de preoţi mari şi mici împărţeau bucăţi de carne sfinţită norodului lihnit de foame şi totuşi certăreţ.

Faraonul oferea, chiar cu mîinile sale sfinte, bucăţile cele mai bune din vaca cea mai grasă fruntaşilor ţării, începînd cu Marea Femeie Regală, urmînd cu prinţii, fraţii săi, cu femeile casei sale. Unamonu, ca mare stăpîn peste marele templu al marelui Osiris, dădea mînă de ajutor faraonului. Acuma era fericit. Putea vedea de aproape pe Isit, care a stat toată vremea acolo, lîngă Dadefra şi lîngă el. Uneori mantia lui albă atingea haina ei albastră şi fină ca pînza de păianjen. S-au privit întîi lung, citind fiecare în ochii celuilalt bucuria inimilor ce s-au regăsit după despărţiri de milioane de ani. Feţele lor erau luminate de sclipirea ochilor care se mîngîiau. Apoi faraonul a întrerupt farmecul cu o întrebare. Isit răspunse şi Unamonu îi auzi doar glasul, fără a înţelege cuvintele. Fericirea îl ameţea. Îşi dădea seama că de s-ar mai uita la ea, nu-şi va putea stăpîni patima şi o va îmbrăţişa în faţa lumii întregi. Nu mai cuteză un răs-

timp să întoarcă ochii spre dînsa. Simțea însă mereu privirea ei pe obrajii lui, pe pieptul lui, pe mîinile lui care tremurau ciopîrțind un șold rumen de vacă sacrificată. Apoi, însetat după inima ei, ridică iar pleoapele. Îi întîlni zîmbetul fierbinte. O văzu cum ținea în mînă o felie de friptură din care de-abia gustase. Văzu bine chiar locul de unde au mușcat dinții ei mici, albi.

Mîinile faraonului erau unsuroase de carnea ce o dăruia, în semn de prietenie, fruntașilor dintre fruntași. Unamonu tăia bucățile cu dibăcie, deși cuțitul îi juca în mînă. Deodată însă, tocmai cînd se uita pierdut la Isit, îl deșteptă o durere ascuțită în arătătorul stîngei. Tăișul cuțitului îi pătrunsese pînă la os. Scoase un țipăt scurt, năbușit. Sîngele țîșnea din rană. Dadefra se întoarse spre el, văzu și surîse. Isit, speriată, se repezi întrebînd:

— Te-ai tăiat rău?

— M-am zgîriat puțin — bolborosi Unamonu cu ochii în ochii ei.

— Totuși, să te leg! adăogă Isit aruncînd o privire rugătoare faraonului.

— Leagă-l! porunci Dadefra.

Unamonu zîmbea uluit. Nu-l durea nimic și se uita doar la Isit, care, avînd felia de carne în mînă, nu știa ce să facă. Îi veni el în ajutor. Cu același cuțit tăie o fîșie din mantia-i albă și o întinse frumoasei Isit. Ea o luă, dar rămase tot atît de încurcată. Atunci Unamonu puse cuțitul pe altarul de piatră și apucă lacom carnea din mîna ei. Isit rîse. Rîsul ei era ca o picurare de grăunțe de argint. Legîndu-l, îi șopti:

— Te doare?

— Nu! răspunse Unamonu tainic.

Atingerea degetelor ei calde îi dădea fiori de beție. Îi simțea respirația ușoară pe mîna murdară de gră-

simi și roșită de sînge. Suflarea ei era ca umbra sicomorului în arșița verii. Cum stătea puțin plecată peste brațul lui, îi vedea umerii plini și, sub rochia ce-i dezvelea gîtul, rotunjimea sînilor. În nări sorbea mirosul trupului ei mai amețitor și mai dulce ca toate parfumurile ânti.

— Cum te cheamă? îl întrebă pe urmă Isit, îndreptîndu-se, privindu-l în adîncul ochilor, în vreme ce degetele ei pipăiau ușor mîna lui înfășurată.

— Unamonu din Abotu — zise dînsul domol și înfricoșat de bătăile inimii sale.

— Unamonu! repetă ea cu glas visător, parcă dincolo de sunetul cuvîntului ar fi simțit adierea unei amintiri.

Isit se retrase apoi la locul ei și rămase gînditoare, cu buzele repetînd mereu, fără glas, numele lui. Unamonu își privea mîna stîngă pe care o mîngîiaseră degetele ei, îngrijorat numai să nu-i dispară urmele. Apoi văzu felia de carne în mîna dreaptă, văzu urmele dinților ei. Mușcă brusc în același loc, cu o lăcomie sălbatecă, încercînd așa să-și mulcomească pofta inimii. Isit îl zări. În ochii ei ca cerul lucea soarele bucuriei.

5

Peste cîteva zile avea să plece acasă, cu Neferura, la Abotu. Se îngrozea. Toți cei patruzeci și doi de nomarhi își luară rămas bun de la faraonul Dadefra, sărutînd de șapte ori pămîntul. Faraonul le porunci să înceapă degrabă numărătoarea vitelor.

Unamonu nădăjduise să mai vadă pe Isit. Trebui să pornească pe Nil în sus cu nădejdea sfărîmată. Începuse vîntul de miazăzi parcă ar fi vrut să oprească corabia care îndepărta pe Unamonu de dragostea inimii

lui. Pe cît era corabia de încărcată cu daruri de-ale faraonului pentru marele templu al lui Osiris, pe atît de împovărat cu dureri era sufletul nomarhului. Treizeci și trei de perechi de lopeți sfîrticau apele rîului sfînt vîltorite de mînia vîntului fierbinte. Unamonu ședea afară, în arșiță, pe scaun înalt, cu fața spre orașul în care rămînea Isit. Nemișcat, înfășurat în mantia albă, cu mitra albă în cap, părea un Osiris fără barba sfîntă. Privirea lui cerceta chinuită orizontul, deși era mult de cînd templele, palatele, grădinile pieriseră ca închipuirile unui vis frumos care se spulberă cînd deschizi ochii. Două sclave negre se sileau să-l apere de sulițele soarelui, făcîndu-i mereu vînt cu niște apărătoare uriașe de papirus.

Coborî noaptea și Unamonu rămase singur, în același loc, pe același scaun. Zadarnic îl chema Neferura în chioșcul unde li se pregătise pat moale și masă bogată. Singurătatea îl ispitea. Tăcerea o măsura plescăitul regulat al lopeților, precum sclipirile stelelor pipăiau puterile întunerecului. În urechile lui răsuna din ce în ce mai limpede glasul ei pînă ce auzi, repetate de mii de ori, cuvintele pe care i le spusese ea. Acuma cuvintele acelea parcă aveau înțelesuri multiple, în ele parcă s-ar fi topit toată iubirea lor. Mîna stîngă îi era legată de aceeași fîșie pe care i-o potrivise ea acum șapte zile. Tîrziu, privind oglinda apei cu licăriri misterioase, îi apăru din valuri însăși Isit, albă, zîmbitoare. Se apropia cu legănări de șolduri și cu o strălucire pătimașe în ochii ca două stele. I se părea mai ademenitoare decît zeița Isis, cea ocrotitoare a iubirilor și a tainelor. Unamonu întinse brațele, însetat. Chipul dispăru ca o vedenie înșelătoare . . .

Acasă, tristețea i se încuibă în suflet ca frigurile cele rele în oase. Neferura credea că e bolnav și rugă

pe marele rekh-akhet, care cunoștea toate leacurile, să redea lui Unamonu sănătatea și veselia. Nomarhul află și fu cuprins de bănuieli: poate că într-adevăr Isit l-a fermecat cu vreo vrajă, precum a fermecat și pe Dadefra? Își aminti cum a mîncat carnea din care mușcase ea. Alergă în sanctuarul templului, mormăi acolo toate formulele mîntuitoare de farmece, înghiți din toate zămurile sfințite cîte o gură. Dar noaptea următoare Isit îl dojeni în vis: „Așa mă iubești?“ și Unamonu avu remușcări și plînse în taină că și-a pîngărit iubirea.

Pe urmă își atîrnă speranțele de marea sărbătoare a bunului Osiris. Noul faraon are să vie la Abotu cu toată curtea, după obiceiul din strămoși. Va veni și Isit. Cu cît se apropia luna Choiak, cu atît Unamonu se înviora. Dadefra sosi fără femei. Nomarhul cunoscu atunci toate sfîșierile deznădejdii, precum Neferura gustă toate mulțumirile bucuriei. Era unica femeie de neam mare. Faraonul îi vorbi numai ei ca unei surori de sînge; la ceremonia marelui mister înfățișă pe zeița Isis. Mai avea o singură dorință: s-o îndrăgească Dadefra și s-o ia în Casa Femeilor sale pentru totdeauna.

Același mare preot care îi vorbise lui Unamonu despre Isit, în curtea templului osirian din Nu-Ptah, îi povesti acum frămîntările cele mai noi din casa faraonului. Regina s-a săturat de umilințe. „Dacă merge și Isit la Abotu, eu rămîn acasă!“ i-a zis în față faraonului, îndemnată în ascuns de către vrednicul Kafra. Faraonul s-a mîniat și era să vie într-adevăr numai cu Isit și celelalte femei, iar pe Aia s-o lase acasă. Ar fi fost o rușine fără seamăn. În ultima zi, spre fericirea celor două țări, Dadefra a ascultat rugăciunile marilor preoți și n-a mai adus pe Isit, dar nici pe regină.

Unamonu ascultă povestirea preotului pînă la capăt, apoi îi întoarse spatele fără o vorbă, încît bătrînul se înfurie și-i strigă în gura mare:

— Necuviinciosule!

Înainte de a pleca înapoi, Kafra, care însoțise pe rege la marea sărbătoare, luă deoparte pe Unamonu să schimbe cu el cîteva cuvinte în patru ochi. Nomarhul spera iar în vreo taină care i-ar putea hărăzi pe Isit. Kafra însă îl ispiti mai mult din ochi parc-ar fi vrut să-i citească în suflet ceva. Unamonu avu o nouă dezamăgire. Kafra îl întreba despre revărsarea Nilului, despre retragerea apelor, despre culesul viilor . . . Nici măcar nu pomeni de Isit.

Acum Unamonu se găsea fără nici un sprijin. Doar vreo minune l-ar mai putea apropia de Isit. Începură îndoielile. Poate că ea nici nu se mai gîndește la dînsul. A răstălmăcit el niște cuvinte nevinovate ale ei și a ajuns să-și închipuie că marea favorită a faraonului ar fi în stare să se coboare pînă la el. Suferă din pricina prostiei lui. Își aduse aminte cum i-a spus Neferura că Isit a întrebat-o despre el și totuși, la înmormîntarea lui Kufu, a rămas pe gînduri, cînd i-a spus numele, parcă nu l-ar fi auzit niciodată.

Hotărî să și-o smulgă din inimă. Își zise că trupul lui poftește cu patimă bolnavă trupul alesei faraonului, ca să găsească plăcerea trecătoare pe care nu i-o mai poate dărui sora și soția sa Neferura. Plăcerea aceasta ușoară însă poate s-o caute la alte femei. Tatăl său Senusret, pregătindu-l pentru marea preoție, îl învățase să disprețuiască poftele trupești și să nu vază în femeie decît mijlocul de-a avea urmași care să-i păstreze neamul. De aceea nici n-a cunoscut altă femeie afară de Neferura.

Începu să caute femei. Cînd aduse în casă pe cea dintîi, Neferura îngălbeni. Se lăudase către prietene că Unamonu ar muri mai bine decît să o împartă pe ea cu alte muieri. Era singurul nomarh care nici nu avea Pahimtu. Ce nevoie de Casa Femeilor, cînd nu dorea nici o femeie? Îl ocărî, plînse, leşină. Unamonu parcă era de piatră. Porunci îngrijitorului caselor să-i pregătească degrabă un Pahimtu. Femeia cea nouă era frumoasă şi foarte tînără; o alesese pentru asemănarea ei cu Isit. Era fata unui preot mărunt al marelui templu. Toată familia se bucură şi slăvi pe buna Isis că a trimis odraslei lor un noroc aşa de mare. Peste şapte zile Unamonu se sătură de trupul ei. O păstră însă în Pahimtu şi o copleşi cu daruri.

Puse pe păstorul tainelor să-i găsească alta. I se mai aduse o fecioară, mai drăguţă, mai fragedă.

Cînd avu şapte femei în Pahimtu, lui Unamonu îi trecu prin minte că mulţumirea plăcerii trupeşti nu astîmpără focul inimii. Nu se dădu bătut. Voia să ucidă în sufletul său pe Isit cu orice preţ. Trebuia să nemerească o femeie care s-o înlocuiască baremi. Pe care o poftea, o lua. Nici nu le mai aducea în Casa Femeilor. Îşi împlinea pofta unde se întîmpla. Nu mai alegea. Între sclavă şi stăpînă nu e deosebire. E aceeaşi femeie.

Totuşi cu cît schimba mai multe, cu atît golul din inimă îi creştea. Isit îl urmărea pretutindeni, ziua-noaptea.

Apoi într-o bună zi, pe neaşteptate, porni spre Nu-Ptah, cu o barcă uşoară şi iute ca săgeata de argint. Se duse la Dadefra şi-i ceru voie să dea numele „Bunătatea faraonului Dadefra, fiul lui Kufu“ unui canal mare ce plănuise. Faraonul primi bucuros. Unamonu însă n-avu nici o bucurie. Nu izbutise să zărească pe

Isit. Ba mai află că faraonul, spre a o feri de mînia reginei Aia, a clădit un palat nou în mijlocul unei grădini minunate, înadins pentru Isit. Acolo nu poate pătrunde nimeni afară de Dadefra.

Unamonu văzu cu ochii lui zidurile grădinii și coperișul casei de marmoră albă. Era mormîntul sufletului său.

6

Șase ani se chinui Unamonu, nomarhul din Abotu. Se ducea din cînd în cînd la Nu-Ptah, se apropia de palatul alb, așteptînd minunea. S-a împrietenit cu marele scrib Tetunu, purtătorul peceții regale și paznicul tainelor faraonului. Îi aducea daruri scumpe și, prin cuvinte meșteșugite, îi smulgea vești despre Isit, căci Tetunu o vedea uneori. Află că Isit, din veselă și zburdalnică ce era, s-a făcut gînditoare și mohorîtă parcă inima ei ar fi roasă de o durere ascunsă. Unamonu se mîngîia. Isit îl dorește. Isit din pricina lui e întristată.

Neferura își recîștigase mulțumirea de cînd Unamonu renunțase la celelalte femei, deși le mai ținea în Pahimtu. Îi cerea însă, de cîte ori pleca la Nu-Ptah, s-o ia și pe dînsa. În cele din urmă îi împlini dorința socotind că, prin Neferura, va ajunge la Isit. Marele scrib îl sfătui să se potolească. N-ar fi bine să se amestece în cearta din familia faraonului. Dacă s-ar duce Neferura la regina Aia, s-ar putea supăra faraonul; dacă ar pătrunde la Isit, s-ar mînia regina și toți prietenii ei, în cap cu viteazul Kafra. Cei mici să nu se bage în neînțelegerile celor puternici. Unamonu stărui. Își plăsmuise prea multe speranțe. Neferura trebuie să vorbească cu Isit. Puțin îi pasă de supă-

rările reginei. El numai pe Dadefra vrea să-l slujească. Faraonul e stăpînul lui. Tetunu se înduplecă. Dadefra, prin mijlocirea lui, îngădui bucuros soției nomarhului din Abotu să cerceteze pe Isit în casa iubirii regale.

Neferura se minună de bogățiile ce le văzu acolo, dar și mai mult de primirea ce i-o făcu Isit. Parc-ar fi fost surori, așa o îmbrățișă și o cinsti. Era drăgălașă ca și acum șase ani, dar în ochii albaștri plîngea o taină chinuitoare. Vorbiră despre multe nimicuri și mai ales despre solemnitățile de odinioară care le-au prilejuit putința să se cunoască și să se împrietenească.

— Unamonu ce face? întrebă apoi deodată Isit cu glasul mai dulce.

Neferura îi povesti cum s-a schimbat Unamonu, parc-ar fi mereu bolnav. Isit avu o tresărire. Ochii i se umplură de lacrimi.

„Atît de mult mă iubește că o înduioșează chiar suferința soțului meu!“ se gîndi Neferura, măgulită.

Isit nu se plîngea de singurătate. Avea mii de sclave și faraonul îi ghicea toate dorințele și i le împlinea cu bucurie.

— Mă iubește prea mult faraonul — zise Isit cu un suspin. Din pricina mea nu poate iubi pe sora sa regală. Eu nu sunt vinovată de nimic! Sunt o biată femeie. De cîte ori nu l-am rugat în genunchi să se întoarcă la Aia, iar pe mine să mă lase în voia soartei! Nu-i cer nici măcar să mă păstreze în Casa Femeilor sale. Degeaba! Mai curînd zice c-ar da foc tuturor orașelor din cele două țări, decît să mă piardă pe mine.

Pînă ajunseră acasă, Neferura trebui să-i povestească tot lui Unamonu, de zeci de ori, vorbă cu vorbă. Ascultînd-o, sufletul i se lumină. De-acuma era sigur

că Isit înfățișează însăși taina ființei lui. Fără ea, viața lui nu putea avea înțeles, nici aici, nici în altă lume. În ochii ei e strălucirea luminii lui Osiris. Numai unindu-se cu ea, s-ar topi în sînul marelui zeu. Isit e talismanul nemuririi lui, precum el e chezășia eternității pentru ea.

De-abia amîndoi, împreună, alcătuiesc un suflet divin vrednic să contemple veșnicia. Iubirea lor e iubirea în Osiris, fericirea fericirilor și taina tainelor.

Trebuie să smulg cu orice preț pe Isit din temnița iubirii faraonului! își zise Unamonu.

Se închise în odaia vrăjilor care se afla în dosul sanctuarului. Era hotărît să încerce puterea unui hekau despre care însemnările sfinte spuneau doar atîta: „Dărîmă țările și coroanele!" Nimeni nu îndrăznea să dezlănțuie vraja aceasta, căci cerea moartea vrăjitorului însuși. Unamonu îndrăzni. Fără Isit, viața lui nu mai merita frica morții. Topi zece tabonu de aur curat, îl amestecă cu șapte picături din sîngele său și făcu o statuetă întruchipînd pe Isit. Apoi o ascunse într-un palat miniatură asemănător casei albe în care trăia marea favorită. Șaptezeci de zile în șir, de cîte șapte ori pe zi scotea chipul ei de aur din închipuirea de palat, mormăind de cîte șapte ori cuvinte vechi pe care nici el nu le înțelegea. La sfîrșit sfărîmă palatul cu un ciocan de argint, iar statueta o topi din nou și o prefăcu într-un lănțișor pe care și-l atîrnă după gît, ca să-l poarte pînă la împlinirea vrăjii.

A doua zi sosi în Abotu o veste grozavă: a murit regina Aia. Unamonu își frecă mîinile în ascuns:

— Iată puterea neîncercatului hekau!

Porunci să-i pregătească marea corabie cu trei pînze și porni îndată spre Nu-Ptah. Înainte de a se arăta în zare orașul Mes-Ra, întîlni un șir lung de vase

iuți, venind tocmai dinspre miazănoapte. Steagul lui Kafra filfîia pe toate corăbiile. Unamonu nu pricepea: cum pleacă tocmai Kafra de la înmormîntarea reginei Aia? Totuși voia să-și continue calea. I se făcură semne să oprească. Fu chemat pe vasul lui Kafra. Îi vorbi însuși principele:

— Faraonul a otrăvit pe Aia, Marea Femeie Regală, sora lui și a mea, ca să ridice pe tron, în locul ei, pe Isit, aleasa inimii sale. Viața mea și a tuturor odraslelor marelui Kufu se află în primejdie mare. Dadefra vrea să ucidă pe toți cei din neamul faraonilor, să dăruiască amîndouă țările copiilor săi cu Isit. Marii preoți din Nu-Ptah s-au cutremurat de atîta nelegiuire și m-au îndemnat pe mine să mîntuiesc țările lui Amon de stăpînul stăpînit de o sclavă fără minte. Iată de ce am plecat. Și te întreb, Unamonu, ca să răspunzi îndată: mergi cu mine ori cu nelegiuirea?

— Merg cu tine! zise Unamonu, fără șovăire.

— Te-am crezut dușmanul nostru — urmă Kafra, mulțumit. Soția ta a fost o dată la Isit, în casa iubirii regale. Acuma vom ucide pe Dadefra și vom restabili domnia dreptății!

Unamonu strălucea de bucurie. Se împlinea puterea vrăjii descătușate. Dacă va muri Dadefra, Isit va fi scăpată și va fi a lui.

— Toți nomarhii țării de miazăzi sunt de mult de partea noastră — adăogă Kafra. Tu singur ai tăcut. Acuma ne ducem la vest, să adunăm oștire multă, să ne gătim de luptă. Pînă în șaptezeci de zile trebuie să izbîndim!

7

Un an și jumătate se zvîrcoli războiul pînă ce, într-o ciocnire cruntă, aproape de Mes-Ra, oștile farao-

nului fură zdrobite și împrăștiate. Dadefra însă fugi la Nu-Ptah să strîngă în grabă oaste nouă.

Kafra înainta falnic spre miazănoapte, doborînd în trecere templele ridicate de Dadefra. Odată cu moartea regelui nelegiuit, voia să piară toate urmele trecerii prin lumea aceasta. În fața orașului Nu-Ptah, dădu peste oștirile noi ale faraonului. Se încinse o bătălie mai crîncenă; începută îndată după răsăritul soarelui, ținu o jumătate de zi. Dadefra, cu oastea sfărîmată, fu pus pe fugă, încît nu se mai putu opri pînă în spatele piramidei sale neisprăvite unde avea să învingă sau să moară.

Unamonu adusese lui Kafra cei mai buni ostași și cele mai multe bogății. De aceea era mîna dreaptă și sfetnicul cel mai ascultat al principelui. Înverșunarea pentru zdrobirea cît mai grabnică a lui Dadefra, Unamonu o întreținea. Întîrzierile îi frigeau inima. I se păru lung sorocul de șaptezeci de zile; soarta n-a îngăduit biruința cea mare nici după ce au trecut de două ori șapte luni. Nerăbdarea lui sporea cu cît se apropia de orașul Nu-Ptah. Îl cuprindeau clipe de groază: dacă în vălmășagul războinic ar fi omorîtă și Isit? Îi era frică alteori să n-o fi luat cu el Dadefra, să cadă în mîinile ostașilor însetați de măcel. Bucuria fiecărei victorii îi era amărîtă: oare n-o fi și ea printre cadavrele pe care le batjocoreau învingătorii răzbunători? Descosea furios pe toți prizonierii: „Unde-i faraonul . . . Dar Isit?“ Oamenii tremurau, bîlbîiau, nu știau nimic. Își așteptau moartea cu torturi grele. Unamonu îi ucidea, crezînd că sîngele lor va astîmpăra setea inimii lui chinuite.

Iscoade veniră cu vestea că Dadefra a pus să ardă mumia reginei Aia și a-i risipi în vînt cenușa. Kafra răcni:

— Tot astfel va pieri Isit!

Unamonu auzi și înmărmuri. Atunci străduințele și nădejdile lui trebuie să se prăbușească. Așteptă să se mai mulcomească mînia lui Kafra și apoi îi ceru să-i dăruiască pe Isit.

— Sufletul meu are nevoie de Isit! stărui Unamonu.

Kafra văzu o înflăcărare ciudată în ochii lui. Înțelese că nomarhul are de gînd să-și împlinească o răzbunare mare. I-o făgădui.

Grosul oastei ocoli orașul faraonilor, îndreptîndu-se pe urmele lui Dadefra. Unamonu își opri o ceată bună de soldați:

— Mergem să găsim pe Isit!

— Dacă cumva n-a luat-o Dadefra! răspunse Kafra, despărțindu-se.

Unamonu simți un ac în inimă. Intră în oraș. Întîlni un preot.

— Isit!... Unde-i Isit! strigă Unamonu.

— Faraonul n-a mai avut vreme s-o ia... Isit a rămas în casa iubirii! zise preotul, ploconindu-se pînă la pămînt.

Ulițele erau pustii. Oamenii înfricoșați se ascundeau. Ici-colo fugari răzleți din oastea lui Dadefra încercau să dobîndească îndurare, aruncîndu-se cu fața în țărînă în semn de supunere. Biruitorii îi măcelăreau ca pe niște vite de jertfă, își muiau armele în sîngele fierbinte.

În sfîrșit Unamonu zări zidurile albe care împrejmuiau casa iubirii regale, și, printre coroanele de palmieri și sicomori, terasele înflorite ale coperișului. La poarta cea mare era o grămădire de oameni. Poate că alte cete de ostași au sosit acolo mai de mult și atunci Isit...

Începu să alerge. Cîțiva soldați tineri, agitîndu-și lăncile cu vîrful de bronz ruginit de sînge, îl întrecură. În urma lui pașii celorlalți veneau greoi, amestecați cu gîfîieli obosite, cu vorbe murdare și rîsete grosolane. Era acuma în mijlocul cetei, înconjurat de trupuri goale de la brîu în sus, lucitoare de sudori, cu arcuri lungi pe umeri și tolbe de săgeți în spinare. Încotro întorcea privirea, întîlnea numai oameni.

Apoi deodată se poticni parcă cei din față s-ar fi izbit de un zid. Ceata se risipi. Unamonu se repezi înainte. Poarta cea mare era numai la vreo cincizeci de pași. Cîțiva ostași de-ai lui, străpunși de săgeți, se zvîrcoleau în nisip, gemînd și văitîndu-se. Un pîlc de dușmani înarmați dispăru pe poarta care se închise cu zgomot greu de bronz.

Unamonu alergă spre poartă, cuprins de spaimă, răcnind către soldații vrăjmași ce se iveau pe zidurile grădinii:

— Dați-mi pe Isit și vă dăruiesc viața!

— Vino să ți-o iei! răspunse un glas gros, batjocoritor, urmat de rîsetele celorlalți.

În aceeași clipă Unamonu auzi șuier de săgeți împrejurul său. Se opri năuc. Oamenii lui năvăliră asupra porții, în vreme ce arcașii trăgeau în cei de pe ziduri, silindu-i să se ascundă. Lovituri de pumni, de mînere de săbii răbufneau în poarta de cedru întărit cu benzi de bronz. Cîteva topoare începură să sfîrtice așchii. Bolovani grei, aruncați dinlăuntru, întrerupeau truda celor de-afară, întărîtîndu-i în sălbătăcie. Unamonu, desperat, în mantia-i albă tivită cu lotuși de aur, cu blana de panteră pe umăr, își frîngea mîinile, umbla de ici-colo, zorindu-și ostașii să spargă poarta mai degrabă și dorind totuși să nu izbutească, de teamă că

nu va putea scăpa pe Isit de furia lor. Glasuri aprinse se întreceau în sudălmi:

— Isit, zdreanța faraonului, să vie aci!... Ea ne trebuie!.. Eu am s-o sugrum cu mîinile mele!.. Eu am să-i rad sînii cu sabia asta!... Nu însă înainte de a-mi fi făcut eu pofta cu ea!... Vreau să trec și eu pe unde a trecut faraonul!... Și eu...

Toate cuvintele lor erau cuțite în inima lui Unamonu. Se amestecă printre ei, să fie baremi acolo cînd se va prăvăli poarta, să alerge, înainte, s-o apere pe Isit. O piatră îi zdreli umărul. Nu simți durerea, într-atîta grija pentru viața ei îi stăpînea inima.

Apoi cineva porunci oamenilor să se împartă în două: o parte să rămîie aici, ceilalți să înconjoare grădina și să escaladeze zidul fără apărare.

— S-a sfîrșit — își zise Unamonu văzînd o ceată depărtîndu-se.

Peste cîtva timp auzi răcnete prelungi în grădină, departe. Cei din fața porții izbeau mai aprig. Apoi urletele din grădină se întețiră, apropiindu-se parcă. Ultimii apărători de la poartă dispăruseră să înfrunte pe dușmanii pătrunși înlăuntru.

Unamonu zări în colțul porții o spărtură. În vreme ce ostașii loveau cu securile din ce în ce mai furioși, Unamonu încercă să se strecoare în grădină. Blana de panteră îi alunecă, mantia de in se sfîșie, umărul drept îi era însîngerat. Pătrunse totuși. Se rostogoli ca un sac pe prundișul alb. Era fericit. Se ridică sprinten și porni în goană spre clădirea albă, înaltă, cu coloane care sprijineau sus șapte terase transformate în grădinițe de flori. Ïrepte de marmoră arătau intrarea străjuită de statui colosale ale zeiței Hator cu cap de pisică. Unamonu părăsi cărarea prundită. Alerga în linie dreaptă, peste pajiștea tunsă cu îngrijire, printre

tufe de flori multicolore. Zgomotul luptei rămase în urmă. Se simțea biruitor. Va lua în brațe pe Isit și vor fugi împreună.

Cele două rînduri de zeițe parcă-i făceau semne să se grăbească. Urechile ciulite de pisică se mișcau, încurajîndu-l. Unamonu începu să țipe în culmea bucuriei:

— Isit!... Isit!... Sufletul meu!... Iată-mă!

În capul treptelor albe, între statuile cenușii ale zeiței voluptății, răsări brusc un bărbat înalt, spătos, cu pieptul gol, cu un șorț roșu dinainte, ca un arcaș. Unamonu văzu o față negricioasă, aspră și doi ochi umflați de ură. Întinse amîndouă brațele, parc-ar fi vrut să spuie arcașului că a venit să salveze pe Isit. Omul ridică arcul, ochind. Unamonu strigă cu glas în care tremura numai iubirea:

— Isit!... Isit!...

Auzi săgeata zbîrnîind în aer, o clipă apoi simți o lovitură în gît și îndată o durere ascuțită. Picioarele mai alergară cîțiva pași, se împleticiră, corpul se răsuci cu brațele înălțate spre cer și se prăvăli la pămînt, pe spate. Săgeata înfiptă adînc în gît stătea acuma vertical și se zbătea ca coada unui șarpe furios. Unamonu își simțea sîngele fierbinte bolbocind în rană și prelingîndu-se pe gît, cînd în dreapta, cînd în stînga, după cum se clătina săgeata vrășmașă. În aceeași vreme se gîndea însă că Isit poate nici nu mai e aici sau că omul cu ochi de ură a ucis-o ca să nu cadă în mîinile dușmanilor. Gîndul îi ștergea durerea. Ochii lui vedeau foarte sus cerul aproape alb și o ramură uscată de palmier, ca o mînă întinsă în gol. Îi trecu prin minte să facă o sforțare și să-și smulgă săgeata din rană, să nu fie otrăvită. Brațele îi erau parcă pironite în pămînt, nu le putu mișca. Doar pieptul i se încovoia într-o

zvîrcolire. Apoi se gîndi fără teamă că trebuie să moară şi Isit . . .

Cerul se întunecă brusc, parcă s-ar fi tras o perdea neagră, şi în clipa aceea gîndul se stinse neisprăvit.

5 ★

Sufletul izbucni ca dintr-o încleştare purificatoare. Zborul se iuţea mereu prin sfere tot mai uşoare. Mişcarea se transforma în plutire fără ţintă, apoi în imobilitate. Materia informă înconjura stropul de conştiinţă ca o temniţă de întunerec. Pe urmă atmosfera se limpezi într-o pînză de lumină pe care surîdeau amintirile unei existenţe divine şi speranţe palide.

O încercare de înălţare rupse echilibrul în conştiinţă. Formele materiei se topiră în golul nemărginirii. Spaţiul însuşi se stinse în conştiinţă. Doar timpul se învîrtea subt cercul ei ca o chemare neobosită care îndurerează singurătatea . . .

Capitolul III

HAMMA

. . .În golul nesfîrşit, sufletul stingher pîlpîia ca o licărire de speranţă.

Aşteptarea dincolo de timp era străbătută mereu de o rază caldă din infinit, aducătoare de îndemnuri.

Apoi aşteptarea se subţia şi timpul parcă începea iar să curgă în linie dreaptă. Conştiinţa spaţiului se închega treptat, se îngroşa în unde tot mai dese. Planuri de materie se schimbau caleidoscopic, împovărînd aripile sufletului şi născînd senzaţia mişcării.

Era o coborîre spre o ţintă nouă, nelămurită şi totuşi simţită ca o călăuză sigură. Sufletul parcă îşi chibzuia forma, în vreme ce conştiinţa se zbuciuma tot mai neputincioasă.

Şi deodată conştiinţa se curmă copleşită de îmbrăţişarea lumii noi . . .

1

Îi dădu numele Gungunum, în amintirea regelui viteaz, înţelept şi iubitor de dreptate care a stăpînit

odinioară în Larsa şi despre care spunea deseori că ar fi fost un străbun de-al ei. Ea însăşi era femeia marelui nubanda Pidur Libur, slujitorul şi prietenul regelui Samsu-Iluna, fiul şi urmaşul neuitatului Hammurabi, domn peste Sumer şi Akkad. Se numea Nim-Utumu, era veselă că a născut fecior şi aştepta cu nerăbdare plină de mîndrie întoarcerea soţului ei din războiul împotriva regelui Rim-Sin, care năvălise în ţară, cuprinzînd oraşele Uruk şi Isin, măcelărind mii şi mii de oameni.

Nim-Utumu mai născuse de şase ori, dar nu avusese norocul să-i trăiască nici o odraslă. Tremura pentru viaţa lui Gungunum şi jertfea zilnic cîte o vacă albă marelui zeu Marduk, implorîndu-i ocrotirea. Bătrîna Luballat, sclava meşteră în dădăcirea copiilor, îl scălda de cîte trei ori pe zi în apă neîncepută, adusă din rîul sfînt Buranun, mormăind fel de fel de descîntece care alungă negreşit duhurile tuturor bolilor.

Pidur Libur sosi mohorît din război. Biruiseră oastea duşmană în cîteva bătălii, dar regele Rim-Sin izbutise să scape. Şi pînă ce nu va fi jupuit de viu Rim-Sin, se ştia că n-are să fie pace şi linişte la hotare. Supărarea însă îi trecu în clipa cînd Nim-Utumu îi înfăţişă copilaşul de două luni, voinic şi sănătos. Îl strînse la piept, făgădui jertfe bogate zeilor şi porunci lui Ululai, feciorul bătrînei Luballat, să fie cîinele lui Gungunum.

Aşa crescu Gungunum nedespărţit de Ululai. Cînd împlini Gungunum cinci ani, Ululai împlinea douăzeci.

Acuma hoinăreau împreună pe uliţele şi prin grădinile falnicului oraş Babilu. Se duceau deseori pe ţărmurile zidite ale rîului sfînt Buranun care spinteca în două oraşul ocrotit de marele Marduk, zeul zeilor. Acolo

mai ales, privind bărcile nenumărate ce mișunau pe valurile nămoloase, Ululai îi povestea cîte grozăvii din războaiele regilor din Babilu cu vecinii neastîmpărați și hrăpăreți. Lui Gungunum nu prea îi plăceau, dar asculta cuminte pentru că iubea mult pe Ululai, deși Ululai îl bătea în ascuns, fiind o fire sîngeroasă ca toți oamenii din Assur. Și Ululai din Assur era. Ajunsese în Babilu cînd fusese numai de trei ani, cu maică-sa, Luballat, pe care o luase prizonieră de război un ostaș de-al regelui Hammurabi și o vînduse pe un preț de nimic, deoarece avea copil mic, părinților lui Nim-Utumu, care apoi a adus-o în zestre lui Pidur Libur.

Mai ales despre războiul cu kasiții știa multe Ululai. I-l povestise de atîtea ori încît Gungunum cunoștea cum a pornit regele Samsu-Iluna împotriva lor, cum i-a înfrînt, dincolo de orașul Kuta, că șapte mii au căzut în luptă și nouă mii în prinsoare împreună cu regele Ulamburiaș, iar ceilalți, încercînd să fugă, s-au înecat cu miile în apele rîului Idigna ca șoarecii. Plăcerea cea mare pentru Ululai era răzbunarea lui Samsu-Iluna asupra dușmanilor ajunși în mîinile lui. Îi luceau ochii ca ai tigrului, fața i se strîmba și nările i se umflau parc-ar fi mirosit sînge proaspăt, cînd spunea, cu glas răgușit, cum Samsu-Iluna, după ce și-a îngropat morții, a pus să jupoaie de vii o mie de prizonieri; iar pe ceilalți i-a tras în țeapă și a făcut din ei gard de spaimă la graniță, lăsîndu-i acolo să-i mănînce ciorile și să fie de învățătură celor ce ar mai îndrăzni să năvălească în țară. Regele Samsu-Iluna a scos, cu mîinile sale, ochii regelui Ulamburiaș, precum fruntașii oastei babiluiane au scos ochii fruntașilor kasiți prinși. Pe urmă i-au legat în fiare pe toți și i-au adus în Babilu, mînați dinapoi cu bicele, ca o turmă de porci. Aici, la poarta templului Esagil, lăcașul marelui

Marduk, le-au tăiat braţele din coate şi apoi au fost lăsaţi să-i scuipe şi să-i schingiuiască poporul, să moară de foame şi să-i sfîşie cîinii pribegi.

— Şi eu am scuipat pe Ulamburiaş — gîfîia Ululai cu patimă — şi l-am lovit cu băţ de trestie peste obraz. Gemea şi se zvîrcolea. Eram de două ori şapte ani. Atunci tu nici nu erai pe lume, Gungunum! Peste un an de-abia te-a născut pe tine Nim-Utumu!

Gungunum privea tăcut, înfiorat. Într-un tîrziu murmura:

— Eu nu vreau sînge . . .

Ululai scuipa cu dispreţ, se înfuria şi jura că nu-i va mai povesti niciodată nimic. Mînia însă îi trecea repede. Era guraliv şi tăcerea îl chinuia mai tare chiar decît duhurile rele de care se temea cumplit, îndeosebi de cînd, din nebăgare de seamă, a săvîrşit marele păcat de-a fi scuipat în sfîntul rîu Buranun. A avut noroc că nu l-a văzut nimeni, altfel judecătorii regelui l-ar fi osîndit să i se smulgă limba din gură. De-atunci se simte veşnic urmărit de duhurile utukke, chiar şi în somn. I-e frică să iasă noaptea pe-afară, să nu-l sugrume vreun utukku hain care-l pîndeşte, ştiut fiind că în beznă puterea duhurilor e mai mare ca a zeilor. Spaima lui Ululai se mai înteţise de cînd, deunăzi, în templul zeiţei Iştar, un ghicitor abkallu, scrutîndu-i viitorul în ulei plutitor pe apă, i-a spus că va muri de mîna duşmanului.

Ceasuri întregi petreceau prin multele temple ale zeilor, căscînd gura la mulţimea de oameni ce forfoteau în curţile pardosite cu lespezi albe şi negre, la altarele de jertfe şi la preoţii sacrificatori, supărăcioşi, pătaţi de sînge ca şi măcelarii. Lui Ululai îi era drag să hoinărească mai mult prin Emah, casa minunată a zeiţei Iştar, cu grădina plină de Femeile Plăcerii, care jert-

feau necontenit ocrotitoarei lor sîmburi de măsline ca să le dăruiască bărbaţi mulţi şi bogaţi. Ululai trăgea nădejdea că o dată şi o dată va pune mîna şi el pe o harimatu grasă şi frumoasă, cum îi plăcea lui să fie femeia bună de iubit. Gungunum însă era mai bucuros să stea toată ziua în Esagil, mai ales cînd se ţineau judecăţile, subt poarta cea mare străjuită afară de doi gigantici lamasse cu trup de taur, cu cinci picioare, cu cap de om şi cu aripi de balaur. Se uita pierdut numai la scriitorul care însemna sentinţele pe tăbliţe de lut. I se părea o jucărie nespus de plăcută semnele ciudate ce le zgîria iscusitul dupşaru, cu stilul de trestie, pe cărămida de lut moale. Mergînd apoi acasă ruga mereu pe Ululai să-i facă şi lui o tăbliţă şi un stil, dar sclavul se temea de semnele care întemniţează numele oamenilor şi-i făcea mai bucuros săbii de lemn ori alte jucării.

Într-o zi, fiindcă era prea cumplită arşiţa şi Nim-Utumu le poruncise să stea acasă la umbră, Ululai se apucă să împletească un coş asirian pentru Gungunum. Împletind firele subţiri de trestie, povestea nişte vitejii sîngeroase ale unui luptător din Assur. Gungunum privea şi asculta. Vedea iar pe braţul drept al sclavului semnul săpat în carne. Niciodată n-a îndrăznit să-l întrebe, socotind că ar fi ceva în legătură cu duhurile rele de care se temea Ululai. Acuma nu-şi putu stăpîni curiozitatea şi zise, întrerupîndu-l:

— Ce e acolo, pe braţul tău, Ululai?

— Asta? făcu sclavul cu un rînjet ciudat. E semnul care nu se stinge niciodată. Arată că sunt ardu şi că stăpînul meu e Pidur Libur, marele nubanda din Babilu. Un scriitor mi-a spus demult că aici stă chiar numele tatălui tău.

— Cine ţi-a făcut semnul care nu se stinge? mai întrebă copilul pipăind cu un deget urma de rană veche:

— Fierul înroşit în foc — rîse Ululai.

— Te-a durut rău?

— Nu-mi aduc aminte, eram cît tine de mic!

— Îmi face şi mie semn cu fierul înroşit? zise Gungunum deodată înfricoşat.

— Tu eşti amelu şi stăpîn — răspunse sclavul. Dar dacă ai cădea în mîinile duşmanului, ai fi şi tu ardu şi te-ar însemna negreşit cu fierul roşu!

— Eu nu vreau să mă bat cu duşmanul — făcu copilul repede, adăogînd apoi cu o înseninare: Eu vreau să fac semne pe tăbliţe de lut!

Ululai se înfurie şi, uitîndu-se împrejur, îl zgîlţîi de urechi zdravăn. Gungunum nu cutează a plînge, dar, cu ochii năpădiţi de lacrimi, se depărtă şi nici nu se opri pînă subt poarta păzită de cîinele cel rău, veşnic legat în lanţ. Acolo îl găsi Pidur Libur care tocmai sosea acasă. Întîi se spăimîntă: dacă l-ar fi muşcat cîinele? Pe urmă strigă pe Ululai:

— Cîine ticălos, cum ai lăsat copilul în primejdie?

Îl bătu cumplit, umplîndu-l de sînge. Nemulţumit cu atîta, vru să-i taie braţele amîndouă din coate, pedeapsa cuvenită slugii necredincioase. Numai rugăminţile soţiei sale Nim-Utumu îl înduplecară să-l ierte.

Sclavul, ca să se răzbune, pîrî a doua zi pe Gungunum că îi bate mereu capul să-i facă tăbliţe de lut. Asirianul era sigur că Pidur Libur va stîlci în bătaie pe copilul care-l face de rîs umblînd să înveţe a zgîria semne în lut, în loc să se gătească a mînui bine armele. Rămase însă uluit cînd marele nubanda, mîna dreaptă a regelui, rîse de bucurie şi-i porunci să împlinească pe dată dorinţa lui Gungunum. Ululai făcu o tăbliţă care semăna mai degrabă cu o cărămidă, şi un stil ca un băţ de împuns bivolii cînd se tăvălesc în nămol. Copilul se juca acuma toată ziua cu băţul

și cărămida, spre marea mulțumire a lui Pidur Libur care, văzîndu-i străduințele, îi aduse într-o seară cîteva tăblițe și un stil de la însuși marele scriitor al regelui. Ba într-o zi, mai zăbovind pe-acasă, arătă lui Gungunum cum se ține stilul între degete și cum se apasă cu vîrful în lutul moale pentru a dobîndi semne frumoase ca urmele de cuie culcate.

Gungunum, sîrguitor, ruga de-acuma mereu pe tatăl său să-l mai învețe. Pidur Libur însă nu voia să-l pună la muncă grea. Mai are vreme. Deocamdată era mulțumit că Gungunum iubește meseria scrisului. Astfel avea încredere că își va putea arăta recunoștința față de ocrotitorul zeu Nabu. Căci Pidur Libur din simplu dupșaru a ajuns întîiul sfetnic al regelui Samsu-Iluna. Pe vremea înțeleptului Hammurabi a învățat dînsul în școala cea mare de la Borsippa, în templul Ezida al zeului Nabu, născocitorul scrisului și oblăduitorul scriitorilor. Fiind silitor și deschis la minte, a învățat în trei ani cît alții nu sunt în stare a cuprinde nici în zece ani sau mai mulți. Marele preot al zeului, mai mare peste toți învățătorii din Borsippa, îl iubea din toată inima și, cînd i-a cerut Hammurabi un dupșaru isteț, i-a trimis îndată pe tînărul Pidur Libur. Așa s-a făcut scriitor al regelui, cu locuința la palatul cel măreț din Babilu, cunoscînd pe Samsu-Iluna și împrietenindu-se cu el, încît, în ziua cînd s-a stins Hammurabi și s-a suit pe tron Samsu-Iluna, Pidur Libur a fost ales mare nubanda în grija căruia cade toată averea regelui, toate moșiile sale și toată țara în vreme de pace, iar în război fiind căpetenia oastei alături de marele stăpîn.

De-abia în toamna cînd sosi la Babilu uriașul bloc de granit din muntele Amurru spre a se ridica un monument nemaipomenit marelui Marduk, zeul-zeilor

care a purtat regelui Samsu-Iluna numai noroc în războaie, în vremea cînd Gungunum împlini treisprezece ani, Pidur Libur zise, într-o dimineață, către femeia sa Nim-Utumu:

— La vară, după sărbătoarea Akiti, voi pune pe Gungunum în grija ocrotitorului Nabu, la Borsippa, să învețe sfintele semne . . .

Nim-Utumu îi căzu în genunchi, să n-o despartă de lumina ochilor ei. Pidur Libur se supără și o lovi cu piciorul. Femeia țipă, se prefăcu că leșină, apoi toată ziua se plînse sclavelor că Pidur Libur are de gînd să înstrăineze copilul. Fiindcă bărbatul nu mai aduse de loc vorba despre planul său, Nim-Utumu se liniști. Își închipuia că bocetele și lacrimile ei l-au convins. Avea și ea planuri pentru viitorul lui Gungunum: să-l însoare cu o fată de neam mare, poate chiar cu vreuna din Casa Femeilor regale, și să-l vază apoi išakku peste vreun oraș mare.

2

Sosi întîia dimineață a lunii Nisanu, cînd începea sărbătoarea Akiti, care ținea unsprezece zile neîntrerupte. Orașul Babilu, cu terase și temple fără număr, cu palate și grădini fără pereche, cu mii de ulițe șerpuind printre căsuțe sărace de trestie și lut, încon-jurat cu ziduri înalte de cărămidă arsă, late cît să meargă pe ele, alături, două care trase de cîte trei măgari, apărat de șanțul adînc, de trei ori mai larg ca zidul și veșnic plin cu apă curgătoare din Buranun — trebuia să adăpostească acuma lume multă din toate cele patru regiuni ale țării. Zeii din diferitele orașe, întovărășiți de sumedenie de preoți și credincioși, veneau să se închine

marelui Marduk, care avea să hotărască destinele pentru un an întreg. Fiindcă zeii erau mai mulți de cîte temple se aflau în orașul colosal, cei mai săraci și mai puțin temuți fură nevoiți să se mulțumească cu niște corturi ridicate înadins pentru ei în grădini.

Cum în prima zi regele Samsu-Iluna, însoțit de Pidur Libur și alți mari sfetnici, plecă la Borsippa de unde aveau să se întoarcă împreună cu zeul Nabu, Gungunum voia să vază și să înțeleagă bine toate ceremoniile sfintei sărbători Akiti. Umblă pînă seara, cu nedespărțitul Ululai, să cunoască pe zeii străini.

A doua zi ulițele orașului gemeau de lume. Gungunum știa că încă n-are de văzut nimic deosebit. Marele preot urigallu s-a scăldat, înainte de răsăritul soarelui, în apă de rîu, s-a îmbrăcat în vestmînt alb de in, a intrat în sanctuarul lui Marduk și a spus acolo o rugăciune tainică. Cel puțin așa îi povestise odinioară un slujitor al templului, căci despre lucrurile acestea tatăl său n-a vrut să-i vorbească niciodată, zicînd că are vreme să le învețe mai tîrziu, cînd le va și pricepe rostul.

De altfel nici ziua a treia nu aducea nimic pentru cei necuprinzători ai tainelor. Doar seara, trei ceasuri după ce apune soarele, se spunea că un argintar, un lemnar și un țesător au să meargă la templu, să facă acolo două statuete, una din lemn de cedru și alta din lemn de tamarin, pentru întîmpinarea zeului de la Borsippa. Gungunum dorea să-i vadă intrînd pe poarta cea mare de la Esagil. I se părea că, văzînd pe lucrători, va înțelege ceva neînțeles. Ieși mai tîrziu de-acasă, cu Ululai. Pînă la sfîrșitul soarelui, se gîndea să privească puțin pregătirile ce se făceau pe malurile canalului Arahtu, ce venea de la Borsippa, pentru primirea bărcii divine. Ululai însă îl duse spre

templul Emah, în grădina minunată a zeiței Ișstar, unde mii de curtezane sacre se îmbiau trecătorilor, căci de dragul lor a păstrat Ișstar pe bărbat și l-a dăruit lor. Cărările albe erau bătătorite de sute de bărbați de toate vîrstele, toți dornici de plăceri pătimașe și gratuite, cum numai în vremea sărbătoarei Akiti se găseau în grădina zeiței. Pe pajiștea tunsă, la poalele copacilor, subt tufele de flori, pretutindeni femeile voluptăților, care goale de tot, care umbrite de văluri diafane menite să le facă mai ispititoare, se lăfăiau în așteptarea poftitorilor, unele lungite cu fața în sus, altele ghemuite și repetînd felurite semne obscene, fiindcă prin grai nu le era îngăduit să oprească pe nimeni.

Ululai plescăia din limbă cînd vedea cîte o kizretu mai grăsună și cu sînii mari. Avea el acuma acasă o femeie pe care i-o cumpărase mai de mult Pidur Libur și care îi născuse vreo patru copii. Îi era scîrbă de ea și de trupul ei istovit de muncă. Îi trebuia femei meștere în dragoste. Soarele încă nu apusese, dar în grădina iubirii coborîseră umbre ademenitoare. Gungunum privea uluit corpurile curtezanelor sacre, se roșea și simțea valurile de sînge care îi strîngeau inima.

— Haidem, Ululai, la Esagil! Iată, sfințește soarele și ajungem prea tîrziu! zise apoi deodată, cuprins parcă de o teamă.

— Mai stai, stăpîne! îl rugă sclavul. Avem vreme destulă. Nu putem pleca de aici așa...

Gungunum nu văzu fața lui Ululai, dar înțelese și se roși mai tare. Totuși stăruința îi plăcea. Inima îi bătea ca niciodată. Ici-colo, din tufișuri, se auzeau oftări și gemete de plăcere. Ululai zăbovea, voia să se uite mai bine și se strîmba de rîs. Apoi, la o cotitură, chiar la marginea cărării, dădură peste o pereche încopciată, nepăsătoare de oamenii care treceau și

care, nici ei, n-o luau în seamă, ca și cînd ar fi fost mînați înainte de gînduri grele.

— Uite! șopti Ululai apucîndu-l de mînă și încercînd să-l oprească.

Gungunum își smulse mîna și trecu mai departe. Îi tremurau genunchii.

Subt un salcîm cu crengile atîrnate pînă la pămînt, ca o perdea străvezie, Ululai zări două harimate. Bîlbîi răgușit:

— Aici!

Gungunum îl urmă aproape în neștire. Rămurelele îl mîngîiară pe obraji întocmai ca niște degete dojenitoare. Amîndouă femeile erau goale; mama și fata, slujitoarele zeiței Ișter. Mama grasă, cu pîntecele și șoldurile ca pernele, își ținea în mîini sînii mari și vorbea foarte încet cu fata mlădioasă, fragedă, cu coapse de băiat, cu pieptul de-abia rotunjit, învăluită în păru-i lung bălai, ca într-o blană de pui de leu. Văzîndu-i că se apropie de ele, cea grasă se lăsă îndată pe spate, rîzînd către fată și îngînînd batjocoritor:

— Pomana de Akiti . . .

Ululai se aruncă asupra ei ca un tigru flămînd. Cea tînără sărise în picioare. Avea un surîs speriat pe față. Gungunum o privea rușinat, mai ales că sclavul gîfîia alături și se zvîrcolea. Fata își reveni, zîmbi, îl luă de mînă și-i șopti:

— Culcușul meu e dincolo. Aici e locul mamei.

De cealaltă parte a tulpinei era întins pe pajiște un covoraș pestriț. Fata se așează, trăgînd jos și pe Gungunum care tremura și-și simțea fruntea brobonată de sudori. Fiindcă stătea fără măcar să o privească, fata îi înțelese sfiala, avu o lucire de mîndrie în ochi și zise fierbinte:

— Copile, eu am să te fac bărbat!

Îi smulse cingătoarea de la brîu, îl sărută pe buze, îi cuprinse gîtul cu brațele ei moi și se întinse pe covor încolăcindu-l cu picioarele. Sîngele clocotea în vinele lui Gungunum parcă s-ar fi aprins.

Cînd ieșiră din grădina templului Emah, era întunerec de-a binelea. Secera lunei albea pe cerul negru, ciuruit de stele. Pe ulițe oamenii se îmbulzeau ca ziua. Pașii desculți tipăiau înfundat ca niște șoapte înfricoșate. Gungunum era atît de rușinat parcă ar fi săvîrșit o murdărie. Ululai fluiera mulțumit, uitînd chiar de duhurile care-l pîndeau. Mergea drept spre casă, fără să-și mai aducă aminte că fusese vorba să se ducă la Esagil, să vază pe cei trei lucrători. Aproape de casă, Ululai zise deodată, cu un rîs gros:

— Acum ești și tu bărbat, stăpîne!

Gungunum nu răspunse. Nici nu îndrăzni să se uite în ochii mamei sale în seara aceea. Se culcă și toată noaptea se visă numai în grădina iubirii, printre trupuri de femei și suspine de voluptate.

3

A doua zi, Gungunum porni de acasă mai devreme. Ululai îi zîmbea cu înțeles, aducîndu-i aminte astfel grădina zeiței Ișstar. Gungunum se mai roși puțin, dar amintirea i se stinse repede. Erau multe de văzut azi. Curiozitatea îl copleșea. De altfel tot orașul ieșise pe ulițe. Oamenii se îmbulzeau împrejurul templelor în care, două ceasuri după răsăritul soarelui, începeau purificările cele mari.

Gungunum se duse la Esagil să vază ieșirea marelui urigallu din sanctuarul nebiruitului zeu Marduk. Se credea că aceasta poartă mult noroc. Era o lume ca

nisipul mării în curtea cea mare, pătrată, mai cu seamă străini veniți de departe și care încă n-avuseseră parte să se bucure de contemplarea ceremoniei. Gungunum se înghesui și ajunse chiar în față. Tocmai atunci începea curățirea. Un preot kalu, îmbrăcat în alb, avînd pe umăr un ștergar și în mînă o cădelniță în care ardeau miresme, stropea pereții cu apă sfîntă luată din Buranun și Idigna, ce o purta în urma lui, într-un vas de argint, alt preot, mai tînăr, în vreme ce un al treilea bătea cu pumnul în toba de aramă balaggu. Toți trei cîntau rugăciuni, cu glasuri aspre, spăimîntătoare, iar bătrînul kalu, trecînd pe lîngă uși, se închina deosebit și freca țîțînile cu ștergarul alb de in. Isprăvind, plecară pe poarta cea sfîntă, afară, cîntînd și bătînd mai zdravăn în toba balaggu, spre lăcașul zeului Nabu, cel înțelept. Gungunum cu Ululai îi urmară singuri, căci încolo toată lumea rămase să aștepte ivirea norocoasă a marelui urigallu din sanctuarul zeului zeilor.

— Noi am văzut pe urigallu și anul trecut — zise Gungunum ca o scuză către sclavul care mormăia nemulțumit. E mai frumos acolo.

Ululai nu răspunse. El nu pricepea de ce n-au stat acolo unde surîde norocul. Nici Gungunum nu-și dădea seama. Îl rodea o nerăbdare parc-ar fi fost în preajma unei întîmplări inevitabile. Nu-și găsea locul. Căuta ceva și nici nu bănuia ce.

În curtea templului, lîngă altarul micilor jertfe, aștepta o oaie albă, păzită de un preot așipu cu sabia la umăr, iar pe altar un vas cu ulei de cedru. În clipa cînd se iviră în poartă preoții lui Marduk, cel cu sabia reteză dintr-o singură lovitură capul victimei și apoi începu să bată furios într-un balaggu pînă ce se scurse tot sîngele. Atunci bătrînul kalu luă vasul cu ulei,

celălalt puse capul de oaie pe altar și ridică în brațe cadavrul cald încă. Moșneagul porni să ungă cu ulei porțile templului și mai vîrtos ușa sanctuarului, în vreme ce tovarășul său ștergea pereții cu trupul oaiei, iar ceilalți răcneau rugăciunile cuvenite. În sfîrșit adunară rămășițele jertfei și plecară zgomotos pînă afară din oraș, să le arunce în Buranun.

Gungunum făcu întîi cîțiva pași, să-i însoțească. Își luă seama. Se uita însă mereu împrejur, umbla de ici-colo prin mulțimea de oameni, parcă ar fi avut să se întîlnească negreșit cu cineva. Peste vreun ceas veni o ceată de preoți, aducînd din visterie cerul de aur cu care trebuia să îmbrace întreg templul înțeleptului Nabu, de sus pînă jos. Ceremonia ținu mult. Grupuri de kale, unii din lire halhallatu, alții din timpine lilissu, făceau un zgomot asurzitor din care țîșneau, ca niște plîngeri sugrumate, cuvintele rugăciunilor cîntate de glasuri înfricoșate.

Înainte de-a se sfîrși învestmîntarea templului, Gungunum făcu semn lui Ululai și se strecurară afară. Era aproape de amiazi și tocmai la amiazi avea să sosească barca de aur de la Borsippa, cu zeul Nabu și cu regele Samsu-Iluna. De-abia mai apucă să mănînce ceva. Maică-sa, Nim-Utumu, îl zorea; îi era frică să nu întîrzie.

Amîndouă țărmurile zidite ale canalului Arahtu gemeau de oameni. La debarcader se afla masa de aur pe care adineaori s-au slujit jertfe de miere marelui Marduk și pe care acuma se vor dărui altele celui mai înțelept dintre zei. Toți marii preoți, în frunte cu marele urigallu, înconjurați de fruntașii țării și sfătuitorii regelui, așteptau pe terasa debarcaderului. Oile albe, ce urmau să fie sacrificate, behăiau speriate, puțin mai la o parte. Pe treptele de piatră, subt un

umbrar improvizat din frunze de palmier, femeile celor mari, în podoabe sclipitoare, vorbeau tare despre lucruri de nimic, îngrijorate să nu li se strice frumusețea din pricina zăpușelii. Aici, în rîndul întîi, era și Nim-Utumu cu Gungunum.

Deodată, dinspre Borsippa, pe țărmurile canalului, se apropie o bucurie sălbatică în valuri tot mai puternice. Un clocot de mii de glasuri umplu văzduhul moleșit de căldură. Mii de brațe goale se frămîntau peste capetele mulțimii cuprinsă de însuflețire. Barca divină, îmbrăcată în aur, se ivea în zare. Gungunum se uita, mișcat și uluit, ca într-o așteptare dureroasă. Căutînd din ochi, în depărtare, barca zeului, întîlni, numai la cîțiva pași, pe treptele femeilor, o fetiță de vreo doisprezece ani. Privea și ea, ca toată lumea, spre locul de unde sosea zeul cu regele. Se ținea de brațul unei femei mai bătrîne, desigur maică-sa. După haina albastră ca cerul, subțire și străbătută cu figuri de fir, prinsă în jurul gîtului cu un lănțișor de aur, după părul lung ce-i atîrna pe spate, strîns doar la ceafă cu o panglică albastră care-i înfășura și fruntea, după brățările simple de aur ce-i împodobeau brațele goale din sus de coate, Gungunum știa că era o fecioară zârmașitu. Numai fața nu i-o vedea și totuși nu mai putea să-și ia ochii de la ea.

Apoi, tocmai cînd barca divină ajungea la debarcader, fecioara întoarse capul parcă ar fi simțit prirea arzătoare. Gungunum se cutremură pînă în rădăcinile sufletului. Întîlni niște ochi albaștri peste care genele lungi negre aruncau umbre, dîndu-le o întunecime viorie. În lumina lor erau moliciune și o văpaie ciudată. Cînd i se încrucișă privirea cu a lui Gungunum, parcă toată înfățișarea fecioarei se schimbă. Pe buzele subțiri încremeni surîsul strengăresc, iar

ochii i se umplură de o duioșie în care licărea și speranța, și chemarea, și o iubire tulburătoare.

De-aci înainte Gungunum nici nu mai voia să știe de ceremonia pe care o aștepta, în fiece an, cu neastîmpăr. Barca se oprise, cîntecul preoților și zgomotul tuturor instrumentelor acopereau chiotele de entuziasm ale mulțimii. El privea în ochii fecioarei necunoscute, sorbindu-le lumina cu o dorință atotstăpînitoare. De-abia cînd coborî regele pe țărm, urmat de Pidur Libur, Gungunum socoti c-ar fi mai bine să meargă la tatăl său, de unde s-ar putea uita mai liniștit numai la ea. În vreme ce fură jertfite cele nouăsprezece oi și pe urmă pînă ce zeul Nabu fu așezat pe carul tras de marii preoți îmbrăcați în albastru, Gungunum văzu pe tatăl său vorbind cu un bătrîn care mai apoi se duse drept la fecioara necunoscută și o alintă ca pe un copil.

— Cine e bătrînul cu care vorbeai adineaori? întrebă repede Gungunum.

— E Ahnuri, fiul lui Șamaiatu, vechi išakku din Eridu, un oraș care e departe tare, tocmai lîngă mare — răspunse Pidur Libur, mîngîindu-l, luîndu-l de mînă și apoi amestecîndu-se în vorbă cu alți bărbați.

Cortegiul se urni. Preoți cîntăreți mergeau în frunte, apoi venea carul zeului, apoi regele Samsu-Iluna pe jos și, după el, îndată Pidur Libur cu Gungunum de mînă, apoi încet-încet mai-marii orașului și toată lumea, pînă la templul lui Nabu unde zeul fu închis cu mare pompă în sanctuar. De-acolo, precedat de marele urigallu, regele plecă spre Esagil. Gungunum era amărît, pierduse pe fecioara cu ochii albaștri și nici măcar n-avea nădejde s-o mai întîlnească, fiindcă femeile nu puteau lua parte, nici ca privitoare, la ceremonia din templul lui Marduk.

La poarta cea mare toată lumea se opri. Chiar Pidur Libur rămase lîngă stîlpul colțuros de-afară. Regele singur, îmbrăcat cu toate podoabele domnești, pătrunse în curtea templului și stătu acolo, umil, așteptînd în bătaia soarelui arzător. Peste cîtva timp marele urigallu ieși din sanctuar, despuie pe Samsu-Iluna de sceptrul greu, de mantia scumpă, de cercul înfățișînd mărirea, de arma șaruru, de mitra regală, și le duse de le așează pe toate pe un scaun în fața marelui Marduk. Apoi se întoarse la rege, îi trase o palmă peste obraz, îl călăuzi înaintea zeului, acolo îl mai trase de urechi și-l puse în genunchi să se spovedească. Pe cînd Samsu-Iluna era la picioarele zeului zeilor, Gungunum descoperi sub poartă, mai departe, pe Ahnuri din Eridu. Se umplu de bucurie și începu să se frămînte cum s-ar putea apropia de dînsul să-l întrebe despre fecioara fermecătoare.

Regele apăru iar în curte cu marele urigallu care-i aducea insignele domniei. Pidur Libur, ca mare nubanda, îi ajută să se împodobească iarăși. Urmă o clipă de tăcere adîncă. O îngrijorare cumplită stăpînea toate sufletele. Samsu-Iluna însuși parcă era cuprins de spaimă. Marele urigallu, în tăcerea dureroasă, se apropia încet, cu pași întinși, cu privirea înflăcărată. Se auzeau limpede lipăirile picioarelor desculțe pe pardoseala curții. Se opri în fața regelui și apoi, brusc, îi trăsni o palmă zdravănă peste obrazul drept, încît răsună curtea. Ochii regelui fură năpădiți de lacrimi. Pidur Libur se aruncă la picioarele lui, strigînd fericit:

— Au curs lacrimi!

Parcă s-ar fi ridicat o povară de pe toate inimile. Lumea izbucni în urlete de bucurie. Mulți se tîrau să sărute haina regelui. El însuși rîdea mîndru, șter-

gîndu-și lacrimile cu dosul palmei. Minunea se împlinise: dacă au curs lacrimi, înseamnă că anul va fi cu belșug și războaiele vor fi biruitoare.

Gungunum, profitînd de emoția generală, se furișă lîngă bătrînul Ahnuri și, apucîndu-l de ciucurii hainei, îl întrebă:

— Ișakku, spune-mi cum se numește fata ta?

Bătrînul îl măsură o clipă mirat și, recunoscîndu-l, răspunse:

— Tu ești feciorul lui Pidur Libur?... Aha... Pe fata mea?... Îți place?... O cheamă Hamma!

Gungunum se făcu roșu ca sîngele proaspăt, nu mai îndrăzni să întrebe altceva, ci alergă la tatăl său care se apropia de ieșire, în urma regelui. Ahnuri clătină din cap, se gîndi că n-ar fi rău dacă feciorul marelui nubanda ar lua de soție pe Hamma, și rîse mulțumit.

Seara, după asfințitul soarelui, Gungunum merse iar cu tatăl său la Esagil, unde urma o ceremonie nouă. Lui însă puțin îi mai păsa de toate ceremoniile. Se gîndea mereu la Hamma și voia să mai intre în vorbă cu Ahnuri, să-l mai întrebe despre ea. Era sigur că acuma are să-l întîlnească. Marele urigallu legase, cu viță de palmier, într-un snop, patruzeci de trestii. Snopul fu așezat solemn într-un șanț anume săpat în mijlocul curții, și apoi stropit din belșug cu miere, lapte și ulei. Un taur alb fu adus pentru jertfă. Regele Samsu-Iluna îi împlîntă, cu mîna lui, un cuțit drept în inimă. Pe urmă un preot kalu veni cu o trestie aprinsă, o dădu regelui, iar regele, cu mîna lui, dădu foc snopului. Alți preoți se repeziră îndată cu torțe și le aprinseră la focul snopului sacru. Curtea se umplu de lumini roșiatice și de umbre mari ce jucau pe pereții dimprejur. Gungunum alerga acuma de ici-colo să

dibuiască pe Ahnuri din Eridu. Nu-l găsi. Întorcîndu-se acasă, tîrziu, întrebă pe tatăl său de ce n-a venit la serbarea aceasta guvernatorul oraşului Eridu.

— A trebuit să plece în oraşul său, îndată după spovedania regelui — zise Pidur Libur îngrijorat, parcă întrebarea i-ar fi răscolit o rană ascunsă. Trei soli, unul după altul, au venit cu veşti negre de la miazăzi. Iluma-Ilum, regele Ţării de la Mare, se mişcă şi ameninţă cu foc şi sînge graniţa noastră. De aceea stăpînul Samsu-Iluna a poruncit să meargă acasă îndată Ahnuri şi să pregătească apărarea hotarului.

Toate nădejdile lui Gungunum se sfărîmară. Plînse, în noaptea aceea, cu faţa înfundată în culcuş, să nu i se audă suspinele. Adormi sperînd s-o mai vază baremi în vis. În zadar. A doua zi se deşteptă abătut parcă şi-ar fi pierdut rostul vieţii. În loc să se ducă la serbările sfinte, care continuau, ascultă pe Ululai şi merse la Emah în grădina iubirii. Trupurile de femei îl scîrbiră însă. Dorea numai pe Hamma.

În ziua a şaptea, Pidur Libur îl luă să vază îmbrăcarea lui Marduk în hainele de aur. Gungunum se plictisi cumplit chiar şi ziua următoare, cînd îi fu hărăzit să privească de aproape cum dă mîna Samsu-Iluna cu Marduk spre a-l conduce la Akiti. Nimica nu-l mai mulţumea.

Îndată după sărbătorile Akiti, Pidur Libur porunci lui Gungunum să se pregătească să meargă la Borsippa, la şcoala de scriitori. Nim-Utumu se îngrozi mai tare ca odinioară. Bărbatul însă o linişti repede: se va muta şi ea, cu Gungunum, la Borsippa. Avea el acolo, chiar lîngă Ezida lui Nabu, o casă cumpărată, de cîţiva ani, cu două mâne şi zece sicle de argint, pe care o păstra numai pentru solemnităţi religioase, să aibă unde să se odihnească. În casa aceea vor sta

pînă ce Gungunum va isprăvi învățătura în școala cea mare a vestitului magician Gimilu.

Pregătirile țînură aproape două luni. În sfîrșit se hotărî ziua plecării. Pidur Libur se retrase într-o odaie cu Gungunum. Era foarte înnourat.

— Ești bărbat, Gungunum, și trebuie să știi toate! îi zise. Află dar că Iluma-Ilum, regele Țării de la Mare, a năvălit cu oaste mare și a luat cetatea noastră Eridu, a măcelărit oamenii, a pîngărit templele. Bătrînul işakku Ahnuri a fost ucis în grele chinuri...

— Dar Hamma? întreabă brusc Gungunum, tremurînd de spaimă.

— Care Hamma? se miră Pidur Libur, neînțelegînd despre cine vorbește.

— Fata lui Ahnuri — îngînă tînărul, rușinat, stăpînindu-și inima.

— Nu știu — făcu tatăl, puțin supărat că Gungunum întreabă asemenea mărunțișuri. Cine se gîndește la o muiere, cînd se prăpădesc atîți bărbați? O fi omorît-o sau o fi luat-o sclavă vreun ostaș dușman. Acum însă noi trebuie să răzbunăm cutezanța cîinelui de la Mare. Înțeleptul oracol paazu a prorocit chiar azi biruințe stăpînului nostru Samsu-Iluna. Deci războiul poate începe. Zeii noștri ne vor sprijini. Marele Marduk e cu noi, iar Șamaș ne va îngădui să spălăm în sînge batjocura vrăjmașului. Eu voi pleca în curînd cu oastea, tu însă apucă-te cu suflet de învățătură. Dacă ar fi să mor și să mă scufund în țara de unde nimeni nu se mai întoarce, tu să rămîi la învățătură și apoi să slujești pe regele nostru cu cinste și bărbăție!

Gungunum asculta cu ochii mari și nu înțelegea nimic. În mintea lui pusese stăpînire singur gîndul că Hamma s-a prăpădit. I se părea că s-a prăbușit toată lumea.

În Borsippa fu urmărit multă vreme de amintirea fecioarei fermecătoare. Simțea mereu c-a cunoscut-o de cînd lumea, că a trăit cu ea în același adăpost, că soarta lui se leagă de soarta ei. Dacă s-a pierdut ea, de ce mai trăiește el? Se întreba deseori și totdeauna îi tresărea inima.

Încetul cu încetul viața de toate zilele îl cuprinse în mrejele ei, făcîndu-l să mai uite pe Hamma. Învățătura îl obosea, mai ales la început cînd a trebuit să frămînte lut, să facă tăblițe și stiluri de trestie pentru cei înaintați în cunoștințe. Era o muncă de sclav care îl amărea. Apoi învățătorii, preoți bătrîni și supărăcioși, nu sufereau nici o lenevire și pedepseau cu bătăi orice abatere. Dacă nu i-ar fi fost frică de mînia lui Pidur Libur, s-ar fi lăsat de meserie în prima lună, mai ales că maică-sa îl încuraja în disprețuirea învățăturii.

După trei luni însă, cînd trecu la semnele vorbirii, dragostea de lumină îi reveni și se schimbă repede în adevărată patimă. Într-un sigur an a învățat toate slovele și semnele simple, precum și diferitele lor feluri de-a fi citite. În anul al doilea își însuși grupurile de semne, formulele obișnuite și legile împreunării cuvintelor, iar în al treilea formulele vechi și rare, apoi toate socotelile. Între timp mai fu inițiat și în unele taine religioase, învățînd zeci de litanii pentru sacrificii la felurite ocazii, ba chiar și descîntece pentru bolile mai ușoare și ceva din știința prezicerii.

Fiind ager la minte, fu îndrăgit de toți învățătorii. După al patrulea an, însuși marele machu al școalei spuse lui Pidur Libur că Gungunum n-are ce să mai învețe aici, iar cînd regina Barnamtara, femeia lui

Samsu-Iluna, avu nevoie de un dupșaru mai iscusit, Gungunum fu ales și trimis fără șovăire.

În Casa Femeii mai erau doi scriitori pentru trebuințele obișnuite. Gungunum avea să orînduiască niște tăblițe vechi pe care regele Samsu-Iluna le adunase ca pradă de prin orașele sumeriene subjugate și le dăruise doamnei Barnamtara.

Cînd văzu Gungunum odăi întregi pline de coșuri cu tăblițe, îl îngrozi gîndul că va trebui să citească toată biblioteca aceasta. Se apucă totuși de lucru. Puse deoparte întîi tăblițele cu cîntece rituale, fără să le mai cerceteze, fiindcă la Borsippa mai ales cu ele fusese hrănit. Le cunoștea dintr-o aruncătură de ochi. În cîteva zile le înșiră pe sfori, le pecetlui cu etichete de lut în formă de măsline găurite pe care însemna cuprinsul coșului. Zăbovi mai îndelung la tăblițele cu diferite formule magice și îndeosebi la cele tălmăcitoare de visuri. Ziua aproape nici nu se mai gîndea, demult, la Hamma; noaptea însă îi apărea mereu în toate visurile, îl chema, îl dojenea. Întrebase el și la Borsippa pe un șailu, dar lămuririle nu-l mulțumiră. Încerca acuma să găsească în tăblițele de lut cheia tălmăcirii adevărate. După multe zile pierdute, renunță. Erau numai formule generale, goale de înțeles.

Apoi dădu peste niște coșuri cu tăblițe care păstrau povestirile despre luptele dintre zei, despre facerea lumii și a oamenilor, despre potopul cel mare, despre coborîrea zeiței Ișțar în arallu, despre vitejiile lui Gilgameș . . . Povestirile acestea îi mîngîiau inima. Citindu-le, parcă se ridică într-o lume nouă unde toate tainele se dezleagă. Din nenorocire, tocmai coșurile cu tăblițe interesante aveau lipsuri mari. Unele tăblițe erau sparte, din altele rămăseseră doar cioburi, iar multe nici nu se găseau. Așa povestirile ieșeau

trunchiate chiar în părţile mai ispititoare. Datoria lui era să le întregească, fiindcă regina Barnamtara, deşi nu ştia să citească, de altfel ca şi Samsu-Iluna, ţinea negreşit să aibă o bibliotecă asemenea celei pe care o avea marea şcoală de scriitori de la Sippar.

În vreme ce Gungunum trăia în lumea legendelor, maică-sa Nim-Utumu stăruia să-l însoare. Pidur Libur găsea înţelepte gîndurile femeii, mai ales că el era acuma veşnic la război şi nu se ştia ce soartă i-au hărăzit Marduk şi Inurta, viaţă sau moarte. De ani de zile Iluma-Ilum, regele Ţării de la Mare, nu se astîmpăra. Se năpustea din ţara lui mlăştinoasă asupra oraşelor sumeriene, le jefuia, necinstea templele, omora oamenii. Samsu-Iluna alerga cu oastea să-l lovească, dar Iluma-Ilum nu-l aştepta, iar cînd primea lupta, biruia, căci îşi spălase armele în apele mării şi un kalamachu i-a proorocit izbînzi fără număr. Samsu-Iluna a făcut mare jurămînt în faţa lui Marduk că nu se va odihni pînă ce nu va jupui de viu cu mîna lui pe Iluma-Ilum, dar deocamdată duşmanul cuprinsese oraşele Eridu, Ur, Kutalla, Uruk din care n-a mai putut fi alungat. Războiul, firește, urmează mai crîncen, dar sfîrşitul cine să-l ghicească? De cîte ori n-a văzut Pidur Libur moartea cu ochii? Într-o zi fără noroc poate să-i rămîie oasele pe cîmpuri. Baremi să ştie pe Gungunum aşezat, înainte de a pleca iar la război. Numai în privinţa viitoarei nurori nu se puteau înţelege. Pidur Libur ochise pe Babilitum, fata lui Bel-Ilâni, pe cînd Nim-Utumu ţinea morţiş la Nubta, fata văduvei Gaga, frumoasă, bogată şi de neam mare. În cele din urmă lăsară să hotărască Gungunum. Auzind propunerea părinţilor, Gungunum se zăpăci. Nici nu se gîndise pînă acuma la însurătoare. Le ceru

voie să cumpănească, să caute a le cunoaște. Îi apăru în inimă chipul fecioarei Hamma, ca o mustrare.

În aceeași noapte apoi o văzu mai bine în vis: îi poruncea hotărît să n-o părăsească, să aibă răbdare. În visuri el credea mai mult chiar decît în puterea zeilor, socotind că visurile sunt porunci divine misterioase pe care mintea omenească slabă nu le poate înțelege îndeajuns. Acuma nici tălmăcire nu-i trebuia. Simțea că, subt chipul fecioarei, i s-a arătat însăși zeița Ișstar, binefăcătoarea.

Ululai îl însoțea mereu în palatul reginei, îi dădea ajutor mutînd de ici-colo coșurile, ștergînd de praf tăblițele. Visul lui era să fie măcar o lună stăpîn peste Casa Femeilor regale sau mare preot al zeiței Ișstar în mijlocul curtezanelor sacre. A doua zi, mergînd la slujbă, Gungunum îi spuse că are de gînd să se însoare. Ululai rîse:

— Stăpîne, femeia e duhul rău cînd o aduci cu tăbliță în casă! Ori multe, ori nici una, căci una singură e pacoste!

Gungunum zîmbi, dar nu mai vorbi. Iubirea lui tăinuită îl durea.

Regina Barnamtara, iubitoare a povestirilor din bătrîni, aflînd din gura lui Gungunum despre lipsurile bibliotecii, porunci să găsească, oriunde ar fi, tăblițe întregi și să le ia pentru dînsa ori barem să le copieze. Gungunum se sfătui cu ceilalți doi scriitori ai casei reginei. Nu putu afla nimic, ei neînțelegînd nici despre ce e vorba. Erau niște bieți slujbași buni numai pentru corespondența obișnuită. Întrebă apoi pe marele dupșaru al regelui, care avea faima unui mare învățat și cunoscător al tainelor magiei. Nu știa nimic. Atunci luă pe rînd templele, să descoasă pe scriitorii tainelor. În Emah, în sfîrșit, găsi un dupșaru bătrîn, anume

Lulana, care cunoștea povestirile. Le citise odinioară în biblioteca zeului Enlil, la Nippur, orașul sfînt. Adăogă că acolo s-ar mai afla multe tăbliță necunoscute, vechi din moși-strămoși, pe care nimeni nu le mai sloveneste, fiindcă scrisul e foarte încurcat cu semne sfinte neînțelese acuma.

Bucuros de cele auzite, Gungunum se abătu în templul zeiței care, spre deosebire de toate celelalte, era alb pe dinăuntru ca fruntea munților înzăpeziți, avînd doar pe sus, lîngă tavan, un brîu simplu de aur. Se apropie de altar cu mierea și uleiul ce le cumpărase de la diaconii negustori, să facă o jertfă de mulțumire. În vreme ce, cu fața la pămînt, murmura obișnuitele cuvinte sfinte, simți deodată un glas limpede în inimă:

„Du-te cu oastea să găsești pe Hamma!“

Se sculă plin de mirare. Prinprejur nu mai era nimeni. Însăși zeița Ištar, ocrotitoarea iubirii, i-a suflat dar porunca de plecare, fiindcă unirea lor e dorită de sfatul zeilor puternici.

Șovăirea dispăru din sufletul lui Gungunum. În aceeași seară dădu de știre tatălui său că zeița Ištar i-a poruncit să plece la război. Pidur Libur, războinic pătimaș, tresări de mîndrie auzind rugămintea lui. Îi plăcea că Gungunum, ca și dînsul odinioară, rîvnește gloria luptei cu dușmanul, cea mai frumoasă pentru un adevărat bărbat. Nim-Utumu însă se împotrivi din răsputeri și se boci amarnic că odorul ei se va prăpădi.

A doua zi Gungunum se duse întîi la regina Barnamtara și îi spuse ce a auzit de la bătrînul dupșaru Lulana. Pe urmă se înfățișă cu tatăl său înaintea regelui, îi sărutară împreună picioarele și Pidur Libur îl rugă să îngăduie odraslei sale să lupte împotriva

vrăjmaşului. Samsu-Iluna privi lung pe Gungunum, parcă l-ar fi cîntărit dacă e bun de ostaş, apoi zise:

— Tu să mergi la Nippur, să scrii tăbliţele pentru casa Femeii mele Barnamtara! Aşa e dorinţa ei şi porunca mea!

Îi sărutară iar picioarele, fără a mai crîcni.

Regele însă bătu din palme să se aducă o tăbliţă de corespondenţă şi puse chiar pe Gungunum să scrie guvernatorului din Nippur:

„Porunca regelui Samsu-Iluna către marele işak-ku Uş, fiul lui Aplâ, din Nippur, oraşul sfînt. Eu sunt sănătos. Inima ta fie fericită. În ziua cînd citeşti tăbliţa aceasta a mea, să primeşti bine pe Gungunum, fiul lui Pidur Libur, scriitorul Casei Femeii, trimisul meu. Îndată să aduni pe toţi scriitorii templului Enlil, să-i arate toate tăbliţele bătrîne, cele despre viteazul Gilgameş, cele despre facerea lumii, cele despre coborîrea zeiţei Iştar şi toate tăbliţele de mare preţ ce le aveţi, caută-le şi arată-le lui Gungunum. Şi porunceşte scriitorilor să asculte poruncile lui, să scrie ce porunceşte el, să nu greşească. Aşa să faci!“

Scriind, Gungunum înghiţea noduri amare şi stilul de trestie îi tremura în mînă încît semnele se strîmbau ciudat pe lutul moale. I se părea că îşi scrie osînda la moarte. Două lacrimi i se rostogoliră pe obraji. Regele Samsu-Iluna le văzu şi întrebă:

— De ce plîngi?

— De bucurie, stăpîne — îngînă Gungunum.

— Atunci du-te cu inima veselă! sfîrşi regele.

5

Chiar a doua zi, după ce făcu jertfa cuvenită zeului Nabu şi zeiţei Iştar, Gungunum porni pe Calea

Sacră, însoțit de Ululai, care ducea un coș cu haine și merinde. La Buranun îi aștepta, gata de plecare, barca regală cu douăzeci și patru de vîslași, încărcată cu daruri mari pentru templele din Suruppak.

Pînă la Nippur, pe apă, era cale de cincisprezece leghe akkadiene. Merseră toată ziua, cu pînza înfășurată, căci vîntul sufla de la miazăzi. Lopețile vîslașilor băteau neîncetat valurile tulburi ale rîului sfînt. Seara poposiră la Dilbat. Dădură jertfe bogate zeului Gibil, cel ce păzește apele curgătoare împreună cu soția sa Nina, fiica lui Ea, de asemenea și zeului Adad, stăpînul văzduhului, implorîndu-le un vînt prielnic. Jertfele fură primite cu bunăvoință și Adad le trimise dimineața următoare vîntul răcoritor care, umflînd puternic pînza triunghiulară a bărcii, îi duse pînă seara la Nippur, încît nici nu mai opriseră la Kiș, cum era obiceiul.

Marele išakku Uș al orașului sfînt Nippur sărută de șapte ori tăblița cu pecetea de lut a regelui, puse pe scriitorul său să o citească, o sărută iar și porunci îndată să se împlinească întocmai dorința stăpînului Samsu-Iluna. Pe Gungunum, atît ca trimis al regelui cît și ca vlăstar al marelui nubanda Pidur Libur, îl găzdui chiar în casele sale. Peste trei zile însă veni poruncă nouă de la Samsu-Iluna: oștirea orașului Nippur să se adune degrabă și să pornească împotriva lui Iluma-Ilum.

Gungunum fu îndrumat de marele dupșaru al templului Enlil, mare cunoscător al tuturor tăblițelor. Acesta îi arătă șapte coșuri cu tăblițe vechi pe care erau însemnate cele douăsprezece cîntece despre faptele mărețe săvîrșite de către viteazul Gilgameș, rege din Uruk, împreună cu tovarășul său Enkidu, chiar și călătoria lui în lumea cealaltă, precum și po-

vestea cu iarba tinereții veșnice. În alte cinci coșuri se găseau tăbliţele cu facerea lumii şi a oamenilor prin bunătatea şi înțelepciunea marelui zeu Enlil care locuiește în orașul sfînt Nippur.

Se apucă de lucru, dar cu inima îndoită. Mai avusese nădejde, venind aci, că va sfîrși repede și se va putea întoarce înainte de izbucnirea războiului, încît așa să împlinească și porunca zeiței Iștar, cea scumpă sufletului său. Acuma vedea că și nădejdea aceasta l-a înșelat. De altfel și copierea tăbliţelor mergea greu. Trebuia să ceară mereu marelui dupșaru să-i tălmăcească semne și cuvinte bătrîne neînțelese. Erau lucruri scrise cu aproape o mie de ani înainte.

După ce plecă marele işakku Uș cu oastea, Gungunum se simți cuprins de o tristețe din ce în ce mai apăsătoare. Avea visuri stranii, foarte întortocheate, care-l chinuiau noaptea și pe care le uita de cum deschidea ochii, parcă o ființă nevăzută i le-ar fi șters din minte.

Pe urmă îi pieri pofta de mîncare. Smochinele, rodiile, curmalele îi erau deopotrivă de nesuferite. Peștii cei mai buni, prăjiți în uleiuri fine, mîncarea lui favorită, acuma îl scîrbeau.

Căzu la pat. Un așipu, cel mai înțelept, îi făcu toate descîntecele și mai ales cele împotriva duhurilor limnuti. Gungunum gemea și în somn vedea mereu pe Hamma, deseori de mînă cu stăpîna Iștar care i-o arăta și-l dojenea că nu i-a ascultat îndemnul să plece la război, chiar peste voia regelui, căci regele însuși nu e decît servitorul ei. În sfîrșit mărturisi neobositului așipu ce i-a poruncit odinioară Iștar. Atunci preotul îi recită un descîntec deosebit și jertfi o vacă albă zeiței ca să-l ierte. Peste zece zile, după trei luni de bolire, Gungunum se sculă. Era însă ca o umbră.

Ululai, care îl slujea ca un cîine, îi spuse într-o zi: prin oraș umblă vestea că regele Țării de la Mare ar fi zdrobit oștirile akkadiene și că regele Samsu-Iluna de-abia a scăpat prin fugă.

— Poate că totuși zeii m-au ocrotit — se gîndi Gungunum. M-au scăpat de la moarte.

Peste cîteva zile un sclav de-al casei reginei aduse o scrisoare pentru Gungunum. Nu era nici în plic de pînză, nici sigilată, ci o tăbliță simplă, scrisă în mare grabă. O citi cu spaimă: „Lui Gungunum, fiul lui Pidur Libur, spune: Așa vorbește Nim-Utumu, femeia marelui nubanda Pidur Libur, către Gungunum, copilul ei. Află că Pidur Libur, tatăl tău care te-a zămislit, în război a pierit. Regele Țării de la Mare cu mîna lui a ucis pe Pidur Libur, în luptă. Sclavul lui a adus vestea. Pleacă degrabă înapoi la Babilu. Trebuie bărbat în casă. Pămînturile nu se muncesc bine, sclavii sunt leneși dacă nu e stăpîn. Grăbește-te. Nu mai zăbovi."

Gungunum răspunse, prin același sclav, că se va întoarce negreșit îndată ce va isprăvi lucrul, căci nu poate pleca cu mîna goală să supere pe regina Barnamtara. Făcu apoi cuvenitele jertfe pentru tatăl său din arallu, gîndindu-se iarăși:

— Zeii m-au ferit, altfel aș fi acum și eu în locul de unde nimeni nu se mai întoarce.

Deși slăbit, începu să lucreze de zor. Cu ajutorul marelui dupșaru, credea că într-o lună va avea copiate tăblițele trebuincioase.

În oraș însă zvonurile cele mai crîncene se întreceau. Soseau fugari care aduceau groaza. Șapte mii de ostași akkadieni au pierit în lupta cea mare, împreună cu Pidur Libur, iar alte mii au căzut în prinsoarea dușmanului. Regele Samsu-Iluna a fugit cu rămășițele oștirii pe dincolo de rîu și vine spre Babilu, dar că

oastea vrăjmașă se apropie pe dincoace de Buranun, dînd foc orașelor și măcelărind locuitorii, vrînd să taie calea akkadienilor ca să prindă de viu pe Samsu-Iluna.

Peste șapte zile sosi în oraș marele işakku Uș cu două mii de oșteni prăpădiți, dinspre Isin, de peste rîu, să oprească înaintarea lui Iluma-Ilum. Cetățenii fură înarmați grabnic, iar sclavii fură puși să întărească zidurile și porțile cetății ca să poată ține piept oastei dușmane. Zidurile însă nu erau mai late de șapte coți și nici destul de înalte să înfrunte un asalt puternic.

Apoi uraganul veni. Oștile lui Iluma-Ilum împresurară cetatea din două părți, dădură foc semănăturilor și tuturor caselor de pe cîmp. Fiindcă Uș nu deschise îndată porțile și nu alergă, împreună cu fruntașii orașului, să îmbrățișeze picioarele regelui dușman, porni bătălia. În zece zile o poartă fu siluită. Dușmanul răzbi în cetate. Lupta fu mai cumplită pe ulițele strîmte, care se umplură de cadavre. Ostașii ucideau fără cruțare bărbați, femei, copii. Pînă seara orașul fu îngenuncheat. Marele işakku căzu viu în mîinile vrăjmașului.

Iluma-Ilum puse stăpînire pe palatul marelui işakku Uș. În grădina palatului se ținu ospățul de biruință. Începu seara și nu se isprăvi pînă în zori. Platani bătrîni aprinși luminau poiana în care regele Țării de la Mare, cu fruntașii oastei sale își întinseră mesele. La dreapta și la stînga regelui ședeau, goale și îngrozite, cele două fete-fecioare ale marelui işakku Uș. Fete de-ale fruntașilor din Nippur, de asemenea despuiate, slujeau pe biruitorii care beau din vase grele de argint. În fața mesei regale fură aduși, cu mare alai, peste o mie de prizonieri, cu lanțuri de gît, cu coatele strînse pe spinare, cei mai mulți sîngerînd încă din răni proaspete. Între ei se afla și marele işakku,

încătușat ca și ceilalți, avînd în locul ochiului stîng o pată de sînge ce se scurgea pe obraz și în barba jumulită, iar în moalele capului altă pată de sînge închegat din care se burzuluiau smocuri de păr încîlcit. Ceva mai tîrziu un convoi nou de prinși: slujitorii templelor, în cap cu marele preot al zeului Enlil. Gungunuin era în mijlocul lor. Templele și odoarele fuseseră cruțate, fiindcă lui Enlil se închina și Iluma-Ilum. Grupul preoților fu rînduit mai departe, să privească și să se umple de spaimă.

Băutorii zvîrleau cupele goale în grămada de prizonieri răniți. Cei izbiți horcăiau prelung de durere, spre veselia mesenilor care, din ce în ce mai amețiți de vinurile tari, rîdeau cu hohote sfidătoare și-și frecau bărbile negre muiate de bale. De altfel, pentru a spori mulțumirea chefuitorilor, ostașii alergau mereu de ici-colo printre prizonieri, lovindu-i cu bice sau sfîrticîndu-le carnea cu săbii scurte strîmbe ca niște secere.

Înspre miezul nopții, regele Iluma-Ilum șopti ceva unui dregător care stătea necontenit la spatele său, cu brațele încrucișate, așteptînd porunci. Dregătorul dispăru o clipă și reveni aducînd o canapea akkadiană, așternută cu perne și covoare scumpe, pe care o așează puțin mai la o parte, mai ferit de lumina torțelor. Atunci Iluma-Ilum se sculă de la masă. Pe fața-i bărboasă, bronzată, lucea un surîs ciudat. Făcu semn cu degetul unei fete-fecioare de-a marelui işakku. Fata înțelese și se întinse umilă pe canapea. Iluma-Ilum se repezi asupra ei. Toată lumea se închină cu respect în fața spectacolului, iar țipetele fecioarei umplură de bucurie toate inimile supuse.

De-abia sculat de lîngă fata aproape leșinată, Iluma-Ilum se îndreptă spre marele işakku Uș, tatăl ei, și cu

o apăsare de deget meşteşugită îi smulse din orbită şi ochiul drept, aruncîndu-l cu mîndrie în obrazul altui prizonier. Marele işakku se prăbuşi cu un răcnet sfîşietor care stîrni nespusă plăcere tuturor fruntaşilor de la mese. Regele se aşează iar la petrecere. Apoi, cînd vinurile îi aţîţară pofta, porunci celeilalte fecioare să se lungească pe canapeaua din umbră.

În zori începu uciderea prizonierilor în faţa învingătorilor sătui de vinuri, dar însetaţi mereu de sînge. Marele işakku fu jupuit de viu, iar pielea lui fu dusă îndată să fie bătută în cuie pe poarta palatului. La fel fură chinuiţi încă doisprezece fruntaşi din Nippur. În sfîrşit o ceată de şasezeci de ostaşi porni să înjunghie pe ceilalţi prizonieri. Corpurile fură tîrîte de sclavi afară din oraş, să slujească de ospăţ cîinilor pribegi şi corbilor, capetele însă fură aşezate în grămezi dinaintea mesei regale.

Cînd răsări soarele, Iluma-Ilum, istovit de plăceri şi de beţie, se retrase în palat, să se odihnească, poruncind ca grupul de preoţi încătuşaţi să fie închis deocamdată în templul zeului Inurta.

A doua zi regele Ţării de la Mare se arătă mai milostiv. Pe cele două fete ale lui Uş le trimise la Eridu, pentru Casa Femeilor sale. Prizonierilor care nu fuseseră omorîţi le îngădui să-i sărute picioarele, dăruindu-le viaţa, dar lăsîndu-i în lanţuri. Toţi preoţii fură scoşi din fiare, afară de Gungunum care era babiluian. Fiind dupşaru, i se ceru, pentru răscumpărare, pînă într-o lună, să plătească cinci mâne de argint; altfel avea să fie ucis împreună cu alţi cîţiva oameni din Babilu, surprinşi în Nippur de către oştirea duşmană.

Gungunum se simţea nespus de fericit că se află încă în viaţă chiar aşa încătuşat. Nădejdea întoarcerii

acasă îi stăpînea inima. Era sigur că va fi răscumpărat. Fie regele Samsu-Iluna, fie regina Barnamtara, fie maică-sa Nim-Utumu vor trimite cele cinci mâne de argint, numai să le poată da de știre. Ceru voie să trimită la Babilu pe Ululai, care scăpase din vălmășeală doar cu o bătaie zdravănă. Scrise o tăbliță frumoasă și jalnică chiar regelui Samsu-Iluna:

„Stăpînului meu glorios în strălucire, vlăstarul cerului, lumina regilor mîndră ca soarele, călăuzitorul domnilor puternici și spăimîntători, hrana poporului, masa fruntașilor, eroul neamului, cărui Anu, Enlil, Ea și Marduk i-au dăruit neistovite bogății de milă și dreptate, stăpînului meu spune: Așa vorbește Gungunum, fiul lui Pidur Libur, scriitorul Casei Femeii, pulbere umilă și slujitorul care te iubește. Află, stăpîne luminos, că regele Țării de la Mare m-a prins viu în Nippur. În lanțuri m-a pus regele Țării de la Mare. Dacă aduce sclavul tău Ululai cinci mâne de argint, viață îți dăruiesc. Dacă nu aduce nimic Ululai, peste o lună să mori ca un cîine. Așa zice regele Țării de la Mare. Trimite, stăpîne, cinci mâne de argint pentru viața mea, căci n-am venit la Nippur de bunăvoie. Mi-ai poruncit tu să viu negreșit. Povestirile bătrîne să le scrii pe tăblițe în Nippur. Așa mi-ai poruncit. Acuma m-a prins regele Țării de la Mare. Să nu se întoarcă Ululai cu mîinile goale. Dacă vine cu mîinile goale, cîinii și corbii mă mănîncă. Nu mă lăsa să mor în casa ticăloșiei. Trimite argint să-mi răscumpere viața, stăpîne."

Cu tăblița sigilată, Ululai plecă îndată, pe jos, pe marginea rîului sfînt Buranun, pe cărarea bătătorită de robi ce trăgeau la deal bărcile. Gungunum rămase liniștit. Își zicea plin de încredere:

— Nabu a fost milostiv și mi-a cruțat viața.

Prizonierii, cîteva sute, fură aruncați în curtea porcilor din fundul grădinii orașului. Spatele temniței se răzima de zidul cetății lîngă care se ticluise un coperiș de trestie pentru adăpostirea rîmătorilor în vreme de ploaie și furtună. Curtea întreagă de altfel era mică, de-abia vreo zece sari, fiindcă nu se aduceau niciodată de la moșii decît vitele trebuincioase pentru șapte zile. Nu se rînise însă niciodată, așa că gunoiul și duhoarea stăpîneau aici înăbușitor.

Un pîlc de treizeci de ostași păzeau, pe dinafară, poarta temniței. Numai cîte doi supravegheau pe dinăuntru numai ziua și numai cîte un ceas, pe prizonierii legați, doi cîte doi, cu lanțuri de gît. În zilele dintîi grupul de pază se schimba, pe urmă aceiași paznici fură uitați parcă acolo. Hrana celor închiși venea din mila oamenilor: curmale, ceapă, pîine, usturoi, castraveți, chiar smochine și uneori pește sărat. Din ce era mai bun se ospătau paznicii, iar rămășițele se azvîrleau înlăuntru ca să se bată pe ele prizonierii ca niște cîini flămînzi, spre veselia tuturor străjerilor.

Gungunum avea tovarăș de lanț pe un mușkinu bogat din Babilu care venise la Nippur numai pentru negoț și căzuse așa în vîltoarea războiului. Era gras și cu o rană de lance în coastă. I-o făcuse ostașul care l-a prins, numai din plăcerea de-a schingiui, căci el se trîntise pe pîntece umil și supus, fără gînd de vreo împotrivire, ca omul ce n-a pus niciodată mîna pe armă. Negustorul gemea toată ziua și nu voia să se urnească de subt adăpostul de trestie unde era ferit baremi de soarele ce frigea cumplit. Îi era frică tare că va fi ucis în cele din urmă și se plîngea lui Gungunum că ar fi mai bucuros să stea o viață întreagă în

curtea porcilor, decît să moară, să ajungă pradă duhurilor rele din arallu şi să se hrănească numai cu noroi şi ţărînă. Gungunum îl îmbărbăta. Încrederea lui sporea cu cît se înmulţeau suferinţele. Inima lui îi spunea că trebuie să trăiască.

Într-o zi veni marele dupşaru să vază pe Gungunum, aducîndu-i mîngîiere şi merinde. Îl îndrăgise cît lucrase în templu şi voia să-i fie acuma folositor în nenorocire. De la dînsul află Gungunum că regele Iluma-Ilum a plecat cu oaste spre Kiş, după ce a pus peste Nippur un nou işakku. Totuşi marele dupşaru credea că războiul are să înceteze curînd, căci şi Iluma-Ilum a avut pierderi grele. Poate că nici cetatea Kiş n-o va mai putea cuprinde, avînd ziduri groase, înalte şi bine apărate.

De-aci înainte paznicii fură mai blînzi cu Gungunum. Nu-l mai loveau, ca pe ceilalţi, ba stăteau şi de vorbă cu dînsul, socotindu-l un mare machu care ar putea ajunge chiar sangu, dacă ar avea zile de trăit. Atunci Gungunum vru să întrebe despre Hamma. Minţi că marele işakku Ahnuri din Eridu a fost văr cu maică-sa, de aceea ar fi bucuros să afle ceva despre soarta lui şi a familiei, cu toate că au trecut de-atunci peste zece ani. Căpetenia paznicilor, mai bătrîn, voinic şi înalt, cu o falcă purtînd urmele unei răni vechi, luptase în toate războaiele regelui Iluma-Ilum. Îl chema Ahuşunu, vorbea gros şi se lăuda bucuros cu vitejiile lui.

— Eridu? făcu dînsul cu mare mîndrie. Am fost acolo! Acum zece ani!... Eu am urcat cel dintîi pe zidul cetăţii... Am ucis cu mîna mea trei sute de duşmani!... Mult sînge a fost la Eridu, şi multă pradă!... Tot am omorît şi am aprins... Templul zeului Ningirsu eu l-am aprins!

Paznicii și prizonierii făcură cerc, ascultîndu-l cu admirație. Inima fruntașului se umfla de mulțumire.

— Rana asta, de la Eridu! strigă apoi mînios, parcă i-ar fi reamintit o durere crîncenă. Dar am răzbunat-o!... Toți morții dușmani i-am împrăștiat pe cîmp să-i mănînce șacalii și păsările...

Gungunum rosti numele lui Ahnuri.

— Cîine turbat a fost Ahnuri din Eridu! răcni Ahușunu. Iluma-Ilum l-a prins viu și pe dată i-a tăiat amîndouă brațele din coate!... Pe urmă l-a jupuit și l-a chinuit șapte zile!

Atunci Gungunum întrebă iar, cu glas tremurător:

— Ahnuri avea o fată, Hamma?...

Fața ostașului se descreți deodată.

— Ce fată! zise apoi, lingîndu-și buzele. Regele Iluma-Ilum a culcat-o degrabă în pat și i-a luat fecioria. Dar n-a ucis-o nici după ce și-a săturat pofta. I-a plăcut trupul ei și a pus-o în Casa Femeilor sale..

— Mai trăiește? făcu Gungunum cu ochii ieșiți din orbite.

— Trebuie să trăiască — răspunse Ahușunu. În Casa Femeilor lui Iluma-Ilum sunt fete multe, ca nisipul mării, toate frumoase, cu sclave să le slujească și cu mîncare bună.. Regele iubește femeile, nu le omoară.

Gungunum aflase destul. În sufletul lui cîntau mereu de-acuma numai două cuvinte:

— Hamma trăiește!

Cuvintele acestea îi răsturnară deodată toate gîndurile. Ce să mai caute el în Babilu, cînd Hamma nu e acolo? Ce preț ar mai putea avea viața lui trăită despărțit de ea? Mai bine să fie sclav la picioarele ei, decît chiar rege departe de ea. Subt coperișul de trestie, în murdăria duhnitoare, în vreme ce tovarășul său de lanț se văita, el visa cu ochii deschiși. Se vedea iar

la serbarea Akiti de odinioară, pe cheiul canalului Arahtu, aşteptînd barca divină. Între femei, la cîţiva paşi. umărul ei rotund, şoldul ei plin, apoi ochii ei cu privirea caldă în care îşi descoperea însuşi sufletul lui ca într-o oglindă fermecată . . .

Îi părea rău că a mai trimis pe Ululai după preţul răscumpărării din robie. Îi era frică să nu se întoarcă prea curînd sclavul cu argintul, înainte de a fi descoperit un mijloc pentru a ajunge la curtea regelui Iluma-Ilum. Atîta rîvnea acuma: să ajungă acolo. Orişicum, numai să se apropie de pămîntul binecuvîntat pe care păşesc picioarele ei. Era sigur că, ajuns acolo, va întîlni pe Hamma, precum i-a făgăduit zeiţa Iştar, ocrotitoarea iubirii lor.

Cînd veni iar marele dupşaru să-l cerceteze, Gungunum îl rugă fierbinte să-i mijlocească favoarea de-a putea merge la curtea regelui Ţării de la Mare. Bătrînul scriitor se miră şi crezu că suferinţele i-au turburat mintea. Gungunum stărui. Spuse că ştie, încă de pe cînd era în şcoala de la Borsippa, despre o bibliotecă bogată a lui Iluma-Ilum, unde s-ar găsi tăbliţe cuprinzînd învăţăturile cele mai tainice. Ar vrea să petreacă în biblioteca aceea un răstimp, fie şi ca sclav, numai să poată citi tăbliţele sfinte. Marele dupşaru se înduioşă. Atîta dragoste de învăţătură nu mai pomenise. Îi făgădui să vorbească negreşit marelui preot al lui Enlil.

Gungunum rămase fericit. Dacă marele preot va ruga pe Iluma-Ilum, dorinţa lui va fi împlinită. Cum crezuse pînă acum cîteva zile în scăparea de robie, aşa spera azi în revederea fecioarei de la Akiti. Încă nu umblase prin lume. Despre Ţara de la Mare ştia doar atîta că e departe, fără canaluri, cu multe mlaştini şi sălbătăcimi. Nu-l înfricoşa nimic. Unde e Hamma,

trebuie să fie bine. O visa iar, mereu. Iar cînd se deştepta, în gemetele tovarăşului de lanţ ori în răcnetele paznicilor, surîdea: toate acestea vor fi curînd răscumpărate prin fericirea cea mare.

Avu, peste trei zile, o veste bună: marele preot a vorbit deocamdată cu noul işakku care a făgăduit să tălmăcească regelui rugămintea lui Gungunum. De altfel Iluma-Ilum are să sosească la Nippur foarte curînd. A curmat războiul şi se întoarce cu oştirea; dînd foc semănăturilor şi satelor, nestînjenit de duşman.

7

Ululai sosi. Aducea argintul. Cinci mâne, măsurat din belşug în casa reginei Barnamtara. Povesti că Nim-Utumu e desperată, şi-a smuls părul, şi-a zgîriat pielea şi nu va conteni cu plînsul pînă ce nu va vedea pe Gungunum în Babilu. Îi spuse că a fost cu argintul la marele işakku, care l-a cîntărit, i-a dat şi tăbliţă-chitanţă de primire. El însă nu poate scoate din robie pe Gungunum, căci Iluma-Ilum singur hotărăşte. Dar Gungunum să aibă răbdare. Scăparea e aproape. I-a adus şi merinde, dar mai bine de jumătate i-au mîncat-o paznicii.

Gungunum fu cuprins de îndoieli. De ce a mai primit marele işakku argintul, dacă are de gînd să vorbească cu regele? Dojeni pe Ululai că s-a dus la işakku, dar nu-i spuse nimic despre planul său, de teamă să nu-i pună vreo piedecă. Ululai vru să rămîie să-l slujească. Paznicii îl goniră. Venea totuşi de multe ori pe zi să-i aducă ştiri despre apropierea regelui Iluma-Ilum. În sfîrşit, într-o dimineaţă sosi strălucitor de bucurie:

— Peste trei ceasuri Iluma-Ilum e în oraș. Se vede de pe coperișele caselor cum se apropie pe carul de argint tras de trei armăsari. Toată lumea e pe zidurile cetății. Stăpîne, a venit scăparea ta! Oamenii șoptesc că Iluma-Ilum e mînios, dar eu am adus argintul! N-ai grije, stăpîne, s-a isprăvit robia ta. Am jertfit o vacă zeului Nabu, pentru tine, cum mi-a poruncit maică-ta Nim-Utumu.

Nerăbdarea se încuibă în inima lui Gungunum. Tovarășul său de lanț începu să plîngă, sigur că i-a sosit ceasul morții. Gungunum îl compătimea și nu-l înțelegea. Din sufletul lui parcă s-ar fi stins cu totul frica de moarte. Groaza lui era că va fi izgonit din robie și că astfel va pierde pe Hamma pentru totdeauna.

Trecură ceasurile înăbușitor de grele. Apoi se auziră chiotele de bucurie ale norodului. Apoi se făcu tăcere și iar trecură ceasuri, mai apăsătoare. Gungunum ardea. Simțea limpede că acuma, în ceasurile acestea, se hotărăște soarta lui și îi tremura inima.

Și deodată se deschise cu zgomot mare poarta închisorii. Gungunum respiră parc-ar fi scăpat dintr-o încleștare chinuitoare. Ostași mulți intrară și legară la spate, cu lanțuri, coatele prizonierilor. Gungunum iar se ului: „Dacă s-a sfîrșit robia, de ce-mi leagă brațele la spate?“ Cu lovituri de bice și sulițe, fură scoși afară. Cotiră prin cîteva ulițe pînă ce ajunseră la templul zeului Enlil. În curtea principală, regele Iluma-Ilum, pe tron de argint, era înconjurat de tartanii săi, de ostași și mulțime mare de akkadieni. Gungunum parcă se dumeri: „Înainte de a ne da drumul, regele vrea să se bucure văzînd cum vom fi însemnați cu fierul roșu al robiei!“

Sosiră înaintea regelui Iluma-Ilum îngrămădiți, murdari și duhnind greu ca porcii. Gungunum apucă să vadă fața regelui, întunecată și cu ochii însetați de sînge.

„Acuma ne ucide!“ îi trecu prin gînd ca o lumină orbitoare.

Un răcnet îi făcu pe toți să se prăvale cu fața la pămînt. Și numaidecît Gurgunum auzi, de-aproape, o lovitură scurtă ca și cînd se înfige între oase arma strîmbă care ucide mai repede. Lovitura fu urmată de un țipăt înfundat și apoi de un horcăit. Aceeași lovitură se auzi apoi din nou, însă însoțită de alt țipăt mai puternic.

Acuma Gungunum, stînd ghemuit cu obrazul la pămînt, pricepu tot parcă i-ar fi spus cineva la ureche ce s-a întîmplat. Iluma-Ilum vrea să răzbune neputința de-a lua cetatea Kiș, ca să împace pe zeii lui nesăturați de sînge. De aceea a adus pe prizonierii din Babilu în curtea templului. Sîngele lor trebuie să curgă pe lespezile din casa zeului. Îl rodea să ridice puțin capul, să vază ce se petrece, dar nu îndrăznea de frică să nu-l lovească vreun paznic. Tovarășul său de lanț ofta și plîngea. Alții gemeau din ce în ce mai îngroziți, așteptîndu-și rîndul. Și lovitura sabiei strîmbe ca secera cădea mereu, în răstimpuri egale, cu același zgomot ciudat scîrțîitor, urmată doar de țipete deosebite.

Apoi se simți o mișcare, ca și cînd o serbare solemnă e tulburată de o întîmplare supărătoare. Glasuri indignate se ridicară, printre care însă răzbea o plîngere desperată:

— Argintul . . . plătit . . . Gungunum . . . răscumpărare . . .

Era Ululai care izbutise să se strecoare pînă la picioarele regelui Iluma-Ilum, întinzînd tăblița-chitanță

ca o protestare. Ostaşii se repeziră asupra lui. Cîteva sulițe îl străpunseră deodată. Gungunum ridică puțin ochii şi, printre picioarele păroase ale ostaşilor, zări trupul lui Ululai zvîrcolindu-se, fără a fi scăpat din mînă tăbliţa doveditoare că a plătit argintul de răscumpărare.

Apoi iar se făcu liniște şi iar porniră loviturile armei strîmbe.

Deodată tovarăşul de lanț țipă şi Gungunum simți pe obrazul drept stropi fierbinți. Înainte de a-şi putea da seama, o mînă puternică îl apucă de umărul stîng, ridicîndu-l puțin. Gungunum zări ca o fulgerare lama săbiei strîmbe de pe care picura sînge. O izbitură ascuțită în coşul pieptului şi apoi o sfîşiere parcă i-ar fi smuls inima. Aceeaşi mînă îl îmbrînci la o parte, întorcîndu-l cu fața în sus. O sandală umedă de sînge îl călcă pe obraz. Mai simți apăsarea sandalei grele turtindu-i nasul. Apoi gura i se umplu de ceva cald. Apoi se făcu întunerec şi gîndurile se risipiră ca aburii în vînt . . .

★

Sufletul rătăci un răstimp parcă şi-ar fi încercat zborul spre o lume nouă. Conştiința pură se reînchega pe cît rămîneau mai departe urmele vieții materiale. Încet-încet sufletul îşi redobîndi limpezimea. Mişcarea se intensifica mereu, prin planuri tot mai luminoase. Spațiul însuşi se rotunjea în nemărginire pînă unde timpul se confundă cu imobilitatea.

O senzație albă stăpînea sufletul, cu atît mai vie cu cît deosebirea dintre lumea materiei şi a spiritului se subția. În aceeaşi măsură însă creştea conştiința nedesăvîrşirii care se transformă în simțămîntul singurătății dureroase . . .

Capitolul IV

SERVILIA

. . .Conştiinţa singurătăţii rîvnea existenţa pură. Golul încă era nemărginit şi sufletul nu-şi găsea calea desăvîrşirii. Începu aşteptarea chinuitoare a unui destin ce se apropie şi de care nu te poţi feri.

Apoi aşteptarea luă iar forma mişcării spre o ţintă necunoscută, cu înălţări şi coborîri, cu zigzaguri neînţelese. Spaţiul se îngroşa, străbătut de curgerea timpului ca o ţesătură din ce în ce mai deasă. Sufletul se zbuciuma în mrejele lumii noi, şerpuind neîncetat parcă în căutarea unui adăpost. Conştiinţa i se îndoia, se mlădia şi se subţia ca o flacără în bătaia vîntului.

Apoi mişcarea se stinse deodată şi conştiinţa se întunecă parcă s-ar fi topit în strînsoarea unei vieţi noi . . .

1

Al şaptelea copil nu era aşteptat cu prea mare bucurie în casa din Antium a lui Nigidius Saturnius, cavaler roman. Naşterea fu atît de grea că era să

priciuiască moartea mamei, dacă n-ar fi avut ajutorul priceputei sclave, Atia. Fericit că Lollia, soția lui mult iubită, a scăpat cu bine, Nigidius oferi un sacrificiu de vin și tămîie în templul Fortunei. Copilului însă îi dădură numele Axius, în cinstea edilului Axius Sofronius, prieten scump al familiei, pe care bătrînul Caesar Augustus îl numise în slujbă chiar în acel an.

Totuși Axius deveni curînd răsfățatul tuturor. Lollia îl iubea pentru că a suferit atît de mult dîndu-i viață și sperînd că va rămîne ultimul ei vlăstar. Nigidius era mîndru că mai are un fecior să-i perpetueze numele și să fie rezerva viitorului familiei. Dintre șase copii, numai cel dintîi, Nonius, fusese băiat. Grija pentru soarta celor cinci fete îl neliniștea, deși era bogat. Îl rodeau ambiții. Spunea că se trage dintr-o veche familie patriciană sărăcită. Prin muncă și noroc el s-a ridicat în rîndul cavalerilor, dar n-avea pregătire destulă să poată juca vreun rol în viața publică. Zeii nu-l înzestraseră cu talent oratoric și nici baremi nu învățase gramatica. Prin Nonius spera să ajungă și el, la bătrînețe, omul zilei. Îi dărui o creștere aleasă, punîndu-l să ia lecții numai cu maeștrii cei mai scumpi. Cînd Nonius va fi bărbat cu faimă în Roma, surorile lui se vor putea mărita, avînd și zestre mare, chiar cu senatori. Axius sporea perspectivele familiei. Ce n-ar putea dobîndi Nigidius prin Nonius, va înfăptui negreșit Axius.

Curînd după ce îmbrăcă toga virilă, Nonius fu trimis la legiunile proconsulului Publius Quintilianus Varus, să lupte contra germanilor, ca apoi, întorcîndu-se acasă cu glorie militară, să obțină mai lesne onorurile ce i s-ar cuveni. Deși Nonius a plecat subt auspiciile cele mai favorabile, familia întreagă a rămas tristă și chinuită de îngrijorare. Vrînd să afle știri

mai dese și mai directe de la eroul lor, se mutară cu totul la Roma, în casa lor de pe Vicus Patricius. Mutarea de altfel era plănuită mai de mult, din pricina fetelor care trebuiau să fie mai în văzul lumii bune.

Axius însă rămase în Antium, în grija bunicii, o matroană pioasă, și a unui pedagog, Myro, cumpărat anume pe o sumă mare, avînd faima unui gramatic desăvîrșit, cunoscînd deopotrivă de bine limba latină și elenă. Bunica avea să-i complecteze educația religioasă, după tradiția romană, iar pedagogul să-l inițieze în meșteșugul scrierii și citirii.

Împlinea zece ani și era copil blînd, ascultător. Iubea mult pe maică-sa Lollia, și despărțirea de ea îl amărî, mai ales în primele zile. Se simțea oropsitul familiei. Explicațiile bunicii îl împăcară puțin, iar libertatea deplină îl făcu să uite despărțirea. Casa din Antium era în mijlocul unei grădini mari, nu tocmai îngrijite, lîngă mare, cu o priveliște minunată asupra orășelului de vilegiatură pentru patricianii și bogătașii romani. Nigidius o cumpărase, împreună cu grădina, pe un preț de nimic, a restaurat-o, a împodobit-o cu colonade de marmoră. Fusese casa norocului. Micului Axius îi era mai dragă marea în ale cărei veșnice frămîntări presimțea taine multe. Însoțit de pedagogul Myro și urmat de un capsarius, care aducea cele trebuincioase pentru scris, copilul petrecea toată ziua pe afară pe aleiele și cărările umbroase. Îi plăcea să stea ceasuri întregi pe țărmul mării, cu cerata în mînă, scriind, citind și mai cu seamă ascultînd cu nesăturată curiozitate glasul pedagogului care-i povestea și-i explica faptele zeilor. Șoaptele spumoase ale mării, adierile răcoroase și alinătoare ale zefirului se îmbinau cu basmele minunate ca niște murmure misterioase din altă lume. Zeii trăiau în inima lui atît de vii că se

aştepta mereu să-i întîlnească. Deseori, în zare, i se părea că se apropie Neptun, plutind pe valurile verzi, despicînd cu tridentul de aur adîncimile, în vreme ce pe malul nisipos, spălat de unduiri moi ce lăsau în urmă îngrămădiri lăptoase de spume, se deslușeau conturele albe și ispititoare ale etern tinerei Venere...

În trei ani, Nigidius a venit de multe ori prin Antium, totdeauna grăbit și fără a se interesa prea mult de Axius. Intrase în cîteva mari combinații comerciale și era mereu pe drumuri. Lollia cu fetele soseau, în fiece an, la sfîrșitul verii, pentru cîte-o lună, înainte de-a trece la Baiae unde se aduna, toamna, lumea cea mai aleasă.

Acuma însă, îndată după calendele lui noiemvre, într-o seară, pe neașteptate, pică toată familia în Antium, spre marea mirare a lui Axius. Toți păreau posomorîți, îngrijorați și-l îmbrățișau, pe rînd, care de care mai călduros, chiar și tatăl său, rece și serios din fire. În cele din urmă Lollia nu s-a mai putut stăpîni, a izbucnit în hohote de plîns și, sărutînd furtunos pe Axius, a strigat:

— Tu ești speranța noastră, unica speranță!

A doua zi Axius află de la Myro ceea ce se întîmplase, mai lămurit decît din șoaptele misterioase ale surorilor sale, căci Myro se informase de la sclavii ce întovărășiseră familia și care cunoșteau toate veștile romane. De cîteva zile umblase prin Roma o știre prigeagă despre înfrîngerea legiunilor lui Varus. Nu se știa cine a adus-o, dar creștea din ceas în ceas, se strecura în toate casele și în toate inimile. Apoi a sosit confirmarea: întreaga oaste romană a fost atrasă în cursă și măcelărită de către germanii lui Arminius. Imensul oraș a avut o tresărire cumplită. Zvonurile sinistre se multiplicau: germanii au pornit spre Roma,

germanii au și trecut Alpii . . . Se povestea că împăratul s-a închis într-o odaie unde plînge neîncetat și se izbește cu capul de pereți. Străzile gemeau de mulțimea îngrozită, alergînd de ici-colo, fără țintă, doritoare de amănunte. Se găseau mulți care blestemau pe Caesar Augustus pentru că el ar fi pricina nenorocirii naționale. Paza orașului fu întărită. Erau temeri de tulburări și de revolte. Apoi alaltăieri, un edict îndurerat anunța poporului roman catastrofa, îndemnînd pe toți să o suporte cu demnitate. Casa lui Nigidius s-a umplut de doliu. Nonius, fala familiei, se afla printre cei pierduți. În sfîrșit, de frica unei răscoale a poporului, s-au hotărît brusc să părăsească Roma și să se stabilească, baremi pînă se vor liniști lucrurile, în Antium, unde era și Axius, acuma singurul reazim pentru ambițiile lui Nigidius.

Viața lui Axius se schimbă cu totul de-aci încolo. Însuși Nigidius îi povesti, peste cîteva zile, cum s-a prăpădit Nonius, atrăgîndu-i atenția că viitorul familiei se află în mîinile lui. Copilul, deși nu înțelegea tocmai bine, se simțea mîndru.

Familia nu rămase multă vreme în Antium. De îndată ce aflară că Roma s-a potolit, se reîntoarseră acolo cu toții luînd acuma și pe Axius. Myro se bucură mai mult, dar bucuria îi fu scurtă căci Nigidius, pentru a desăvîrși educația copilului, îi tocmi un retor faimos, pe Caius Orbilius, care dădea lecții de oratorie tuturor odraslelor marilor familii romane. Așa, Myro rămase simplu pedagog însoțitor al lui Axius. Apoi, fiindcă Axius era cam moleșit și visător pentru cei treisprezece ani ce-i avea, primi un atlet special care să-l învețe gimnastica și mînuirea armelor.

Primăvara aduse un eveniment mai important în viața lui Axius. Spre a-și pune în valoare averea și

planurile de înălțare, Nigidius îl logodi cu Chrysilla Autronia, fiica de zece ani a lui Publius Autronius. Logodna era menită să deschidă imediat porțile caselor patriciene pe seama fetelor lui Nigidius. Autronius deși sărac, era înrudit de aproape cu cîteva familii mari. El însuși se lăuda mult cu un străbun de-al său care ar fi fost consul cu vreo trei secole în urmă. Neamurile îl ajutau cît puteau; el însă disprețuia ajutoarele, primindu-le totuși. Consimțămîntul de logodnă al lui Autronius l-a costat pe Nigidius un împrumut de două sute mii sesterții, fără dobîndă. Axius a îndurat ceremonia cu demnitatea cuvenită, asemenea și logodnica.

Însemnătatea lui Axius, în sînul familiei, crescu mult pe urma logodnei. Chiar el se simțea bărbat, deși Chrysilla Autronia i-a rămas tot atît de străină ca și mai înainte. De altfel nici n-avea prilej s-o întîlnească decît rareori. Numai de la surorile sale află că Autronia e o fire orgolioasă, că îi place să vorbească grecește și că de aceea i se zice în familie Chrysilla.

Rezultatele logodnei lui Axius fură mai fericite pentru familie. Chiar în toamna următoare, două surori își găsiră norocul, măritîndu-se una cu un cavaler roman foarte bogat, cealaltă cu fiul unui senator.

Retorul Orbilius spuse în curînd lui Nigidius că Axius nu e tocmai tare în *controversia*, dar că e eminent la *suasoria*, ceea ce dovedește o fantazie bogată. Cu același prilej, celebrul învățător făcu oarecare complimente și lui Myro pentru eleganța și puritatea pronunțării limbii elene.

Myro rămase confidentul lui Axius. Îl iubea din ce în ce mai mult. Împreună au cutreierat Roma pe care Myro o cunoștea și care pentru Axius era încă o taină uluitoare. Ceasurile libere le petreceau, la început, în splendidele grădini ale lui Maecena. Erau destul de aproape de casa lor din Vicus Patricius. Pe aleiele adumbrite de platani și străjuite de statui, Myro încerca uneori să-i explice că diferiții zei sînt, în realitate, înfățișarea multiplă a unei divinități atotcuprinzătoare. Axius clătina din cap, neîncrezător. Farmecul multiplicității s-ar fi distrus prin reducerea la unitate. Mulțimea face armonia. Cînd la fiece pas întîlnești un zeu sau baremi manifestarea unei divinități, lumea e mai bogată, mai încîntătoare. Ce aridă ar fi viața pe pămînt dacă nu s-ar amesteca printre oameni în permanență și zeii cu dorințele, pasiunile și ordinele lor. Pedagogul nu stăruia, dar îi prevestea tainic că va înțelege toate cînd va face cunoștință cu filosofii.

Mai tîrziu Myro îl obișnui să treacă aproape zilnic prin Argiletum, pe strada îngustă și îmbîcsită ce leagă Subura cu Forul Roman. Acolo sunt cele mai multe librării. Pancarte cu titlul noilor cărți atîrnau pe toate coloanele, iar din ușile deschise răbufnea afară mirosul greu de șofran și ulei de cedru care apăra de insecte rolele sau volumele păstrate în pungi de pergament ori în lădițe de lemn tare. Căscau gura pe stradă, privind după oamenii celebri, ascultînd uneori convorbirile lor. Myro ar fi cumpărat bucuros cîte-o noutate, despre care auzea mereu vorbindu-se, dar el n-avea bani și nici Axius. Ca să-și astîmpere setea de-a citi, intrau din cînd în cînd în biblioteca publică, înființată de Augustus în templul lui Apollo. Acolo a citit cu glas tare vestitul *Metamorphoseon* al lui Ovidiu, care încîntă mult pe Axius.

În curînd Nigidius, aflînd că în toate casele mari se cuvine să fie o bibliotecă, porunci lui Myro să-i alcătuiască una vrednică de o persoană consulară. Se gîndea în sine că Axius, cît e de deştept, ar putea să ajungă şi senator, şi chiar consul. Urmă un an fericit pentru Myro. Cutreierară toate librăriile, răscoliră toate rafturile şi adunară vreo două mii de volume, spre bucuria lui Nigidius care, deşi nu citea nimic, se lăuda pretutindeni cu biblioteca. În acest răstimp, în schimb, Axius dobîndi o pasiune pentru cărţi atît de mare că îşi neglija chiar studiile de retorică şi exerciţiile de gimnastică.

Pînă să îmbrace Axius toga virilă, se mai măritară şi celelalte trei surori, făcînd partide nu mai puţin strălucite ca cele două dintîi. Acuma Nigidius se gîndea să-l trimită la legiunile lui Germanicus, să-şi împlinească datoria militară către patrie, cum se cere unui viitor senator. Moartea împăratului îi încurcă puţin socotelile. I se părea de rău augur ca Axius să plece la oaste tocmai cînd se stinge un om mare şi se temea să nu-l piarză cum a pierdut pe sărmanul Nonius. Consultă un oracol egiptean din Alba care-i spuse că Axius va trăi mulţi ani şi va muri în baie. Totuşi Nigidius mai şovăi pînă în primăvara viitoare. Atunci, prin Autronius, obţinu permisiunea pentru Axius de-a pleca. Axius însă mai zăbovi cîteva luni şi porni de-abia în august. Cînd ajunse la poalele Alpilor, întîlni soli care vesteau că Germanicus a zdrobit oştirile lui Arminius în cîmpiile Idifiaviso şi la valul Angrivarilor. Făcu un popas de şapte zile într-un orăşel, cumpănind dacă trebuie să-şi mai urmeze calea sau să se întoarcă acasă. Se întoarse. Nu voia să fie ridicol ajungînd la oaste cînd s-a isprăvit războiul, să creadă lumea că umblă doar să figureze şi el în triumful lui Germanicus.

Sosi acasă numai prin noiemvre și găsi pe tatăl său pe moarte. Întoarcerea lui neașteptată fu socotită ca un semn misterios al zeilor care n-au lăsat pe Nigidius să se stingă înainte de a-și revedea feciorul. Bătrînul îi dădu sfaturi pentru viață. Îi lăsa o avere de cîteva milioane de sesterții. Să profite de ea, intrînd în serviciul republicei, să fie stăruitor, energic, activ. Axius îi făgădui solemn că-i va urma poveţele. Îi și improviză niște planuri grandioase de viitor care umplură de fericire inima muribundului.

Rămășițele pămîntești ale lui Nigidius fură transportate la Antium unde le aștepta un mic mausoleu ridicat mai de mult prin grija răposatului. Bătrîna Lollia se hotărî să rămîie acolo, nemaiavînd ce căuta de-acuma la Roma. Și Axius petrecu aproape toată iarna în Antium, discutînd cu Myro asupra morții și a zeilor. Explicațiile sclavului filosof nu-l mulțumeau. Își puse în gînd să studieze filosofia, să găsească răspunsuri satisfăcătoare la întrebările ce-l nelinișteau deseori. În martie trecu la Roma înadins ca să se inițieze în filosofie. Capitala era un adevărat furnicar de filosofi de toate categoriile. Chiar prin tavernele de pe Subura, epicuriani vagabonzi propovăduiau filosofia plăcerilor, angajați în acest scop, cu lefuri grase, de curtezane care astfel cucereau mai mulți curtenitori bogați și darnici. Axius vorbi cu cîțiva, la întîmplare. Fiecare îi glorifica altă înțelepciune și-i promitea alte fericiri. Se înfricoșă de perspectivele încurcate și amînă pentru altă dată alegerea.

De altfel acuma Roma se interesa de triumful lui Germanicus, fixat pentru sfîrșitul lunii mai. Pretutindeni și toată lumea numai despre învingătorul germanilor vorbea, cu un entuziasm care-l cuprinse curînd și pe Axius. Se pregătea o primire măreață. Două

cohorte de pretorieni fură trimise întru întîmpinarea eroului, dar plecară toate, fără ordin. În preziua sosirii zeci de mii de oameni porniră pe toate căile să salute mai degrabă pe salvatorul onoarei romane. Axius, întovărășit numai de Myro, se afla printre cei mai însuflețiți. Seara însă se întoarse acasă cam obosit. În ziua triumfului, pe o vreme minunată, Axius ieși iar pe Via Lata pînă la Porta Flaminia și așteptă acolo două ceasuri pînă ce apăru în depărtare cortegiul. Apoi, alături de carul triumfal tras de patru armăsari albi, în mijlocul mulțimii înflăcărate care cînta, dansa, asuda și se îmbrîncea, veni înapoi pe Via Lata, coti printre Saepta Iulia și Iseum & Serapeum și trecu chiar pe subt poarta triumfală. De aici însă se despărți de alai și o luă pe Vicus Argentarius, sperînd să ajungă mai repede pe Forum Romanum, să poată vedea sosirea în fața templului lui Jupiter. Strada era înțesată de oameni care toți se îmbulzeau în aceeași direcție. Axius izbuti să străbată pînă aproape de Carcer Mamertinae. Aici învălmășeala era cumplită. Oamenii se zvîrcoleau care să răzbească înainte, care să se întoarcă înapoi, răcnind, înjurînd. Multe femei leșinară în înghesuială. După o adevărată și desperată luptă cu coatele, Axius se smulse din mulțimea înfierbîntată. De altfel Germanicus trebuie să fi ajuns de mult pe Capitoliu, cel puțin după urletele de entuziasm ce se auzeau furtunoase și pe care le îngroșau țipetele celor ce își manifestau din depărtare bucuria.

Ocolind anevoie Capitoliul și Palatinul, de-abia tîrziu după-amiazi reuși să se strecoare pînă la Vicus Patricius, acasă. Toga-i tivită cu purpură era sfîșiată și murdărită, iar corpul îi era vrîstat de vînătăi.

„Gloria militară nu se cucereşte privind triumfurile altora, ci luptînd!“ îşi zise Axius a doua zi, ruşinat că s-a amestecat în mulţimea dornică de spectacole.

Nu simţea însă nici o chemare pentru viaţa ostăşească. Vru să se apuce de altceva şi îşi dădu seama, curînd, că nici o activitate nu-l ispiteşte. Avea dorinţe vagi, nelămurite. Îi lipsea parcă mereu ceva şi întrebări tot mai ciudate îi apăreau în suflet.

Totuşi, socotind că un cavaler roman tînăr şi bogat nu poate sta degeaba, ceru sfatul lui Myro pe care îl privea ca pe un prieten.

— Să nu faci nimic, stăpîne — îi spuse sclavul. Cavalerul roman să trăiască, să petreacă şi să mediteze. E cea mai frumoasă viaţă.

— Mă plictisesc îngrozitor, Myro! Am să mă sinucid dacă nu-mi voi găsi o ocupaţie sau baremi un scop în viaţă! murmură Axius, amărît.

— Numai filosofia poate destăinui omului rostul vieţii şi al lumii! zise Myro.

Şase ani jerfi Axius filosofiei. Începu cu Seleucus, prietenul împăratului, epicurian faimos care-şi vindea scump învăţăturile numai odraslelor de patriciani bogaţi. Lui Axius i-a luat într-un an peste cincizeci de mii de sesterţii. În cele din urmă Axius s-a săturat de lecţiile lui pomădate şi i-a întors spatele. A întîlnit un stoic bătrîn, grec, foarte de treabă, l-a adus acasă şi l-a ţinut trei ani, crezînd că a găsit calea înţelepciunii. Atunci a cunoscut pe liberta Thesmina, a îndrăgit-o şi a adoptat teoriile hedoniste ale lui Aristion care era nomenclatorul curtezanei şi se lăuda că e discipolul lui Aristipp din Cyrene. S-a scîrbit însă şi de el, mai curînd decît de graţiile Thesminei. În sfîrşit

a plecat cu Myro la Atena, în patria filosofiei adevărate, a ascultat cîteva luni pe scepticul Chrysipp şi s-a întors acasă nemîngîiat. Golul din sufletul lui parcă se mărea cu cît încerca să se lumineze.

Se duse la Antium, să mai vadă pe maică-sa.

— Adu-ţi aminte că eşti logodit cu Chrysilla Autronia! îi zise Lollia.

Cuvintele mamei îl înviorară. Socoti că ea are dreptate. În căsnicie va găsi fericirea şi liniştea. Era de douăzeci şi patru de ani.

Îndată ce se întoarse în Capitală, se gîndi cum să reia relaţiile cu familia Autronius. Se simţea ruşinat că, de vreo doi ani, nici măcar n-a trecut pragul casei lor. Autronius trebuie să fie supărat, deşi Nigidius i-a lăsat prin testament un dar frumos de bani. Prea vinovat însă nu se găsea. Logodnica îi rămăsese aproape străină. În orice caz nu-l ispitea. I se păruse totdeauna rece, mîndră şi prefăcută. Îşi zisese mereu că are vreme destulă să trăiască cu ea. Pînă atunci să cunoască bine viaţa. Fiindcă în căsnicie avea de gînd să păstreze virtutea veche romană, iubind numai pe soţia sa şi mama copiilor săi, se crezuse îndreptăţit să guste toate voluptăţile iubirii înainte de a se însura, încît să nu-l mai poată ademeni nici o femeie.

Nomenclatorul îl anunţă şi apoi îl conduse într-un atrium sobru şi modest unde Autronius îl aştepta, mirat şi mustrător.

— Credeam că ţi-ai uitat logodnica de dragul filosofiei!

— M-am pregătit numai ca să o pot respecta mai mult! zise Axius cu un surîs blînd care risipi repede supărarea bătrînului.

În vestibul, un sclav ținea în mîini, cu mare grije, o lădiță de lemn sculptat. Fiindcă Autronius îl privi nedumerit, Axius adăogă în semn de explicație:

— Pentru Chrysilla . . .

Ochii de oțel ai bătrînului avură o lucire de bucurie pe care însă o stăpîni repede. Luîndu-l de braț, zise cu o nepăsare compusă:

— Chrysilla e în grădină cu maică-sa. Să mergem la ele!

Casa lui Autronius se afla în colțul dintre Clivus Mamuri și Vicus Longus, înconjurată de o grădină mică, foarte bine îngrijită. Un pavilion hexagonal, cu coloane subțiri de marmură, cu trepte albe, era fala stăpînului fiindcă îngăduia o priveliște frumoasă spre Viminal, spre Forul Cesarilor și spre Capitoliu. Statuete, colonade potrivite, cîțiva platani și adevărate covoare de flori împodobeau grădina. În dosul pavilionului era chiar și o piscină în mijlocul căreia o nimfă speriată se ferea zadarnic de miile de fire de apă ce o stropeau din toate părțile. Cîteva sclave tundeau iarba lălăind, în vreme ce grădinarul hirsut, german, plivea un rond de flori roșii.

Cei doi bărbați urcau spre pavilion, pe cărarea albă șerpuitoare. De cum ieșiseră din casă, Axius zărise lîngă pavilion două siluete. Pe cînd Autronius îi lăuda calitățile grădinarului, tînărul se uita numai la figura albă, cu mîna întinsă spre o căprioară care se apropia puțin și apoi fugea. O recunoscu. Era Chrysilla. Autronius observă privirea lui și începu să-i spună cum căprioara a fost crescută de Chrysilla care a primit-o în dar, la Tusculum, de la administratorul unui senator, rudă de-a lor, în vila căruia au fost găzduiți vara trecută.

— A venit Axius! strigă Autronius de departe, întrerupîndu-şi povestirea.

Atît Chrysilla, cît şi maică-sa rămaseră pe loc, nemişcate. Amîndouă văzuseră şi recunoscură pe Axius. Fata scutura de pe degetele mînei drepte firele de iarbă cu care momise căprioara. Autronius le povesti, cu mare lux de cuvinte, cum s-a mirat cînd nomenclatorul i-a vestit pe logodnicul rătăcit, cum nu-i venea să creadă . . . Axius examina, zîmbind, pe Chrysilla care se uita numai la tatăl ei, simţea că e privită şi surîdea puţin cam dispreţuitor. Avea ochii mari, negri şi gene foarte lungi care le moleşeau lumina, şi o gură mică cu buzele subţiri. Tunica albă îi mlădia formele corpului.

Cînd Autronius conteni, Axius luă lădiţa din mîinile sclavului şi o oferi Chrysillei, murmurînd:

— Frumuseţea ta n-are nevoie de podoabe. Dar admiraţia mea simte nevoia unei mărturisiri.

Fata luă lădiţa, scoase darurile, mulţumi cu acelaşi surîs indiferent. Schimbară cu toţii cîteva vorbe banale. Atmosfera însă rămînea greoaie. În cele din urmă Autronius, subt pretext că are ceva cu grădinarul, plecă împreună cu bătrîna, lăsînd singuri pe logodnici. După un răstimp de tăcere, Axius îi spuse că acuma, deplin pregătit pentru viaţa serioasă, doreşte să-şi împlinească obligaţia veche şi atît de plăcută de-a o duce în casa lui şi-a o face fericită, că deşi o cunoaşte prea puţin, ştie că ea îi va fi soţie demnă, iubitoare şi credincioasă. Chrysilla îl asculta cu sfiala cuvenită, privindu-l însă mereu curioasă şi cercetătoare, parcă ar fi vrut să-l încurce. Ţinuta lui frumoasă, îmbrăcămintea elegantă îi plăceau tot atît ca şi ochii lui blînzi în care dormeau mistere. Totuşi voia să-l pedepsească pentru că a neglijat-o atîta vreme. De altfel i se credea superioară prin noblеţea familiei şi rîvnea să-şi păs-

treze superioritatea și în căsnicie. Îi răspunse calm; aproape rece, amestecînd multe cuvinte grecești în fraze, ca să-i arate că are o educație subțire.

Axius plecă nemulțumit. Cînd ajunse acasă, era hotărît să o repudieze și să-și caute altă mireasă. Pe urmă se răzgîndi. Trebuie s-o ia, tocmai fiindcă e orgolioasă. Are s-o îmblînzească, s-o subjuge. O adevărată femeie romană așa se cuvine să fie, mîndră și nestăpînită. Pînă acuma a avut legături numai cu femei care, fie pentru averea lui, fie pentru frumusețea lui, parcă nu așteptaseră, pentru a-i cădea în brațe, decît să facă el primul pas. Rezistența ei e o calitate.

Stabili cu Autronius ziua căsătoriei. Pînă atunci mai văzu pe Chrysilla de trei ori. O îndrăgi. Ardea de nerăbdare s-o strîngă în brațe.

Bătrînul Autronius ținu să-și aducă el însuși fiica la templul lui Jupiter, spre a face acolo jertfa focului, după datină. Aleseseră templul lui Jupiter Stator, de pe Velia, aproape de Via Sacra. Era un templu mic, foarte vechi. Se zicea c-ar fi fost clădit, cu trei secole în urmă, de consulul Attilius Regulus. Avea șase coloane albe, cu fațada spre Capitoliu, iar pe fronton fascia cu fulgerele. În cella minusculă statuia marelui zeu, șezînd, era vopsită în roșu, ca și a lui Jupiter Capitolinus.

Axius aștepta acasă sosirea miresei. Însăși Lollia venise de la Antium să supravegheze și să se bucure. Toată casa era în fierbere. Sclavii, îmbrăcați de sărbătoare, umblau veseli după treburi. Se răspîndise printre ei zvonul că, în cinstea Chrysillei, stăpînul avea să le dăruiască tuturor libertatea.

În atrium, împrejurul impluviului pătrat, Axius se plimba din ce în ce mai nerăbdător. Pașii lui răsunau lipicios pe pardoseala lucioasă, frecată cu ulei. În apa impluviului se oglindea de sus cerul foarte albastru.

Sclavi alergători, iuți de picior, îl vestiră cînd a pornit cortegiul de la Autronius, cînd a sosit la templu. Acuma însă, de o veșnicie, nu mai venea nimeni să-i anunțe sfîrșitul ceremoniei de-acolo. Se gîndi că poate sclavul căscînd gura la lume, a uitat să-și împlinească datoria. Scrîșni mînios și-și zise că va pune să-l biciuiască pînă la moarte. În aceeași clipă apăru în vestibul sclavul grec, istovit de alergătură, gîfîind: „Au pornit . . . " și apoi prăbușindu-se ca un mînz cu fierea plesnită.

Axius se lumină. Trecu în peristilul vast, sprijinit pe patru rînduri de coloane corintice. În fund, în oecus, se înălțase altarul împodobit cu flori, înconjurat de socluri cu statuetele de marmoră ale străbunilor și figurile de lut ars ale zeilor Larii. Lollia nu era aici. O găsi în triclinium unde o ceată de sclavi pregăteau ospățul nupțial. Îi spuse că a pornit cortegiul și, fiindcă mai era timp, se reîntoarse în atrium, reluîndu-și plimbarea în jurul impluviului.

În sfîrșit auzi din stradă un zgomot surd, îngroșîndu-se mereu. De prin toate încăperile sclavi și sclave năvăleau afară să întîmpine mireasa. Axius aștepta pe Lollia, răzimat de o coloană. Ieșiră împreună.

Strada gemea de lume. Curioși și cerșetori se adunaseră, mulțime mare, să privească spectacolul. Liberții familiei rînduiau în semicerc pe sclavii cu flori în mîini.

Carul nupțial opri în fața porții. Chrysilla, în peplum alb, cu cununița de verbină în păr peste care se mlădia vălul de argint, coborî ca o zeiță în sărbătoare. Sclavii căzură în genunchi și cu fața la pămînt. Mireasa păși numai pe petale de trandafiri albi. Autronius o luă de mînă și o duse întîi la Lollia, care o sărută pe frunte.

În peristil îmbulzeala era imensă. Toată lumea căuta să fie mai aproape, să vază mai bine. Însuși marele flamin al lui Jupiter venise să slujească. Căciula-i conică albă, de piele de oaie, se ridica deasupra tuturor pe cînd, cu linguriţa de aur, picura grăunţele de tămîie peste flacăra de pe altar, murmurînd cuvinte neînţelese într-o latinească arhaică. Mirii gustară din aluatul sacru, băură din aceeaşi cupă vin îndulcit cu miere şi primiră binecuvîntarea flaminului.

Pe urmă Axius se aşeză cu mireasa pe un tron improvizat, acoperit cu o blană de miel. Îi cuprinse blînd mijlocul. Braţul îi tremura atingînd corpul ei cald. O privea cu ochi care o sorbeau. Chrysilla era acuma fără văl şi i se părea mai frumoasă. În zîmbetul ce-i înflorea în ochi şi pe buze, el simţea o chemare tainică.

— Chrysilla — îngînă dînsul cu o voce arzătoare — te iubesc!

Mireasa închise pleoapele ca şi cînd ar fi vrut să-şi ascundă sfiala. Axius nu înţelese gestul şi avu o săgeată în inimă. Atunci însă simţi mîna ei mică aşezîndu-se pe braţul lui, mîngîindu-l. Mîna era fierbinte şi tremura. Axius tresări de fericire. Îşi alunecă degetele pe şoldul ei rotund, de-abia stăpînindu-şi iubirea.

Începură felicitările . ..

Peste un an Chrysilla Autronia născu un băiat pe care îl numiră Nigidius, după tatăl lui Axius. Peste alţi doi ani născu alt băiat, Balbus, şi apoi, înainte de-a se împlini un an, o fetiţă, Saturnina. Pe urmă trecură trei ani pînă ce născu iar băiat, pe Marcus.

Axius era fericit. Diviniza pe Chrysilla în care îşi zicea că şi-a găsit rostul vieţii. Fecunditatea ei i se

părea o favoare specială a zeilor, mai ales că, după fiecare naştere, Chrysilla se făcea mai frumoasă. Se simţea iubit şi simţimîntul îl măgulea, fiindcă vedea în soţia sa o fiinţă superioară. Iubirea îi era tirană şi exclusivistă. Din prima noapte i-a declarat că nu vrea să fie împărţită cu nici o femeie, precum ea nu-l va împărţi cu niciun bărbat. Axius i-a jurat atunci credinţă eternă, fără să-i atribuie vreo însemnătate, ştiind că jurămintele de iubire sunt făcute anume pentru a fi călcate. Curînd însă a trebuit să-şi dea seama că Chrysilla ţine morţiş la promisiunile ce şi le-au făcut atunci. Îl urmărea mereu cu o gelozie pătimaşă. Pe cînd fusese însărcinată cu Saturnina, a ucis cu mîna ei pe o sclavă blondă care i s-a părut că iubeşte în taină pe Axius. Gelozia ei era de prisos, căci Axius într-adevăr, nici nu mai visa alte femei.

O singură neînţelegere le întuneca fericirea. Chrysilla, aţîţată şi de tatăl ei, era nenorocită că Axius nu vrea să intre în viaţa publică, să dobîndească onoruri şi glorie. Din pricina aceasta aveau deseori schimburi de vorbe neplăcute. Axius se împotrivea din răsputeri. Nu-şi simţea destulă energie pentru a cîrmui pe alţii, cînd el însuşi avea nevoie de cîrmuitor. Spunea că gloria oferă mai multe primejdii decît mulţumiri. Îi scotea mereu pilda lui Germanicus şi o întreba dacă invidiază soarta Agrippinei.

Ani de zile, Chrysilla n-a pierdut speranţa că totuşi îl va îndupleca. A pătruns şi în intimitatea bătrînei Livia Augusta care, îndrăgind-o, de multe ori a vrut să intervie la împăratul Tiberius pentru Axius. În sfîrşit se ivi o ocazie strălucită. Sosise la Roma o delegaţie de iudei cu o plîngere împotriva procuratorului Pontius Pilatus care administra de şase ani Iudeea şi Samaria cu o severitate excesivă. Consulul Camillus

Scribonianus, prieten vechi al lui Autronius, înainte de a primi delegaţia, chemă pe Chrysilla şi o întrebă dacă Axius ar vrea să meargă la Ierusalim în locul lui Pontius, cerîndu-i un răspuns pînă a doua zi. Atunci Chrysilla îşi puse în luptă toate armele: rugăciuni, lacrimi, ameninţări... Zadarnic. Axius refuză categoric, mai ales că era vorba şi de un prieten de-al răposatului său frate Nonius.

Femeia capitulă şi de-aci încolo nici nu-i mai pomeni de slujbe şi însărcinări. Pacea cea mai deplină stăpînea căsnicia. Axius nu rîvnea nimic. Dragostea ei şi a copiilor îi umpleau viaţa. Ca să nu stea tocmai degeaba, îşi înfrumuseţă casa din Roma, se interesa de moşia din Antium; numai la cea din Patavium nu se duse niciodată, era prea departe şi chiar se gîndea s-o vîndă sau s-o schimbe. Încolo trăia cu cărţile. Pentru biblioteca bogată îl învidiau mulţi bibliofili. Pe Myro, fostul său pedagog, îl liberase din sclavie şi-l făcuse bibliotecar, fericindu-l. Unii prieteni îl credeau moleşit de trîndăvie şi, în spate, îl disprefuiau ca pe un exemplar tipic al decăderii romane. Alţii însă, mai puţini, ziceau că e un înţelept care ştie să întrebuinţeze viaţa spre binele său şi al familiei.

Într-o zi un librar şiret îi oferi în mare taină un volum în care, spunea el, un filosof grec din Alexandria dezvăluia cuprinsul celor patruzeci şi două de cărţi ermetice egiptene, împreună cu învăţăturile dictate marilor preoţi de către însuşi Hermes Trismegistos. Prin acestea ei stăpîneau misterele vieţii şi ale morţii. Volumul, nefiind multiplicat, stîrni curiozitatea lui Axius care îl cumpără îndată pe trei mii de sesterţii.

De cum începu să citească, Axius se simţi cuprins de o emoţie stranie, parcă i s-ar fi răscolit toate adîncimile sufletului. Citind i se părea mereu că întîl-

neşte lucruri care dormeau într-însul, pe care le-a visat cîndva şi apoi le-a uitat cînd s-a deşteptat. Şi cu toate acestea era vorba de lucruri de care, ştia foarte bine, nu mai auzise niciodată în viaţa aceasta.

În trei zile isprăvi cartea şi o trecu lui Myro, vrînd să-şi controleze prin el impresiile ciudate ce i le născuse. Myro însă nu găsi nimic deosebit. Ba, cînd Axius îi ceru părerea, libertul spuse că autorul volumului nu poate fi un filosof, deoarece a îngrămădit superstiţii, prodigii şi miracole pe care nu le iau în serios decît spiritele naive; el credea că, prin cartea aceasta, se urmăreşte doar o propagandă pentru cultul isiac. Axius, auzindu-l, se supără parcă l-ar fi jicnit în ce avea mai sacru, strigă şi apoi se înfurie într-atîta că îl ameninţă cu flagelatorul. Bibliotecarul se spăimîntă, îi imploră mila, scuzîndu-se că se obişnuise a vorbi deschis cînd stăpînul binevoia să-i asculte părerea. Axius se potoli îndată, ruşinat de o ieşire pe care singur nu şi-o putea explica.

Peste cîteva zile se apucă să citească iar volumul misterios. Cum îl deschise, impresia ciudată îl prinse iar în reţelele ei. Era singur în bibliotecă. Amurgea şi lumina slăbea. Pe cînd citea tocmai despre judecata lui Osiris, auzi brusc un glas care îl făcu să sară în picioare parcă ar fi răsunat dintr-o adîncime necunoscută a sufletului său:

— Stăpîne . . .

În faţa lui, lîngă una din coloanele ce despărţeau biblioteca de atrium, stătea o sclavă tînără, într-o tunică verde-mohorîtă, cu braţele goale, cu nişte sandale brune de lînă, cu părul blond-auriu împletit în două coade ce-i atîrnau pe spate.

— Ce vrei? . . . Cine eşti? întrebă Axius buimac, parcă-ar fi văzut o fantomă.

— Servilia . . .

— Servilia? bîlbîi Axius, mai nedumerit.

— Sclava stăpînei Chrysilla Autronia . . .

— Nu te-am mai văzut pe-aici — zise el, mereu încurcat.

— Sunt numai de trei zile în casa voastră, stăpîne. Am crescut în Patavium, pe moşia ta, şi am fost învăţată de mică meşteşugul de-a servi pe stăpîna mea cînd vrea să se împodobească.

Sclava vorbea foarte blînd, cu glasul tremurat de o emoţie mare, totuşi limpede şi grăbit, ca o lecţie spusă pe dinafară. Vorbind, privirile ei minunate şi aprinse se înfigeau în ochii lui Axius, care o sorbea din ce în ce mai lacom. Ochii ei erau verzi şi adînci ca un vîrtej de ape şi aveau o lumină fermecătoare.

— Ce vrei? o întrerupse Axius cu o asprime prin care căuta parcă să se apere de vraja ce-l înlănţuia.

Servilia plecă ochii, ca surprinsă asupra unei fapte nesocotite. Buzele ei pline şi umede şoptiră încet, umil:

— Chrysilla Autronia te vesteşte că . . .

— Bine! Du-te, du-te! strigă Axius, fără să mai aştepte să afle pentru ce a venit, simţind acuma că, de va mai sta în faţa lui şi de-i va mai auzi glasul, nu se va putea stăpîni să n-o ia în braţe.

Sclava puţin speriată de vocea lui, ridică uşor pleoapele, îi întîlni privirea, se întoarse şi porni spre atrium. Axius o vedea îndepărtîndu-se. Şoldurile ei se legănau chemătoare. Pulpele plăpînde, goale, luceau în lumina stinsă a amurgului. Şi deodată fu cuprins de o teamă sugrumătoare, parcă plecarea Serviliei i-ar seca inima. Simţea că, nemaivăzîndu-i ochii şi neauzindu-i glasul, lumea întreagă are să se sfărîme,

iar el va rămînea singur, strivit între dărîmături. Și atunci, fără să-și dea seama, murmură rugător:

— Servilia . . .

Ea se opri și întoarse capul. În ochii ei străfulgeră o bucurie pe care însă o înăbuși scurt. Răspunse supusă:

— Stăpîne. . .

În aceeași clipă Axius tresări, ca smuls dintr-un farmec, și zise cu o liniște stăpînită:

— Nimica . . . Du-te!

Servilia dispăru. În tăcerea deasă Axius mai auzi foșnetul molatec al sandalelor ei pe lespezile pardoselei. În bibliotecă, în aerul pătruns cu miros de șofran, pluteau undele unui parfum ca și cînd urmele sufletului ei ar fi rămas să-l ispitească.

De-abia într-un tîrziu își veni cu totul în fire, întrebîndu-se cum s-a putut pierde așa în fața unei sclave? Pînă azi privise numai ca obiecte de muncă pe sclavele multe ce le avea aici, ca și la Antium sau la Patavium. Și tocmai o sclavă să-i zdruncine iubirea pentru Chrysilla și poate chiar toată fericirea vieții? Rîse singur, ridică din umeri cu dispreț și se gîndi că a fost o rătăcire neroadă întîmplarea cu Servilia aceasta. Dar imediat, peste gîndul disprețuitor, se ivi o înduioșare:

„Servilia . . . Ce nume și ce privire ciudată!"

Inima îi bătea ca în preajma unei bucurii mari. Văzu iar pe Servilia, în același loc, parcă s-ar fi întors, și-i auzi glasul alinător. Își aduse aminte că nici baremi n-a lăsat-o să-i spună de ce a venit. Îi părea rău.

Vrînd să-și alunge din suflet părerea de rău, își zise că desigur Chrysilla a trimis-o și poate pentru ceva important. Cum să fie atît de bădăran cu Chrysilla din pricina unei sclave necunoscute care l-a turburat

cine știe cum, poate printr-o vrajă? Trebuie să meargă, să vază ce dorește Chrysilla.

Puse volumul cu tainele lui Hermes Trismegistos în raft, apoi trecu în atrium. Mergînd și zicîndu-și că vrea să împace pe Chrysilla, își dădea seama că dorește pe Servilia și că numai pentru ea caută pe Chrysilla. Gîndul i se păru jicnitor, încercă să-l gonească, dar îi revenea neîncetat ca o muscă stăruitoare.

Găsi pe Chrysilla cu sclava care tocmai îi povestea cum a alungat-o fără nici o vină, stăpînul. De cum o zări, tulburarea i se mulcomi parcă s-ar fi înlăturat o mare primejdie. Inima însă îi bătea speriată, neputincios a o mulcomi. Se apropie de Chrysilla, căutînd să nu se uite la sclava pe care totuși o vedea și chiar îi simțea privirile. Chrysilla îi zîmbi cu o mustrare drăgăstoasă:

— Vai, Axius, nici n-ai vrut să asculți pe Servilia?

Auzind numele ei iar se încurcă, mai ales că în aceeași clipă întîlni aievea, la spatele Chrysillei, ochii verzi ai sclavei. Erau atît de adînci și-l chemau atît de ispititor, că trebui să facă sforțări dureroase să nu uite că la mijloc se află femeia lui. Vorbi ceva, chinuit numai de teama să nu-i observe Chrysilla zbuciumarea. Și totuși, vorbind, nu-și lua ochii de la Servilia care se retrăsese lîngă ușă și acuma stătea, neclintită, cu corpul puțin plecat, cu brațele atîrnate, cu capul în piept. Axius simțea, de subt genele îmbinate, privirea ei arzătoare urmărindu-l neîncetat ca și cînd ar fi fost călăuzită de o putere supraomenească. În vreme ce inima lui o mîngîia, fața i se schimonosea din pricina încordării de a-și înăbuși o pornire împotriva căreia rațiunea lui se revolta. Chrysilla îi văzu încruntarea și vru să i-o potolească încolăcindu-i gîtul cu amîndouă brațele și murmurînd:

— Lasă, nu mai fi supărat pe ea.

Cuvintele ei blînde îl întărîtară deodată parcă i-ar fi descoperit taina ascunsă cu atîta chin. I se roşiră obrajii, vinele i se îngroşară pe tîmple strigînd cu un glas răguşit ca şi cînd o mînă nevăzută ar fi încercat să-i înăbuşe vorbele:

— Pleacă!... Pleacă!

Servilia ieşi. Pe cînd închidea uşa, Axius repetă, dar cu altă voce, aproape chemătoare:

— Pleacă!

Cînd n-o mai văzu, se simţi brusc atît de singur parcă şi-ar fi pierdut sufletul. Sărutarea Chrysillei, care căuta să-i astîmpere mînia, îl ardea ca o insultă.

— De ce eşti rău cu Servilia? îi şopti Chrysilla. E o fată aşa de blîndă. Mi-e dragă ca o soră. Numai de trei zile o am şi parcă am fi crescut împreună. De altfel libertul tău favorit mi-a adus-o, ca să-mi facă o surpriză cu ea. În ziua căsătoriei noastre a trimis poruncă la Patavium să crească pentru mine o sclavă şi s-o înveţe toate iscusinţele unei bune slujitoare... Cei de-acolo au ales pe Servilia, pe atunci o copilă. Libertul voia să mi-o dăruiască în ziua cînd vom împlini zece ani de căsnicie. Şi mi-ar fi oferit-o de-acum o lună, dar sărmana fată a întîrziat pe drum şi apoi a mai ţinut-o şi libertul ascunsă, cîteva zile, să se odihnească, s-o pună la încercare, s-o îmbrace înainte de-a mi-o arăta.

Vorbind îl dusese pe nesimţite pînă la un bisellium pe care se aşezară amîndoi. Femeia îi cuprinse mijlocul şi-şi lipi sînii plini de pieptul lui, vrînd astfel, prin aţîţarea cărnii, să-i schimbe gîndurile mînioase. Axius asculta bucuros lămuririle ei asupra sclavei, dar mîngîierile amoroase îl supărau, parcă, răbdîndu-le, ar fi jicnit pe cealaltă.

— Are o privire atît de stranie — zise dînsul încet, desfăcîndu-se din îmbrățișarea ei stăruitoare.

— Ți se pare — murmură Chrysilla cu alt glas, puțin vexată că avansurile ei n-au fost luate în seamă. Apoi ce mai atîta vorbă pentru o sclavă. Dacă te supără vederea ei, poruncește flagelatorului s-o bată bine, ca să te răcorești auzindu-i vaietele.

— Nu, nu! făcu Axius aproape îngrozit. Ar fi o nedreptate să fie biciuită fără vină!

— Sau spune-mi că dorești și chiar azi o trimit înapoi la Patavium, să nu te mai enerveze prezența ei în casă! adăogă femeia, în picioare, cu o mîndrie rece.

— Nu, nici asta! se apără bărbatul, mai spăimîntat. De ce să te lipsești tu de o sclavă bună pentru un capriciu prostesc al meu? Nu, nu vreau! De altfel nu mă simt prea bine și poate de aceea mă necăjesc toate nimicurile.

Îi veni în gînd că, într-adevăr, poate să fie la mijloc, dacă nu o boală, cel puțin o vrajă. I-ar fi fost însă rușine să mărturisească temerea de vrăji, nedemnă pentru un om ca el, cu cunoștințe bogate filosofice. Superstițiile sunt bune numai pentru cei simpli și fără învățătură.

— Și tocmai ar trebui să plec la Antium unde pare să se fi întîmplat ceva, căci mă cheamă mama — adăogă, după o mică pauză, cu un oftat de ușurare ca și cînd ar fi scăpat dintr-o primejdie.

Mințea. Nu-l chemase nimeni nicăiri. Gîndul plecării îi răsărise acuma. Fiindcă Chrysillei nu-i putea spune că se simte fermecat de o sclavă, are să se sfătuiască cu Lollia care, obișnuită să se lupte mereu cu toate soiurile de vrăji, poate va ști o iarbă sau vreun descîntec, să-i vindece boala ciudată ce-i zdruncină sufletul.

Auzindu-l că nu i-e bine, Chrysilla își uită îndată orgoliul rănit și îl imploră să nu plece, să nu se îmbolnăvească mai rău, să trimită pe un libert. Axius se încurcă și nu cutează să se uite în ochii ei:

— Bine, bine... Să mai vedem!

Înserarea era caldă și veselă. Axius porni pe Via Suburana, înțesată de o lume gălăgioasă prin care puținele lectice de-abia își puteau face drum. Subt porticuri, curtezanele gătite și fardate ca și prostituatele cele ieftine, pîndind pe amatori, rîdeau și făceau semne obscene trecătorilor. O clipă Axius simți ispita de-a intra la vreo curtezană, să-și alunge în patul ei chipul obsedant al sclavei. Gîndul însă pieri singur ca o impietate. Mulțimea și îmbulzeala și mai ales bucuria de viață ce înviora toate fețele, îl supărau. Coti brusc pe o stradă lăturalnică, ajunse subt Palatin, apoi se îndreptă spre Circus Maximus, o luă iar la dreapta spre Forum Holitorium, în spatele Capitoliului, rătăci pe Cîmpul lui Marte pînă ce se pomeni lîngă Tibru.

Umbla ca un lunatec, chibzuind și cumpănind, parcă nimic n-ar mai fi existat pe lume afară de gîndurile lui. Încerca să-și explice motivele tulburării ce i-o pricinuiește o sclavă ca atîtea altele. Nu găsea nimic. Servilia nu era mai frumoasă ca Chrysilla și nici baremi interesantă. Numai în ochi avea o licărire ciudată, sau cel puțin lui i se părea. Se disprețuia că se lasă învins de o slăbiciune și-și zicea că, de-ar fi ales o viață mai activă, n-ar fi ajuns aci. Îi trecea prin minte, ca o amăgire, rîvna de-a lua pe Servilia, de-a pleca cu ea undeva, să înceapă o viață nouă, adevărată. Alunga însă ispita care l-ar fi despărțit de femeia și copiii lui,

făcîndu-l de ocara lumii, înjosindu-l în fața oamenilor. Socotea apoi că și-ar putea potoli simțurile culcîndu-se o dată cu sclava tulburătoare. Dar aceasta ar fi însemnat o umilire pentru Chrysilla, nemeritată, pe care ea n-ar ierta-o niciodată. Nu voia să se încovoaie sub jugul unei porniri degradatoare. I se păru rușinoasă chiar rătăcirea de-acuma, pe străzi, ferindu-se de oameni ca un lepros.

— Trebuie să plec! bombăni, parc-ar fi vrut să se scuture de niște lanțuri.

Ajunse tîrziu acasă. Ducîndu-se la culcare, se întreba unde o fi dormind Servilia? O visă toată noaptea: erau numai ei doi, în toată lumea, uniți într-o fericire divină.

Se trezi abătut. În inimă îl durea dorința de-a vedea pe Servilia, întunecîndu-i orice alte preocupări. Se sili să nu se mai gîndească la ea. Plecă îndată spre bibliotecă, dar în loc să meargă direct, trecu prin toate încăperile, călăuzit parcă de o putere mai tare decît voința lui, sperînd inconștient că baremi va zări-o undeva. Cînd își dădu seama, se rușină, traversă peristilul, uitîndu-se totuși mereu în dreapta și stînga. În bibliotecă întîlni pe Myro și nu-i vorbi nimic. Luă cartea misterioasă, crezînd că farmecul ei va destrăma vraja sclavei. Mintea lui nu mai primea nici un înțeles. În fiece rînd îi zîmbeau ochii Serviliei, ca o mustrare ostenitoare.

În sfîrșit, pe la a patra oră, chemă pe libertul administrator și-i spuse că vrea să meargă imediat la Antium. Se duse repede să-și ia rămas bun de la Chrysilla, voios deodată că va putea vedea totuși pe Servilia. Chrysilla era singură. Prelungi convorbirea, în speranța că sclava va apărea. Trebui să plece fără a o întîlni.

În fața casei aștepta un cisium cu două roți. Axius se urcă. Vizitiul galic dădu bice catîrilor care porniră în goană. În dosul marelui circ cotiră pe Via Appia, merseră un răstimp printre monumentele funerare. Catîrii galopau arși din cînd în cînd de șfichiul sclavului. Axius întorcea mereu capul spre orașul strălucitor în bătaia soarelui, cu palatele, grădinile, arcurile, porticurile îngrămădite pe colinele care se micșorau din ce în ce. Cu cît se depărta, cu atît simțea în inimă mai adînc dorul sfîșietor.

Maică-sa, Lollia, îmbătrînită rău, se bucură văzîndu-l. El însă îi povesti îndată toată întîmplarea care i-a răscolit brusc liniștea. Bătrîna se spăimîntă. Era sigură că sclava l-a fermecat. Trimise îndată după baba meșteră în vrăji și descîntece. În aceeași seară baba făcu, într-un loc dosnic și prăpăstios, pe malul mării, un altar mic de cărămizi vechi, sacrifică o puică neagră, topi pe jăratec mocnit o inimă de ceară, descîntă o amforă cu buza spartă, în care pusese apă de mare și cine știe ce ierburi, apoi, exact la miezul nopții, dădu lui Axius să soarbă de trei ori din zeama afurisită și amară ca fierea stătută, bolborosind că tot astfel să se scîrbească inima lui de farmecele negre ale sclavei blestemate.

Axius plănuise să rămînă aici cîteva zile. A doua zi de dimineață, în ciuda descîntecelor, se simțea ca pe spini. Lollia îl descusu dacă i-a fost mîntuitor leacul babei. Minți: da. Se zvîrcoli toată ziua: ce să mai facă? Noaptea îi aduse o nouă dezlegare. E nevoie de o ruptură lungă. De mult plănuia să facă o călătorie mare în Orient, începînd cu Grecia, continuînd cu Asia Minoră și sfîrșind cu Egiptul. A amînat-o an de an, mai mult din lene. Acuma călătoria aceasta poate să-l salveze de boala ce amenința să-i distrugă toată viața.

Cum sosi la Roma, de-abia avu răbdare să se odihnească puțin. Îmbrăcă toga laticlavă, porunci să-i vie lectica și merse la consulul Paulus Fabius, un prieten din copilărie de-al tatălui său, care i-a arătat totdeauna bunăvoință. Fabius știa mai demult că Axius dorea să cunoască Orientul și chiar îl îndemnase să plece. Aflînd acuma că s-a hotărît, îi făcu repede o scrisoare prin care îl recomanda călduros tuturor legațiilor și procuratorilor din provinciile răsăritene.

— Dacă îmi spuneai mai dinainte — adăogă consulul — îți obțineam o scrisoare de la Tiberius, căci imperiul meu se sfîrșește peste cîteva luni. Dar fiindcă te-ai hotărît să pleci îndată, e mai bine să te mulțumești cu recomandația mea. Altfel te pomenești că te răzgîndești și rămîi iar acasă.

Îl bătu pe umăr și-i ură călătorie bună.

Chrysilla ceru să-l însoțească. Axius refuză categoric. De altminteri, în fundul inimii, îl plictisea și o învinovățea că numai din pricina ei trebuie să se ferească de Servilia. Chrysilla stărui, îl imploră, plînse. Atunci intră, nechemată, Servilia. Axius n-o văzuse de trei zile. I se aprinse fața de o bucurie mare. Ochii lui o mîngîiau. Voia să-i mai audă glasul. Dar Chrysilla gemea și-și frîngea mîinile. Aceasta îl înfurie încît răcni deodată ca un nebun:

— Flagelatorul!... Să vie flagelatorul!

Servilia, speriată, alergă și aduse pe libertul pedepsitor.

— Douăzeci de vergi pentru Servilia!... Îndată!

Sclava se făcu albă. Chrysilla își curmă plînsul și se aruncă la dînsul, strigînd:

— Axius, iartă-o!... Axius!... N-a mai fost biciuită niciodată!

Flagelatorul se uită o clipă la stăpînul care rămase împietrit, cu o încordare sălbatecă pe față. Apucă de braț pe Servilia și o tîrî afară. Axius îi întovărăși parcă ar fi vrut să supravegheze pedeapsa. În urma lui, Chrysilla îl ruga, plîngînd, s-o ierte. El nici n-o auzea.

Într-un colț al grădinii, subt un copac, flagelatorul smulse tunica Serviliei. Rămasă goală din cap pînă-n picioare, fata își uită o clipă spaima și își acoperi sînii cu un braț, iar cu celălalt pîntecele. Axius, la cîțiva pași, privea ca ieșit din minți. Trupul ei era alb și fraged și tremura. Părul lung i se despletise și-i acoperea spatele ca o mantie de aur, iar sînii mici aveau sfîrcuri trandafirii ca doi stropi de sînge. Libertul îi legă mîinile și petrecu sfoara peste o creangă, încît corpul sclavei se întinse. Chrysilla plîngea, își sfîșia haina, se agăța de brațul lui Axius, s-o ierte. El părea de gheață. Cu ochii ieșiți din orbite, cu respirația reținută, se uita la trupul alb cu șoldurile puțin cambrate, cu pîntecele plăpînd, cu picioarele delicate, în care se concentrase parcă acuma toată lumea de la începutul începuturilor pînă la sfîrșitul sfîrșitului.

Apoi, brusc, flagelatorul își șuieră nuiaua.

Din gura Serviliei țîșni un țipăt ascuțit care se înfipse ca un ac lung în inima lui Axius. În aceeași clipă ochii ei îngroziți întîlniră ochii lui. Luminile lor se împreunară. Pe urmă sclava nu mai strigă, parcă n-ar mai fi simțit nici o durere. Doar boabele mari de lacrimi ce-i izvorau neîncetat și i se revărsau pe obrajii palizi, arătau suferința cărnii. Și alături, Chrysilla hohotea de plîns, gemînd într-una:

— Iart-o, Axius, iart-o!

După cîteva lovituri, Axius deșteptat parcă dintr-o amețeală, mormăi:

— Destul!

Şi se depărtă grabnic, aproape fugind spre casă, se ascunse într-o încăpere întunecoasă şi izbucni într-un plîns amar.

6

În aceeaşi seară, întovărăşit numai de Myro şi de doi sclavi, Axius plecă spre Orient. Dacă ar mai fi pregetat, nimica nu i-ar mai fi putut stăvili dragostea pentru Servilia aceasta fermecătoare şi spăimîntătoare.

Pînă la Brundusium nici nu deschise gura. Se îmbarcă pe o triremă pentru Corint. Myro avea să-i fie călăuză. Grecul era fericit că se poate întoarce prin ţara lui şi, de la Roma pînă la Brundusium, alcătui un itinerar de şase luni numai pentru Grecia. Pe corabie Axius nu-şi mai putu ascunde suferinţa. De altfel Myro, fiind scribul şi secretarul lui, îi cunoştea secretele. I se destăinui. Myro îl îndemnă să ceară un sfat Pythiei de la Delphi.

— Sunt mistere pe care nici un filosof nu le poate lămuri, ci numai zeii şi iniţiaţii lor — adăogă Myro ca o scuză că el, atît de încrezător în puterea ştiinţei, îl povăţuieşte totuşi să recurgă la sprijinul credinţelor populare dispreţuite.

Trirema făcu escală la Delphi. Axius coborî fără multă încredere. Trebui să aştepte şapte zile pînă i se primi jertfa. Văzu apoi el însuşi pe bătrîna preoteasă, în hlamidă solemnă, bînd din apa izvorului sacru, rozînd frunze de lauri şi apoi aşezîndu-se pe trepiedul de aur, deasupra deschizăturii din care bolboceau aburii ameţitori. Pythia, în extaz, băigui crîmpeie de cuvinte, fără legătură şi neînţelese. Profeţii, dimprejurul ei, le însemnară cu grije pe tăbliţe de aramă.

Și a doua zi primi povața zeului: „Ferește-te de puterea mîinilor tale!“

Axius nu se dumeri din răspunsul Pythiei, dar inima lui se liniști. Cutreieră toată Boeotia, trecu în Atica și stătu trei luni în Atena.

Cînd Myro îl văzu iar mai abătut, îi propuse să meargă la Oropos, la templul lui Amphiaraos. Axius se duse, ajună o zi și sacrifică un taur, dormi o noapte pe pielea animalului jertfit, într-o odaie de lîngă altarul zeului și în somn îi apăru într-adevăr Amphiaraos, zicîndu-i numai atît: „Eros e zeul zeilor“.

Oracolul, în loc să-l mulcomească, mai rău îl tulbură. I se păru o chemare misterioasă și o dezaprobare a despărțirii de Servilia. Myro îl rugă atunci să mai încerce tămăduirea în cel mai vestit și mai vechi templu, unde s-au făcut secole de-a rîndul nenumărate minuni, în Asklepieion din Epidauros. Docil, Axius îl ascultă. Împrejurimile templului erau pline de bolnavi sosiți din toată lumea. Pînă să-i vie rîndul, i se urî și renunță la leacurile zeului. Își zise că, pentru dînsul, singurul leac e uitarea, iar uitarea cere depărtare.

Pe la sfîrșitul lui octomvrie ajunse în Alexandria. Plănuise să petreacă aici mai multă vreme. În primele zile îi plăcu orașul tumultos ca o a doua Roma. Dar se sătură repede. Încrucișarea pestriță a Europei, Africei și Asiei, cu vălmășagul de zei și de neamuri, furnicarul de curtezane luxoase și perverse care înlocuiau miilor de călători grăbiți soțiile, mamele și surorile, îi reaminteau necontenit iubirea ce căuta, dacă nu s-o stîrpească, măcar s-o adoarmă în tainițele sufletului său.

Peste zece zile porni pe Nil în sus, poposi la Heliopolis și apoi se opri mai îndelung în Memphis. Recomandația consulară îi deschidea toate porțile și toate bunăvoințele. Ordine grăbite îl precedau, ca să poată

vedea și cerceta orice ar dori. Se duse la mormintele faraonilor, își zgîrie numele pe un bloc din piramida lui Keops și pe creștetul sfinxului. Mai acasă se simți însă în orașul vechi, printre ruinele pe care le înmulțise și le răvășise cutremurul de pămînt de-acum vreo șase ani. Parcă nici nu-i venea să mai plece. Din primul moment avu impresia că a mai umblat cîndva pe-aci. Simțămîntul acesta era și mai ciudat pentru că se împe-rechea cu un dor mai mistuitor după Servilia. Printre uriașele coloane rupte și prăvălite îi apărea mereu, ca o fîlfîire eterică, privirea ei ademenitoare și mustrătoare. Îl chinuiau remușcări: de ce a pus s-o biciuiască? Loviturile parcă îi șfichiuiau inima. Auzea uneori șuieratul nuielei și zgomotul cărnos cînd atingea trupul fecioarei. Se răzima istovit de cîte un zid străvechi. Fluturări tainice umpleau aerul în care nisipul fin, vîltorit de vînturi, plutea ca niște nourași albi.

Pe Myro îl exaspera șederea printre ruine, care se prelungea mereu. De cîteva ori Axius, cuprins de o pornire năvalnică, se pregăti să plece acasă, la Roma, declarînd fățiș libertului că nu mai poate trăi fără Servilia, că altfel ar trebui să se sinucidă.

După o lună se îmbarcă pe o corabie egipteană și porni spre sud. Impresia că cunoaște locurile continua. Nu voia să se oprească decît la Theba. Totuși la Abydos, împotriva sfatului corăbierilor cunoscători ai ținutului, zăbovi zece zile, simțindu-se foarte bine, visînd mereu pe Servilia, o dată chiar subt înfățișarea unei prințese egiptene.

În Theba puterea farmecului slăbi. Nici aleea sfinxilor nu-l interesă. Trecu repede dincolo de rîu, la cele două statui uriașe ale lui Memnon, voind să audă negreșit glasul oracolului care cînta dintr-un colos de cînd a umblat și pe-aici cutremurul cel mare. Își

ridică un cort în apropiere. Cîteva sute de oameni de toate neamurile așteptau ca și dînsul. De-abia a treia zi, dis-de-dimineață, colosul de granit începu să cînte aievea. Întîi niște tonuri stridente, ca un fluier răgușit. Apoi o pauză pînă la răsăritul soarelui. Apoi, îmbinîndu-se cu adierea zefirului, porni un cîntec nou, cu modulări stranii, ca o plîngere de om bătut. În sfîrșit, după o tăcere mai scurtă, urmă a treia strofă cu glas de femeie. Axius se cutremură: era chiar glasul Serviliei. Ghemuit pe soclul statuiei, lîngă piciorul uriaș, stătu toată ziua să mai audă oracolul. Colosul rămase mut.

Călătoria continuă pe Nil pînă la Elephantine, unde Myro văzu fîntîna miraculoasă care înregistrează urcarea apelor binefăcătoare, apoi la insula Philae cu vestitul templu al Isidei. Pe Axius nu-l mai interesa nimic. Cîntecul uriașului de granit îi răsuna mereu în suflet ca o chemare poruncitoare. De-abia aștepta să plece mai degrabă acasă.

În Alexandria se mai liniști puțin. Se rușină să se întoarcă la Roma, după o lipsă de un an, fără a fi văzut baremi pămîntul Asiei. Imperiul lui Fabius se terminase și deci recomandația lui nu-i mai folosea, ba mai curînd i-ar fi stricat, fiindcă între Fabius și unul din noii consuli, Marcus Servilus, era o dușmănie veche, cunoscută de toată lumea. Se hotărî să cerceteze doar Palestina, unde avea pe procuratorul Pontius Pilatus.

Trecu pe mare la Caesarea și de-acolo porni îndată spre Ierusalim, pe drum lung și obositor, mai ales cît ține deșertul Saron. Văzu de departe turnul Antonia, reședința procuratorului imperial, dominator și greoi ca un pumn de gladiator.

Pontius Pilatus îl primi cu mare bucurie. Era de vreo patruzeci și cinci de ani, cu figura aspră, cu părul

puțin nins. Îl duse degrabă la soția sa Claudia Procula, mai tînără ca el cu aproape douăzeci de ani, foarte blîndă și cu ochii visători ca o profantidă.

Procuratorul îi vorbi despre Nonius, cu care a fost odinioară camarad de arme. Îi povesti cum a scăpat el atunci de la moarte, printr-o minune. Apoi începu să se plîngă de greutățile guvernării. Se simțea aici ca un exilat și n-avea dorință mai fierbinte decît să fie strămutat în altă provincie. Ura și disprețuia poporul iudeilor. Îl indignau superstițiile lor și veșnicele certuri cu care-l plictiseau.

— Sînt turbulenți și pîrîtori! De două ori s-au plîns contra mea Cesarului — zise Pilatus scrîșnind din dinți.

Axius aprobă din cap. Despre o plîngere știa și dînsul — cînd Scribonianus i-a oferit lui locul de procurator. Dacă ar bănui Pontius!

În sfîrșit, procuratorul, ca să-i dovedească cît sunt de nebuni oamenii aceștia, îi spuse că, nu mai departe decît cu două săptămîni în urmă, au venit la dînsul, cerîndu-i zgomotos să condamne pe un anume Iehoșua pentru un sacrilegiu împotriva zeului lor invizibil. Cererea i s-a părut nedreaptă, totuși, ca să scape de gura lor și mai ales ca să nu-l pîrască iar la Roma că ar favoriza pe un dușman al împăratului, deși asemenea dușman e mai mult o rușine decît o primejdie, le-a făcut pe plac și a răstignit pe Iehoșua. Iată însă că prietenii celui răstignit au răspîndit zvonul că Iehoșua s-ar fi sculat din mormînt și s-ar fi înălțat în cer, alături de zei. Cei ce i-au cerut moartea s-au înfricoșat să nu prindă zvonul în popor și acuma umblă să condamne și pe prietenii mortului.

— Mai interesant e totuşi că şi Claudia crede basmul cu învierea din morţi! sfîrşi Pilatus cu un rîs din toată inima.

— Da, cred — murmură Claudia Procula, uitîndu-se cu încredere la Axius. L-am văzut. Avea în ochi atîta bunătate cum nu s-a mai pomenit în lume. Era zeul bunătăţii coborît pe pămînt.

Axius se înfioră şi răspunse:

— Toate minunile sunt posibile.

Le mărturisi durerea lui cu Servilia. Claudia, înţelegătoare şi blîndă, îl sfătui să nu mai şovăie, ci să asculte porunca zeilor care i s-a încuibat în inimă. Pontius Pilatus însă zise aspru, dispreţuitor:

— Ar fi ruşinos pentru un cavaler roman să-şi izgonească soţia de neam din pricina unei sclave ticăloase! Servilia trebuie ucisă fără întîrziere şi atunci se va sfîrşi vraja ei demonică asupra ta!

7

Cu cît se apropia de Italia, cu atît calea i se părea mai lungă. Cele cîteva zile, de la Brundusium la Roma, fură o eternitate. Glasul colosului de granit îi cînta iar în inimă ca o poruncă supremă.

Sosi pe neaşteptate. Nomenclatorul se minună văzîndu-l, parcă nu l-ar fi recunoscut. De altfel Axius slăbise; pielea i se întinsese pe obraji şi se bronzase, iar în ochii măriţi avea o lucire misterioasă ca o revelaţie.

Sclavii casei năpădiră în atrium, înconjurînd cu o bucurie zgomotoasă pe stăpînul reîntors dintr-o călătorie atît de lungă. Gălăgia neobişnuită chemă îndată pe Chrysilla. Îl zări din peristil în mijlocul sclavilor. Se repezi la dînsul cu o izbucnire de lacrimi,

îl îmbrățișă vijelios, pipăindu-l cu mîinile parcă n-ar fi crezut că este el aievea. Sclavii dispărură. Rămaseră singuri.

— Axius, iubitul meu, bine-ai venit! Și nici nu m-ai vestit ca să te aștept — îngîna Chrysilla, sărutîndu-i cînd obrajii, cînd mîinile, plîngînd și rîzînd deodată.

Axius stătea nemișcat, căutînd doar din ochi pe cineva, cum căutase mereu de cînd trecuse pragul vestibulului, printre mulțimea sclavilor, ca și acuma în singurătatea peristilului împodobit cu coloane de porfir și statui albe de marmoră. Apoi, cuprins de o îngrijorare, întrebă cu glas stins:

— Unde e Servilia?

Chrysilla, copleșită de bucurie, auzi întrebarea numai ca prin vis și totuși o simți în inimă ca o împunsătură de pumnal. Își curmă brusc efuziunile de iubire și ridică ochii în ochii lui. Văzînd privirea ceea stranie, Chrysilla se retrase instinctiv. Plin încă de pulberea drumului, cu fața murdară și barba nerasă de trei zile, Axius părea un barbar cu sufletul stăpînit de o taină cumplită pe care o trădează ochii aprinși într-o lumină sălbatecă și totuși cuminte. Din privirea lui apoi înțelese deodată tot. Ca o rază de fulger, privirea aceasta evocă în sufletul ei crîmpeie din trecut care acum dobîndeau o înfățișare nouă: ura lui nemotivată pe Servilia, biciuirea sclavei, călătoria însăși. În urechi îi răsună mai clar întrebarea lui Axius, parcă i-ar fi repetat-o, și într-însa simți o primejdie care-i pune în cumpănă toată soarta. Îngrijorarea lui o făcu să ghicească răspunsul ce se cuvine să i-l dea.

— Servilia? murmură ea cu un dispreț tăios ca o lovitură de sabie.

Ridică mîndră capul, îl măsură de sus pînă jos, strîngînd puțin pleoapele și zîmbind cu silă. Era într-o tunică culoarea șofranului, care-i mlădia corpul și o înălța. Adăogă din vîrful buzelor:

— Hm!

Apoi întoarse spatele și se îndreptă spre ușa de stejar a încăperilor ei. În deschizătura neagră se mai profilă o clipă silueta ei galbenă, ca o amenințare.

Axius rămase pe loc, cu aceeași întrebare în ochi:

— Unde e Servilia?

Simțindu-se singur, îngrijorarea lui se schimbă în groază. De ce n-a apărut Servilia? Poate că nici nu mai e aici? Pentru ce n-a răspuns Chrysilla? De-abia acuma își aduse aminte că Chrysilla a spus ceva. Glasul ei acuma îl spăimîntă. O văzu iar întorcîndu-i spatele, hotărîtă parcă. În aceeași clipă o durere violentă îl zgudui, ca și cînd i s-ar fi împlîntat un pumnal în piept.

Alergă desperat pe urmele Chrysillei. În cubiculum, la picioarele patului dublu, Servilia se zvîrcolea, cu fața în sus, horcăind greu. La cîțiva pași, alături, Chrysilla o privea rece, mulțumită, cu pumnii strînși. Auzind pașii lui Axius, întoarse ochii spre el și-i zise sfidător:

— Iată pe Servilia!

Axius se aruncă urlînd de durere asupra sclavei, în pieptul căreia rămăsese înfipt pumnalul mic de argint cu mînerul de fildeș sculptat.

— Nu muri, Servilia, nu muri! strigă Axius, luîndu-i capul în mîini și privind acuma de-aproape lumina ochilor care de un an de zile a trăit în sufletul lui cu speranța eternității.

Pe fața Serviliei apăru o undă de bucurie, iar în ochii verzi, întîlnind ochii lui Axius se aprinse o flacără

vie de fericire nemărginită. Axius însă repetă în neştire, parcă prin cuvîntul lui ar fi crezut că-i poate păstra viaţa:

— Nu muri . . .

Atunci atinse mînerul pumnalului. Se sperie şi-l smulse din rană, sigur că aşa are s-o salveze. Pe tunica verde a Serviliei se ivi o pată roşie de sînge care se înnegri repede. În ochii sticloşi mai dăinui o clipă fîlfîirea de fericire, apoi se stinse.

Axius o chemă pe nume, din ce în ce mai deznădăjduit, pînă ce se prăbuşi cu fruntea pe pieptul ei, într-un hohot de plîns.

Peste un răstimp auzi glasul Chrysillei care-l făcu să sară deodată în picioare. Parcă numai acuma şi-ar fi dat seama că ea a ucis-o, avu o mişcare de furie. În mîna stîngă strîngea mînerul pumnalului însîngerat. Femeia îl înfruntă cu o linişte care îi zdrobi chiar rădăcina mîniei. De altfel un gînd îi spunea stăruitor că de-acuma ar fi de prisos orice.

Ieşi năucit. Picioarele îl duceau singure. Cînd se pomeni în tepidarium, unde cîţiva sclavi se întreceau să-i pregătească baia, îşi aduse aminte:

— Adevărat . . . trebuie să mă spăl. Sînt murdar de drum şi de oboseală . . .

Un sclav cu trupul arămiu se apropie plecat să-i dezlege încălţămintea. Axius se dădu înapoi mirat. Zîmbi trist şi făcu semn slujitorului să plece, că nu mai are nevoie de el. În baia de marmoră trandafirie apa caldă se mai clătina uşor ca o oglindă de argint viu. Axius se uita curios, parc-ar fi văzut pentru întîia oară nu numai odaia, dar chiar lumea. Simţi în stînga mînerul de fildeş şi-i dădu drumul ca şi cînd atingerea l-ar fi îngrozit. Pumnalul căzu zîngănind pe pardoseala lucioasă, săltă de cîteva ori ca un şarpe lovit şi pe urmă

alunecă în baie, la fund. O bolbocire tulbură oglinda apei și se pierdu în rotocoale tot mai line. Axius avu o tresărire scurtă, apoi uită totul.

În mintea lui gîndurile se zbăteau neputincioase, nimicindu-se unele pe altele într-un vălmășag haotic. În suflet însă i se deslușea un simțămînt dureros de zădărnicie.

Se răsuci din umeri, parcă s-ar fi smuls dintr-o încleștare, se cutremură și începu să se dezbrace în mare grabă. Coborî cele cinci trepte. Apa caldă și parfumată îi mîngîia picioarele ca îmbrățișarea unei femei iubite. Cînd își scufundă tot corpul, se simți atît de bine parcă nimic nu s-ar fi întîmplat.

Bîjbîind cu mîinile pe fundul bazinului, dădu peste pumnalul care pîndea acolo. Îl scoase deasupra apei și-l privi un răstimp cu mirare, întrebîndu-se ce caută pumnalul aici? Tăișul era spălat, cu stropi lucitori ca niște diamante. Apoi, ca și cînd și-ar fi adus aminte deodată, își deschise vinele, foarte liniștit, cu vîrful de argint, întîi la brațul stîng cu mîna dreaptă, apoi la brațul drept cu mîna stîngă, și așează pumnalul pe marginea bazinului. Întinse picioarele, își răzimă spinarea pe treptele de marmoră așa încît capul să i se odihnească pe cea de sus. Simțea cum i se scurge sîngele și-și zicea că apa trebuie să se roșească, dar nu se uita de loc la oglinda ei, ci numai în sus, fără a vedea nimic.

Mai tîrziu auzi un zgomot ciudat, apătos și se gîndi că pumnalul iar a alunecat în apă, parcă ar fi viu și l-ar ispiti mereu.

Apoi gîndurile i se înșirară ca într-un cerc în care nu mai putea pătrunde nimic afară de Servilia. Remușcări și păreri de rău încadrau toate crîmpeiele de amintiri șoptindu-i că a scăpat din mîini un noroc ce nu se mai întoarce niciodată.

O oboseală mare îi îngreuia tot corpul. Pleoapele îi apăsau bulbii ochilor ca niște capace de plumb. Gîndurile i se încurcau iar, din ce în ce mai palide. O lumină gălbuie îi stăruia în ochi, tot mai slabă, mai tulbure. Simțea cum i se subția conștiința mereu pînă ce se pierdu în ușurarea întunerecului deplin . . .

*

Sufletul, slobozit din încleștarea materială se înalță vertiginos ca spre o țintă sigură care-l ademenește și pe care totuși n-o poate atinge. Urmele vieții se pierd în golul nemărginirii.

Conștiința singurătății îl însoțește între planurile celor două lumi. Pîlpăirile palide ale existenței pure îi aduc îndemnuri și speranțe. Între infinitul trecutului și infinitul viitorului sufletul șovăie ca în fața unei imense porți închise . . .

Capitolul V

MARIA

... Şovăirea sufletului părea o fîlfîire fără început şi fără sfîrşit. Prin conştiinţă i se perindau imagini diafane din alte existenţe, trecute şi viitoare. Nedesăvîrşirea se lumina în suflet ca o senzaţie dureroasă care provoacă o rîvnă nouă.

Şi deodată mişcarea reîncepu ca o coborîre vijelioasă. Poarta timpului se deschise şi căderea continuă în linie dreaptă, mereu de-a lungul unui plan mărginitor de lume. Sufletul îşi dă seama că trebuie să se scufunde în lumea aceasta şi totuşi alunecă cu teamă înainte, parcă nu şi-ar fi găsit încă momentul.

Apoi în planul lumii nedorite se înfăţişează deschizătura în care sufletul pătrunde călăuzit de o predestinaţie supremă. Stăpînirea spaţiului frămîntă formele materiei într-o schimbare neîntreruptă. Conştiinţa se zbuciumă cumplit sub apăsarea înconjurătoare, se mlădie, se subţiază pînă ce se împreună cu materia informă . . .

Fu botezat în bazilica mînăstirii, a doua zi după ce veni pe lume. Primi numele Hans şi binecuvîntarea abatelui. Crescu oropsit de toţi, fiindcă era slăbuţ şi fără spor la muncă.

Cînd împlini treisprezece anii, într-o duminecă de primăvară, tatăl său îl luă de mînă şi porniră împreună pe drumul cu multe cotituri ce suie din satul Odenhain, aşezat pe rîuleţul Wischnitz, spre mînăstirea Lorsch, ale cărei ziduri cu creneluri se văd de departe, dominate de cele trei turnuri ale bazilicei bătrîne.

Hans cunoştea bine calea. O bătuse de multe ori, mînînd vitele la păşune prin poienile pădurilor de fag ce înconjoară mînăstirea. Niciodată însă nu i-a tremurat inima ca azi. De săptămîni de zile nu se vorbise în casa lor decît despre dumineca aceasta. Toţi îl învăţau, îl speriau sau îl încurajau. Tatăl său îl dăscălea şi acuma neîncetat cum să sărute mîna abatelui, cum să răspundă cuviincios la toate întrebările.

Poarta mînăstirii era deschisă. Pe podul suspendat peste şanţul ce apăra zidul din afară, se îmbulzea o gloată de cerşetori şi bolnavi în aşteptarea pomenilor duminecale mai grase. Portarul, călugăr laic, cunoştea pe ţăranul Michel Boeheim, slujitor pe pămîntul mînăstirii, om de treabă şi cu frica lui Dumnezeu. Îi şi dădu mîna să i-o sărute şi-l întrebă, prietenește, de sănătate. Ţăranul îi povesti îndată, cu mare belşug de vorbe, c-a venit să dea pe Hans la mînăstire, c-ar vrea să-l facă negreşit călugăr. Portarul, fecior de ţăran şi el, foarte mîndru de haina călugărească pe care o purta, clătină grav din cap, tăcu un răstimp ca un înţelept, apoi zise că s-au dus vremurile cînd oricine se putea călugări de azi pe mîine, că lui nu-i vine a

crede că abatele va primi pe Hans în mînăstire. Totuşi, ca să-i arate un semn de bunăvoinţă, îl sfătui să vorbească întîi cu celariarul, care e adevăratul stăpîn al mînăstirii, mai puternic chiar decît abatele, şi de care atîrnă tot.

Celariarul Primin era un călugăr gras, roşcovan, cu faţa rasă şi părul tuns chilug. Avea în grije toată administraţia mînăstirii şi era veşnic nervos şi răguşit de cît răcnea. Acuma se necăjea cu cîţiva călugări laici care potriveau porţiile pomenilor. Văzînd pe Michel Boeheim, deşi altfel îi vorbea cu blîndeţe, se răsti:

— Ce vrei, Michel? Nu cumva ai venit şi tu la pomană cu cerşetorii şi ologii? Să-ţi fie ruşine, Michel! Mare ruşine! Se vede că Satana vă împinge pe toţi numai la blestemăţii!

Drept răspuns, ţăranul se repezi plecat şi-i sărută mîna grasă, zicînd către copil:

— Ce stai, Hans? Sărută frumos mîna prea-sfîntului.

Umilinţa lui Michel îl dezarmă într-atîta că binevoi să mîngîie obrajii şi pletele bălaie proaspăt pieptănate ale copilului, mormăind:

— Spune ce doreşti, Michel, spune degrabă, că, vezi bine, eu n-am nici duminecă, nici sărbători, ca toţi creştinii . . .

Michel Boeheim începu povestea de la Adam: că Dumnezeu i-a dăruit cincisprezece copii, că viaţa e grea, că multe păcate s-au abătut pe oamenii sărmani, că a venit vremea să ne gîndim şi la cele sufleteşti mai cu nădejde . . . De-abia după ce izbuti să enerveze rău pe celariarul Primin, îşi spuse verde păsul:

— Şi aşa ne-am sfătuit şi ne-am socotit să dăruim pe Hans bunului Dumnezeu, să se roage şi el pentru

noi și să mijlocească o soartă mai fericită pe lumea cealaltă pe seama părinților și fraților lui. De altminteri e copil sfînt, precum a fost de cînd a deschis ochișorii în lume, și plăpînd, și supus, tocmai cum se cade să fie slujitorul celui Atotputernic. Ca mîine trec și cei șapte ani pînă se împlinește sorocul judecății din urmă și cel puțin să nu apuce ziua cea mare fără pic de apărător în fața Mîntuitorului și numai înnegriți de păcatele ticăloșiei.

— Ce judecată din urmă, nerodule? se înfurie călugărul. Ați înnebunit rău, Michel! Unde vezi tu sfîrșitul lumii?

— Apoi să ne ierți, prea sfinte, așa merge vestea prin prostime — se umili țăranul. Că dacă se împlinesc o mie de ani de la venirea Mîntuitorului, lumea asta păcătoasă trebuie să piară și să înceapă judecata tuturor — așa zice că scrie la Sfînta Scriptură. Noi carte nu știm, că nu-i de noi cartea, dar semnele sfîrșitului se arată și orbilor: războaiele nu mai contenesc, molimile și blestemățiile se lăfăiesc alături de foamete și sărăcie, om pe om se năpustește mai cumplit cum se spune c-ar fi fost pe vremea păgînilor...

Era atîta credință în ochii țăranului, că celariarul se mulțumi să-l dojenească cu bunăvoință, învățîndu-l să nu mai răspîndească asemenea prostii păcătoase pe care numai diavolii le șoptesc oamenilor ca să-i ispitească și să-i prăpădească.

— De cîți ani e copilul? întrebă apoi, examinînd pe Hans cu luare aminte.

— Răspunde, Hans — îl îndemnă Michel. Să nu-ți fie rușine, Hans! Răspunde frumos, că doar ești băiat mare și cuminte.

— La Paști am împlinit treisprezece — făcu Hans cu glas cald și privind drept în ochii celariarului.

— Şi poftești aievea să slujești cu frică pe Dumnezeu și numai pe Dumnezeu?

— Dumnezeu vrea și Sfînta Fecioară — răspunse copilul cu o lumină mare în ochii limpezi, uimind pe călugăr.

Atunci Michel se dădu mai aproape și șopti tainic celariarului:

— A spus de multe ori maică-si, că mie n-a îndrăznit, că eu n-am vreme să ascult palavrele copiilor, că zice i s-ar fi arătat mereu în vis Domnul nostru Isus Hristos, în haină albă pînă-n pămînt și cu coroană de raze pe cap și cu semnele cuielor la mîini și la picioare, și l-a mîngîiat pe obraz, uite-așa, și i-a zis: „Vino după mine!“ Și a pornit copilul, dar pe urmă s-a trezit...

Călugărul Primin se închină ca în fața unei minuni. Îi fulgerase prin minte să primească pe Hans în tagma călugărilor laici, să-l aibă pentru muncă, fiindcă de meseriași harnici e mai multă nevoie în mînăstire decît de învățați. Avea șovăiri din pricina înfățișării costelive a candidatului. Întîlnind însă lumina stranie din ochii copilului, apoi mai auzind și cuvintele lui Michel, celariarul se înfricoșă. Slujba lui neîngăduindu-i o viață cucernică și ferită de păcate, trăia în groaza amară și a pedepsei lui Dumnezeu și a ispitelor Diavolului.

— Bine, bine, să mergem la...

Porni, fără să poată sfîrși, spre bazilica severă, printre clădirile scunde cu coperișe țuguiate ale meseriașilor, ca pe o uliță, urmat de-aproape de Michel și Hans.

La intrarea bazilicei, celariarul se opri un moment și ridică ochii la cer, întrebător, căutînd parcă o povață. Privirea lui alunecă peste bolțile portalului, peste cele șapte rînduri de ferestre ale turnului principal, pînă la crucea neagră, cu brațele subțiri. Apoi, lămurit și hotărît parc-ar fi primit o poruncă de sus, intră repede în

atrium își muie degetele în apa sfințită și își făcu cruce. Pe o ușă laterală ieși în curtea pardosită și acoperită ca un gang, trecu pe dinaintea vorbitorului și a școalei, ajunse la casa abatelui, lipită de bazilică și comunicînd cu naosul printr-un coridor.

Locuința avea numai două încăperi mici ca și chiliile fraților. Abatele era în genunchi, în fața unui altar, adîncit în rugăciuni. Nici nu observă cînd intrară cei trei. Celariarul însă auzi foarte clar cuvintele.

— Benedictus qui venit in nomine Domini!

Fu cuprins de spaimă parcă ar fi fost o întîmpinare cerească. Plecă genunchii și bîlbîi înmărmurit:

— Părinte, a venit un copil sfînt în mijlocul nostru...

Michel îngenunche de asemenea, șoptind copilului:

— Aide, Hans, îngenunchează frumos, să vază preasfîntul cît ești de cuminte.

Abatele, ca și cînd n-ar fi auzit nimic, își urmă rugăciunile pînă la sfîrșit. Apoi întoarse capul întrebător. Cu barba albă și capul tuns, cu ochii înflăcărați de o lumină pioasă, părea un pustnic sfînt, rătăcit printre oameni. Hans, parcă l-ar fi cunoscut de mult, se apropie, îi sărută mîna și rosti rugător:

— Tată...

2

Anul de noviciat fu greu ca un păcat de moarte.

Ispita tăcerii și a singurătății ținu șapte săptămîni. Închis în chilia dosnică, nu putea vorbi cu nimeni afară de Dumnezeu. Un călugăr mut îl conducea, dis-de-dimineață, în capela novicilor unde trebuia să asculte, în genunchi, o liturghie lungă urmată de predici nesfîrșite. Apoi iar singurătatea chiliei în care de-abia pătrundeau cîteva raze de lumină cenușie.

O revoltă crîncenă îl frămîntă în primele zile. Genunchii îl dureau, iar tăcerea și singurătatea îi vîltorau amintirile vieții de-afară, zgomotoasă, veselă, pestriță. Îl chinuiau păreri de rău și dorinți de evadare. Se simțea ca îngropat de viu într-o criptă străveche. Pe urmă amintirile se împuținau, cernute parcă prin site tot mai dese. Resemnarea i se coborî în suflet, înfrumusețată de așteptarea unei revelații care trebuie să vie și pe care trebuie s-o merite. Începu să dorească un semn de încurajare din altă lume, o vedenie sfîntă care să-i oțelească inima. Umbla de ici-colo prin chilia ca o cușcă, murmurînd neîncetat cuvinte de rugăciune. Patul de scîndură cu perna de lemn îl întăreau. O măsuță șubredă și un scaun fără spetează mai avea, și pe perete, la căpătîi, o icoană a Maicii Domnului, veche, cu rama mîncată de carii. În fața ei se oprea din ce în ce mai mult, ca înaintea unei ființe vii. Zugrăveala stîngace arăta un cap frumos de femeie, cu ochii mari, cu privirea blîndă și plină de mistere. Și ochii ei îl urmăreau necontenit, oriunde se mișca în chilie, parcă s-ar fi întors după el, chemători și mîngîietori. Privirea lor, cunoscută, parc-ar fi întîlnit-o de mult, ascundea taina revelației pe care o rîvnea din adîncimile sufletului.

De-acuma nu se mai simțea singur. Privirea icoanei îl însoțea pretutindeni, îi lumina sufletul chiar în bezna nopților petrecute pe patul de scîndură. În rugăciuni invoca mereu pe Maica Precista, adăpostul și sprijinul vieții lui.

Cînd se isprăviră cele șapte săptămîni de încercare și fu mutat între ceilalți novici, zgomotoși și indiscreți, i se păru că s-a coborît în purgatoriu. Convorbirile lor lumești, întrebările lor necuviincioase îl răneau în su-

flet. Smerenia și cuviosia le erau necunoscute. Sfiala lui ajunse repede bătaia lor de joc.

Începu școala: citit, scris, socotit, cînt, religie.

Celariarul recomandase pe Hans magistrului novicilor ca pe un sfînt care a vorbit cu Mîntuitorul. Magistrul era sceptic în privința vedeniilor mistice, spunînd că au devenit atît de numeroase încît primejduiesc bazele credinței adevărate. Fiindcă Hans era ascultător și silitor în toate, îl luă cu blîndețe, împotriva obiceiului său de-a bruftului pe novici spre a le strivi gîndurile lumești.

Învățătura însă nu-l ademenea. Iubirea tainică pentru Dumnezeu îi epuiza toate dorințele. Numai cîntul îi plăcea. Melodiile triste parcă-i răscoleau în suflet altă viață. Învăța totuși cu sîrguință citirea și scrierea. Voia să știe latinește ca să afle din cărți, fără ajutorul oamenilor, viețile sfinților după care să-și călăuzească viitorul. La socotit mînca deseori bătaie, împreună cu ceilalți elevi, ca să le intre mai bine în cap misterele adunării și scăderii. Singur Hans plîngea amarnic, ca o fată, spre uimirea și chiar disprețul colegilor. Pentru toate suferințele găsea alinare în privirea icoanei sfinte din chilia tăcerii. Ca să nu se despartă de ea, ceruse să rămîie acolo, și celariarul Primin, în mod excepțional, îi îngăduise.

De altfel celariarul se mîndrea a fi protectorul novicelui Hans. Îl ajuta unde putea și se gîndea mereu ce nume să-i dea, sfătuindu-se în privința aceasta cu călugării mai bătrîni. Unii propuneau să-l numească Chrodegang, în amintirea piosului și întîiului abate care a sfințit mînăstirea Lorsch acum două secole și jumătate. Magistrul novicilor, consultat de asemenea ca mai învățat între toți, stărui pentru numele Lollus, purtat odinioară cu mare cinste de abatele care a

slujit întîia oară în bazilica nouă, în faţa împăratului Carol cel Mare. Celariarul şovăi şi, în cele din urmă, se opri la Adeodatus, după numele în care şi-a botezat copilul sfîntul Augustin.

În dumineca dinaintea ceremoniei legămîntului solemn, celariarul chemă la mînăstire toată familia lui Michel Boeheim să-şi ia rămas bun de la Hans, spunîndu-le:

— De-acuma Hans e ca şi mort pentru voi! E numai al lui Dumnezeu şi al nostru.

Ţăranul zîmbi încurcat şi înduioşat, mormăind ceva despre sprijinul ce-l vor avea, prin Hans, pe lumea cealaltă. Mama copilului însă se porni pe nişte bocete de răsună vorbitorul cu tavanul boltit. Hans, alb ca varul stins, cu un surîs de resemnare pe faţă, sărută pe toţi cei patrusprezece fraţi ai săi.

Ceremonia se făcu apoi cu deosebită pompă. Însuşi abatele Kempten, deşi bolnav, sluji liturghia şi ţinu chiar o homilie specială, aducînd ca pilde, pentru novicele care intra în viaţa monacală, virtuţile marilor cenobiţi şi reamintind cele trei calităţi indispensabile celor ce vor să servească aievea biserica Domnului: stabilitas, conversio morum, obedientia.

După serbarea din bazilică, celariarul Primin, lăcrămînd de emoţie, îmbrăţişă pe tînărul frate, murmurînd:

— Adeodatus, roagă-te şi pentru mine, căci multe greşeli îmi apasă sufletul!

Spre toamnă, ciuma cea mare care bîntuise Italia, ajunse în cîmpia Rinului ca o vijelie năpraznică, răspîndind moartea şi groaza. Satul mînăstirii rămase pustiu; oamenii ce nu apucaseră să fugă spre miazănoapte, pieriră în mai puţin de două săptămîni. Morţii neîngropaţi putrezeau pe uliţe şi prin case. Cîţiva că-

lugări, care coborîseră în sat să îngrijească pe bolnavi, nu se mai întorseseră, iar alții nu mai îndrăzniră să iasă dintre zidurile mînăstirii. Atunci Adeodatus se oferi să plece să înmormînteze cadavrele, și exemplul lui îmbărbătă și pe alții. Toată familia lui Michel Boeheim fusese seceratã de moartea neagră ; Adeodatus își îngropă plîngînd părinții și frații.

Rămas de-acuma singur pe lume, Adeodatus se simțea mai aproape de Dumnezeu. În tovărășia călugărilor, în dormitorul comun, în refectoriul comun, parcă era un străin. Ceru și obținu o chilie, chiar alături de camera flagelației. Își luă și icoana Maicii Domnului. În seara cînd o văzu în chilia sa, avu o fericire atît de mare că el însuși se spăimîntă. Visuri necurate îl chinuiră. Ispita Diavolului îi tulbură inima. Dori o ispășire aspră. Intră de dimineață în odaia torturilor cucernice. Rugă pe un frate să-l pedepsească. Trebui să stăruie mult pînă ce primi, pe spinarea goală, cincizeci de curele. Carnea i se învineți. Durerea îi potoli sîngele. Se întoarse mulțumit în chilie, căzu în genunchi în fața icoanei bătrîne și plînse:

— Sfîntă Fecioară, îndură-te . . .

3

Celariarul Primin socotea că Adeodatus a atît de sfînt încît îi ajunge școala inferioară. De altă părere era însă magistrul care, cu încuviințarea abatelui, trecu pe tînărul călugăr în școala superioară, să studieze artele liberale, de o parte gramatica, dialectica și retorica, iar de altă parte aritmetica, geometria, muzica și astronomia.

Adeodatus se supunea cu umilință tuturor îndemnurilor. Dragostea învățăturii îl cucerea cu cît înainta

mai mult în cunoașterea limbii latine. Magistrul, cărturar pasionat, îl încuraja, îi alegea cărțile potrivite, ba îl introduse și în biblioteca mînăstirii, aflată la stînga corului. Era o singură odaie vastă, cu dulapuri deschise de lemn înnegrit de vremuri, pe ale căror rafturi se odihneau, colbuite, feluritele volume legate în piele, scrise pe pergament cu litere greoaie. Îi povesti că biblioteca a fost adunată de primii călugări, toți cărturari mari care, din ordinul abatelui, copiau ziua-noaptea manuscrise împrumutate. Acuma însă, de vreo sută de ani, patima învățăturii a dispărut din sufletul fraților și biblioteca e mai mult pustie. Doar magistrul și un bibliotecar bătrîn mai scormonesc arar prin foliantele uitate.

În trei ani, Adeodatus citi multe volume latinești, ferindu-se de cele grecești, ebraice și arabe, pe care nu le pricepea. Dintre toate însă mai mult îi atîță curiozitatea o carte cu povestirea lui Siegfried, aflînd de-acolo cu uimire că eroul ar fi îngropat chiar în mînăstirea Lorsch și că locul unde a fost ucis mișelește ar fi de asemenea prin apropiere. Ceru bibliotecarului lămuriri mai bogate. Bătrînul habar n-avea. Magistrul însă îi spuse că volumul e o copie după colecția de legende eroice, făcută din porunca împăratului Carolus Magnus. Îi arătă, în dreapta altarului, crucea neagră pe o lespede subt care se odihnesc rămășițele pămîntești ale viteazului, între mormintele celor doi împărați Ludovic Piul și Ludovic cel Tînăr. Îi făgădui să-l ducă, într-o zi, să cerceteze ținutul unde s-a prăpădit eroul-eroilor.

În sfîrșit magistrul, după multe amînări, porni cu Adeodatus pe marginea rîului, în sus, prin pădurea ce adumbrea dealurile line. Inima tînărului tresălta ca o pasăre scăpată din colivie. În vreme ce învățătorul îi

povestea întîmplări de demult, Adeodatus se gîndea că, de ani de zile, azi e întîia oară cînd a ieşit pe poarta mînăstirii. I se părea mai vesel aici soarele primăverii, mai fumos cîntecul păsărilor, iar în foşnetul frunzelor auzea chemări ispititoare. Îşi aducea aminte zilele dinainte de-a îmbrăca haina călugărească: cum se ducea cu vitele la păşune, voios, împreună cu alţi copii de vîrsta lui. Parcă vedea iar pe Margareta Hippler, mai mică decît dînsul, pierzîndu-şi mereu vacile prin pădure şi bocindu-se pînă ce alerga el să i le găsească.

Sosind la un pîrîu, cotiră în dreapta. Urcuşul era mai greu şi magistrul, grăsun, gîfîia şi-şi ştergea într-una fruntea şi capul pleşuv, cu mîneca sutanei. Se opriră la un izvor clădit cu bolovani ca o fîntînă. Magistrul se aşează, istovit, se odihni puţin şi pe urmă explică: Uite, colo s-a plecat Siegfried să-şi astîmpere setea; uite, colea teiul bătrîn în care şi-a agăţat armele; pe-aici, s-a furişat Hagen, i-a luat lancea şi l-a izbit în crucea spetelor; dincolo şi-a sfărîmat scutul Siegfried; pînă colo s-a dus cu lancea înfiptă în spate; mai încolo şi-a dat sufletul . . . Adeodatus se minuna. El mai umblase pe-aici, ştia de la oameni doar că fîntîna e fermecată şi văzuse fete din Odenhain, venind în zorii zilei să ia apă de izvor, s-o dea de băut celor pe care doreau să-i înlănţuiască. Magistrul zîmbi: aşa-i poporul, îşi uită eroii şi schimbă necontenit legendele despre ei.

Adeodatus, ajuns iar în chilia lui întunecoasă şi tăcută, se simţea vinovat în suflet şi nu-şi dădea seama pentru ce. Îşi ceru iertare de la icoana sfîntă, dar noaptea visă numai viteji înarmaţi care se ucideau de dragul femeilor.

De-acuma se ducea deseori la izvorul din poiana de tei, singur, parc-ar fi căutat pe cineva. Visa cu ochii deschişi, copacii luau înfăţişări omeneşti, vîjîitul

codrului îl împresura cînd cu chiote de veselie, cînd cu plînsuri înfundate.

Apoi, într-o duminecă, întorcîndu-se pe înserat spre mînăstire, întîlni pe cărare o femeie. Plecă fruntea, să n-o vază. Simți însă că ea s-a oprit și, ajungînd în dreptul ei, îi auzi glasul care îl chema pe nume:

— Hans!

Glasul îi era cunoscut. Vru să treacă înainte și totuși se pomeni stînd pe loc. Fără să vrea, ridică ochii. Era o fetișcană de vreo șaptesprezece ani. Ochii ei căprii îl priveau cu bucurie. Cozile ei groase, împletite, cînepii, coborau pe umeri în jos, pe lîngă sînii plini care se rotunjeau, subt cămașa strîmtă, ca două mere pîrguite. Adeodatus văzu tocmai sînii fetei și deodată i se aprinse sîngele într-o văpaie ciudată, iar inima începu să-i zguduie pieptul.

— Nu mă mai cunoști Hans? îi zise fata cu un surîs de mirare. Margareta . . . A lui Hippler . . . Nu ții minte cînd îmi pierdeam vacile prin pădure?

Adeodatus nu auzea nimic. Privirea lui se frămînta pe sînii ademenitori și pe buzele ei umede care, vorbind și zîmbind, parcă-l dojeneau și-l chemau. Încerca să plece ochii, să înăbușe ispita clocotitoare. Nu izbutea. Și fata ciripea mereu:

— Știi, Hans, acum patru ani, cînd a venit moartea cea neagră, noi am fugit în lume și am stat doi ani departe, într-un ținut unde-s numai munți și păduri. Mult am pătimit pe-acolo, vai de sufletele noastre, dar pe urmă ne-am întors acasă. Și acuma tata vrea să mă mărite cu Wendel, îl mai ții minte? Oamenii, prin sat, spun că tu ești un adevărat sfînt, zău, așa vorbește lumea. Se zice c-ai făcut și minuni. Apoi dacă mă mărit, să știi, Hans, că . . .

Călugărul își dădea seama că se pierde. O clipă de va mai asculta glasul ei și nu-și va smulge privirea de pe sînii ei, are s-o ia în brațe, s-o omoare în sărutări. Cu o sforțare cumplită închise pleoapele și îngînă răgușit, desperat:

— Piei, Satano!... Satano!...Satano!...

Începu să alerge nebunește, cu pleoapele strînse, cu inima îngrozită, să scape din vraja pierzaniei. Nici nu cutează să se mai uite înapoi, ca și cînd i-ar fi fost frică să nu-l întoarcă ispita.

În tăcerea chiliei se bătu cu pumnii în piept, implorînd sprijinul Domnului împotriva Diavolului care încearcă să-i zdruncine cuviosia. Pe cînd se ruga însă, prin inimă îi umbla, ca un tîlhar, regretul că baremi n-a sărutat pe Margareta. Uluit, ridică ochii spre icoana Maicii Sfinte, dar și ea parcă-l mustra: de ce n-a sărutat-o?

Se crezu pierdut și părăsit. Plînse multe nopți, nemaiștiind bine nici pentru ce plînge: că n-a strîns în brațe pe fata cu sînii ațîțători sau de teamă că o prăbușire mare îi amenință sufletul?

Fură cartea cîntecelor de vitejie și iubire, pîndi o clipă cînd nu era nimeni în bucătăria cea mică și aruncă în foc volumul cu file îngălbenite, legat în piele de capră sălbatecă.

4

Așa se liniști. Își zicea că toată tulburarea numai cărțile i-au pricinuit-o, deschizîndu-i ferestrele altei vieți, cu ispitiri și păcate. Cine trăiește pentru Isus, n-are trebuință de învățătură, ci numai de credință. Adevăratul suflet cucernic se ferește de prilejurile care-i pot zdruncina credința. Întocmai cum spuneau și ceilalți frați disprețuitori ai bibliotecii.

Peste cîteva săptămîni amintirea Margaretei pieri ca un vis fără urme. De altfel gîndurile îi fură întoarse spre grija cea mare ce stăpînea tot mai stăruitor sufletele pioase. Nici doi ani nu mai erau pînă la împlinirea miei de ani de la Hristos, care însemna sfîrșitul lumii și judecata supremă. În mînăstire se vorbea mereu de apropierea vremii. Înfricoșarea sporea. Semne dese vesteau venirea Mielului. A fost moartea cea neagră: acuma amenința foametea, căci de trei ani seceta e așa de aprigă încît oamenii de-abia își mai trag zilele din rodul pămîntului. Totuși mulțimea nu părăsea calea păcatelor și nu se pocăia. Ticăloșiile lumii se întețeau încît duhoarea lor se ridica, sfidătoare, pînă la cer. Preoții și călugării se bălăceau în rele întocmai ca și slăbănogii și nemernicii vieții.

Episcopii și cîrmuitorii se întreceau în încercări de-a lămuri poporul că credința despre sfîrșitul lumii e păcătoasă. Lămuririle lor mai mult măreau îngrijorarea.

Adeodatus credea puternic în apropierea sfîrșitului cînd Satana cel încătușat va fi slobozit pe pămînt să distrugă vița și sămînța omenească ticăloasă. Dormea cu Apocalipsul la căpătîi. Cu cît îl citea mai sîrguincios, cu atît cuvintele întunecate i se înfățișau ca niște lumini strălucitoare. Compara cele ce auzea că se petrec în lume cu prevestirile din cartea sfîntă și se cutremura de orbirea celor ce nu vor să vadă.

Începu să-i roadă în inimă o îndoială: poate că păcătuiește stînd la adăpostul zidurilor unde nu pătrunde ispita? Nu ferindu-se de încercări, ci înfruntîndu-le și biruindu-le se întărește credința slujitorului Domnului. E ușor să fii curat cînd mîna Diavolului nu te atinge. Binele n-ar exista în lume, dacă n-ar fi și răul. De-abia în lupta cu răul se poate învedera binele și virtutea.

Vru să caute ispitele, să iasă în lume și să-și oțelească sufletul. Se gîndi să facă un pelerinaj pînă la Ierusalim sau baremi la Roma, să sufere chinuri și durere pentru credința lui. Celariarul Primin, aflîndu-i planurile, îl convinse să mai aștepte.

Apoi, în toiul iernii, aproape de Crăciun, se ivi pe cer o cometă care spăimîntă toată lumea. Era atît de luminoasă că se vedea și ziua, parc-ar fi umblat să înghită soarele. Oamenii așteptau din ceas în ceas prăpădul. Chiar episcopii împărțeau binecuvîntarea apostolică și iertarea păcatelor spre a mîntui cît mai multe suflete pentru viața eternă. Țăranii dimprejur se adunară sub zidurile mînăstirii, să-i găsească lîngă lăcașul sfînt trîmbițele judecății din urmă, se îmbulzeau la spovedanie și se rugau fierbinte cu ochii în sus, spre cerul tăinuitor de primejdii.

După ce se stinse semnul ceresc și lumea reintră repede în făgașul vieții desfrînate, inima lui Adeodatus se umplu de amărăciune. Se simțea nevrednic de mila Atotputernicului pentru că el huzurea în chilie, în loc să propovăduiască prin vorbe și fapte credința binefăcătoare. Cum se desprimăvără, se înfățișă la abatele Kempten și-i mărturisi plîngînd zbuciumările, cerîndu-i voie să plece printre oamenii rătăciți, să-i întoarcă pe calea mîntuirii. Abatelui îi plăcu gîndul tînărului călugăr. Ca să-l pună la o încercare prealabilă, îl însărcină să-i ducă o scrisoare către arhiepiscopul Willegis din Mainz, să se înapoieze curînd cu răspunsul și, dacă dorința de plecare îi va mai stărui în suflet, pe urmă să meargă încotro îl va îndrepta Dumnezeu.

Adeodatus coborî în valea Rinului, trecu prin sate și orașe, sosi într-o seară sub zidurile bătrînei cetăți Mainz și mase pe cîmp, nevroind să se adăpostească prin hanurile ce se aflau în apropierea porților

închise și despre care auzise că sunt cuiburi de pierzanie pentru sufletele cele mai tari în credință. În noaptea aceasta, pe cînd se odihnea ghemuit subt un copac înmugurit, i se arătă întîia oară Diavolul, subt chipul unui cățeluș negru cu ochii ca doi cărbuni aprinși. Necuratul se apropia mereu, tiptil, dar dispărea în beznă îndată ce călugărul își făcea semnul crucii. Spre miezul nopții, ațipind puțin, văzu chipul Fecioarei Maria, coborînd parcă din icoana lui scumpă. Prea-Curata îi zîmbea blînd. Pe buzele-i sfinte, Adeodatus citea cuvîntul: „Iubește. . .“ În aceeași clipă se trezi, simțind aproape de obrazul drept o respirație caldă și văzînd iar ochii ca doi cărbuni aprinși. Sudori reci îi broboneau fruntea. Brațul îi tremura încît de-abia putu schița semnul mîntuitor al crucii. Se ridică în genunchi și începu să se roage fierbinte. Așa îl găsi răsăritul soarelui.

Intră în Mainz împreună cu carele țăranilor care duceau merinde și dijme. Paznicii porții, văzîndu-l murdar de noroi, rîseră:

— Uite, călugărașul, cum s-a tăvălit ca un purcel printre purcele!

Adeodatus roși, dar nici nu ridică ochii. Merse pe străzile întortocheate, printre casele cu coperișuri țuguiate și cu zidurile mohorîte, înainte, ca și cînd ar fi umblat toată viața numai pe-aici. Oamenii se opreau, se mirau de înfățișarea lui sălbatecă și se închinau ori îl ocărau. Dădu peste un halebardier ce se plimba sever prin fața unui palat. Își aduse atunci aminte că are de împlinit o misiune și că nu știe unde poate găsi pe arhiepiscopul Willegis. Halebardierul îi arătă, fără a scoate un cuvînt, un turn ascuțit și înalt care se ridica departe deasupra tuturor caselor. Călugărul porni într-acolo. Se rătăci. Pe la amiazi de-abia nemeri în

piața dominată de reședința guvernatorului spiritual și militar al orașului. Pătrunse în clădirea greoaie și întunecoasă, cu ochii mereu în pământ, pe o scară cu treptele tocite, cuprins într-un vălmășag de oameni urcînd spre aceeași țintă. Își făcea cruce din cînd în cînd și murmura frînturi de rugăciuni. Vedea numai cizme mari cu pinteni lungi și sandale cu curele subt sutane castanii. Apoi deodată se pomeni într-o sală vastă, cu ferestrele întocmai ca ale bazilicei din Lorsch și cu un tron strălucitor în care ședea un bătrîn cu barba neagră pișcată abia de cărunțeală, cu obrajii roșii, îmbrăcat în haină scumpă de hexamiton cu ape mătăsoase și avînd în dreapta toiagul episcopal. Adeodatus își croi drum cu coatele prin mulțimea de preoți și ostași, și se prăbuși la picioarele tronului, parc-ar fi căutat acolo apărare și odihnă. Un lăncier îl apucă de umăr, vrînd să-l arunce înapoi. Arhiepiscopul însă făcu semn să-l lase. Călugărul scoase din sîn scrisoarea și o întinse, bîlbîind istovit:

— Abatele . . . sfîntul . . . Lorsch . . .

Fața stăpînului orașului se înseninã. Luă scrisoarea și începu să citească. Adeodatus îl privea și în privirea aceasta tremurau mii de speranțe tulburi. Văzu în ochii marelui păstor aprinzîndu-se o lumină ciudată, batjocoritoare, care-l spăimîntă. Apoi auzi glasul lui compătimitor:

— Ei, sărmanul Kempten! A rămas tot cu nălucirile pioase.

Arhiepiscopul Willegis se uită zîmbind la cei dimprejur, clătină din cap și adăogă:

— Spune abatelui, tinere, să fie liniștit! N-a sosit încă sfîrșitul lumii! Să citească mai cu luare aminte cărțile sfinte și să-și alunge din suflet îngrijorarea, așa

să-i spui, tinere! De altfel îi vom trimite și răspuns scris, mai tîrziu.

Adeodatus nici nu mai sărută mîna arhiepiscopului. Fugi din sală, coborî pe scara de piatră, alergă pe ulițe, îngrozit, așteptînd din moment în moment să se pornească o ploaie de foc și pucioasă care să nimicească cuibul nelegiuirii, precum au fost prăpădite odinioară Sodoma și Gomora.

Ieși din oraș plîngînd cu hohot. Paznicii se hîrjoneau cu niște țărance și nici nu-l luară în seamă. Adeodatus, desculț, cu capul gol, alerga parcă l-ar fi gonit. Spre seară ajunse într-un sat. Bătu la multe porți în zadar. Țăranii se fereau de călugării rătăcitori ca de diavoli. De-abia porcarul îl găzdui după oarecare șovăiri, fiindcă avea o fată mărișoară. Era evlavios și nevoiaș, cu o droaie de copii. Povesti călugărului mulțime de întîmplări destrăbălate și crime monstruoase care vesteau sfîrșitul lumii. Îl îndemnă să se oprească negreșit la Niersteyn, să caute pe pustnicul sfînt dacă vrea într-adevăr să audă glasul Domnului.

Pînă la Niersteyn merse două zile. Un copil îl călăuzi la lăcașul schimnicului, subt o stîncă, lîngă apele Rinului. Copilul îi spuse că sfîntul n-are nume, că trăiește acolo de ani de zile, singur, și că afurisește pe oricine încearcă să se apropie. Adeodatus se apropie umilit. Pe o lespede de piatră, în genunchi, pustnicul se ruga, scrutînd cerul cu privirea înflăcărată, lovindu-și pieptul cu pumnii încît îi tremura barba încîlcită, plină de noroi și mărăcini. Cuvintele nu se înțelegeau, ci doar un mormăit prelung. Cînd simți pe Adeodatus, întoarse capul spre el, îl cîntări și rosti răspicat:

— Vii să mă ispitești, Diavole, subt chip de om?

Călugărul căzu în genunchi, se închină și tăcu. În ochi avea lacrimi și o privire atît de amărîtă că sfîntul murmură:

— Am fost și eu ca tine, iar acuma iată-mă mai ticălos, nevrednic să mă alinte lumina soarelui.

Își continuă apoi rugăciunile pînă se coborî întunerecul, fără a se mai uita la tînărul călugăr care se simțea fericit că baremi poate sta în apropierea unui sfînt. De cîteva ori, în cursul nopții, Adeodatus se deșteptă în mormăituri mînioase: pustnicul alunga diavolii ce încercau să se apropie.

Șapte zile și șapte nopți petrecu Adeodatus în preajma anahoretului. Nu-i află numele, dar îi descoperi povestea. Era dintre călugării de la mînăstirea Farfa, cei ce uciseseră pe abatele Dagobert, aduseseră acolo femei și trăiseră mulți ani numai în desfrîu și blestemății. Într-o bună zi, pustnicul de azi, cuprins de remușcări, a fugit dintre tovarășii criminali, a rătăcit prin Italia, a căutat să urce pe muntele Gargano în vîrful căruia se zice că sihaștrii sfinți stau de vorbă cu îngerii, a fost însă oprit la jumătate cale de un glas care i-a poruncit să trăiască și să ispășească dacă vrea să dobîndească iertare de la Dumnezeu. Atunci a plecat mai departe prin lume, s-a hrănit numai cu rădăcini și a nemerit aici unde vrea să-și încheie viața păcătoasă vestind apelor cuvîntul Domnului, căci oamenii, scufundați în noroi pînă-n gît, nu mai sunt în stare să se pocăiască și vor fi stîrpiți curînd de pe fața pămîntului. A început anul cînd se împlinește mileniul, se înmulțesc mereu semnele sfîrșitului, dar nimeni nu ia seama. Numai cînd vor suna trîmbițele arhanghelilor, se vor dezmeteci păcătoșii, dar va fi prea tîrziu.

Adeodatus sosi la mînăstire împăcat și mîngîiat. Avea singura grije să-l găsească judecata cea mare cu inima curată. Cuvintele arhiepiscopului stîrniră indignare în Lorsch. Abatele Kempten muri înainte de-a veni răspunsul scris de la Mainz. Călugării văzură în

moartea cuviosului lor stăpîn favoarea Mîntuitorului care a vrut înadins să-l ferească de chinurile pierzaniei obștești.

Iar nu mai părăsea chilia Adeodatus, decît cînd se ducea la bazilică. Postea și ajuna și se ruga. Nu citea nimic. Chiar cărțile de rugăciuni le aruncase. Îi spusese și pustnicului: cartea e izvorul relelor, începutul și sfîrșitul tuturor păcatelor de moarte. Icoana Fecioarei Maria veghea asupra lui, neîncetat, cu ochii ei prea iertători. Uneori totuși se mai surprindea morfolind amintiri lumești: ba o scenă nerușinată zărită pe drumul spre Mainz, ba iarăși întîlnirea de odinioară cu Margareta Hippler . . . Nu șovăia deloc. Trecea îndată în camera flagelației și își tortura carnea pînă i se potolea sîngele.

Veni un abate nou în fruntea mînăstirii. Era tînăr, se îmbrăca îngrijit și iubea cărțile. Adeodatus nu vedea într-însul nici urmă de adevărată cucernicie. Începu în mînăstire o viață mai slobodă. Fură aduși cîțiva frați învățați să reorganizeze școala, iar alții să cerceteze volumele bibliotecii și să le înmulțească.

Noul abate nu mai dădea voie călugărilor nici să vorbească despre sfîrșitul lumii, deși era acuma aproape. Declară într-o homilie, de pe amvon, că e o erezie să se creadă în asemenea copilării, că nicăieri în cărțile sfinte nu se spune asemenea absurditate.

— Iartă-l, Doamne, că nu știe ce vorbește! bolborosi Adeodatus auzind vorbele abatelui care i se păreau un sacrilegiu.

Ultima zi sosi cu un semn îngrozitor. Pe cer se ivise brusc o cometă. Însuși abatele se sperie, iar călugării așteptau din clipă în clipă să răsune trîmbițele sfîrșitului. Noaptea spori înfricoșarea. Se făcu în bazilică o liturghie care avea să dureze pînă va începe judecata

divină. Toți frații, chiar cei laici, se îmbulzeau să fie mai aproape de altar în momentul suprem. Curtea mînăstirii se umpluse de țărani. Cînd înfloriră zorile în ferestrele multicolore, abatele încheie repede slujba și plecă să se culce, șoptind celor dimprejur:

— Nu v-am spus că n-are să fie nimic?

Toată lumea respiră ușurată și se împrăștie.

Adeodatus însă rămase în genunchi, în același loc, cu ochii la crucea de aur de pe altar, cu ghimpele dezamăgirii în inimă, așteptînd totuși minunea. Luminările se stinseră pe rînd. Doar cîteva candele mai pîlpîiau ici-colo. Era acuma singur în bazilica întunecoasă. Inima îi tremura, sfioasă, într-o așteptare mare. Gîndurile toate i se împletiră într-o fîșie luminoasă în care înțelesurile se pierdeau încet-încet. Avea simțămîntul că sufletul i se desprinde ușor și plutește lin deasupra vieții. Biserica se umplu apoi de o lumină viorie. Dintr-o firidă înaltă, Fecioara Maria în haină albă, cu surîsul blînd pe fața-i albă, coborî de pe soclu și veni spre dînsul, cu brațele întinse, albe, îngînînd cuvinte pe care inima lui le simțea, înțelegîndu-le. O fericire atît de mare îi cuprindea sufletul încît își dădea seama că n-ar putea-o îndura dacă ar ține mai mult. Și deodată lumina se stinse, vedenia se risipi, iar Adeodatus se prăbuși în nesimțire pe treptele altarului.

Se deșteptă în chilie, pe patul de scînduri, întîlnind îndată privirea Fecioarei din icoană. Spinul îndoielii îi dispăruse din inimă. Acuma știa că a tălmăcit greșit proorocirea din Apocalips.

— Cînd se vor împlini o mie de ani de la învierea Mielului, nu de la naștere! își zise cu încredere. Mila Domnului e nemărginită! Iată treizeci și trei de ani pentru pocăința deplină a oamenilor!

Totuși nu se mai simțea bine în mînăstire, subt oblăduirea tînărului abate care, în locul cucerniciei, punea năzuințele cărturărești, poruncind tuturor călugărilor să citească, ba chiar să copieze cărți păgîne. Apoi cînd, într-o zi, abatele își bătu joc de zbuciumările lui pioase, îndrăznind a le socoti exagerări sau prefăcătorii, Adeodatus nu se mai putu stăpîni, îl afurisi în fața mai multor frați, își luă icoana sfîntă și plecă în lume.

Ani de zile pribegi de la Franconovurd pînă la Spira, oprindu-se cînd la o mînăstire, cînd la alta. Apoi îl cuprinse dorul de-a vedea Roma, orașul în care au suferit mai mult martirii și peste care azi domnește urmașul Sfîntului Petru. Trecu Alpii, desculț, cum umbla de altfel totdeauna. Cînd ajunse subt zidurile străvechi, era de treizeci de ani. Orașul însă îl nemulțumi. I se păru mai ticălos chiar decît Mainz. Ruinele din vremile păgîne îl supărau ca niște sfidări. Rătăci pe străzile fără viață, călăuzit de un călugăr care cunoștea bine Roma și care-i spunea că acuma orașul nu adăpostește nici treizeci de mii de suflete. Îi arăta uliți întregi, pustii, părăginindu-se văzînd cu ochii.

Adeodatus ar fi pornit mai departe a doua zi, dacă nu l-ar fi reținut dorința de-a săruta mîna Pontificului. Ca să pătrundă însă la papa Sergius, trebuia să aștepte cel puțin o săptămînă. Fu găzduit într-o casă veche, pe Viminal, anume pentru pelerini. Locul i se păru cunoscut parc-ar mai fi umblat cîndva pe-acolo. În casă se simți deodată în puterea unui farmec ciudat. Crezu într-o ispitire a Necuratului. În odăița întunecoasă așeză icoana Fecioarei pe mescioara murdară, căzu în genunchi și rosti de cîteva zeci de ori, cum obișnuia cînd voia să-și înalțe inima:

— Domine, Jesu, Rex pie, Rex clemens, Pie Deux . . .

Fecioara îi zîmbi. Și zîmbetul era atît de ispititor încît Adeodatus luă icoana, cu amîndouă mîinile, și o sărută pierdut, fără să-și dea seama că patima lui ar putea fi necurată.

Lemnul vopsit se încălzi de buzele-i arse. Inima îl durea.

Noaptea avu visuri de care se rușină dimineața și pe care totuși le alintă cu drag, parcă n-ar fi fost în stare să se despartă de ele. Fecioara Maria părea o femeie ca toate femeile, iar el însuși fără credința adevărată în suflet. Și se iubeau cu o iubire păcătoasă: se îmbrățișau vijelios și își mușcau buzele cu o plăcere atît de drăcească încît, trezindu-se, mai simți cîteva clipe în tot corpul voluptatea pierzătoare de suflet.

Izbucni în plîns amarnic. Satana l-a biruit, murdărindu-i chiar icoana Fecioarei Maria. Toată ziua își biciui trupul, dar nu cutează să se uite la icoană. Și noaptea următoare visul se repetă mai nelegiuit, lăsîndu-i în minte și niște cuvinte de-ale femeii: „Eu sunt perechea ta adevărată, numai eu. . .“ Și a treia noapte la fel.

Adeodatus își vedea prăbușirea, dacă va mai stărui în orașul ruinelor. Renunță brusc de a mai săruta mîna papei, își înfășură icoana și fugi din Roma, parc-ar fi săvîrșit toate crimele lumii. Pribegi fără țintă pe drumurile Italiei, huiduit de țărani și de mercenarii baronilor războinici. Îi trecu prin minte că dragostea exagerată pentru icoană poate să fie idolatrie și că, tocmai punîndu-și în ea toate speranțele de mîntuire, păcătuiește statornic împotriva Sfintei Treimi. Poate că e chipul cioplit de care Domnul a poruncit să ne ferim? Nu cutează s-o arunce, ci o dărui unei bisericuțe.

Peste trei zile însă se întoarse și o reluă, căci fără icoană îl încercau mereu gînduri de sinucidere și se temea să nu ajungă cu totul în mrejele Necuratului. Se abătu într-o mînăstire, învăță meșteșugul fierăriei și își făcu un brîu de cuie pe care îl încinse pe corpul gol ca să-i ciopîrțească neîncetat carnea și astfel să alunge, prin dureri grele, poftele sîngelui neostoit.

Totuși ispitele Diavolului îl urmăreau ca umbra, pretutindeni. Cu cît se ruga mai mult, cu atît Satana se înviersuna mai tare împotriva lui. Începea să se gîndească, desperat, că Dumnezeu o fi lăsat înadins omenirea în puterea Necuratului și că deci orice luptă ar fi deșartă. Se zvîrcolea aprig să nu se scufunde în mocirla păcatelor în care se bălăcea pămîntul.

Douăzeci de ani se chinui, mai mult pe drumuri. Deseori, în ceasuri de mari încercări, a căutat să se refugieze pe Muntele Gargano. Nu l-a putut găsi și sfîrși prin a se îndoi dacă într-adevăr există undeva pe pămînt vreun munte sfînt. Pustnicul de la Niersteyn spunea că l-a aflat, dar poate că vorbele lui au fost în pilde. Cînd în sfîrșit își dete seama că vrea să suie pe sfîntul munte numai pentru a putea sta de vorbă cu Fecioara Maria, se flagelă ca un nemernic și nici nu vru să se mai gîndească la cuvîntul Gargano.

Prin Sicilia se gîndi că mai sunt de-abia trei ani pînă la împlinirea soroculuí adevărat al sfîrșitului lumii. Nu se poate să-l apuce în pribegie judecata cea dreaptă. În Lorsch trebuie să-l găsească glasul Domnului, acolo unde a făcut legămîntul de statornicie. Călători doi ani încheiați pînă ce ajunse iar în valea Rinului.

Nici celariarul Primin, acuma moșneag de peste optzeci, nu recunoscu în călugărul bărbos, sălbăticit, pe Adeodatus, fratele blînd și înfocat de odinioară.

De altfel și mînăstirea Lorsch suferise schimbări multe. Abatele cărturar era azi episcop la Spira. La Lorsch venise un stăpîn evlavios, bătrîn, căruia Adeodatus îi sărută mîna ca unui sfînt. Dintre fraţii de-atunci de-abia vreo zece mai erau de faţă. Ceilalţi se risipiseră, care pe la alte mînăstiri, care morţi, care rătăciţi în lumea plăcerilor vinovate.

Lui Adeodatus i se dădu vechea chilie, de lîngă camera flagelaţiei, din care nu lipsea decît icoana luată de dînsul.

Nici aici nu găsi liniștea și pacea. Ispitele nu încetau. Toate luptele lui parc-au fost zadarnice. Se simţea ostenit. Groaza îi rodea inima ca un cariu. A avut treizeci și trei de ani pentru pocăinţa deplină și acuma sufletul e bolnav și mai nevrednic ca atunci cînd aşteptase întîia oară sfîrșitul. I se părea că Diavolul și-a făcut cuib statornic în chiar sufletul său și de aceea nu se mai poate feri de ispită nicăiri subt soare.

Era sfîrșitul primăverii și ploua necontenit ca în preajma potopului. Cîmpurile nu apucau să înverzească. Firicelele de iarbă de-abia răsărite putrezeau ca și mugurii copacilor. Pe cerul plumburiu soarele nu se mai arătase de șapte luni. Părea că Dumnezeu vrea să nimicească omenirea a doua oară prin apă și foamete.

Adeodatus înţelegea rostul ploilor pedepsitoare, dar cu cine vorbea despre apropierea sfîrșitului acuma, strîngea din umeri, necrezător. Unii călugări îi spuseră chiar pe faţă că a fost de-ajuns înfricoșarea de odinioară și că azi nici un om cuminte n-ar mai putea crede asemenea basme. O dată se poate înșela lumea, a doua oară se fereşte. Adeodatus se întristă și își închise în suflet durerea pentru nesocotinţa omenească. Era sigur însă că Dumnezeu, înainte de a zdrobi pe păcătoși, va trimite un semn care să deschidă toate

mințile, ca să fie cu atît mai crîncenă pedeapsa ce va urma îndată.

Într-a șaptea duminecă cerul se însenină deodată și soarele străluci mai mîndru ca altădată. Lume multă din împrejurimi se strînse la mînăstire să mulțumească Domnului că s-a îndurat de suferințele oamenilor. În cîteva ceasuri cîmpiile înverziră. Iarba creștea aievea văzînd cu ochii și pomii înfloreau. Pe toate buzele fîlfîia același cuvînt:

— Minune!

Adeodatus văzu soarele cu un simțimînt de resemnare. Se duse de-a dreptul în bazilică, unde îl întîmpinară numai fețe lucitoare de mulțumire. Se așeză în genunchi, la locul său, cu ochii în pămînt, murmurînd deznădăjduit:

— Doamne, Doamne, nu mă părăsi!

Pînă la sfîrșitul liturghiei ferestrele bazilicei se întunecară din nou, încît oamenii de-abia se mai vedeau unii pe alții. Lumea năvăli afară, în curtea mînăstirii. Cerul era senin, de un vînăt întunecat, ca în amurgurile de vară. Soarele însă se zvîrcolea subt zăbranic, împroșcînd raze neputinciose în lumina cărora oamenii păreau cenușii la față și îmbătrîniți. Abatele căzu în genunchi, apoi întreg poporul, implorînd mila Cerului.

Adeodatus ieșise cel din urmă. Curiozitatea îl îmboldea, dar o stăpînea, socotind-o un păcat. Ridică ochii în sus și avu un mormăit de satisfacție. Întunecimea soarelui era semnul suprem pe care îl rîvnise inima lui întru mărirea Domnului. Singur în picioare, în mijlocul mulțimii prosternate, cu sutana murdară, desculț și nespălat, cu părul și barba vîlvoi — nu mai voia să-și murdărească sufletul, îngrijindu-și trupul — părea un profet mînios. În ochii negri avea o înflăcă-

rare dojenitoare și rugătoare. Izbucni deodată cu glas tunător:

— Fraților, înglodați în păcate, fraților care în fiece clipă mîhniți pe Domnul, iată, a sosit începutul sfîrșitului! În curînd trîmbițele arhanghelilor vor scula morții, chemînd pe toți la judecata cea mare. Fraților nelegiuiți, pocăiți-vă cît mai e vreme! Alungați din inima voastră pe Satana! Pocăiți-vă!

Cerul se înnoură iarăși înainte ca soarele să-și recapete strălucirea. Și ploaia porni iar, mai nimicitoare, înăbușind degrabă înmuguririle pămîntului.

Adeodatus se închise în chilia lui și petrecu toată ziua în rugăciuni fierbinți. Noaptea însă îi zdruncină toată mulțumirea zilei. În vis îi apăru Diavolul și, mai îndrăzneț ca totdeauna, încercă să-i fure icoana Fecioarei Maria. Adeodatus se aruncă desperat asupra Necuratului. Se deșteptă. Își făcu cruce și simți cum se golește repede chilia de urmele drăcești, cum se limpezește întunerecul și cum i se coboară liniștea în inimă. Se zvîrcoli un răstimp pe patul de lemn, mormăind cuvinte mîntuitoare pînă ce adormi din nou. Diavolul îl mai trezi de cîteva ori din somn, căutînd parcă să-l biruiască prin hărțuieli necontenite.

Dimineața, obosit de ispitele Satanei, vru să mai stea în pat, să strîngă puteri. Era o lumină tulbure, cenușie în chilia strîmtă și umedă. Adeodatus, cu ochii în tavanul boltit, se gîndea la luptele ce le poartă de peste treizeci de ani cu vicleniile Diavolului care de atîtea ori erau să-l piarză, căci nenumărate sunt înfățișările răului și numai cel drept găsește mijloacele de împotrivire pînă la moarte. De cîte ori n-a zărit dîn-

sul prin copaci și pe lîngă fîntîni forme ciudate care se stingeau îndată ce le încerca cu semnul crucii. Își aduse aminte că odată, într-un sat din Alpi, a văzut pe Necuratul strîmbîndu-se chiar în vîrful unei bisericuțe și zgîlțîind crucea de lemn pînă ce a mișcat-o din loc. Atunci el a scos un țipăt de indignare atît de crîncen că demonul a intrat în pămînt, dar crucea s-a prăvălit și a rămas împiedecată pe acoperiș. Preotul, cînd i-a spus vedenia, a zîmbit necrezător, explicîndu-i că lemnul crucii era putred și tocmai voise să o înlocuiască cu una nouă de fier. Adeodatus se revoltă de atîta orbire necredincioasă. Avu însă mulțumirea să afle peste trei zile că preotul a căzut bolnav la pat. Pedeapsa Domnului a venit ca trăznetul.

Pe cînd frămînta în minte amintiri și temeri, Adeodatus auzi deodată un zgomot ușor, parc-ar fi intrat cineva în chilie. Coborî privirea și văzu, foarte bine, pe Satana chiar la picioarele patului. Era un monstru negru, mititel și cu chip de om. Avea gîtul subțire și lung, fața uscată, ochii roșii, fruntea îngustă și păroasă, nasul turtit, gura pînă la urechi și buzele lătărețe, o bărbiță bîrligată de țap, urechile mari de catîr, părul ca țepile ariciului, colți de cîine, o cocoașă în piept și alta în spate, hainele scîrnave. Se zvîrcolea furios și clănțănea dinții. Adeodatus încremeni de groază, uitînd să se închine. Așa de clar și aproape nu i se arătase Necuratul niciodată. Crezînd că acuma l-a învins, Diavolul, cu niște degete ca ghearele, apucă picioarele călugărului și strigă rînjind triumfător:

— Ești al meu!

Adeodatus își reveni, își făcu cruce, sări jos din pat și se repezi afară cu spaima în suflet, neoprindu-se decît pe treptele altarului, în biserică. Sudori îi curgeau pe tîmple. Rugăciunile salvatoare de-abia

îi mai veneau în minte. Primejdia pierzaniei îi vîjîia în tot corpul.

Într-un tîrziu, mai potolindu-se, își aminti că același glas triumfător l-a mai auzit o dată, acum vreo trei ani. Era în Sicilia, într-o seară veselă, într-un orășel. Pe străzi se lăfăiau fără rușine păcatele dragostei. Atunci, dintre ruinele unei clădiri păgîne care servea de adăpost femeilor ce-și vindeau pe bani trupul, a auzit un glas vestindu-l cu mîndrie că Diavolul a fost descătușat din temnițele iadului și că începe domnia lui pe pămînt pînă la sfîrșitul lumii. I s-a părut o nălucire, totuși clipa aceea l-a îndemnat să se întoarcă la mînăstirea Lorsch, reamintindu-i apropierea judecății.

Repetarea glasului îl puse pe gînduri. Poate că e vreun semn?

Luă *Apocalipsul* și căută să dezlege proorocirile ascunse în pilde adînci. Răsfoi cărțile Sfîntului Augustin în care știa că se află toate socotelile întîmplărilor viitoare, tălmăcite după cuvintele Mîntuitorului și ale apostolilor. Citi că, între descătușarea Diavolului și judecata din urmă, patruzeci și două de luni va stăpîni Satana pe pămînt, în care răstimp are să se aleagă grîul de neghină. Îi trebuiră cîteva zile pînă ce își aminti ziua cînd Necuratul i-a vestit descătușarea. Fusese 13 octomvrie. Patruzeci și două de luni se vor împlini la 14 aprilie 1034, iar 13 aprilie cade în sîmbăta Paștelor, adică tocmai cînd se încheie o mie de ani de la învierea Mielului din morți.

Descoperirea îl spăimîntă întîi. Pe urmă însă înțelese favoarea cerească. O mîndrie pioasă îi mîngîie sufletul că Dumnezeu, chiar prin ispitele diavolești, îl deosebește din gloata păcătoșilor. Acuma își dădea seama de ce s-au înmulțit sforțările Necuratului pentru a-l abate din calea virtuții. Iată, mai sunt doar cîteva

luni pînă se sfîrşeşte stăpînirea lui ticăloasă şi cine va fi rezistent, va dobîndi aievea fericirea veşnică.

Satana i se arăta mereu, îl ademenea necontenit pînă şi în bazilică. Adeodatus îl vedea rînjind uneori pe un capitel dintre două ferestre, alteori pe speteaza unei strane sau între ogivele unui portal. Nu-i mai era frică. Se închina cu încredere şi Necuratul se depărta scrîşnind mînios.

Credinţa îi era acuma atît de vie în suflet că începu să se amestece iar printre ceilalţi călugări, dorind să le înmoaie inimile pentru a putea primi vestea cea mare. Îndoielile ce le întîlnea pe faţa lor nu-l mai supărau şi nici nu-l descurajau. Asculta povestirile lor despre ticăloşirea lumii, despre fărădelegile urmaşilor Sfîntului Petru, despre ereticii care zăpăcesc mintea mulţimii şi pentru a căror stîrpire nu ajung toate rugurile, despre războaiele ce pustiesc în toate părţile, răspîndind foametea, desfrîul şi moartea. În toate vedea semnele domniei Satanei şi îndemna pe toţi fraţii să se pregătească de judecata care bate la uşă.

Într-o zi, un călugăr tînăr, anume Ioan, venit de curînd de la Lyon unde învăţase multă carte, vru să dovedească lui Adeodatus că socotelile lui despre sfîrşitul lumii sînt cu totul greşite. Tînărul era socotit în mînăstire ca un adevărat înţelept. Se spunea că ar fi citit toate cărţile sfinte şi că ar cunoaşte chiar învăţăturile păgînilor. Adeodatus zîmbi şi primi discuţia. Ioan susţinea că Sfîntul Augustin n-a precizat nimic. În cărţile lui şi ale altor învăţaţi creştini se spune doar că va fi o luptă cumplită între Isus şi Anticrist, războiul dintre lumină şi întunerec întrevăzut de profetul Daniel, proorocit de Sfîntul Ioan şi confirmat de Sfîntul Paul. De-abia după aceasta va urma o mie de ani de domnie a Mielului pe pămînt şi numai pe urmă va în-

cepe judecata cea mare peste vii și morți. Sfîrșitu-s-a oare lupta sau început-a? Numai Dumnezeu poate să știe. Adeodatus însă se învierșună cu cele patruzeci și două de luni, cu semnele care arată chiar orbilor voința Domnului, aruncă în cumpănă glasul Diavolului care i-a vestit descătușarea din iad.

Disputele ținură zile și săptămîni și luni. Călugării se împărțiră în tabere. În cele din urmă cerură cuvîntul abatelui:

— Nimeni nu poate pătrunde planurile Atotputernicului, dar omul dator este să fie gata totdeauna!

Răspunsul nu mulțumi pe nimeni și discuția continuă pînă ce, într-o noapte, chiar în ajunul Crăciunului, tînărul Ioan fugi din mînăstire, lepădînd haina monacală, începînd o viață de plăceri desfrînate.

În loc să-și glorifice izbînda aceasta cumplită, Adeodatus își simți inima mai împovărată de întristare. Se credea vinovat pentru că n-a găsit cuvinte destul de puternice să deschidă ochii omului și să-l scape din ghearele Satanei. Se hotărî să-și jertfească de-acuma toate puterile pentru mîntuirea celor rătăciți și slabi.

În dumineca a treia, chiar în timpul liturghiei, își aminti un imn pe care-l auzise undeva în pribegia lui. Se sculă îndată și-l cîntă spre uimirea tuturor, cu glas profetic, care răsuna în biserica vastă ca revărsarea unei dureri imense a unui suflet sugrumat de îngrijorare:

Audi, tellus, audi, magni maris limbus;
Audi, homo, audi, omne quodi vivit sub sole:
Veniet, prope est, dies irae supremae,
Dies invisa, dies amara;
Qua coelum fugiet, sol erubescet,
Luna mutabitur dies nigrescet,
Sidera supra terram cadent.
Heu miseri, heu miseri! Quid, homo, ineptam
Sequeris laetitiam?

Toată lumea fu cuprinsă de mare duioșie, parcă un avertisment ceresc ar fi vorbit oamenilor prin gura lui Adeodatus. Abatele porunci călugărilor să învețe pe dată imnul sfînt și să fie cîntat apoi la toate liturghiile.

Ca și cînd glasul ar fi răsunat pînă dincolo de zidurile mînăstirii, peste șapte săptămîni Ioan fugarul se întoarse pocăit înapoi, cu cenușă pe cap, mărturisindu-și păcatele, cerșind milă și iertare. Întoarcerea păcătosului fu privită ca o minune. Însuși Adeodatus îl îmbrățișă cu drag, mulțumind Cerului că i-a ascultat rugăciunile. Era întîia oaie rătăcită și scăpată din ghearele Diavolului.

7

Vremea ploioasă continuă pînă la sfîrșitul lui februarie. Lumea aștepta zăpada. Veniră însă niște călduri năbușitoare, parcă, în locul iernii, ar fi sosit vara pe pămînt. Cîmpurile și pădurile înverziră. Apoi într-o noapte, în postul Paștelor, se porni o ninsoare cumplită. Dimineața zăpada era de doi coți.

— Semnele se înmulțesc! zise Adeodatus către călugării îngroziți. Chiar vremea și-a ieșit din făgașul obișnuit, pentru a deschide ochii oamenilor și a-i întoarce pe calea pocăinții.

Prin zăpada aspră coborî în satul Odenhain să propovăduiască mîntuirea apropiată și să întărească sufletele șovăitoare. Țăranii, speriați de schimbarea vremii, îl ascultară cu umilință încît inima lui se umplu de bucurie. Își puse în gînd să meargă zilnic între ei, să-i mîngîie. Și se ținu de vorbă. Oamenii însă se obișnuiră cu iarna ce începuse cînd altădată venea primăvara. Murmurau cînd Adeodatus le zugrăvea în culori strigătoare sfîrșitul pămîntului. În

cele din urmă un ţăran bătrîn îi şi spuse cu un fel de imputare:

— Aşa ne-au ameţit călugării şi acum peste treizeci de ani, şi lumea-i tot lume!

Adeodatus nu se supără de loc, găsi chiar întemeiată observaţia ţăranului şi îndată se sili să lămurească pe toţi, prin amănunte multe, că atunci s-au greşit socotelile, azi însă nu mai încape nici o îndoială. Nu convinse pe nimeni. Margareta Hippler, văduvă bătrînă şi arţăgoasă, îi strigă în faţă cu dispreţ:

— Dar dacă o fi şi acuma vreo greşeală în socoteli?

Ajunse să nu-l mai asculte nici copiii, ba unii răutăcioşi asmuţeau cîinii asupra lui cînd voia să intre în ogradă cu vestea Domnului. Decepţiile nu-l descurajau. Îşi zicea că puterea Diavolului descătuşat e atît de mare că rătăceşte minţile cele mai agere. Trebuie multă răbdare celui ce vrea să-i smulgă prada din gheare. Aşa, după ce fu alungat din satul său natal, îşi urmă învăţăturile în satele vecine, fără preget, huiduit şi batjocorit şi bucuros că poate suferi pentru mărirea Sfintei Treimi.

Veni Săptămîna patimilor. Adeodatus îşi simţea trupul atît de trudit că trebui să înceteze ieşirile din mînăstire. De altfel era ultima săptămînă şi se cuvenea să-şi pregătească sufletul pentru ceasul izbăvirii. Stătu toate zilele în biserică, în genunchi, să fie mai ferit de orice ispită. Se spovedi abatelui, descoperindu-şi mii de păcate şi implorînd cu lacrimi iertarea.

Vineri noaptea de-abia se mai tîrî pînă în chilie. Dorea să petreacă în rugăciuni penultima noapte a lumii. Slăbiciunea îl doborî la pat. Adormi istovit. Somnul îi fu greu, fără vise, dar cu gemete dureroase. Un călugăr din chilia vecină, care îi auzise vaietele, îl

întrebă a doua zi dacă nu e bolnav. Adeodatus zîmbi trist:

— Numai cînd se îmbolnăveşte sufletul, numai atunci e primejdie.

Toată ziua de sîmbătă o petrecu în chilie, ajunînd şi rugîndu-se. Icoana Fecioarei Maria era pe lectoriu, răzimată de perete. Îl privea şi azi cu ochii de odinioară, blînzi şi iertători. Îşi aduse aminte ispitele trecutului şi se cutremură de ruşine şi de groază. Se uită lung la chipul sfînt, parcă ar fi vrut să-şi încerce inima şi, prin încercare, să şteargă amintirea păcatului cu gîndul. I se născură în minte întrebări pe care însă le izgonea, zicîndu-şi:

„Ziua de mîine nu va mai fi."

O întrebare alungată adăogă numaidecît:

„Şi dacă totuşi va fi?"

„Eu sunt pregătit pentru orice va orîndui Domnul— se mîngîie, ca şi cînd n-ar fi luat în seamă îndoiala vicleană.„ O viaţă întreagă m-am luptat împotriva Satanei şi l-am biruit."

„O viaţă pierdută!" îi fulgeră prin ascunzişurile minţii.

Îşi făcu cruce ca şi cînd ar fi fost sigur că Diavolul îi suflă şoaptele neîncrederii. Se uită chiar împrejur dacă nu s-o fi pitind undeva Necuratul. Şi, ca să-şi redobîndească liniştea deplină, aruncă patru cruci spre cele patru colţuri ale chiliei. Întrebările ciudate rămaseră însă ca nişte bondari nevăzuţi, rotindu-se mereu în jurul lui, cînd mai aproape, cînd mai departe.

Aştepta înfricoşat întunerecul nopţii din urmă. Căzu în genunchi, cu faţa spre uşă, să vază cum se va înnegri ochiul de lumină. Cu cît se îngroşa întunerecul, cu atît inima lui se umplea de mulcomirea încrederii. Bătu trei sute de mătănii. Brîul de cuie îi frigea carnea.

Mila Domnului se apropia. O simțea. Sufletul i se deschidea s-o primească. Rămase cu ochii în gol, cu inima însetată . . .

Încet-încet chilia se lumină. Ușa se topi într-un potop de raze trandafirii. Fecioara Maria, albă și vie, pogora din ceruri, înconjurată de îngeri înaripați cu obrajii strălucitori de nevinovăție și cu părul de aur ca păpușile. Adeodatus auzea fîlfîitul aripilor de argint și o melodie dulce care-i picura în inimă. Cu privirea din icoană, Fecioara, în haină albă, stătea în pervazul ușii și zîmbea. Călugărul se uita în ochii ei adînci ca tainele, dar vedea, în același timp, și pieptul rotunjit subt vestmîntul mătăsos. Își dojenea în gînd privirea scîrnavă. Fecioara, parcă i-ar fi citit gîndul, se apropie cu pași fără zgomot. Numai haina fîșia mîngîindu-i picioarele. Adeodatus întinse capul. Fecioara era acuma în fața lui, lîngă el. Îi cuprinse gîtul cu brațele moi dezvălite și se plecă încet asupra lui. Adeodatus, într-un extaz de fericire, închise ochii, așteptînd sărutarea mîntuitoare. Simți pe obraji o respirație fierbinte, apoi pe buzele-i crîmpoțite de rugăciuni se apăsă o gură voluptoasă care îi sorbea sufletul, împrăștiindu-i în sîngele aprins fulgerele unei fericiri necunoscute . . .

Un rîs batjocoritor răsună deodată în chilie. Ridică pleoapele. Acolo unde văzuse pe Fecioara Maria cu îngerii, rînjea acuma Satana înconjurat de o ceată de diavoli care se strîmbau și trepădau într-o lumină leșiatică. Adeodatus încercă să facă semnul sfintei cruci, dar nu-și putu mișca mîna, ca și cînd i-ar fi încremenit-o Necuratul care striga biruitor:

— Mă cunoști, Hans? . . . Eu sunt, Hans! Eu, cel mai puternic peste cei puternici, împăratul împăraților, stăpînul pămîntului!

Călugărul izbuti să întoarcă puţin capul, spre icoana mîntuitoare. Diavolul îi opri mişcarea, rînjind:

— Pe Maria o cauţi, Hans? De ce n-ai căutat-o aievea pînă azi? Ţi-ai pierdut viaţa împotrivindu-te voinţelor mele, în loc să o urmăreşti numai pe ea! N-ai iubit niciodată, nefericitule, şi doar nimic nu-i mai preţios în lume ca iubirea femeii! Acuma ai să mori şi simţi că ai trăit în zadar.

Un zgomot colţuros întrerupse glasul Necuratului, parcă s-ar fi rostogolit ceva. Chilia se umplu de întunerec ca smoala. Adeodatus, în genunchi, se zvîrcolea cu o chinuitoare părere de rău în inimă.

„A căzut icoana" — îi trecu prin gînd şi, fără să-şi dea seama, se plecă şi începu a pipăi cu amîndouă mîinile, căutînd-o.

Icoana căzînd, alunecase tocmai lîngă dînsul.

„Poate că într-adevăr mi-a sosit ceasul morţii" — îşi zise, ridicînd icoana. „De altfel tot se sfîrşeşte lumea acuma. Adică ce-mi pasă mie de lume?"

Părerea de rău îi sfredelea sufletul. Sărută prelung icoana. Era rece ca un cadavru. O strînse apoi la piept, în neştire. O durere ascuţită i se înfipse în inimă, răsucindu-se adînc ca un cuţit. Îi venea să ţipe. Buzele de-abia îngînară:

— Maria . . .

Glasul se topi în întunerecul chiliei ca o şoaptă de iubire.

Se prăbuşi cu faţa la pămînt, cu icoana sfîntă în braţe. Nasul, izbind podeaua, mai smulse o fulgerare de durere, apoi simţirea se stinse în întunerecul fără margini . . .

★

Sufletul, ca o tremurare luminoasă, se înălță vertiginos prin sfere tot mai transparente. Urme de senzații străine se resfirau din conștiința pură ca niște fulgi care îngreuiază plutirea în singurătatea nemărginirilor.

Apoi, peste ușurarea sufletului se așternu apăsarea așteptării dincolo de timp și spațiu. Speranțele lumilor se încrucișau în conștiință într-un echilibru dureros.

Cumpăna destinelor unea și despărțea existențele în liniile infinitului . . .

Capitolul VI

YVONNE

. . . Linia destinului se întindea între două lumi. Echilibrul tremurător cumpănea în conștiința pură speranțele. Și așteptarea se lămuri într-o mișcare continuă spre o țintă nouă.

Sufletul plutea pe linia lumii ce se deschidea în planuri multiple. Nemărginirea spațiului îl cuprinse în vîrtejul timpului. Conștiința se zbuciuma în transformări tot mai grele, se răsucea și se subția.

Ca o pîlpîire sfioasă, sufletul se mlădia mereu.

Apoi conștiința se topi într-o formă nouă, o licărire infimă într-un întunerec năbușitor . . .

1

Gaston Duhem deschise ochii asupra lumii în Rue des Rapporteurs, în farmacia L'Etoile Bleue, cea mai mică și mai cinstită din vechiul oraș Arras. De șaptezeci de ani dăinuia farmacia în aceeași casă cu ușă și fereastră spre stradă, cu coperișul greoi de țigle, cu poarta monumentală de stejar care mărginea vederea în curtea

largă unde se afla gospodăria spițerului Duhem, grădina de zarzavaturi și medicinală, acareturile bogate. Și copilul crescu printre borcanele cu alifii suverane pe care Duhem, în colaborare frățească cu doctorul Flavigny, le prepara întru vindecarea mai mult sau mai puțin promptă a diverselor boli ce bîntuiau pe pacienții credincioși.

Duhem era mare admirator al științelor în general, citea uneori și stătea mereu de vorbă cu clienții și vecinii care-l socoteau om superior. Nașterea lui Gaston, în al treisprezecelea an de căsnicie, îl îndemnă să studieze în mare grabă și problema educației, fiind hotărît să-și crească odorul așa încît să-l invidieze toată lumea. Chiar atunci apăruse *Emile*. Spițerul dibui cartea, o citi și se umplu de entuziasm, declarînd doctorului Flavigny, care n-o cunoștea, că Rousseau e un savant incomparabil. Scandalul ce se iscă în jurul operei îl făcu să șovăie puțin. Totuși în public se lăuda că, în ciuda tuturor prejudecăților, Gaston, atunci de vreo trei ani, va fi educat după preceptele înțeleptului Rousseau. Între timp citi cartea și doctorul. Începură controverse violente. Enciclopedist înflăcărat, Flavigny acuza pe Duhem de inconsecvență, spunînd în gura mare, în farmacie, că un adevărat spirit științific nu se poate împăca cu ideile simpliste din *Emile*. Spițerul, altfel și el enciclopedist dîrz, riposta că doctorul n-a înțeles nimic din cartea proscrisă și-i demonstra că deosebirea dintre el și Rousseau e numai aparentă. Discuțiile continuară luni de zile, aruncînd chiar o umbră de răceală peste prietenia lor veche, închegată din înclinări și interese comune.

Duhem se înverșuna numai pentru a-și spori autoritatea. A fi pentru *Emile*, cînd toată lumea e contra, i se părea o atitudine de efect. În realitate, Gaston

creștea subt oblăduirea d-nei Duhem, femeie evlavioasă și fără învățătură. De altfel acasă și Duhem era bun catolic și, în fiece duminecă după amiazi, citea cu glas tare *Biblia,* spre bucuria soției sale. Dădu pe Gaston la școala cea mai bună, ținută de călugării benedictini. Mai tîrziu, cînd un profesor îi spuse că băiatul e plin de speranțe, Duhem se înțelese cu nevastă-sa să-l facă preot. Planul lor fu zdruncinat din temelii de-abia peste cîțiva ani, în urma unei pedepse grele ce o primea Gaston pentru că a scris pe tablă cu litere mari: „Ecrasez l'infâme!" cu intenția vădită de a insulta pe profesorii clerici. Spițerul se zăpăci, consultă pe nevastă-sa. Îi era frică să nu fie eliminat copilul din școală. Avu o explicație gravă, între patru ochi, cu Gaston care împlinea cincisprezece ani. Băiatul îi făcu mărturisiri complecte. Mai mulți prieteni și colegi, avînd aceleași convingeri, au hotărît să-și manifeste indignarea împotriva profesorilor care încearcă, prin naivități popești, să le ascundă sau să le ponegrească adevărurile științei. Fiindcă deviza lor este sentința d-lui de Voltaire, cu ea au vrut să protesteze. Au tras la sorți: Rigouard, Villeneuve-Esclapon; Robespierre, Taillefer . . . Soarta l-a desemnat pe el. S-a executat cu bucurie.

— Și nu ți-e teamă că te va bate Dumnezeu? se cruci Duhem.

— Cum să mă bată cineva care nu există? răspunse Gaston cu o seninătate glacială.

Spițerul rămase perplex. Apoi îl descusu de aproape și descoperi că Gaston îi citise în ascuns toate cărțile, cu predilecție pe cele mai periculoase, și că, în sfîrșit, era un ateu îngrozitor, cam așa cum se fălea Duhem în lume, dar cum el n-ar fi îndrăznit niciodată să fie aievea, ca să nu-l trăznească Dumnezeu din senin. Bătrînul

se simți vinovat, totuși îl dojeni aspru, îl amenință. Trebuia să-l smulgă dintre prietenii vițioși. Se plînse profesorilor, le ceru povețe și mută pe Gaston în altă școală.

Gaston cîștigă prieteni noi, păstrîndu-i însă pe cei vechi. Îl iubeau toți pentru firea lui deschisă și-l respectau pentru că era mai inteligent ca toți. Mai legat se simțea însă de frații Robespierre cu care a copilărit împreună, fiind aproape vecini. Cînd a fost Maximilien bolnav de vărsat, de era să moară, Gaston nu s-a mișcat de lîngă căpătîiul lui. Aveau proiecte de viitor comune; toți trei se vor face avocați și vor lupta pentru libertate și umanitate. Prietenia lor avea să fie pecetluită apoi prin căsătoria lui Gaston cu Charlotte, sora celor doi colegi.

Sosind vremea alegerii carierei, planurile tinerilor se încurcară. Duhem, fiindcă trebuise să renunțe la gîndul de a-l convinge pe Gaston să îmbrățișeze taina preoției, dorea să-l lase baremi urmaș în farmacia părintească. Doctorul Flavigny se amestecă: De ce n-ar studia tînărul medicina, în definitiv o știință mai nobilă? Iar se născură discuții între bunii prieteni. Duhem apăra, cu energie, noblețea artei farmaceutice. Flavigny își dezvălui intențiile: voi să dea lui Gaston de soție pe fiica sa Antoinette, împreună cu pacienții lui siguri și credincioși. Spițerul se îmblînzi, dar mai șovăi: Cum rămîne farmacia? Doctorul surîse șiret: farmacia o va păstra, luîndu-și un ajutor ieftin și harnic. Duhem capitulă bucuros. Gaston, medic și farmacist, era o culme. Apoi Flavigny are avere și toată va reveni Antoinettei, adică lui Gaston. Perspective mai strălucite pentru viitorul băiatului nici nu se pot închipui. E certat cu religia, iubește știința — tocmai bine!

Tînărul încercă să-l înduplece, zugrăvindu-i idealul lui de-a deveni emancipatorul celor ce tînjesc în întunerecul robiei. Găsi urechi surde. Se supuse dorinței părintești. Plecă la Paris, îndrăgi medicina. Maximilien era acolo mai de mult. Studia într-adevăr dreptul, dar avea ambiții literare și chiar obținuse cîteva premii mediocre. Se întîlneau rar. Gaston rămase franc și bonom; Maximilien devenea din zi în zi mai grav, mai mohorît. Își închidea în inimă invidiile și visurile. În ochii lui reci apăreau uneori străfulgerări ciudate. Întîlnindu-l odată, în Cartierul Latin, și prinzîndu-i o asemenea privire, Gaston îi zise glumind:

— Ești un fanatic, Maximilien!

— Dar tu? replică Robespierre cu un zîmbet.

— Eu sunt rațional! murmură Gaston.

2

Precum la moartea lui Voltaire purtase cu pietate doliul, tot astfel îi păstrase și lozinca: „Ecrasez l'infâme!“ În ea își înfășură chiar diploma de doctor cu care se întoarse acasă după studii strălucite.

Duhem dădu o masă mare în onoarea tînărului doctor. Printre invitați, cei dintîi fură Flavigny cu fiica sa Antoinette. La sfîrșitul banchetului se făcu, o surpriză aranjată de bătrîni în toate amănuntele, logodna lui Gaston cu drăgălașa Antoinette. Elocința comesenilor se revărsă în numeroase discursuri de felicitare, stropite cu vinuri numai din anul nașterii logodnicului. Un orator indiscret și neinițiat își îngădui o aluzie la vîrsta Antoinettei, cerînd să guste din vinul anului ei care trebuie să fie mai nou și mai dulce.

I se astupă gura cu glume, dar Flavigny şopti spiţerului să-l şteargă din lista invitaţilor la nuntă.

Antoinette era într-adevăr cu cinci ani mai mare ca Gaston. Rămasă orfană de mamă la zece ani, Flavigny o crescuse la călugăriţele ursuline în mijlocul cărora Antoinette s-a umplut de credinţă în Dumnezeu şi de respect adînc pentru manierele nobleţei. Înaltă, slabă, cu figura uscăţivă şi lunguiaţă, cu nasul subţire şi ochii severi, avea înfăţişarea unei abatise înăcrite. În copilărie, Gaston a dispreţuit-o din pricina bigotismului ei încăpăţinat. Mai tîrziu, cînd venea în vacanţă de la Paris, s-au ciocnit deseori, totdeauna pe chestii religioase. Gaston n-o ura, nici n-o iubea. Iubiri sentimentale avusese el la Paris, mai mult sau mai puţin durabile, cu fete care vorbeau numai despre inimă. Pentru căsnicie iubirea nu o credea indispensabilă. O potrivire sufletească, bazată pe o comunitate de idei, i se părea mai raţional. Pe Antoinette o lua numai ca să nu amărască pe tatăl său. De-abia după ce se hotărîse să se însoare cu ea, îşi stabili ca scop convertirea Antoinettei la cultul raţiunii.

Tinerii căsătoriţi îşi începură viaţa comună în casa spiţerului. Antoinette se înţelegea de minune cu mama lui Gaston şi amîndouă nu se înţelegeau de loc cu el. Încercară să-l convingă să meargă şi el la biserică dumineca; Gaston refuză surîzînd. D-na Duhem nu stărui, fiindcă nici Duhem nu era mai bun. Antoinette se înverşună. De altfel ea îşi pusese în gînd, din ziua cînd s-a hotărît căsnicia, să împace pe Gaston cu bunul Dumnezeu. Pentru a ajunge la acest rezultat pios, renunţă, cel puţin deocamdată, chiar la ambiţiile ei de nobleţe. Cînd trebui să-şi dea seama că toate sforţările directe se frîng de cerbicia lui, îi făcu imputări că-şi pierde vremea cu studii ne-

folositoare în loc să caute a-şi cîştiga o clientelă serioasă. Se plînse şi lui Duhem care, în privinţa aceasta, îi luă partea. În cele din urmă ţinură un consiliu de familie spre a dezbate şi remedia toate greutăţile noilor căsătoriţi. Sfatul fu udat de lacrimile Antoinettei şi ale d-nei Duhem, în faţa cărora toţi trei bărbaţii se dovediră nişte păgîni primejdioşi. Avură însă o satisfacţie cînd cei doi socri convinseră pe Gaston că trebuie să practice medicina efectiv, hotărînd mutarea tinerilor în casa din Place des Espagnols, unde Flavigny îl va introduce printre pacienţii săi statornici.

Nici în casa socrului său, Gaston nu se dădu pe brazdă. Ce-i drept, tînărul spori grabnic clientela doctorului Flavigny, dar în aceeaşi proporţie îi micşoră veniturile, refuzînd sistematic onorariul de la pacienţii care nu i se păreau în stare să plătească. În cîteva luni merse atît de departe că, în loc să prefere pe bolnavii nobili şi bogaţi, floarea pacienţilor, cum zicea Flavigny, umbla să vindece pe calicii din cartierele mărginaşe. Ba, într-o bună zi, Flavigny află cu groază că Gaston ducea şi medicamente unor nenorociţi care n-aveau bani să le cumpere. Atunci alergă la Duhem şi-i spuse tot. Spiţerul se spăimîntă, încît trebui să-l liniştească doctorul zicînd:

— Excelent băiat, dar cu desăvîrşire lipsit de simţ practic!

Căzură de acord că ar fi cazul să-i facă nişte mustrări blînde. Nici unul nu îndrăznea să se însărcineze a i le comunica, atît de serios li se părea Gaston, a cărui ştiinţă îi uimise de multe ori. Se gîndiră o clipă să recurgă la d-na Duhem care, ca mamă, i-ar putea vorbi chiar despre un lucru atît de grav. În sfîrşit făcură apel la Antoinette să-i atragă atenţia, foarte fin, bine-

înțeles, că sistemul lui îi va ruina în curînd pe toți și că medicul adevărat, tocmai spre a servi mai bine interesele bolnavilor, trebuie să-și îngrijească în primul rînd propriile-i interese.

Era de-abia a șaptea lună de căsnicie și Antoinette se simțea profund dezamăgită. Încă nu-și pierduse toate speranțele, dar își zicea în taină că va trebui să renunțe la multe. O jicnea îndeosebi mentalitatea lui Gaston în care predomina o gravă lipsă de deferență față de tot ce avea ea mai scump: noblețe, rege, Dumnezeu . . . Deși îi sîngera inima, nu scăpa nici un prilej fără a-i învedera manifestările grației divine în lucrurile cele mai neînsemnate. Răspunsul lui însă era invariabil același: n-avem nevoie de grația divină cîtă vreme știința oferă explicații mai plauzibile. Și urmau lămuririle științifice, uneori atît de clare că aproape s-o ispitească și pe ea, dacă n-ar fi avut în suflet rezistența solidă a credinței.

Gaston o ascultă și acuma cu surîsul care o exaspera, fiindcă într-însul era și ironie și încredere, și chiar o amabilitate deosebită de cea practicată în societatea nobilimei. Cînd isprăvi Antoinette, el vorbi cu glas blajin și totuși hotărît:

— Draga mea, d-ta ești soră cu Isus și fiică credincioasă a bisericii catolice, și cauți să răstălmăcești preceptele lor elementare; eu rămîn păgîn, dar țin să-mi împlinesc obligațiile umanitare față de frații de azi ai lui Hristos!

Antoinette avu o clipă de ezitare. I se păru că în răspunsul lui ar fi o licărire de dreptate. Își reveni repede. Urmă o discuție, întîi calmă și împestrițată doar cu aluzii ironice. Pe urmă Antoinette se aprinse, îi impută toate vinile trecute și viitoare, sfîrșind prin

argumentul lacrimilor. Gaston se înmuie, îi ceru iertare dacă ea crede că a jicnit-o, jurîndu-i că o iubește.

— Ce folos că mă iubești, cît timp nu mă respecți? plînse femeia.

Bărbatul îi făcu îndată o declarație solemnă de respect.

— Dacă nu respecți pe Dumnezeu, cum să cred că mă respecți pe mine? insistă ea, tot nemulțumită.

— Dumnezeu nu există, draga mea, pe cînd d-ta ești aici în carne și oase! zîmbi Gaston, încercînd să-i sărute mîna.

— Asemenea cuvinte merită Bastilia! strigă Antoinette ferindu-se cu indignare.

— Și chiar eșafodul! complectă bărbatul cu o lucire în ochi care consternă pe Antoinette. Dar nici Bastilia și nici eșafodul nu mi-ar putea schimba convingerea că Dumnezeu nu există!

Privirea lui ciudată zdruncină din temelie încrederea Antoinettei. În loc să continue străduințele de a-l converti, se mulțumi de-aci înainte să se roage pentru dînsul, seara și dimineața, să-i ierte Dumnezeu păcatele. Își compuse, și pentru viața de toate zilele, o înfățișare de martiră prin care să-i dea o pildă vie și mută a superiorității virtuții creștine.

Rezultatul negativ al intervenției Antoinettei tulbură puțin pe Duhem și Flavigny. Se împăcară însă cu speranța că viața are să schimbe pe Gaston în bine. Pînă atunci farmacia va merge cu Duhem ca și înainte, iar Flavigny va îngriji singur de pacienții de seamă, ca în trecut, lăsînd pe seama ginerelui numai sărăcimea.

Astfel stima lor pentru Gaston creștea tocmai din pricina ateismului său fără compromisuri. Încer-

cau deseori să discute cu dînsul despre Dumnezeu. El se ferea. Cînd vorbea, era mai mult în glumă. Necredința lor de paradă îl plictisea ca și bigotismul Antoinettei. Își dăduse seama repede că armele lui sunt neputincioase față de fanatismul lor inconștient. Flavigny, în fiecare seară, după ce se încălzea în discuții cu prietenii, se fălea acasă că a părăsit definitiv pe Dumnezeu și că în știință găsește mîngîierea supremă. Gaston zîmbea. O singură dată îi aminti că, deunăzi, cînd o răceală rebelă l-a trîntit la pat, a chemat grabnic pe duhovnicul său benedictin. Doctorul se supără, ripostă că atunci a fost vorba doar de împlinirea unei obligații sociale fără de care, în caz de moarte, ar fi rămas neîngropat.

Scăpînd de bolnavii bogați, Gaston se bucură. Putea să-și dăruiască toată vremea și munca numai celor oropsiți. Umbla prin cartierele sărace unde era așteptat ca Mîntuitorul. Se simțea mîndru seara cînd își putea zice că a dus o rază de mîngîiere măcar într-o singură casă de nenorociți. Visa o societate în care toți oamenii să fie deopotrivă de fericiți. Lumea începu să-l iubească. Deveni repede popular în tot orașul. Fu poreclit „doctorul calicilor". Porecla îl măgulea, deși colegii îl batjocureau cu ea. Nu-i păsa de părerile lumii. În toate își consulta numai propria-i conștiință care era mai severă cu dînsul decît toți judecătorii pămîntului.

— Omul e Dumnezeu! își zicea tot mai des cu un entuziasm ce-i dădea ochilor o strălucire deosebită.

Numai pe clerici nu-i socotea oameni. Avea o aversiune bolnăvicioasă pentru haina preoțească. Voia să și-o explice și nu găsea motive. Se gîndea uneori că poate chiar ateismul lui izvorăște din ura împotriva castei clericale.

— Preoţii sunt pricina tuturor relelor din lume! spunea atît de amărît parcă ar fi suferit de pe urma clericilor cine ştie ce nedreptate îngrozitoare.

Într-o seară de toamnă, tîrziu, după ce se culcase toată casa, Gaston fu deşteptat din somn de zbîrnîitul prelung al clopoţelului de la poartă. Afară de cazuri speciale, pacienţii nocturni cădeau în sarcina lui, deoarece Flavigny, dacă îşi tulbura odihna, se resimţea cîte două-trei zile. Zbîrnîi a doua oară clopoţelul pînă să se urnească din pat Gaston, să-şi ia halatul şi felinarul. Trecu în odaia de consultaţii care comunica direct cu gangul dinspre poarta cea mare. Înainte de-a deschide, întrebă:

— Cine sună?

— Caut pe doctorul Duhem — răspunse o voce zgribulită.

Gaston deschise poarta. În piaţa întunecoasă ploua cu găleata. Un vînt aspru răbufni în gang. Doctorul ridică felinarul, ferindu-se de stropii ce pătrundeau înlăuntru:

— Ce poftești?... Intră mai repede!

Străinul se strecură în gang. Avea în mînă un felinar stins. O glugă neagră îl îmbrăca din cap pînă la genunchi.

— Tatăl meu trage să moară... I-a venit rău adineaori... Numai d-voastră îl puteţi scăpa... Vă rog din toată inima...

Gaston lumină faţa străinului. De subt glugă îl priveau doi ochi cenuşii, înfricoşaţi. Doctorul se dădu înapoi parcă s-ar fi speriat de privirea lui.

— Cine e tatăl d-tale?

— Dogarul Lebon.

— Bine. Mergem! zise Gaston, stăpînindu-şi neîncrederea.

Îl pofti în odaia de consultaţii, aprinse o lumînare şi-l lăsă acolo să aştepte pînă se va îmbrăca. Înainte de-a trece în dormitor, mai întrebă:

— Cum te cheamă pe d-ta?

— Joseph Lebon — murmură străinul, adăogînd îndată cu un surîs de umilinţă şi sfială: Ploaia m-a pătruns pînă la piele . . . Mi-e frică să nu se scurgă apă, să murdăresc pardoseala . . . Mai bine să aştept afară, în gang!

— Nu, nu! Fii liniştit! Vin numaidecît! se ruşină doctorul, dispărînd.

Figura străinului îl obseda. I se părea cunoscută, inspirîndu-i o teamă ciudată. Cînd reveni, găsi pe Lebon cu gluga descheiată, cu felinarul aprins. De-abia acuma observă, subt glugă, haina preoţească.

— D-ta eşti preot? făcu doctorul, uimit.

— Încă nu — zise tînărul. Sînt în ordinul Oratorienilor. Monseniorul de Talleyrand, episcopul din Autun, mi-a făgăduit însă o parohie pentru sărbătorile Crăciunului viitor.

— Aşa? Acuma înţeleg . . . — mormăi Gaston, parcă ar fi găsit explicaţia simţămîntului ciudat de adineaori! Bine! Gata! Mergem!

Pe drum, prin ploaia care-i biciuia, Lebon vorbea numai despre Dumnezeu, cu glas de suferinţă cucernică, Gaston asculta tăcut; prin minte îi şerpuia neîncetat gîndul că pe tovarăşul lui de-acuma nu-l va mai putea uita niciodată . . . Gîndul i se părea bizar şi superstiţios. Încerca să-l alunge şi nu reuşea.

Duhem-tatăl şi Flavigny erau tot mai mult cuprinşi în afacerile publice care se încurcau şi pasionau toată lumea. Flavigny, făcînd vizitele zilnice la pacienţii săi de seamă, afla tainele cele mai importante pentru mersul evenimentelor, iar Duhem primea în farmacie multe ştiri proaspete de la călători sosiţi din Paris sau baremi de la prietenii prietenilor acelora. Dată fiind însemnătatea vremilor, Flavigny se ducea după cină pe la cuscrul său, îşi împărtăşeau noutăţile zilei şi le dezbăteau cu mare aprindere. Firește, amîndoi erau partizani entuziaşti ai libertăţii, dar fiecare ţinea să se arate mai generos şi mai înaintat. De aceea convorbirile lor erau animate de cuvinte aspre uneori, iar alteori se întrerupeau brusc prin supărări care însă se potoleau pînă a doua zi.

— Nu mai există Bastilia! strigă într-o zi Flavigny, năvălind în farmacie, urmat de Gaston şi Antoinette pe care-i adusese fără să le divulge marea veste.

— Nu se poate! se miră Duhem.

— S-a sfîrşit! triumfă doctorul. Ieri, poporul din Paris a dat drumul tuturor prizonierilor, a măcelărit gărzile, a dărîmat zidurile... În sfîrşit, Bastilia a fost şi nu mai este!

— Cum, a dat voie regele? se amestecă Antoinette, aproape indignată .

— Poporul e suveran! decretă Duhem, solemn, ştergînd cu un şervet curat un borcan pe care tocmai îl deşertase.

— Atunci avem revoluţie! murmură Gaston mişcat, cu o licărire de satisfacţie reţinută în ochi.

— Revoluţie! Revoluţie! repetară cei doi prieteni.

Se îmbrățișară. Băură cîteva pahare de vin în cinstea revoluției.

Peste vreo trei săptămîni, spițerul alergă la Flavigny:

— S-au dus privilegiile! Libertate, egalitate, fraternitate!

Fiecare zi aducea cîte-o veste nouă. Gaston totuși, după primul moment de bucurie, ofta veșnic:

— Libertate adevărată nu va fi cît timp poporul e lăsat în ghearele popilor.

Flavigny și Duhem îl aprobau. Avea însă neînțelegeri din ce în ce mai serioase cu Antoinette care rămînea credincioasă regelui și lui Dumnezeu și găsea un sacrilegiu profund jicnitor pentru sentimentele ei cele mai sfinte, în cuvintele lui. Pentru a restabili pacea în familie, Gaston declară spontan că, pînă la alungarea regelui, nu va mai deschide gura despre slujitorii Domnului. Antoinette se înfurie mai rău, amenință că se va retrage la o mînăstire... Gaston însă se ținu de cuvînt. Numai cînd se află de fuga regelui și de prinderea lui la Varennes, zise strălucitor:

— Ei, de-acuma pregătește-ți o rochie de doliu! Zilele tiranului sunt numărate!

Citea cu pasiune ziarele ce soseau, cam neregulat și cu mari întîrzieri, din Paris. În *L'Ami du Peuple* găsea însă frazele care-i mulțumeau mai adînc sufletul. Dintre toți oamenii revoluției, Marat i se părea cel mai sincer. Îl iubea ca pe un zeu. Îi trimise scrisori de admirație și primi chiar un răspuns măgulitor.

Proclamarea Republicii stîrni un delir de însuflețire. Flavigny și Duhem paradau de cîtva timp cu cocarda tricoloră. Acuma și Gaston se împodobi cu insigna libertății și ieși în oraș, se amestecă în mul-

ţimea zgomotoasă, avînd simţămîntul că a început raiul pe pămînt.

Antoinette plînse din toată inima cînd auzi despre condamnarea şi apoi despre ghilotinarea regelui. Flavigny povestea amănunte autentice, mişcat, fiindcă era din fire foarte milos, frecîndu-şi mereu mîinile şi rîzînd cu hohote scurte, ca să nu-şi trădeze emoţia. Duhem se mira şi întrerupea:

— Bravo!... Bine i-a făcut!... Să se înveţe minte toţi tiranii din lume şi să nu mai conspire împotriva poporului!

Gaston tăcea. Pentru el toate zvîrcolirile revoluţiei, după proclamarea drepturilor omului, erau bune sau rele numai întrucît ţinteau la stîrpirea secerdotismului din lume. Convenţiunea Naţională i se părea însufleţită de multe intenţii salutare în privinţa aceasta, dar lucra prea încet. Simpatiile lui îmbrăţişau din depărtare cu căldură pe cei ce combăteau fanatismul religios. Toate măsurile împotriva preoţilor şi a religiei îi mîngîiau sufletul. În gazete încadra cu roşu pasagiile în care se arătau relele pricinuite omenirii de către reprezentanţii lui Dumnezeu pe pămînt. Citi în *L'Ami du Peuple* o frază rostită de un membru al Comunei din Paris: „Într-o ţară liberă orice idee de superstiţie şi fanatism trebuie distrusă şi înlocuită prin sentimentele unei filosofii sănătoase şi ale unei morale pure". O învăţă pe dinafară, găsind-o demnă de lozinca lui Voltaire. „Pretutindeni unde se urzesc comploturi contra patriei sau contra raţiunii, trebuie să fie la mijloc preoţii!" scria în gazeta *Révolutions de Paris*, şi Gaston simţea parcă ar fi vorbit cineva chiar din sufletul lui. De altfel atît în comitetul Instrucţiei Publice cît şi în Comuna din Paris, descoperea tot mai mulţi duşmani hotărîţi ai clericalismului

subt orice formă și care propovăduiau adoptarea Cultului Rațiunii. Primea cu strîngeri de inimă orice amănunte despre oamenii dragi. Știa că Romme și pictorul David își pierd sîngele rece chiar numai gîndindu-se la preoți, că Fourcroy strigă pretutindeni: „Trebuie zdrobită infama religie!“ că pentru Chaumette sutana preoțească e ca postavul roșu, că Lakanal a spus: „Preoții sunt obiect de execrație pentru oricine n-a fost transformat în bestie feroce!“ Totuși n-avea răbdare. Convenționalul chibzuia prea mult pînă să voteze legile care ar pune capăt tiraniei invizibile a religiei. Îi trebuia un simplu decret care să ordone arestarea și ghilotinarea imediată a tuturor clericilor.

Vestea uciderii lui Marat îl îngrozi. Era sigur că Charlotte Corday a lucrat din îndemnul preoților. Scrise un articol fulgerător și-l trimise gazetei *Père Duchesne*. Nu apăru. Gaston era convins că manuscrisul s-a rătăcit în mîinile vreunui agent secret al fanaticilor, pripășit în redacția lui Hebert.

În aceeași vreme Antoinette, deși rămasă credincioasă regelui asasinat, începu să mustre pe Gaston că revoluția nu i-a dăruit nici o demnitate cînd atîția alții, fără meritele lui, au ajuns în fruntea republicii. Zadarnic se apăra bărbatul că el nu dorește nimic, că el servește patria prin exemplul abnegației. Antoinette îi aducea pilda fraților Robespierre, prietenii lui din copilărie, pe care el îi socotise mult inferiori și care sunt azi stăpînii Franței.

— Dar Lebas, dar Hermann? Pînă și Lebon a izbutit să fie ales în Convenționalul; numai d-ta ai rămas doctorașul calicimii! se revolta Antoinette.

Gaston avu șovăiri. Le învinse fără greutate. Conștiința lui era împăcată. Nu rîvnea nimic, afară de binele obștesc. Nu-și simțea puteri de luptător

și nici ambiții de mărire nu-l rodeau. Îi era frică de ridicol, de aceea își stăpînea totdeauna chiar entuziasmul. Avea deseori impresia unei zădărnicii chinuitoare, parcă i s-ar fi golit inima. Cîte-o dorință plăpîndă după o iubire mare, visată cîndva fără să-și dea seama, îi răsuna brusc în suflet, stingîndu-se însă tot atît de iute, alungată de răceala chibzuirilor lui nemiloase.

Amintirea lui Lebon i se așezase în minte ca un motiv de enervare. De cîte ori se gîndea la întîlnirea lor ciudată, la ochii lui cenușii, i se încleșta inima subt presimțirea unei primejdii inevitabile. Aflase cum a trecut de partea revoluției, cînd s-a cerut preoților să jure pe Constituție, apoi cum și-a părăsit parohia și, intrînd în politică, cum s-a ales reprezentant suplinitor pentru Convenționea Națională. Își amintea mereu vorbele lui pioase despre Dumnezeu și-și zicea că, împotriva tuturor aparențelor, fiul dogarului Lebon e un fanatic periculos.

Într-o zi apoi Gaston citi despre Clootz, un revoluționar cosmopolit, poreclit „amicul neamului omenesc". Tot ce află i se păru extraordinar, dar mai ales că se consideră dușman personal al lui Isus Hristos, a cărui operă demoralizatoare pentru progresul omenirii vrea s-o nimicească prin foc și sabie.

Îl cuprinse o dorință arzătoare să meargă la Paris, să cunoască pe oamenii în sufletul cărora clocotește aceeași pasiune împotriva obscurantismului clerical, să-și întărească în apropierea lor convingerile . . . Nu mai ieșise din Arras de cînd se întorsese cu diploma de doctor. S-a prăbușit o lume întreagă și el nu cunoaște pe cea nouă decît din auzite sau din răsfrîngerile ei depărtate.

Anii de practică provincială îl moleșiră.

Îi trebuiră cîteva săptămîni pînă se se hotărască și altele pînă să găsească un pretext prin care să justifice Antoinettei nevoia plecării. Femeia se spăimîntă totuși. O chinuiau de o vreme visuri urîte și era sigură că Gaston are să se piarză la Paris unde oamenii au înnebunit și se omoară unii pe alții, ca o pedeapsă a Domnului pentru crimele fără număr săvîrșite de către revoluționarii sîngeroși. Temerile ei fură împărtășite deplin de soacră-sa și chiar de Flavigny și Duhem, al căror entuziasm republican se topea, transformîndu-se în groază, cu cît se înmulțeau veștile lugubre despre activitatea tribunalului revoluționar.

În sfîrșit, la 1 noiemvre plecă, însoțit de rugăciunile Antoinettei, de lacrimile bătrînei și de urările timide ale lui Flavigny și Duhem să se întoarcă în curînd cu noutăți bune.

4

Avu decepții la Paris. Nu izbuti să pătrundă, multe zile, la nici unul din cei doriți. Se duse la Tuileries, unde se țineau ședințele Convenției. Stătu înghesuit între oameni gălăgioși, ore întregi. Văzu pe capii revoluției, ascultă discursuri bombastice rostite de reprezentanți obscuri... Se plictisi. Nu nemerise o ședință interesantă. În ziua următoare merse la Palatul Justiției. Se judeca procesul lui Philippe-Egalité. Era atîta lume că nu putu străbate nici măcar pînă la scările palatului. Un necunoscut, văzîndu-i desperarea, îl mîngîie îndemnîndu-l să vie mîine mai devreme, că e procesul d-nei Roland, mai de seamă chiar decît cel de azi.

Gaston, a doua zi, încercă iar să ajungă la Chaumette. Îl așteptă la primărie. Aflase că, pe la ora unu,

are să se întrunească consiliul general al departamentului împreună cu mai mulți delegați ai Comunei. Din fericire Chaumette sosi printre cei dintîi. Gaston îi vorbi cu atîta însuflețire și admirație încît Chaumette, deși bănuitor față de necunoscuți, îl îmbrățișă și-l introduse în sala de ședințe, zicîndu-i triumfător:

— Vei avea fericirea, cetățene, să vezi prăbușirea finală a sacerdotismului și zorile cultului măreț al rațiunii!

Gaston se simțea despăgubit pentru toate nemulțumirile. În sală era o mulțime nerăbdătoare, ca la spectacolele de zile mari. În sfîrșit ședința se deschise și numaidecît apăru episcopul Gobel, urmat de patrusprezece vicari și de un grup respectabil de preoți, toți cu insignele demnității lor. Se făcu tăcere adîncă și episcopul rosti o cuvîntare lungă în care renegînd rătăcirile religiei creștine, preamărea puterea filosofiei. Îi răspunse Chaumette. Gaston acuma îl văzu mai bine și-l îndrăgi mai mult. Era palid la față, cu părul lins, cu înfățișarea modestă; doar uneori avea în ochi scăpărări în care țîșnea o energie violentă. Gaston nu înțelese bine cuvintele, atît de mult îl fermecau inflexiunile ciudate ale glasului.

— La Convențiune! La Convențiune! răsună din toate părțile, cînd isprăvi Chaumette.

În fața Palatului Primăriei un cortegiu se formă în grabă. Cîțiva membri de-ai Comunei, cu Chaumette în frunte, conduceau mulțimea. Preoții veneau în urma lor, cu capetele în pămînt, parcă s-ar fi dus la ghilotină. Ici-colo se auzeau strigăte de pe trotoare:

— A bas les calotins!

Conducătorii cortegiului explicau în dreapta și în stînga că nu e vorba de niște preoți fanatici ci dimpotrivă de ecleziastici cumsecade care merg să se

răspopească în fața Convenţiunii Naţionale. Gaston de-abia acum pricepu rostul procesiunii. Tineri cu bonete roşii, cu obrajii înflăcăraţi, cîntau *Ça ira* şi *Carmagnole.*

Tribunele Convenţiunii erau mai ticsite ca totdeauna. Un murmur de uşurare se încinse în sala imensă:

— Au sosit!

Deputaţi au pătruns în hemiciclu. Episcopul citi ceva de pe o foaie, cu glas stins. Din tribună porniră strigăte:

— Mai tare!

Gobel ridică glasul. Foaia îi tremura în mînă. Fu aclamat cu frenezie de toată lumea. Preşedintele Adunării improviză un răspuns patetic, glorificînd cultul raţiunii, singurul cult naţional al viitorului. Un deputat oferi episcopului o bonetă roşie. O puse în cap, în aplauzele furtunoase ale tribunelor. Apoi lepădă crucea pectorală şi inelul de păstor sufletesc, oferindu-le ca omagiu Convenţiunii... Mai mulţi reprezentanţi cerură preşedintelui să onoreze pe vrednicul cetăţean cu acolada republicană. Gobel se urcă pe estrada biroului şi fu îmbrăţişat pe amîndoi obrajii de către preşedintele asudat de entuziasm. Sala clocotea de aplauze şi răcnete de bucurie.

Istovit de emoţiile zilei, Gaston se simţea în culmea fericirii. În sfîrşit i-a fost dat să vadă capitularea superstiţiei milenare în faţa raţiunei victorioase! S-a împlinit visul şi de-acuma, orice s-ar întîmpla, fericirea nu i se mai poate smulge din inimă... Se gîndi să se odihnească două zile, pînă la Sărbătoarea Raţiunii care fusese fixată pentru 20 brumaire. N-avu răbdare. Alergă la Chaumette care îl duse la Clubul Jacobin unde cunoscu şi pe Clootz, şi pe Lakanal, şi pe Four-

croy, şi chiar pe Fabre d'Eglantine care îi explică îndelung şi pasionat calendarul republican . . . Numai pe Maximilien Robespierre nu-l întîlni. Dar nu se mai nelinişti. Are să-l găsească negreşit înainte de-a se întoarce la Arras.

Era tocmai duminecă. O zi mohorîtă, ceţoasă. Ploaia măruntă, plictisitoare, cernea neîntrerupt . . . Totuşi pe străzi furnica lume multă, figuri voioase . . . Gaston se înfiinţă de dimineaţă în faţa Palatului Primăriei. La ora zece alaiul porni. Toţi membrii Comunei erau aici, în haine de sărbătoare. În frunte mergea un şirag de fecioare în alb, cu centure tricolore. Urmau cîntăreţii Operei şi muzicanţii, apoi autorităţile. Serbarea însăşi se desfăşura în catedrala Notre-Dame, transformată în mare grabă în Templul Raţiunii. În faţa altarului principal s-a ridicat, cu ajutorul unor schele combinate, o colină verde în vîrful căreia tronează templul rotund al Filosofiei, iar ceva mai jos, pe un soclu de argint, urna de aur din care se înalţă Flacăra Adevărului. O cărare şerpuitoare, străjuită de busturile lui Voltaire, Franklin, Rousseau, urcă pe colină pînă la Izvorul Raţiunii.

Cortegiul defilă pe subt marele portal al catedralei. Cocarde albe fură oferite tuturor la intrare. În vreme ce lumea umplea nava, fecioarele în alb urcară pe cărare, ocoliră Templul Înţelepciunii, aprinseră la Flacăra Adevărului fiecare cîte-o torţă, coborîră în public, dăruiră torţele aprinse muritorilor, apoi se suiră pe colină şi se aşezară pe două rînduri . . . Urmară discursuri pioase slăvind binefacerile raţiunii suverane. Apoi artistele de la Operă, ca nişte îngeri păcătoşi, cîntară Imnul Libertăţii. Drept răspuns la imnul scris anume pentru sărbătoarea aceasta de către poetul Chénier. Din Templul Filosofiei apăru Zeiţa Raţiunii,

în vestmînt alb, lung, cu o mantie albastră pe umeri, cu boneta roșie în cap și cu o suliță în mînă. Zeița, o actriță frumoasă, avea o înfățișare impozantă și grațioasă, inspirînd respect și iubire. Coborî cîțiva pași, se odihni pe un tron de lauri, în vreme ce mulțimea extaziată, cu brațele întinse, cînta imnuri de slavă... Pe urmă zeița se sculă și se urcă spre templu, aruncînd înainte de-a dispărea, o privire recunoscătoare amicilor ei de la poalele colinei.

După ce se termină aici ceremonia, cortegiul refăcut se îndreptă spre Tuileries să se închine Legii, precum s-a închinat Rațiunii. Incinta Convențiunii fu năpădită de grupuri de muzicanți și de republicani de toate vîrstele. Toată lumea începu să cînte ariile scumpe revoluției pînă ce apăru în sală Zeița Rațiunii, înconjurată de o ceată de fete frumoase, șezînd într-un fotoliu purtat de patru cetățeni.

— Fanatismul a murit! strigă Chaumette cînd se făcu o clipă de tăcere. Nu mai există popi, nu mai există zei! Trăiască Republica! Trăiască Rațiunea!

Președintele zdrobi, de asemenea, într-o cuvîntare vijelioasă, hidra superstiției și la sfîrșit îmbrățișă cu foc pe Zeița Rațiunii. Ceea ce nu întîrziară a face și secretarii biroului spre mai marea mulțumire a zeiței.

Un deputat propuse îndată ca, unindu-se cu poporul, Convențiunea să meargă la Templul Rațiunii. Propunerea fu primită cu entuziasm . . . Cortegiul porni înapoi, prin ploaia mai deasă și ceremonia se repetă în catedrală, împovărată de alte discursuri, isprăvindu-se de-abia după ce se înseră de-a binelea.

Gaston era frînt de osteneală de cît umblase, cîntase și se entuziasmase. Totuși ziua cea mai înălțătoare din istoria omenirii, cum își zicea dînsul

fermecat, vru s-o încheie frumos, printr-o emoție de artă. La teatrul din Rue Favart se juca *Marat în subterană*. Acolo se duse.

De-acuma se putea întoarce acasă. Inima îi era plină pentru tot restul vieții. Se gîndi însă că e dator să vadă pe Maximilien. Au fost atît de buni prieteni odinioară, că ar avea dreptul să se supere, aflînd că a umblat prin Paris și nici măcar n-a venit să-i strîngă mîna. Chiar a doua zi se repezi în Rue Saint-Honoré, unde îl mai căutase și cunoștea casa tîmplarului Duplay care găzduia pe Robespierre. Norocul îi surîse. Era acasă. Stătea într-o odăiță aproape sărăcăcioasă. Îl primi cu bucurie. Gaston îi povesti cu însuflețire emoțiile de la Sărbătoarea Rațiunii, îi arătă și cocarda albă pe care o păstra ca o relicvă neprețuită. Încet-încet fața lui Robespierre se mohorî, iar în ochi îi apăru o lumină rece, puțin ironică. După ce se mai potoli avîntul lui Gaston, gazda îi zise cu glas tăios ca cuțitul ghilotinei:

— Ai rămas același ateu înverșunat... Ateismul e dușmanul republicii și al omenirii!

Gaston rîse zgomotos, răspunzînd:

— Și tu ai rămas tot fanatic, Maximilien!

Întîlni privirea rece a lui Robespierre. Rîsul i se curmă brusc, parcă i s-ar fi înfipt un pumnal în gît.

5

Ajunse acasă atît de schimbat la față că Flavigny îl întîmpină voios:

— Uite cum s-a înviorat, Antoinette! E alt om, în sfîrșit, e revoluționar!... Ei, degeaba, Parisul e inima libertății! Numai în Paris îți poți scălda sufletul

în baia încrederii revoluționare!... Noi aici nici măcar o ghilotină n-am văzut!

Vorbea patetic, cum de altfel vorbeau toți adevărații republicani revoluționari.

Săptămîni avu pe urmă Gaston să le povestească, pînă în cele mai mici amănunte, tot ce a văzut la Paris. Toți regretau, chiar și Antoinette, că Gaston n-a căutat să asiste la nici o execuție sau măcar să vadă de aproape ghilotina.

Aveau și ei noutăți. Cinci zile în timpul cît a lipsit Gaston, a fost în oraș Lebon ca reprezentant al poporului, în misiune. A fost foarte nemulțumit de cele ce a descoperit și, la plecare, a declarat că aici e un cuib primejdios de contrarevoluționari și fanatici, amenințînd că se va întoarce curînd să întroneze stăpînirea reală a republicii. Au fost arestați vreo două sute de oameni, mai cu seamă clerici. A întrebat de Gaston. De ce o fi întrebat?

Apoi Duhem, ca să dea o pildă republicană, se gîndi să schimbe firma farmaciei. „L'Etoile Bleu" mirosea a vremuri de tiranie regală. Și nu găsea o numire potrivită. Flavigny îi bătea capul să adopte „Geniul lui Marat". Duhem dorea ceva cu Brutus ori cu Mucius Scaevola, în sfîrșit, ceva răsunător, încît toată lumea să știe că e vorba de o spițerie republicană. De la el porni ideea să se transforme și numele străzii în „Rue de la Liberté". Nu se primi. Linguștitorii se gîndeau să-i zică mai tîrziu „Rue Robespierre" în cinstea marilor bărbați care s-au născut și au copilărit pe ulița aceasta.

Pe urmă veni decretul cu calendarul republican care le dădu mult de lucru. Flavigny și Duhem se luară la întrecere să-l întrebuințeze corect. Se încurcau, se corijau, se certau. Gaston era arbitrul, ca unul

ce avusese onoarea să stea de vorbă cu însuși creatorul calendarului. Totuși Duhem respecta duminecile citind *Biblia*, ca și mai înainte, soției sale, dar acuma într-ascuns.

Gaston își continua viața obișnuită, cu mai multă rîvnă, considerîndu-se servitorul umil al Republicii și al umanității. Amintirea Sărbătoarei Rațiunii se păstra în sufletul lui ca o floare minunată care nu se ofilește niciodată. Cocarda albă o închisese într-o casetă împreună cu diploma de doctor și cîteva hîrtii pe care însemnase sentințele dragi despre triumful rațiunii. Deseori le scotea, le mîngîia cum un avar își alintă o comoară ascunsă. Chiar veștile din Paris puțin îl mai interesau. Citi discursul lui Robespierre care se sfîrșea cu butada lui Rousseau că, dacă Dumnezeu n-ar exista, ar trebuie inventat. Gaston zîmbi și-și zise: „Sărmanul Maximilien, tot fanatic!“ Îi veni în amintire privirea cea sfredelitoare. Iar i se strînse inima, dar pe urmă se gîndi cu compătimire: „Privirea fanaticului!“

Pe la sfîrșitul lunii nivôse se răspîndi vestea că Lebon, trimis de Convenționalul Național, vine a doua oară la Arras, cu puteri nemărginite, să organizeze aici regimul republican și să combată fanatismul. Sosi. Fu primit cu mare solemnitate. Flavigny a fost de față.

— Iată un patriot strălucit! povesti doctorul acasă. A îmbrățișat pe toți reprezentanții autorităților, ca un adevărat fiu al libertății... M-au năpădit lacrimile!... A stat de vorbă cu toți cunoscuții de odinioară. Nu i-e rușine de rudele sărace. Poporul striga cu însuflețire: Trăiască Lebon! Trăiască Republica!

Arestarea suspecților de toate categoriile, aristocrați, moderați, patrioți reci, începu chiar a doua zi.

Într-o decadă se umplură temniţele. Fură improvizate în grabă altele noi în clădiri clericale, încît adunarea proscrişilor să poată continua fără stînjenire.

În aceeaşi vreme reprezentantul poporului în misiune transformă tribunalul criminal în tribunal revoluţionar. Îşi alese judecători de încredere, în frunte cu preşedintele Daillet. Puse pe o veche cunoştinţă, Darthé, în funcţia de acuzator public. Numi şasezeci de juraţi, cu salariu bun. Aştepta de la Paris o ghilotină nouă, .perfecţionată, însoţită de un călău experimentat.

Flavigny era speriat. Pînă în cele din urmă se temea să nu-l scrie şi pe dînsul vreun duşman pe lista suspecţilor. Mai ales de cînd află că Lebon socoteşte vinovaţi nu numai pe cei ce-au greşit în contra republicii, dar şi pe cei ce n-au făcut nimica pentru ea. Îşi căuta merite republicane şi nu-şi găsea. Spiţerul, prietenul lui, avusese grija să se pună totuşi la adăpost, adoptînd firma „Les Triomphes de la Raison“ . . . Nu mai ştia ce să facă. Se gîndea să rostească un discurs patriotic undeva, ca să-şi manifesteze în public sentimentele republicane. Nu îndrăzni; cîţiva oratori fuseseră arestaţi pentru că n-au avut expresii demne de orgoliul patriei. Dar şi tăcerea era primejdioasă şi putea fi luată ca semn de dezaprobare a regimului republican . . . Invidia liniştea lui Gaston, care îşi vedea de vizitele lui gratuite, parcă nici n-ar fi vrut să ştie că în oraş s-a instalat domnia Teroarei.

Într-o zi Gaston se pomeni cu o invitaţie de la Lebon. Flavigny îngălbeni. Antoinette începu să plîngă cu hohote de groază. El îşi păstră sîngele rece şi surîsul conştiinţei mulţumite.

În piaţeta cu arcade, în piaţa Palatului Primăriei, văzînd mulţimea de oameni spăimîntaţi care se

milogeau să pătrundă şi pe care îi bruftuluiau sentinelele gărzii naţionale, Gaston avu o clipă îndoieli. Îi reapăru privirea seminaristului de odinioară, fanatică, stranie, ca un avertisment. Îşi redobîndi repede calmul. Un gardist îl conduse la ofiţerul care examină invitaţia şi îl îndreptă spre cabinetul reprezentantului. Alt gardist, la uşă, îl opri:

— Cetăţeanul Lebon are de vorbă acuma cu cetăţeanul Duquesnoy din Béthune!

Pe uşă, Gaston văzu, scris cu litere mari, un aviz: „Cine va cere eliberarea vreunui arestat, va fi trimis imediat la închisoare!"

Peste un răstimp se deschise uşa cu zgomot. Gardistul încremeni.

— Azi nu mai primesc pe nimeni!... Absolut nimeni!

Gaston recunoscu glasul, înăsprit, umflat. Lebon era în cămaşă decoltată, pantaloni albi şi cizme înalte, cu sabie trenantă şi, la centură, cu două pistoale, iar în cap un bicorn cu panaş înalt. Reprezentantul îl văzu, faţa i se lumină; îi întinse amîndouă mîinile strigînd bucuros:

— Cetăţeanul Duhem!... Doctorul calicimii!

Îl luă de mijloc şi-l duse înlăuntru. În jurul unei mese lungi şedeau vreo opt inşi cu pălăriile în cap, îmbrăcaţi aproape ca şi Lebon, încinşi cu săbii. Vorbeau foarte tare.

— Nu cunoaşteţi, prieteni, pe cel mai vechi republican din Arras? făcu Lebon, vesel, încîntat. Iată-l! ...A smuls din ghearele morţii pe tatăl meu!... E doctorul Duhem!... Sunt fericit că am onoarea să-i dau, în faţa voastră şi în numele Convenţiunii, acolada patriotică!

Îl îmbrăţişă călduros. Ceilalţi, de asemenea, pe rînd, Lebon îi prezenta emfatic:

— Cetăţeanul Duquesnoy, *ci devant* călugăr, inimă fierbinte de republican şi prietenul meu scump!... Substitutul Caubirère, om de treabă, servitor devotat pentru binele patriei!... Célestin Lefetz, vice-preşedintele districtului, mîna dreaptă a mea şi a republicii!... Juraţii mei de mîine, duşmani neîmpăcaţi ai fanatismului superstiţios: Gouillard, Leroux, Clément...

Apoi, fără ceremonie, îi dădu afară, spunîndu-le că doreşte să rămînă singur cu Gaston.

— Îţi mai aduci aminte de mine? întrebă Lebon cu o duioşie în glas cam exagerată. Noaptea ceea ploioasă, urîtă, rece?... Au trecut şase ani, sau aproape! ... Îmi era frică de d-ta! Aveai reputaţia de păgîn şi eu aveam atîta încredere în bunul Dumnezeu cu care mi se împuiaseră urechile!... Îţi aminteşti cum ţi-am vorbit pe drum, prin ploaia mînioasă, numai despre Dumnezeu? Ei bine, află acuma că înfăţişarea d-tale blîndă mă încurajase să încerc a te readuce în sînul bisericii, ha-ha-ha!

Avu un rîs atît de strident că Gaston tresări. Lebon urmă:

— Revoluţia a deşţelenit minţile prostite de obscurantismul trecutului! Revoluţia e mama mea adevărată! Revoluţia... Revoluţia!

Faţa lui frămîntată, rasă, fu inundată de extaz. Cu braţele ridicate, cu ochii în gol, plini de o strălucire stranie, părea că îşi înalţă sufletul spre un geniu luminos. Îşi reveni şi, ruşinat că s-a pierdut, izbi cu pumnul în masă:

— Dumnezeu a creat o lume de sclavi, revoluţia a zdrobit lanţurile sclaviei!

Vorbi apoi despre dușmanii revoluției, despre regii coalizați împotriva republicii, despre suspecții care complotează pretutindeni împotriva patriei.

— Nicăiri însă fanaticii nu sunt mai periculoși ca aici, în orașul meu natal! zise pe urmă scrîșnind furios. Arras a dăruit revoluției servitori credincioși, pe Maximilien Robespierre și pe Joseph, pe Herman, pe Lebas, pe atîția alții . . . Dar în Arras s-au cuibărit și dușmanii cei mai îndărătnici ai republicii . . . Trebuie să-i dibuim și să-i zdrobim! Și am să-i zdrobesc eu, chiar dacă ar fi să ridic ghilotine în toate piețele orașului!

Cuvintele învăpăiate însuflețeau și îngrijorau pe Gaston în același timp. Se întreba mereu de ce-i spune Lebon toate acestea și unde vrea să ajungă?

— Dar îmi trebuiesc oameni, cetățene! strigă Lebon înfigîndu-și privirea în ochii lui. Oameni de încredere, oameni care iubesc republica mai presus de toate . . . De aceea te-am chemat! . . . D-ta ești un om!

Gaston se roși. Lebon îi oferi să fie jurat, sau judecător, sau acuzator, sau chiar președintele noului tribunal revoluționar.

— Îl alung pe Daillet, dacă primești d-ta locul! stărui reprezentantul.

Gaston nici măcar nu șovăi. Refuză. N-a dorit și nu dorește decît să servească republica prin munca lui liniștită. Nu simte nici o chemare pentru locuri care cer aptitudini speciale. Apoi prin meseria de medic s-a obișnuit să păstreze viața oamenilor, nu s-o scurteze. Un doctor care să rostească sentințe de moarte, chiar contra ticăloșilor, ar fi ceva bizar. În orice caz, el s-ar crede umilit.

— Republica are nevoie de d-ta! îl întrerupse Lebon.

— Fiecare cetățean numai la locul lui poate servi aievea republica! făcu Gaston liniștit.

— Și totuși, cine refuză un serviciu pe care i-l cere republica, săvîrșește o crimă împotriva ei! rosti acuma Lebon, mai apăsat, cu o privire în care luceau bănuieli și imputări.

— Decît să servesc rău republica într-un loc nepotrivit cu puterile mele, prefer să fac crima de-a o servi bine acolo unde m-a găsit! declară doctorul cu un surîs în care înfloreau urme de orgoliu.

Lebon se înfurie. Porni cu pași mari în jurul mesei. Sabia zdrăngănea, izbind pardoseala. Strîngea pumnii și, printre dinți, morfolea vorbe murdare.

— Cînd oamenii de treabă se încăpățînează să stea deoparte, republica ajunge pe mîinile sceleraților! îi șopti Lebon, oprindu-se brusc în fața lui, cu o mustrare aproape dureroasă.

Mai umblă un răstimp de ici-colo, mormăind, chibzuind. Apoi scoase pălăria din cap, o zvîrli pe masă răsturnînd călimări și răvășind hîrtii, și răcni către Gaston:

— Pleacă!

Îi întoarse spatele cu dispreț. Gaston porni spre ușă, buimăcit, rușinat. Lebon se repezi după el, îi luă mîinile și i le strînse, murmurînd:

— Iartă-mă!... Nu vreau să fii supărat, deși d-ta m-ai jicnit refuzînd să servești Franța!

Schimbă iar tonul, adăogînd cu niște priviri aprinse:

— Și totuși, fără d-ta, împotriva d-tale, am să stîrpesc fanatismul, chiar de-ar fi să iau în fiecare zi cîte-o baie de sînge spurcat!

Ghilotina se ridică într-o zi în faţa Palatului Primăriei. Piaţa se umplu de curioşi. Bureala aspră, de sfîrşit de iarnă, străbătea prin haine. Călăul, cu mînecile suflecate, umbla de ici-colo în jurul maşinii de ucis, dîrdîind, mormăind cine ştie ce . . . Apoi se făcu o mişcare în mulţime. Capetele se întoarseră în aceeaşi direcţie. Se auzeau răcnete voioase amestecate cu cîntece, apropiindu-se. Careta înaltă apăru înconjurată de soldaţi, venind de la închisoarea Baudet, precedată de cîteva zeci de entuziaşti în bonetă roşie, urlînd parcă ar fi mers la o petrecere de carnaval. Condamnatul, în picioare, se sprijinea cu o mînă de loitra umedă. Era un călugăr de peste optzeci de ani, gîrbov. De-abia se putu urca pe cele cinci trepte ale eşafodului. Călăul îi făcu repede toaleta, dezvelindu-i bine gîtul şi legîndu-i braţele la spate. Doi ucenici potriviră capul în gaura deasupra căreia atîrna satîrul greu. Zece tobe uruiau împrejur, acoperind chiar cîntecele entuziaştilor. Apoi călăul zmuci sfoara şi cuţitul căzu. Capul se rostogoli în coşul de nuiele. Sîngele ţîşni dîn gîtul retezat, roşi braţul călăului care apucă de păr capul tăiat şi-l arătă mulţimii. Cîţiva slabi de înger se înfiorară. Buzele însîngerate parcă se mai mişcau. Un spectator din primele rînduri se cutremură, parcă l-ar fi cuprins ameţeala, gata să se prăbuşească. Vecinii îl sprijiniră. Era Flavigny care, prin prezenţa lui la execuţia unui fanatic bătrîn, osîndit pentru că dosise scripte incendiare, voia să-şi demonstreze în public sentimentele republicane şi să se pună astfel la adăpost de orice suspiciune.

Zăcu trei zile. Avu călduri şi vedenii. Gaston îl îngriji. Antoinette aduse în taină un duhovnic să-i

citească rugăciuni. Îndată se simți mai bine. Își scuză apoi slăbiciunea:

— Execuția în sine n-a putut să mă zdruncine, nu! Sunt doctor și moartea nu mă sperie, nici sîngele... Numai femeile leșină cînd văd un cap tăiat!... Dar eu, republican pînă în măduva oaselor?... Cred însă că am răcit. A fost un frig viclean cum nu s-a mai pomenit... Multă lume trebuie să se fi îmbolnăvit.

Totuși nici nu mai trecu prin piața primăriei, parcă acolo l-ar fi așteptat și pe el ghilotina. Își potrivi treburile așa încît să iasă cît mai rar și mai puțin în oraș. Pretextînd că e obosit, cedă lui Gaston chiar și floarea pacienților. Veștile însă soseau acasă, zilnic, despre cele ce se petreceau. Află că numărul arestaților a trecut de o mie, că tribunalul reorganizat de Lebon condamnă mereu-mereu, că ghilotina lucrează neîncetat. Apoi auzi că ghilotina s-a mutat în Place de la Comédie, că alături s-a ridicat o gheretă de scînduri unde spectatorii entuziaști găsesc băuturi ieftine, că însuși Lebon privește execuțiile din balconul teatrului. De altfel reprezentantul poporului în misiune parcă și-ar fi pierdut mințile. Se zicea că toată noaptea o duce în chefuri cu judecătorii și jurații tribunalului revoluționar. Bătrînul Duhem povesti cazul marchizului de Vieux-Fort care, legat de scîndura fatală, cu satîrul deasupra capului, a trebuit să asculte așa o cuvîntare a lui Lebon, anunțînd victoria de la Menin, ca să poată comunica tuturor fanaticilor din lumea cealaltă triumful republicii.

Gaston parc-ar fi fost de piatră, devenea tot mai tăcut. Asculta și el povestirile despre faptele lui Lebon. Uneori avea remușcări. Poate, dacă ar fi primit propunerile reprezentantului, nu s-ar vărsa atîta sînge în numele republicii și al libertății. Se întorcea. Cine

știe dacă ar fi putut împiedeca el singur cele ce se întîmplă și dacă n-ar fi azi și el altul? Nu mai întîlnise pe Lebon de-atunci. Scena din cabinetul lui îl însoțea însă mereu, pretutindeni. Și, din ce în ce mai mult, i se părea că a vorbit atunci cu doi oameni deosebiți, deși cuprinși într-o înfățișare exterioară unică.

Cu cît se înfrumusețea vremea, cu atît activitatea tribunalului revoluționar se întețea. Pe la sfîrșitul lunei germinal începură furneurile: într-o zi douăzeci de oameni, în altă zi doisprezece, apoi douăzeci și opt . . . Călăii, ca să nu-și piardă entuziasmul, luau masa împreună cu reprezentantul poporului în misiune.

În primele zile de messidor se răspîndi zvonul că se pregătește un proces extraordinar. Șasesprezece preoți, călugări și călugărițe vor fi judecați pentru fanatism. Spre mai mare solemnitate, tribunalul va ține ședina aceasta în catedrala transformată în Templul Rațiunii. Acuzații au și fost mutați, din diferitele închisori, la Baudet, anticamera morții.

Știrea tulbură pe Gaston, mai mult decît toate celelalte. Se gîndi să meargă și el la proces. N-a fost niciodată. Măcar de curiozitate face să meargă. Apoi acuzații sunt toți clericii urîți. Chibzui mai bine și hotărî să-și vadă de treabă, ca și pînă acuma.

În dimineața de 13 messidor ieși, ca de obicei, pe jos, să viziteze pe pacienții care nu puteau veni la consultație. Era cald, plăcut. Soarele, pe cerul curat, rîdea. Gaston se uită la ceasornic. Mai avea vreme. Vru să facă o plimbare, să-și liniștească gîndurile. De-abia ici-colo întîlnea cîte-un om, parcă orașul ar fi fost subt călcîiul unui dușman de a cărui frică nimeni nu îndrăznea să iasă din casă. Cotea dintr-o stradă în alta, la întîmplare, fără țintă. Prin minte, oricît se silea să se

stăpînească, îi umbla neîncetat, ca o chemare obsedantă:

„Azi e procesul . . .“

Se pomeni în fața primăriei. Turnul se înălța spre cer ca un braț amenințător. Gaston nu-l văzu, precum nu vedea nici fațada gotică a palatului. Ochii lui căutau însă ceva cu înfrigurare.

„Unde-o fi fost aici ghilotina?“ își zise deodată.

Întrebarea îl spăimîntă, atît i se păru de curioasă. Plecă repede, parcă ar fi vrut să scape de o urmărire. Străzile se schimbau. Nici nu-și dădea seama pe unde trece. Ajunse la Place de la Comédie. Clădirea teatrului îl ademenea. Îi veni în minte că n-a mai fost de loc la teatru de cînd s-a întors de la Paris. Ar trebui să meargă. Dar întîi să vază ce se joacă? Se apropie. De dincolo de scară îi apăru ghilotina. Uită de teatru, ocoli scara, cu ochii la pervazul înalt pe platforma largă, făcută parcă să cuprindă zeci de condamnați. Satîrul lipsea. Un soldat plictisit păzea, răzimat de un colț. Mai încolo, în ghereta coperită cu pînză, niște oameni vorbeau tare.

„Am întîrziat! își zise Gaston, ca și cînd s-ar fi scuzat că pleacă. Mă așteaptă bolnavii.“

Porni pe o stradă și nimeri la catedrală.

„La urma-urmelor de ce n-aș intra? se gîndi pășind hotărît pe treptele largi și făcîndu-și loc printre cetățeni, să pătrundă. De ce mi-ar fi frică? Republica trebuie să pedepsească pe vinovați.“

Se strecură pînă lîngă băncile juraților. Procesul începuse. Acuzatorul public cerea pedepsa cu moartea pentru șase călugări vinovați de-a fi fanatici în toată puterea cuvîntului. Își împodobea rechizitoriul cu glume și sentințe. Publicul rîdea cu hohote. Președintele rîdea indulgent. Un jurat strigă ironic:

— Dacă acuzaţii sunt în stare să ne arate infernul, să fie achitaţi!

Acuzatorul sfîrşi patetic cu o peroraţie asupra binefacerilor republicii. Juraţii votară pe faţă. Preşedintele rosti sentinţa de moarte, adăogînd grăbit:

— Alţii!

Fură introduşi doi carmeliţi desculţi, apoi trei preoţi. Atunci intră Lebon. Preşedintele îl salută cere-monios. I se oferi un fotoliu şi Lebon se aşează grav, fără a mulţumi aplauzelor care nu voiau să înceteze.

Apoi preşedintele ordonă să vie altă serie de acuzaţi. Intrară cinci călugăriţe. Gaston privea parcă n-ar fi înţeles nimic. Asculta cu mare atenţie şi totuşi nu se dumirea de loc. Se întreba dacă aici într-adevăr e vorba de viaţa şi moartea oamenilor sau se joacă doar o glumă sinistră? Se uita cînd la judecători, cînd la juraţi, cînd la acuzator, căutînd explicaţii. Îl bucurase sosirea lui Lebon, dar în ochii lui nu găsi decît o ură atît de grea încît îi schimba faţa întreagă, dîndu-i o înfăţişare sălbatecă.

Se citea actul de acuzare a călugăriţelor şi Gaston auzi:

— Yvonne Collignon, optsprezece ani, necăsătorită . . .

Tresări. Numele i se agăţă în minte ca o verigă într-un cîrlig potrivit de mult. Cunoştea numele, deşi era sigur că nu l-a mai auzit niciodată. Îşi răscolea amintirile cu o stăruinţă ce-l chinuia. Şi în aceeaşi vreme se uita la grupul acuzatelor, toate în negru, să ghicească pe Yvonne. O recunoscu. Micuţă, plăpîndă, cu părul castaniu-deschis, cu obrajii ca varul. Se ţinea ca un copil de braţul unei bătrîne, şi, din dînd în cînd, se cutremura parcă nu şi-ar fi putut stăpîni o înfiorare.

Un răstimp, Gaston iar nu mai înțelese nimic. Tocmai într-un tîrziu îi răsună în urechi glasul președintelui:

— Alta!... Collignon... Numele tău?

— Yvonne Collignon de Gargan — auzi Gaston foarte limpede.

Președintele se înfurie, răcni că republica nu permite s-o sfideze aristocrația fanatică, amenință pe acuzată că o va exclude de la dezbateri. Toată sala fu indignată. Acuzata se agăță mai înfricoșată de brațul bătrînei și se uită împrejur parc-ar fi întrebat ce a greșit? Gaston îi urmărea mișcările, îi întîlni ochii. Făcu doi pași spre Yvonne, uluit. Privirile lor rămaseră o clipă încrucișate. Avu și ea o tresărire ciudată, ca și cînd ar fi zărit un apărător căutat. Dar interogatoriul continuă.

— Crezi într-un *ci devant* Dumnezeu? întrebă președintele.

— Da, părinte! murmură acuzata.

Publicul izbucni într-un hohot de rîs. Rîseră jurații, judecătorii, pînă și Lebon. Yvonne își roti privirea desperată, întîlni iar ochii lui Gaston. Președintele reluă:

— Aici nu suntem la mînăstire, înțelegi?.. Răspunde la întrebare!

— Da, domnule! făcu acuzata, stîrnind o nouă năvală de rîsete.

Președintele îi explică, blajin, că republica, decretînd egalitatea tuturor, nu cunoaște decît cetățeni, așa că el nu e decît cetățean-președinte.

Interogatoriul se încheie repede și acuzatorul începu un discurs fulgerător, subliniat pe-alocuri de aplauzele publicului și de aprobările lui Lebon. Gaston stătea pe jăratec. Ochii lui priveau pe Yvonne și inima

îi spunea că are s-o piardă. Iar simţământul acesta îl umplea de o groază fără margini. Se gîndea că trebuie să o scape negreşit. Mii de planuri fantastice îi răsăreau în minte şi se stingeau. Apoi, cîte-o clipire, uita tot, parcă ar fi dispărut lumea şi ar fi rămas numai el cu Yvonne. Era o undă de fericire, ca o ispită din infinit, care se risipea înainte de a se putea închega. Teama că va trebui să se despartă de Yvonne îi copleşea inima. Îndemnurile s-o salveze reveneau mai poruncitoare.

— A bas les calotins! urlară deodată sute de glasuri în sală.

Rechizitoriul se sfîrşise. Pe faţa lui Lebon se vedea un surîs de mulţumire. O acuzată încercă să vorbească. Preşedintele strigă tăios, imitînd pe acuzatorul din Paris.

— Tu n'as pas la parole!

Voturile juraţilor străpungeau inima lui Gaston ca nişte pumnale. Yvonne întoarse capul spre el. În ochii ei era o rugăciune plină de taine. Îi sorbi privirea, pierdut. Apoi se reculese ca trezit din vis şi se repezi, printre soldaţii de gardă, în faţa preşedintelui, strigînd:

— Yvonne e nevinovată!

Judecătorii înlemniră pe scaunele înalte. În sală se încinseră murmure. Un soldat îl înşfăcă de umăr, oprindu-l pe loc. Lebon sări în picioare. Îl recunoscu. Şovăi o clipă, parc-ar fi crezut că e nebun. Apoi răspunse tare, cu o privire pătrunzătoare:

— E o fanatică mai periculoasă ca toţi ceilalţi!

— Tu eşti fanatic, Lebon! Şi asasin!... Asasin! răcni Gaston, desperat, zvîrcolindu-se să se smulgă din mîinile soldatului.

Lebon îngălbeni. În ochi i se aprinse o lucire sîngeroasă. Rumoarea în sală se potoli, încît glasul lui, deşi răguşit de mînie, răsună ca vîjîitul unui paloş care cade:

— În numele Republicii, una şi indivizibilă . . .

Gaston fu judecat imediat. Lebon citi, pentru luminarea juriului, un pasagiu dintr-o scrisoare primită de curînd în care însuşi Robespierre îi atrăgea atenţia asupra doctorului Gaston Duhem, ateist primejdios. Acuzatorul improvizează un rechizitoriu încărçat de indignare. Doi juraţi se abţinură, declarînd patetic că acuzatul le-a redat odinioară sănătatea, îngrijindu-i frăţeşte. Fu condamnat la moarte considerînd că a apărat o fanatică osîndită de tribunal, a insultat republica în persoana reprezentantului ei inviolabil, a tulburat cu insolenţă şedinţa, s-a dovedit a fi propagatorul unui ateism feroce care pericliteazã sănătatea morală a patriei.

Şedinţa fu ridicată. Lebon luă de o parte pe acuzatorul Darthé, îi spuse că ţine mult să-şi arate recunoştinţa faţă de condamnatul care a salvat, acum şase ani, de la moarte pe tatăl său, şi deci să pună, pe lista de ordine a execuţiilor, întîia pe Yvonne Collignon şi imediat după ea pe Gaston Duhem. Adăogă melancolic:

— Poate că se iubesc . . . Baremi să treacă împreună în lumea cealaltă . . .

7

Careta cu două roţi aştepta de mult la poarta catedralei. Calul alb, cu spinarea ascuţită, se apără alene de muştele ce bîzîiau roi în jurul lui.

Apoi toți cei șaptesprezece condamnați fură scoși pe scările bisericii. Lumea se îmbulzea să-i vază de-aproape. Unii le aruncau sudălmi sau ocări de care alții făceau haz. Ucenicii călăului se tocmeau:

— N-au să încapă toți în caretă!

— Careta asta poate duce și treizeci de persoane . . . Am dus odată douăzeci și opt și mai era loc.

Se pierdu timp pînă se urcară toți. Careta era înaltă. Bărbații ajutau pe femei. Gaston luă în brațe pe Yvonne ca s-o poată sui, iar în caretă rămaseră alături.

Porniră. Multă lume se duse după cortegiu. Un ucenic bătea calul cu codiriștea biciului. Roatele uruiau. Careta se hurduca încît condamnații trebuiau să se sprijine unii pe alții. Yvonne se lipi lîngă Gaston. Se priveau ca și cînd s-ar fi regăsit după o despărțire. Își citeau în ochi taine vechi pe care le simțeau din licăriri ascunse. Inimile lor vorbeau și se înțelegeau mai desăvîrșit decît prin cuvinte. Gaston îi cuprinse mijlocul și ea îi mulțumi cu un surîs în care flutura un regret.

Careta șerpuia din stradă în stradă, agale ca un dric. Cînd dădură în piața ghilotinei, un carmelit începu să cînte psalmul morților, cu glas cald de credință. Ceilalți îl întovărășiră cu o însuflețire pioasă. Cîntecul răsuna în văzduhul însorit, tremura și unduia ca o chemare fierbinte. Soldații se uitau pieziș la condamnații cu ochii spre cer, parcă le-ar fi fost frică de o pedeapsă. Calul, speriat, iuți mersul.

Yvonne zări ghilotina și se cutremură. Închise ochii. Gaston îi simțea bătăile inimii. Șopți cu buzele uscate:

— Yvonne . . .

Muzica militară, lîngă intrarea teatrului, porni să cînte *Carmagnole.* Mulțimea se însufleți și îngroșă ur-

letele. Văzduhul clocotea de vîltorirea glasurilor omenești cu sunetele tobelor și instrumentelor de alamă. Cîntecul condamnaților se înneca întocmai ca un strigăt de ajutor în pustiu.

Careta străbătu prin cordonul dublu de soldați și se opri.

— Jos! Jos! răcni un ucenic către condamnații care cîntau mereu, parcă nici n-ar fi băgat de seamă că au sosit.

Gaston sări din caretă ca să ajute pe Yvonne să coboare. Apoi același ucenic strigă, arătîndu-le scara, să se urce toți pe platformă. Muzica însă cînta și poporul urla încît nu se auzea nimic. Sus, condamnații se îngrămădiră în colțul cel mai depărtat de ghilotina care părea pervazul unei uși spre un lăcaș tainic. Gaston de-abia acuma o văzu și îi fulgeră prin gînd:

„Adineaori lipsea satîrul și sfoara . . .“

Yvonne era lîngă el și-i strîngea mîna atît de tare că i se infigeau unghiile în carne. Substitutul Daillet, uscat, înalt, urcă în fugă treptele platformei cu o foaie de hîrtie în mînă, se duse drept la călăul care, în cămașă, cu gulerul deschis și mînecile suflecate, cu boneta roșie în cap, potrivea al doilea coș de nuiele pentru adunarea capetelor tăiate. Substitutul îi dădu hîrtia, spunîndu-i ceva. Atunci Gaston, văzîndu-i, își aduse aminte că a plecat de acasă fără să vestească pe nimeni și se întrebă ce va face familia cînd va afla vestea morții? Poate c-au și aflat și acuma aleargă să-l scape, ori sunt undeva în mulțime, pe-aici, ascunzîndu-și durerea și neîndrăznind măcar să se apropie? Simți mîna fierbinte a Yvonnei și imediat se gîndi că tot ce-a fost nu mai are nici o importanță și că viața lui a început numai în clipa cînd a cunoscut pe Yvonne.

Călăul mai aruncă o privire asupra ghilotinei, apoi se apropie de grupul condamnaților și strigă:

— Yvonne Collignon!

Ea se desprinse dintre ceilalți parcă nici n-ar fi știut despre ce e vorba. Din ochii călăului înțelese, scoase un țipăt de spaimă și se aruncă în brațele lui Gaston, murmurînd:

— Nu vreau să mor... nu vreau....

Dimprejur auzi același cuvînt, rostit de buze tremurate:

— Curaj... curaj...

Gaston o îmbrățișă desperat. Călăul făcu semn din ochi ucenicilor care se repeziră să-i despartă. I-o smulseră din brațe, îi legară mîinile, îi răsfrînseră gulerul, o tîrîră pe scîndura ghilotinei. Condamnații reîncepură cîntecul morților. Muzica militară acoperea toate zgomotele. Călăul smuci de sfoară, satîrul luci ascuțit căzînd. Gaston, cu ochii ieșiți din orbite, auzi răbufnitura cuțitului și simți o lovitură cumplită în inimă. Nu mai avea nici o putere. Ridică fruntea. În balconul teatrului, răzimat în coate, văzu pe Lebon, îi întîlni ochii și se cutremură. Era întocmai privirea din noaptea ploioasă și rece. Întoarse ochii cu spaimă. Un ucenic scotea capul Yvonnei din coșul mic de la căpătîiul scîndurii și-l zvîrli în coșul cel mare de-alături. Alți doi luară corpul de mîini și de picioare și-l trîntiră la marginea platformei, să nu încurce locul, în vreme ce călăul însuși ridica satîrul nsîngerat.

Acuma Gaston își simțea inima atît de goală parcă i s-ar fi scurs toată viața și ar fi rămas un cadavru fără rost în lume. Dorea să moară mai repede, să sfîrșească, să ajungă din urmă pe Yvonne. Ieși din grup, făcu cîțiva pași spre călăul care tocmai se apropia.

dacoromanica.ro

— Tu eşti Gaston Duhem? auzi dînsul foarte clar.

Nu răspunse, dar îşi descheie haina maşinal, o lepădă. Ucenicii îi întoarseră braţele la spate. O durere îi strînse încheieturile mîinilor. Se pomeni pe scîndură. Pe gîtul gol simţi o umezeală caldă. Îşi zise că trebuie să fie sîngele Yvonnei. Ochii vedeau numai un coş împletit din nuiele. Era stropit cu pete roşii, iar pe fund sîngele închegat se înnegrea. Se gîndea că acuma trebuie să cază cuţitul. Aşteptarea îl supără. I se părea că aude un zgomot ciudat şi-i trecu prin minte:

— Poate că totuşi n-am să mor . . .

Gîndul îl duru. Dacă a murit Yvonne, el nu mai are ce să . . . Simţi un început de lovitură tăioasă pe gît. Apoi simţămîntul se curmă înainte de a se lămuri vreo durere . . .

★

Sufletul se lumină ca smuls dintr-un întunerec înăbuşitor. Conştiinţa uşurată de cătuşele spaţiului şi ale timpului îşi întindea stăpînirea peste planurile despărţitoare de lumi. Singurătatea se împletea cu razele speranţelor într-o pînză de aşteptare . . .

Capitolul VII

ILEANA

. . . Pînza aşteptării era străvezie. Palpitaţiile lumilor se răsfrîngeau într-însa, se încrucişau în esenţa sufletului ca într-un centru mobil al infinitului. Şi sufletul avea strălucirile conştiinţei atotcuprinzătoare în preajma marei mîntuiri.

Apoi pînza începu să se destrame şi sufletul îşi recunoscu iar singurătatea în coborîrea bruscă pe linia transformării supreme. Conştiinţa îşi pierdea mereu luminile amestecîndu-se în şuvoiul timpului, rostogolindu-se în îmbrăţişarea spaţiului.

Întunerecul primi scînteia spirituală a sufletului ca o sămînţă de eternitate . . .

1

Petre Novac aduse trei profesori, şapte doctori şi mai multe moaşe iscusite. Plîngea cu hohote văzînd zvîrcolirile femeii. Toate fură în zadar. Femeia se prăpădi. Cu mari greutăţi medicii izbutiră să salveze cel puţin copilaşul.

Durerea bărbatului nu cunoştea margini. Săptămîni de zile fu urmărit de gînduri de sinucidere. Pierderea acestei femei parcă i-ar fi înjumătăţit sufletul. Se mira lumea şi nu înţelegea. Cu doisprezece ani în urmă îi murise întîia nevastă şi oamenii îşi aduseră aminte că Petre Novac nu s-a prăpădit cu firea, deşi se ştia că trăiseră împreună foarte bine. Cu a doua nevastă a avut două fetiţe şi totuşi a alungat-o acum un an, din senin, încît mulţi spuneau că trebuie să se fi cam smintit, mai ales cînd se află că se însoară a treia oară cu o servitoare. Indignată, fosta nevastă ameninţa pe unde putea că îl va pune subt interdicţie ca să nu irosească moştenirea copilelor. Prudentă, rămase la ameninţări.

Pe urmă toată dragostea lui Petre Novac se concentră asupra copilului. În Toma i se părea că supravieţuieşte femeia iubită.

Copilul era plăpînd. Îl îngrijea ca ochii din cap. Doici, guvernante, doctor, profesori roiau în jurul micuţului. Petre Novac spunea mereu tuturor că, dacă ar pierde şi pe Toma, nimeni şi nimic nu l-ar mai putea opri să-şi facă seama.

Trecea drept mare bogătaş. Era aievea. În cartierul Făgădău, o stradă întreagă era proprietatea lui. Moştenise de la părinţi numai cîrciuma din colţ. A apucat vremuri bune şi a avut noroc. Ştia puţină carte, dar toate i-au ieşit în plin. A mărit cîrciuma, a adăogat o băcănie, a cumpărat casa vecină, a dat bani cu camătă grasă. Acuma mai ţinea un restaurant pe Bulevardul Carol, un hotel în apropierea Gării de Nord, o fabrică de apă gazoasă în Şoseaua Viilor şi un magazin de galanterii pe Calea Victoriei. Locuia într-un palat, cumpărat de ocazie, pe strada Transilvaniei, unde ridicase, alături, o clădire specială pentru administraţia

centrală a „Întreprinderilor Petre Novac“. Era om voinic, înalt, rumen la față și cu niște ochi culoarea oțelului lui în care sclipea o cuceritoare deșteptăciune firească.

Pentru copil ar fi fost în stare să dea foc Bucureștilor. Cînd Toma, ajuns de vreo cinci ani, se rătăcea prin birourile întreprinderilor, era sărbătoare, căci Petre Novac uita toate afacerile de dragul lui.

În fiecare seară, înainte de rugăciune, îi vorbea despre maică-sa. Și, vorbind, se înduioșa și mai totdeauna plîngea, bolborosind pierdut:

— A fost o sfîntă!... A fost singura bucurie a vieții mele!

Cînd se făcu mai mărișor, îi povesti cu de-amănuntul tot. Îi era frică să nu afle copilul de la străini și să se rușineze de maică-sa. A văzut-o întîia oară în curtea unei case, pe strada Toamnei. Trecea întîmplător. Ea spăla rufe, suflecată, aproape de poartă. Se oprise o clipă să-și odihnească spinarea. Și a aruncat privirea spre stradă și a întîlnit ochii lui. A fost o încrucișare fulgerătoare. El a mai mers cîțiva pași, apoi s-a întors parcă l-ar fi tras cineva înapoi, și s-a apropiat de ea — — „Cum te cheamă, fetițo?“ — „Florica!“ — „De cîți ani ești?“ „De optsprezece“, — „De unde ești?“ — „Din Valea Mare, de lîngă Pitești“, — „Ești la stăpîn aici?“ — „La stăpîn...“ — „Vrei să slujești la mine?“ — „Vreau bucuroasă!“... Întrebînd, citea în ochii ei o poruncă tainică a soartei. A plecat de-abia smulgîndu-se de lîngă ea. Pînă acasă a trebuit să facă sforțări să nu se întoarcă iar, cel puțin s-o mai vază. Era atunci de patruzeci și opt de ani, însurat cu a doua nevastă, avea doi copii. Se zbuciumă toată noaptea. Sevitoarea nu-i ieșea din suflet, parcă ar fi fost acolo de cînd lumea. Ceva îi șoptea neîncetat că asta e perechea lui adevărată. Se împotrivi încă două zile.

În a treia se hotărî. Cheltui o avere şi, în şapte săptămîni, fu divorţat, iar peste alte şapte zile Florica fu d-na Novac. Inima nu l-a înşelat. Florica a fost un înger coborît pe pămînt. Zece luni, cît le-a hărăzit Dumnezeu să fie împreună, au cunoscut fericirea întreagă. Au fost un singur suflet în doi oameni.

Precauţia bătrînului nu fuse de prisos. Fetele lui din a doua căsătorie, bune de măritat acuma, veneau cîte o dată pe săptămînă să-l întrebe de sănătate, să-i vorbească de proiectele lor şi să mîngîie pe frăţiorul Toma care împlinea zece ani. Copilul simţea că ele nu-l iubesc şi le necăjea cît putea. De faţă cu bătrînul se stăpîneau, zîmbeau şi făceau haz de Toma. Într-o zi însă, fiind singure cu el, iar el obrăznicindu-se mai rău, cea mai mică izbucni cu ură:

— Astîmpără-te, neghiobule! adăogînd dispreţuitor către cealaltă. Se vede că e pui de slujnică!

Toma auzi, se repezi, îi sfîşie rochia, îi zgîrie braţele. Lacrimi, ţipete. Trebui să vie bătrînul s-o scape de furia copilului.

În curînd se măritară amîndouă. Petre Novac le înzestră boiereşte şi oftă uşurat. De-acuma îi rămînea numai Toma, grija lui cea mai dragă.

Îi luă profesorii cei mai buni. Îi împlinea toate dorinţele. Căuta să i le ghicească pe cele neexprimate. Nu mai rîvnea decît să-l vadă bărbat. Atunci, îşi zicea, se va putea duce liniştit în lumea cealaltă, să se unească pentru totdeauna cu Florica.

Nu-i fu îngăduit să i se împlinească dorinţa. Căzu la pat, într-o zi, din senin. El era de şasezeci şi trei de ani, Toma de cincisprezece. Îi zise îndată:

— Acum am să mor, Toma! N-am fost bolnav niciodată, se vede că mi-a sosit ceasul. Tu să n-ai grije şi să

nu mă plîngi! Am trăit destul şi am cunoscut fericirea pămîntească. Eşti mare şi poţi înfrunta viaţa!

Înainte de a chema doctori, trimise după Costică Brebenaru, om cu stare, foarte de treabă şi cel mai bun prieten al lui, deşi mai tînăr cu aproape douăzeci de ani. Avea şi un băiat de vîrsta lui Toma. Se încuiară o întreagă după amiază, împreună, se sfătuiră. Pe seară avocatul lui Novac sosi cu un magistrat. Bătrînul îşi făcuse testamentul, lăsînd toată averea pe seama lui Toma şi dăruindu-i, pînă la majorat, ca tutore, pe Brebenaru.

Pe urmă veniră medicii. Îl asigurară că nu-i nimic serios, îi prescriseră diferite prafuri şi zămuri. Petre Novac surîdea necrezător.

Zăcu şapte zile. Începu agonia. Medicii se mirau. „Un caz excepţional"! Muribundul ceru să vie Toma lîngă pat, să-l vadă pînă va închide pe veci ochii. Copilul îi sărută mîna şi rămase în picioare, privind ultimele clipe ale tatălui său. Îl podidiră lacrimile. Brebenaru îi şopti să se stăpînească, altfel îi îngreuiază moartea. Petre Novac respira din ce în ce mai rar şi mai horcăit, ridicînd şi scoborînd pleoapele peste bulbii în care lumina se răcea mereu. Apoi gura i se strîmbă puţin şi trupul încremeni. „A murit! Dumnezeu să-l ierte!" murmură Brebenaru apropiindu-se şi închizîndu-i ochii. După o clipă însă muribundul mai oftă o dată prelung, deschizînd larg pleoapele ca şi cînd ar fi vrut să soarbă toată lumina lumii. În ochii lui se aprinse un briliant care străluci îngrozitor o secundă. Strălucirea aceasta i se păru lui Toma o chemare din altă lume. Izbucni într-un hohot de plîns, căzu în genunchi şi-şi lipi buzele pe mîna rece a mortului.

Brebenaru îi descoperi o vagă mătușă bătrînă, ca să nu rămîie Toma singur în casa părintească. Mai tîrziu, părîndu-i-se că totuși e cam melancolic, îi dădu de tovarăș pe fiul său Mihai, cu care era bun prieten mai de mult. „Întreprinderile Novac“ prosperau neîntrerupt sub conducerea lui Brebenaru, ambițios să binemerite marea încredere a răposatului și recunoștința copilului.

Cînd aflară cuprinsul testamentului, cele două surori vitrege ale lui Toma se revoltară. Găsiră degrabă avocați care să le aţîţe mînia. Cerură dărîmarea actului, propunînd să dovedească tribunalului că tatăl lor a fost nebun și cînd s-a însurat a treia oară cu slujnica, dar mai ales cînd și-a formulat ultimele dorinți. Procesul ținu patru ani, făcu senzație în lumea judecătorească și testamentul rămase neatins.

Toma Novac era acuma student. Urma filosofia, deși Brebenaru îl povățuise să învețe dreptul ca și fiul său, în interesul întreprinderilor pe care va avea să le administreze în curînd. Era o fire potolită. Simțea o adevărată repulsie față de zbuciumările pătimașe ale oamenilor de drept și de afaceri. O singură dată a intrat în Palatul de Justiție și atmosfera de-acolo l-a îngrozit. Iubea cărțile. Citea mult și cu plăcere. Avea o bibliotecă bogată și aleasă pe care o sporea neîncetat. Îl urmăreau întrebări răscolitoare. Și întrebările se înmulțeau de îndată ce i se părea că a găsit un răspuns. Încerca uneori să-și deschidă sufletul cu Mihai Brebenaru. Trebui să renunțe. Mihai era plin de siguranță în toate direcțiile. Necunoscutul, care trăia ca un mister în inima lui Toma, pentru Mihai nici nu exista. O formulă sau chiar un simplu cuvînt îl mulțumeau deplin,

în vreme ce Toma căuta în dosul lor certitudini şi descoperea acelaşi gol ameninţător ca o prăpastie. De altfel Mihai, gălăgios, întreprinzător, dispreţuia în sinea lui sentimentalismul intelectual, cum îi zicea dînsul, care încurcă zadarnic pe om şi-l abate din calea vieţii adevărate.

Majoratul nu-i schimbă întru nimic traiul. Fiindcă nu se simţea în stare să se ocupe de afaceri, se înţelese cu bătrînul Brebenaru să continue a conduce „Întreprinderile Novac", ca el să se poată dedica studiilor.

Îl chinuiau atîtea îndoieli, că deseori îl cuprindea deznădejdea. Profesorul îl liniştea, repetîndu-i într-una patetic:

— Îndoiala e zeiţa filosofiei!

Profesorul era om între două vîrste, încîntat de propria-i ştiinţă, mîndru de catedra lui universitară. Se plimba prin toate sistemele filosofiei ca într-un apartament străin cu multe odăi, în care nu putea zăbovi prea mult. Filosofia i se părea o meserie minunată. Îndemna pe Toma să stăruie, îl asigură că are „cap filosofic" şi-i făgăduia, pentru viitor, că ar vrea să-l aibă de urmaş la catedră. Acelaşi lucru îl spunea însă mai tuturor elevilor săi, socotind că astfel stîrneşte mai mare emulaţie între dînşii.

Avea doruri vagi de călătorii lungi, parcă i-ar fi fost dat să găsească negreşit ceva în lume. Se gîndea să înconjoare pămîntul şi să se oprească mai mult în India, unde spera să afle cheia înţelepciunii. Luni de zile l-a pasionat gîndul acesta încît a început să înveţe limba sanscrită ca să poată citi în original *Mahabharata*. Voia să vadă imensa cîmpie de ruine de la Delhi, să descopere urmele cetăţii străvechi Hastinapur şi pe ale legendarei Indraprastha.

Își luă licența și apoi vru să trăiască tihnit, ca toată lumea. Nu mai citi nimic. Se interesă de mersul întreprinderilor. Se plictisi repede. Începu o viață de petreceri, cu prieteni și femei. Iubirile lui nu țineau mai mult de cîteva zile. Toate femeile îl decepționau. Dorea o anume femeie și, fiindcă nu-i ieșea în cale, i se părea că nu merită s-o caute. Chefurile îl scîrbiră. După trei ani de asemenea viață, se simți sătul de lume și se întoarse, ca un fiu rătăcit, în mijlocul cărților părăsite, unde se putea regăsi pe sine însuși.

Gîndul morții îi apărea din cînd în cînd ca o întrebare care cerea dezlegare. Moartea nu poate fi sfîrșitul sfîrșitului. Ar fi o absurditate. Atunci pentru ce ne-am născut! Întîmplarea oarbă nu explică un necunoscut. Cel mult complică. Dincolo de moarte trebuie să fie ceva, precum și înainte de naștere trebuie să fi fost ceva. Sufletul nu poate începe și nici sfîrși într-o întîmplătoare viață pămîntească. Concluzia îi plăcea dar, chibzuind mai bine, o înlătură ca prea puțin științifică.

„Cine se naște, trebuie să moară!" își zise într-o zi, bucuros, parcă ar fi descoperit o taină mare.

De-aci înainte, de cîte ori îl cuprindea neliniștea, își repeta fraza cu o mulțumire care izbutea să înăbușe sau să alunge îndoielile, măcar pentru un răstimp.

În sfîrșit se hotărî să plece în străinătate, să-și continue studiile, să dobîndească adevărata știință mîntuitoare.

Șapte ani petrecu în Germania. Deveni doctor în filosofie, tot atît de stăpîn pe sistemele altora, ca și profesorul său de la București. Îndoielile însă îi rămaseră, înmulțite. Din ele alcătui *Filosofia necunoscutului*. Cartea fu primită cu interes, nu pentru soluția sceptică în care culmina, ci din pricina preciziei în fi-

xarea semnelor de întrebare ce mărginesc raţiunea omenească.

Pe urmă se duse la Paris. Se simţi mai acasă. Dintru început avu impresia limpede că a mai umblat cîndva pe aici. De altfel aceeaşi impresie îi mai strînsese inima, cu cîţiva ani în urmă, cînd se oprise în Mains o săptămînă.

După patru ani trecu în Anglia. I se urî şi, peste opt luni, se gîndi să se întoarcă în ţară. În clipa cînd era mai hotărît, îşi schimbă planul. Are să meargă în America, să cunoască şi civilizaţia lumii noi, iar de acolo va porni mai departe, în jurul pămîntului, să-şi împlinească dorinţa care-i înflorise odinioară în suflet.

În New York stătu două luni şi se sătură.

Îşi făcu itinerariul pentru călătoria mai departe. Avea să dureze cel puţin doi ani, cu popasuri mai lungi în India, în Mezopotamia, în Egipt, în Italia. Izbucni războiul european şi-i răsturnă gîndurile. În loc să meargă spre apus, se întoarse spre răsărit, acasă.

Găsi pe Mihai Brebenaru aşezat, cu trei copii, cu clientelă mare, fruntaş al baroului. Bătrînul Brebenaru împreună cu noră-sa îl luară de a doua zi să-l însoare.

— Eşti de treizeci şi cinci de ani, băiete! stărui bătrînul. Trebuie să-ţi faci cuib! Pe urmă îmbătrîneşti şi nu mai găseşti fată! Unde mai pui că eu am bătut şaptezeci şi doi, mîine-poimîine închid ochii, şi nu vreau să mă întîlnesc pe lumea cealaltă cu tatăl tău, fie iertat, pînă nu-i voi putea spune că are şi el un nepoţel!

Toma se codi că întîi vrea să aibă o meserie serioasă.

— Ce meserie!? se înviersunună Brebenaru. Se poate mai bună meserie ca „Întreprinderile Novac"? Dar în sfîrşit dacă vrei şi meserie neapărat, să te facem

mare profesor, că doar ai destule diplome și învățătură!

Brebenaru alergă, se zbătu, își mobiliză toate cunoștințele și prieteniile. În cele din urmă *Filosofia necunoscutului* dobîndi catedra universitară.

Noul profesor însă nu mai apucă să-și inaugureze cursul, cu atît mai puțin Brebenaru să-l vază însurat. Veni războiul. Toma Novac era ofițer de rezervă. Brebenaru încercă să-l ferească de front, cum făcuse pentru Mihai al său. Toma se împotrivi categoric. Ținea să-și împlinească datoria întreagă.

3

Toma Novac se întoarse din război cu o urmă de rană și mai multe decorații. N-a mai găsit însă pe bătrînul Brebenaru; închisese ochii pentru totdeauna în a treia lună a războiului, cu singurul regret de a nu fi apucat căsătoria lui Toma pe care îl iubise ca pe copilul său. Mihai, rămas în teritoriul ocupat, a îngrijit cît s-a putut averea prietenului.

Războiul reînviase în sufletul lui Toma încrederea copilăriei. Dumnezeu și îngerii, care îi înfrumusețau odinioară visurile și pe care îi spulberase cîntarul științei, își reluară locul de veghe și de mîngîiere din prima clipă cînd primejdia morții i s-a arătat întreagă. Își făcea cruce și implora ajutorul lui Dumnezeu înaintea fiecărei bătălii, cu atîta credință că i se stingea în inimă teama și, în loc, se aprindea însuflețirea.

După ce trecu primejdia, scepticismul, ca o haină de purtare, îi reveni. Îi era chiar rușine că el, cogeamite filosoful, tot în Dumnezeu a căutat mîngîiere, fără măcar să se gîndească la luminile științei. Se consola că aceasta s-a mai întîmplat și altora, și o explica prin legile psihologiei mulțimilor.

Nevasta lui Brebenaru socotea drept obligație pioasă față de memoria socrului ei să continue insistențele pentru însurătoarea lui Toma:

— Trebuie! Trebuie! Trebuie!

În cele din urmă își zise și el că trebuie.

Era acuma de patruzeci de ani. Părea mai tînăr. Părul negru și lins n-avea nici urme de fire cărunte. În ochii mari, negri, obosiți, răsăreau deseori scîntei ca dintr-un foc ce mocnește de mult. Purta o mustață subțire, tunsă englezește. Înalt, zvelt, avea totuși o ușoară timiditate care-i ședea bine.

Doamna Brebenaru spera să mai aibă un copil și dorea să i-l boteze Toma, dar numai dacă va fi însurat pînă atunci. Se oferi să-i găsească o mireasă după pofta inimii. Îl introduse în toate familiile cu fete de măritat. Toma șovăia mereu, deși era convins că trebuie. Cînd doamna Brebenaru își epuiză cunoștințele, Toma mărturisi că ar prefera o ardeleancă. Bănuind un subterfugiu, doamna luă energic apărarea bucureștencelor printre care se găseau destule fete, și modeste, și cinstite, și încîntătoare, și bune gospodine. Pretendentul nu se lăsă convins. Atunci, din ordinul soției ambițioase, trebui să intre în joc Brebenaru. Prin prieteni, prin clienți, descopereau fetele bune în diferitele colțuri ardelene. Cutreierară multe orașe, de la Sighetul Marmației pînă la Timișoara și de la Oradea Mare la Brașov, în zadar.

— Mai bine spune drept că nu vrei să te însori, decît să-l porți degeaba pe drumuri pe bietul Mihai! zicea doamna Brebenaru după fiecare întoarcere.

— Ba vreau, dar nu mă pot lega pe viață cu cine nu-mi place! răspundea Toma invariabil, cu un zîmbet în care zeloasa doamnă nu știa dacă e ironie sau tristețe.

În sfîrșit doamna Brebenaru nu mai putu aștepta. Copilul veni. Toma se oferi să-l boteze. Doamna refuză ca să-i arate cum înțelege o femeie să-și respecte cuvîntul. Spre a împăca pe mama supărată, Toma Novac dărui copilului, de botez, un loc de casă pe Bulevardul Carol. Mama se înduioșă și plînse gîndindu-se că locul face aproape o jumătate de milion, cu toate că la averea lui nu înseamnă mare știrbire. Primi cadoul și, vrînd să-i dovedească deplin că i-a trecut mîhnirea, îl tocmi să fie nașul întîiului copil pe care trebuie să i-l mai dea Dumnezeu.

Făcură botez cu alai. Toma iar supără pe mama fericită, venind cu mare întîrziere. Și doar îi pregătise o surpriză: copilul avea să se numească Toma.

— Așa ești d-ta, îți face plăcere să mă necăjești — îi impută doamna Brebenaru de mai multe ori în cursul serbării.

Toma se scuză că a avut curs la universitate, dar nu se mai prăpădi de grija ei. Îl preocupa o cunoștință nouă ce o legase aici, Tudor Aleman. Descoperise în ochii lui strălucitori de iluminat și chiar în vorbă, cu toate că spunea numai naivități, ceva neobișnuit.

După ce se despărți de bătrînul ciudat, Toma crezu că i-a dat o importanță exagerată. Îi păru rău că s-a grăbit a-i primi invitația. Ce poate să-i spună deosebit un om care întoarce ochii pe dos, sporovăind misterios despre Dumnezeu ca un călugăr dornic de minuni? Poate să se facă și de rîsul colegilor dacă s-ar afla că s-a lăsat ademenit de cine știe ce sectator nenorocit și fanatic. Mai are patru zile răgaz să se gîndească; dar chiar mîine îi va scrie două rînduri politicoase, anunțîndu-l că nu poate merge la întîlnirea făgăduită. A doua zi îi fu lene:

— Nu-i scriu, dar nu mă duc.

Pe urmă își zise că, neducîndu-se, înseamnă a-și mărturisi frica sau cel puțin inferioritatea față de un om care se laudă cu înțelegerea adevărată a tainelor lumii. Omul poate să fie un simplu sectator, precum ar putea fi și un înțelept căruia experiențele vieții i-au revelat orizonturi noi. Un convins face cît doi îndoielnici. Gînditorul n-are de ce să se sperie de o idee, oricît ar fi de curioasă.

Șovăi pînă în clipa din urmă, dar se duse.

Aleman îi dezvălui o construcție în care el găsea explicate fără rost tainele necunoscutului. Toma îl ascultă cu toată atenția și nu se dumeri. Ajuns iar în stradă, i se părea c-a visat, că Tudor Aleman e doar o născocire a lui, deși numai adineaori se despărțise de el.

Senzația îl enerva. Toate cîte i le înșirase Aleman, parc-ar fi dormit de mult în adîncimile sufletului lui, îi răscoliseră gînduri proprii.

Merse de-a dreptul la Brebenaru. Trebuia să afle precis cine-i în definitiv acest Tudor Aleman. Avocatul surîse:

— Aleman te interesează? Te-am văzut la botez cum vorbeai cu el și chiar îi spusei nevestei mele. Credeam că-l cunoști mai de mult! Întîi și întîi e un om foarte cumsecade, dintr-o familie bună, cu relații multe. E bine primit pretutindeni. A fost prieten cu tata și venea uneori, rar de tot, pe la noi. Sunt sigur că și pe tatăl tău l-a cunoscut. Să-l întrebi numai! A fost mult timp profesor la Liceul Lazăr. Era și pe vremea noastră, dar tu, ca particular, n-ai prea cunoscut pe profesorii noștri. Nu cred totuși să nu fi auzit de Aleman. Poate că ai uitat. Era foarte iubit și stimat de toți elevii. Se purta blînd și știa multă carte. Mi se pare că a fost de filosofie sau așa ceva. Trebuie să aibă

peste șasezeci de ani, da, da, negreșit... Auzisem odinioară că ar fi avut multe și grele nenorociri de îndurat. A fost însurat de vreo trei ori și, dacă nu mă înșel, n-a avut parte de fericire în căsnicie, căci nici una din nevestele lui n-a murit de moarte naturală. Lumea vorbește multe. Sunt chestii delicate în care un străin n-are să se amestece. În orice caz pe Aleman suferințele parcă l-au oțelit și i-au sporit încrederea în viață sau în Dumnezeu, nu mai știu bine, că pe mine asemenea lucruri încă nu mă interesează. Poate cînd voi mai îmbătrîni. Sunt mulți oameni foarte serioși, care îl consideră un apostol și cred fanatic în învățăturile lui, deși el e zgîrcit și nu-și destăinuiește înțelepciunea decît celor pe care îi găsește capabili și dornici să-l înțeleagă. Se vede că pe tine te apreciază deosebit, dacă te-a poftit și acasă la dînsul. Dar ce să mă mir! Sentimentalismul intelectual a fost și slăbiciunea ta încă din copilărie!

4

Toma Novac nu voia să se mai gîndească la Aleman și la naivitățile lui grămădite într-un sistem cu aparențe serioase. Se gîndea totuși neîncetat. Descoperea goluri, crăpături tot mai multe.

„E un joc de fantezie și nimic altceva!“ își zise la urmă. O clădire în vînt, de vreme ce toată construcția e fără posibilități de verificări reale.

Cînd credea că a terminat, îi apăreau alte obiecții, numai obiecții. Presupunînd admisibilă existența unei lumi spirituale și alteia materiale, admițînd chiar interpenetrația bizară, de care vorbește Aleman, și geneza sufletului omenesc ca o simplă transformare a unui principiu spiritual pentru nevoile unei regenerări reclamate de esența eternității, rămîne totuși întrebarea:

de ce şapte vieţi pămînteşti, tocmai şapte? De ce nu mai puţine ori mai multe? Declarînd pe şapte număr sfînt sau misterios, nu se rezolvă nimic.

Apoi într-o zi, înarmat cu argumente zdrobitoare, bătu iar la uşa lui Aleman pe neaşteptate. Bătrînul, parc-ar fi ştiut pentru ce vine, îi zise îndată:

— Îndoiala e bună, dar cu măsură! Căci, să nu uităm, îndoiala e totdeauna începutul negaţiei şi negaţia înseamnă distrugere! Numai credinţa întăreşte sufletul şi-l deschide pentru adevărurile eterne!

— Atunci fericiţi cei săraci cu duhul, căci ei sunt mai plini de credinţă şi de prostie! făcu Toma fără a-şi ascunde o decepţie dispreţuitoare:

Aleman se înflăcără numaidecît:

— Da, domnule profesor! Da! Fericiţi! D-ta îţi închipui că cel ce ştie mai mult, înţelege neapărat mai mult? Sau că ştiinţa merge de mînă cu fericirea? A, cum te înşeli! Dar ce are a face progresul ştiinţelor cu sufletul omului? Toate invenţiile şi descoperirile din lume au fost oare în stare să netezească pentru vreun om calea fericirii adevărate, să-i dăruiască o merinde pentru clipa cînd trece poarta necunoscutului? Şi crezi că ar fi mai multă fericire în omenire dacă toţi oamenii, printr-o minune, ar deveni filosofi ca d-ta sau savanţi ca, să zicem, colegii d-tale de la universitate?

Toma Novac zîmbi îngăduitor.

— Adică înapoi, la caverne!

— De ce atîta ironie? urmă Aleman, mai potolit. A nu te bizui pe infailibilitatea ştiinţei, poate că nu e tocmai o crimă, cînd ştiinţa însăşi îşi recunoaşte neputinţa de a pătrunde acolo unde sufletul ar avea nevoie de sprijinul ei.

Rechizitoriul bătrînului nu-l interesa. Erau lucruri rezolvate de mult pentru dînsul. Îl asculta totuşi, ne-

vroind să-l umilească prin afişarea unei superiorităţi nerăbdătoare. De altfel Aleman vorbea cu atîta foc că-i plăcea să-l asculte. Numai cînd încercă să treacă la altă ordine de idei, Toma îl opri:

— D-ta eşti mulţumit cu soluţia pe care ai găsit-o. Se poate. Dar soluţia e nefolositoare cîtă vreme nu poate servi şi altora aceeaşi mulţumire. Orice religie oferă credincioşilor măcar motivele generale care pot lămuri puţin mîntuirea şi care astfel devin convingătoare. Sau soluţia d-tale e atîta de hermetică încît trebuie să rămîie inaccesibilă celor mulţi?

Tudor Aleman stătu cîteva clipe pe gînduri, apoi vorbi cu o răceală aproape respingătoare:

— Soluţia mea, cum zici d-ta mereu cam ironic, s-a născut din dureri sufleteşti şi numai sufletului se adresează. Savanţii pot s-o numească naivitate, ca d-ta, sau chiar mai rău. Cine însă vrea s-o pătrundă, poate găsi într-însa mîngîiere. Viaţa nu mai e zadarnică. Sufletul e pregătit să îndure toate durerile, căci îi rămîne veşnic înainte rîvna şi speranţa de a întîlni perechea sa spirituală. Moartea însăşi devine un accident în viaţa adevărată a sufletului şi nu mai poate îngrozi pe omul care are credinţa renaşterii şi, la sfîrşitul liniei pămînteşti, a eternităţii în lumea cealaltă!

Toma îşi dădu seama că a atins o rană în inima bătrînului. Îi păru rău. Aleman protestă. Schimbară vorba. Toma îi povesti îndoielile care au făcut dintr-însul, fiul unui mare om de afaceri, un profesor preocupat de combinaţii mintale condamnate să rămîie mai mult sau mai puţin sterile.

— Bietul tata ştiu că s-ar cruci, văzîndu-mă veşnic cu gînduri despre alte lumi, în loc să mă interesez de „Întreprinderile Novac"! adăogă Toma.

— Te înșeli! strigă Aleman. Eu am cunoscut puțin pe tatăl d-tale, adevărat, dar pot mărturisi că nu era tocmai așa de insensibil pentru problemele sufletului, cum îți închipui!

Ajunseră să vorbească despre moartea lui Petre Novac. Aleman ținea minte că a avut o înmormîntare impozantă. Toma îi spuse cum s-a îmbolnăvit, cum și-a presimțit sfîrșitul, îi zugrăvi ultimele momente și mai ales lucirea stranie ce i s-a aprins în ochi în clipa cînd și-a dat sufletul. Tudor Aleman se făcu deodată roșu, sări de pe scaun și, cu o solemnitate neobișnuită, declară:

— Iată o verificare, domnule profesor!

Toma Novac îl privi nedumerit. Solemnitatea bătrînului îi apăru cam ridicolă.

— Ce verificare? mormăi dînsul după o pauză.

— Nu cereai d-ta verificări? făcu Aleman grav. Ei bine, una ai avut-o d-ta însuți și n-ai priceput-o: briliantul care spui c-a strălucit în ochii părintelui d-tale în clipa morții!

Îi dădu explicații mai ample. A șaptea viață pămîntească e sfîrșitul carierei materiale a sufletului. În viața a șaptea deci bărbatul trebuie să întîlnească pe femeia care întrupează perechea lui sufletească și să se unească negreșit cu ea. Rodul material al acestei uniri va fi animat de asemenea de un suflet care își începe a șaptea existență materială. Moartea ce încheie ultima viață pămîntească înseamnă însă izbăvirea cea mare a sufletului. De aceea în clipa despărțirii de învelișul material, sufletul dobîndește conștiința pură atotcuprinzătoare prin care, ridicîndu-se deasupra timpului și spațiului, poate contempla simultan toate viețile sale în afară de lumea spirituală. Contemplarea fiind preludiul eternității, se manifestă în ochii muribundului

ca o străfulgerare de lumină incomparabilă. E culminația vieții pămîntești în revelația fericirii veșnice.

— Toate acestea mi le-ai spus data trecută — zise Toma cu ton glumeț — dar nu știam că vrei să mi le aplici chiar mie și tatălui meu!

Necredința lui supără pe Aleman. Îi făcu imputări, adăogînd la urmă:

— Am acum un mare regret: că sunt prea bătrîn și voi muri înaintea d-tale. Sunt sigur că strălucirea pe care ai văzut-o în ochii tatălui d-tale în clipa morții, se va constata și în ochii d-tale cînd vei muri!

— Moartea nu cere certificat de vîrstă, așa că nu se poate ști dacă n-ai să-ți poți verifica teoria și asupra mea! vorbi Toma cu același glas.

Se pregăti să plece. Era mai înviorat, parcă explicația lui Aleman, prin extravaganța ei, i-ar fi alungat gîndurile serioase. Strîngîndu-i mîna, mai întrebă totuși:

— De ce tocmai șapte, domnule Aleman? . . . De ce numărul sfînt?

— Crezi că numărul are o importanță atît de mare? răspunse bătrînul neclintit. Eu cred că șapte, fiindcă șapte e un număr considerat sfînt în toate timpurile, la toate popoarele și în toate ocaziile. D-tale nu-ți ajunge explicația asta? Nu te obligă nimeni s-o primești. Adoptă orice număr vrei! Nu numărul, ci principiul e totul! Numărul nu-l poate verifica decît fiecare om în clipa cînd s-a despărțit definitiv de ceilalți oameni. Principiul însă se poate verifica din strălucirea pe care ai văzut-o și d-ta, care ți-a tulburat sufletul, de vreme ce ai păstrat-o vie, și pe care acuma, din vanitate, vrei s-o ridiculizezi puțin. Așa, domnule profesor! Și la revedere!

Plecînd Toma Novac recunoscu în sine că are dreptate Aleman. Îi era chiar rușine că a venit cu

asemenea obiecţii ridicole, cînd ar fi putut să respingă temelia construcţiei fantastice pe care un filosof ca el nici n-ar trebui să-şi piardă vremea s-o asculte. Pe urmă îşi zise că ridicol e însuşi interesul ce-l arată lui Aleman şi se hotărî să sfîrşească şi să-şi vază de ocupaţiile obişnuite.

Cu toate acestea continua să combată în gînd, mereu, pe bătrînul Aleman şi găsi o întrebare care îl îndemnă stăruitor să-i facă o nouă vizită:

— Mai este ceva, domnule Aleman . . . Încă nu mi-ai spus. Se vede că ţi-a scăpat sau că nici d-ta nu eşti lămurit. Ce se întîmplă cu sufletul omului între sfîrşitul unei vieţi şi începutul celei noi, între moartea trecută şi naşterea viitoare?

Tudor Aleman, parc-ar fi aşteptat de mult întrebarea, îi servi o explicaţie foarte amănunţită: planul lumii materiale, planul lumii spirituale, planul intermediar . . . Toma îşi pierdu răbdarea:

— Planuri, mereu planuri! Dar de unde iei certitudinea existenţei planurilor d-tale? Un cuvînt explică alt cuvînt . . .

— Certitudine nu există, firește! răspunse bătrînul, liniştit. Nici chiar în planul lumii materiale în care trăim acuma! Ai d-ta baremi certitudinea propriei existenţe? Simţurile singure le avem ca dovezi ale existenţei. Dar arată oare ele realitatea, cînd însăşi materia din care sunt alcătuite are o realitate problematică, de vreme ce esenţa ei e energie, adică un cuvînt, adică nimic? Mai reală existenţă au ideile răsărite din suflet, deci dintr-o esenţă spirituală. Ele nu cer dovezi palpabile, fiindcă nu poţi dovedi spiritualitatea prin materialitate. Dovada realităţii lor o oferă ele însele prin apariţia lor spontană.

— Tocmai spontană nu s-ar putea zice — întrerupse Toma Novac. Ca să apară o idee, se cere mai întîi un creier, deci tot o materie.

— Crezi d-ta că ideile n-ar putea avea o existență independentă de vreun creier oarecare? întrebă Aleman repede.

— Dar atunci ce nevoie mai ai de suflet? Atunci între suflet și idee ar fi identitate!

— Și n-ar fi oare mai realistă explicația complexului sufletesc? se bucură bătrînul. Închipuiește-ți și judecă: celula inițială să fie temnița unei idei. Cu cît se dezvoltă trupul material, cu atît ideea crește, se complică, se ramifică, pînă ce redobîndește conștiința existenței sale proprii independente sau pînă ce se ridică din nou la ideea pură ce a fost înainte de unirea cu materia. Nu se poate? Ți se par mai plauzibile explicațiile materialiste care, cînd dau de vreo dificultate, o lichidează cu o strîngere disprețuitoare din umeri, ca d-ta acuma, sau cu o vorbă magică: subconștient, eu, transformări?

Toma nu se putu stăpîni să nu-i spuie:

— Bine, dar d-ta nu bagi de seamă că, ironizînd știința care lucrează cu noțiuni, nu încetezi totuși a-ți demonstra înțelepciunea tot prin cuvinte, că toată construcția d-tale nu e în realitate decît o cetate de cuvinte?

Aleman se roși parcă l-ar fi pălmuit. Tăcu. Într-un tîrziu zise:

— Dacă d-ta te-ai oprit numai la cuvinte, atunci ți-am vorbit în zadar și-mi pare rău că ne-am pierdut vremea!

Se despărțiră într-o atmosferă de răceală.

Toma Novac însă n-avea păreri de rău. Își zicea că nu se putea lăsa pînă la capăt amăgit de niște fan-

tasmagorii de bătrîn fără ocupație. Ar fi fost și umilitor pentru un profesor de filosofie. Și nici măcar nu are să-și impute nimic, deoarece i-a arătat o indulgență excesivă, l-a ascultat, a încercat să-l convingă fără a-l jicni. Dar fanaticii așa sunt, egoiști!

Peste cîteva zile însă se pomeni cu Tudor Aleman. Venea ca un pocăit. Toma se înduioșă și se gîndi că a fost brutal cu bătrînul.

— Să nu mai vorbim despre lucruri care!... murmură Aleman, ridicînd ochii în sus fără a sfîrși gîndul.

Totuși vorbiră mereu. Se supărau, cînd unul, cînd altul, reveneau, reîncepeau. Se vedeau din ce în ce mai des. Erau prieteni. Aleman îi povesti cum a ajuns să creadă în ceea ce disprețuise totdeauna. De multe ori plîngea, socotind că viața i-a fost zadarnică și va trebui s-o reia cine știe unde și cînd.

— Asta înseamnă că nici soluția d-tale nu fericește pe om! triumfă Toma.

— Nu fericește, dar cel puțin consolează! riposta bătrînul, înviorîndu-se îndată parcă ar fi încercat să-i smulgă pămîntul de sub picioare. Dacă n-am putut avea parte de fericire în viața aceasta, am cel puțin siguranța că fericirea mă așteaptă negreșit într-o viață viitoare. A recunoaște și a plînge zădărnicia unei vieți întîmplătoare e tocmai încrederea în dreptatea providenței divine! În orice caz moartea nu mai are nici o putere asupra mea și o pot privi în față fără strîngere de inimă!

Toma Novac îi vorbea despre zbuciumările tinereței, despre călătoriile făcute și plănuite. Aleman și aici descoperea posibilități de verificare:

— Ai dorit să călătorești prin India, Mezopotamia, Egipt, Italia... Ei bine, ai dorit fiindcă unele din

vieţile d-tale trecute le-ai trăit pe acolo! De ce ţi se pare aşa curios?

—D-ta în toate găseşti dovezi fanteziste pentru sistemul d-tale! zîmbi Toma. Am dorit să cunosc anume ţări pentru că mă interesează şi mă interesează pentru că am citit despre ele, despre trecutul lor, mai mult decît despre altele!

— Bine, bine, dar nu te gîndeşti: de ce ai citit mai mult despre unele decît despre altele?

— Aşa s-a nimerit, întîi, şi pe urmă fiindcă ştiinţele noastre s-au ocupat pînă azi mai de aproape de piramidele din Egipt decît de cele mexicane de la Teotihuacan, de pildă!

Nu se înţeleseră, firește. De altfel Aleman, cînd nu răzbea cu argumentele, îi preciza tot mai des că se va convinge în clipa morţii şi a verificării supreme. Toma socotea cam tardivă verificarea dar, pentru salvarea armoniei, o admitea şi chiar îi făgăduia că are să-şi aducă aminte neapărat atunci de sistemul Aleman. Apoi rîdeau amîndoi, împăcaţi.

Veni primăvara. Toma Novac parcă întinerea. Nu mai avea răbdare să stea în casă. Toată ziua hoinărea ca un ştrengar. Şi mereu i se părea că trebuie să se întîlnească cu cineva, încît uneori se gîndea înveselit:

— Te pomeneşti că-mi găsesc mireasa şi fericesc pe d-na Brebenaru.

Într-o dimineaţă de început de mai ieşi de-acasă pe jos. Era aşteptat de nişte colegi, la universitate. Pornise însă cu o oră mai devreme, să aibă răgaz să se plimbe. Îi bătea inima.

— Parcă m-aş duce la o întîlnire amoroasă! îşi zise, ajungînd în Calea Victoriei. Şi doar nu mă aşteaptă decît nişte discuţii plicticoase.

În piața palatului avu o tresărire ciudată. Își aruncase ochii pe celălalt trotoar și zărise o femeie necunoscută la brațul unui bărbat necunoscut. O vedea numai din spate și totuși simțea că o cunoaște. Iuți pașii, trecu dincolo, pe urmele perechii străine. Un val de rușine apăru și se stinse într-însul:

— Parc-aș fi copil... Unde-i demnitatea?

În aceeași clipă, ca și cînd ar fi făcut-o înadins fiindcă îl simțise, femeia opri pe bărbatul ei, se întoarse înapoi spre o vitrină.

Toma Novac o văzu mai bine. Era într-o haină albă, cu pălărie albă. Sînii rotunji tremurau ca de o bucurie neașteptată. Cîrlionți blonzi îi gîdilau obrajii. Buzele surîdeau. Privirea însă îi alerga de ici-colo, iscoditoare. Toma știa că pe el îl caută. Oameni nepăsători îi despărțeau, treceau, se îmbulzeau. Totuși privirile lor se găsiră. Ochii ei erau verzi, mari, cu o lumină tainică, moale și învăluitoare ca o îmbrățișare. Sufletul lui se înfioră pînă în temelii, parcă i s-ar fi lămurit deodată o lume în care pînă azi a bîjbîit ca orbul fără călăuză. Pe fața ei se ivi o umbră de uimire. Era semnul că în inima ei s-a petrecut aceeași revelație.

Ciocnirea privirilor ținu mai puțin de o secundă. Femeia cu bărbatul se apropiau. Toma, în neștire, se opri la aceeași vitrină, lîngă ea. Îi auzi glasul, dulce și mătăsos, tremurînd. Vorbea o limbă străină. Bărbatul răspundea rar, gros, indiferent. Era înalt, ras, cu figura tăbăcită și blîndă. Toma îl ura.

Apoi perechea porni înainte. Novac mai rămase la vitrină pînă se depărtară cîțiva pași. Îi urmări. Lumea era tot mai deasă pe trotoar, încît trebuia să dea din coate ca să se poată ține după ei. Din cînd în cînd îi vedea silueta, cu șoldurile legănîndu-se ritmic, chemătoare. Nu îndrăznea să se apropie prea tare.

Îi era frică să nu facă o prostie. Își surprindea uneori gîndul de a o smulge de la brațul străinului, cu orice risc. Se stăpînea zicîndu-și într-una:

— Și totuși o cunosc de undeva... Am mai întîlnit-o...

Se pomeni iar lîngă ei. Trebuia să-i mai soarbă privirea. Voia să-i întreacă și apoi să se întoarcă, să-i încrucișeze. Deodată însă auzi la doi pași:

— Domnule Novac!... Toma!... Ce Dumnezeu! Nici nu mai vrei să-ți cunoști prietenii de treci așa?

Era d-na Brebenaru, zgomotoasă, încălzită. Tocmai ieșise dintr-un magazin. Toma trebui să stea pe loc, mai aruncînd o privire spre necunoscuta care, auzind glasul d-nei Brebenaru, întoarse capul, parcă ar fi vrut să profite de un pretext. În ochii ei era aceeași lumină caldă, acum însă muiată într-o tristețe.

— Mi se pare că ești strengar? îl dojeni d-na Brebenaru, prinzînd privirea lui pierdută. Și eu care mă zbat mereu să te însor! Va să zică de aceea fugi d-ta de ofițerul stării civile ca dracul de tămîie! Îți plac mai bine strengăriile, nu-i așa? Uite, cum înșală aparențele. Eu te credeam nevinovat ca o fată mare! Dar acuma bine că te-am prins! Să poftești să-mi faci curte și mie și să mă însoțești pînă...

Toma stătea pe spini. Zîmbi de nevoie, se scuză că are o conferință și chiar a întîrziat.

— Atunci du-te, du-te! se milostivi doamna. O fi conferință, o fi vreo cucoană, iacă te las! Să nu zici că din pricina mea...

Îi sărută mîna parcimonios, blestemînd în gînd ceasul cînd a cunoscut-o. Alergă pînă în colț, uitîndu-se îngrijorat în toate părțile... Oamenii se îmbulzeau, rîdeau gălăgioși, veseli, mereu alții și parcă mereu aceiași. În mijlocul lor, Toma Novac, cu ochii umflați

de spaimă, era ca un naufragiat care pierde, clipă cu clipă, orice speranţă de salvare. Se repezi pe Bulevard în sus şi în jos, apoi iar pe Calea Victoriei, revenind tot în acelaşi loc, tot mai deznădăjduit. Se învîrti acolo pînă tîrziu. Ajunse acasă zdrobit. Izbucni în plîns zguduitor. I se părea că şi-a pierdut inima.

O zi întreagă îşi măcină durerea în taină. Încercă toate şireteniile să-şi înşele sufletul. A fost o femeie ca atîtea mii de mii. A dispărut? Îi va ieşi în cale alta, cum i-a ieşit asta. Dar ca asta nu e nici una în lume! Era frumoasă? Sunt altele mult şi mult mai frumoase. N-are decît să întindă mîna. Dar tainele din ochii ei!

A doua zi veni Aleman, de dimineaţă, parcă ar fi bănuit ceva. Toma îl îmbrăţişă, plînse şi-i mărturisi desperarea. Îl înăbuşea taina iubirii. Bătrînul îşi freca mîinile, vesel, încîntat şi numaidecît începu să-i explice că poate să fie chiar femeia pe care trebuie s-o întîlnească într-una din cele şapte vieţi.

— Domnule Aleman — izbucni Toma îndurerat — te rog, te implor, nu mă mai chinui acuma cu vieţile d-tale! Lasă-mă! Crede-mă! Ce vieţi!? O iubesc, înţelegi? E singura femeie pe care am iubit-o, e . . .

— Asta spuneam şi eu! întări Aleman, netulburat. E perechea divină . . .

— Trebuie s-o găsesc, chiar de-ar fi să răscolesc toate casele din Bucureşti! jură apoi Toma.

Două zile nu făcu însă decît să se tînguiască. Aleman venea să-i ţie isonul şi, profitînd de ocazie, amesteca pe necunoscuta tulburătoare în reţeaua concepţiei lui asupra lumii, întrebuinţînd apariţia şi dispariţia ei ciudată ca motive demonstrative pentru anume amă-

nunte complimentare. Toma se îmblînzea îndată ce în vorbele lui prindea speranța de a o revedea. Atunci îi punea și întrebări care pe Aleman îl umpleau de bucurie fiindcă în ele simțea în sfîrșit începutul credinței.

Evident că trebuie să fie o evoluție a sufletului în ascensiunea celor șapte vieți terestre! se înflăcăra bătrînul. Dar, firește, nu una conformă cu logica umană, ci potrivită legilor divine pe care mintea noastră numai în momente rare le poate simți. Astfel diferitele vieți alcătuiesc una singură, cu suișuri și coborîșuri, cu bucurii și suferințe puse în slujba aceleiași rîvne supreme. De aceea, peste secolele sau mileniile ce despart în timp și spațiu viețile pămîntești ale aceluiași suflet, scîntei de amintiri înnoadă fire care vibrează uneori în inima omului. Reminiscențe stranii răsar brusc, doruri vagi, visuri ciudate, uri inexplicabile — toate mărturii ale existențelor vechi din noi. Experiențele grele dintr-o viață nu rămîn fără efecte în alta următoare. O decepție adîncă trebuie să aibă repercusiuni în privința caracterului general al vieții viitoare . . .

Toma Novac își dădu seama că, stînd cu mîinile în sîn și visînd, n-are s-o mai găsească niciodată. Poate, dacă ar fi mers a doua zi și ar fi așteptat pe același drum, ar fi și întîlnit-o!

Se înființă în Piața Sărindar și stătu la pîndă, răzimat de bara unei vitrine, între tineri spilcuiți și fără rost care cochetau cu femeile ușoare ce-și plimbau, neobosite, fardurile și decoltajele pe trotuarul înțesat de lume. De cîte ori zărea o pălărie albă, tresărea. Pleca de-acolo cel din urmă, deși venea cel dintîi.

Erau șase zile de cînd o pierduse. Seara veni acasă mai abătut. Așteptarea, în același loc, i se părea că a fost o copilărie. Cum să iasă ea, ca o funcționară

comercială, la aceeași oră, pe Calea Victoriei? A trecut o dată? A fost o întîmplare. Cine știe cînd va mai trece? Ar trebui să încremenească în fața vitrinei de dimineață pînă seara ca să se mai repete întîmplarea, dacă cumva n-o fi plecat undeva chiar de-atunci.

Se culcă tîrziu și adormi îndată. Avu visuri numai cu ea. I se arătă subt înfățișări diferite, ca o ademenire, și se pierdea mereu în clipa cînd era s-o dobîndească. Alerga după ea prin țări necunoscute, în epoci bizare, aci păstor indian, aci mare dregător egiptean, apoi scriitor într-un templu babilonian, sau cavaler roman, călugăr medieval, revoluționar provincial... Și ea îi apărea mereu, îl chema, îl îndemna.

Iată efectele fanteziilor lui Aleman! se gîndi cînd se deșteptă, simțind totuși în inimă mai vie icoana ei, parcă visurile l-ar fi purtat prin lumi reale.

Deși nu mai avea încredere în așteptarea înșelătoare, deocamdată pînă va găsi un mijloc mai bun, se duse tot acolo, chiar mai devreme ca zilele trecute. Stătu. După-amiazi răbdarea îl părăsi din ce în ce. Se înseră. Lumea se rărea. Se hotărî să plece și nici să nu se mai întoarcă în piața blestemată. Mai așteptă totuși un răstimp. Apoi porni într-o doară, pînă în colț. Și deodată îi apăru atît de aproape că îi atinse rochia albă cu pulpana hainei. Se opri, fulgerat. Îi întîlni ochii, în care văzu clar aprinzîndu-se o fîlfîire de bucurie. Era tot la brațul străinului. La marginea trotoarului își încetiniră mersul, așteptînd să treacă niște mașini, pe urmă traversară Calea Victoriei, repede, și coborîră pe Bulevard. Toma Novac își reveni și se luă după ei, cuprins de o fericire care-i fierbea sîngele. Se ținea la o distanță potrivită, să nu bage de seamă că-i urmărește și totuși să nu-i piardă din ochi. Intrară într-un restaurant. Toma se plimbă de cîteva ori prin fața ușii. Îi veni în

minte că sala poate să aibă şi altă ieşire, încît în vreme ce el aşteaptă aici, ei vor dispare fără să-i zărească. Năvăli înăuntru, desperat. Se uită împrejur. Îi văzu. La cîţiva paşi găsi o mescioară liberă. Se aşează, trăgînd cu coada ochiului spre ea. Îl privea cu o uimire plină de mulţumire. Un chelner îi puse o listă dinainte.

— Dă-mi ce vrei, orice, indiferent!

Chelnerul stărui. Îl goni. Îi aduse mîncări. De-abia le atinse. O vedea numai pe ea, deşi nu se uita într-acolo de loc.

Apoi deodată simţi că ei s-au ridicat de la masă. Se îngrozi. Strigă răguşit:

— Plata!... Iute, iute!

— Imediat vine, imediat! îl linişti chelnerul, mîngîind nota.

Toma îi văzu la ieşire. Întîlni privirea ei. Se socotea pierdut. Nici măcar n-avea bani mărunţi. Aruncă o bancnotă de o mie şi alergă, bolborosind:

— Opreşte restul!

Chelnerul se închină pînă la pămînt, mulţumi fericit. Îl credea nebun.

În stradă, Toma se potoli. Pertractau cu un şofer, care nici nu catadicsea să-i privească. Porniră tot pe jos, pe unde veniseră. Toma Novac binecuvîntă indolenţa şoferului.

Din Bulevard apucară pe Strada Batişte, apoi pe nişte ulicioare scurte, tăcute. Toma, ca să nu fie observat, mergea mereu pe celălalt trotoar, ascultînd uneori ecoul paşilor lor. Dispărură iar într-o stradă. Toma alergă pînă la colţ. Se opriseră în faţa unei case. Se apropie tiptil. Auzi scîrţîit de chei în broască şi pe urmă poarta trîntindu-se cu zgomot de fier.

Peste drum era o băcănie cu cîrciumă. Toma trecu într-acolo, hotărît să întrebe cine şade în casa unde a intrat ea. Două ferestre se luminară deodată. O

văzu scoţîndu-şi pălăria, zîmbind, apoi veni la geam să tragă transperantul. Braţul ei se înălţa şi se cobora parcă ar fi făcut semn de chemare către Toma pe care îl simţea în întunerecul nopţii. Lumina se mai filtră gălbuie prin perdelele închise poate o jumătate de oră. Pe urmă se stinse.

Toma Novac se gîndise să vegheze aici pînă a doua zi, să nu se întîmple s-o piarză iar. În clipa cînd se întunecară ferestrele îşi luă seama. De-acum i-a găsit cuibul. N-are nici un rost să-i păzească. Mai bine să vie mîine dis-de-dimineaţă, odihnit. Casa o cunoaşte: două ferestre în stradă, poarta de fier împletit îngrădind o curte cît palma. În colţ, un felinar lumina tăbliţa indicatoare: Strada Albă.

A doua zi, Toma Novac fu primul client al băcăniei din Strada Albă. Se aşeză lîngă fereastră să poată observa orice mişcare în casa de peste drum. Tîrgui lucruri la care nu se gîndise niciodată, bău cîteva pahare de vin acru şi înghiţi diverse gustări rămase de ieri. Trebuia să-şi justifice şederea îndelungată în prăvălie.

În sfîrşit pe la zece poarta se deschise. Străinul cu pălărie de paie şi baston apăru. Toma îl recunoscu şi se înfricoşă. Încă nu se hotărîse ce are să facă, deşi avusese atîta timp. Îl văzu pornind spre colţul străzii, pe unde au venit aseară. Peste drum un transperant se ridică într-o fereastră. Nu se zărea însă nimeni.

Toma se sculase în picioare. Plăti. Îi tremurau mîinile. Apoi se repezi afară, parcă ar fi întîrziat de la o întîlnire. Făcu cîţiva paşi pe trotoar, şovăi. În sfîrşit trecu grăbit strada, intră pe poarta de fier, urcă scara şi bătu la uşă. În aceeaşi clipă uşa se deschise, parcă ar fi fost aşteptat şi nici n-ar mai fi fost nevoie să bată. Se trezi într-un vestibul puţin întune-

cos. Auzi în urma lui învîrtindu-se cheia de două ori, dar nu se uită înapoi. Simţea că trebuie să fie ea şi parcă nu îndrăznea s-o privească. Fîşîit de stofă mătăsoasă alunecă pe lîngă dînsul şi un parfum discret de verbină.

După singurul transperant ridicat, Toma recunoscu odaia dinspre stradă. Apoi toate gîndurile îi pieriră şi sufletul lui rămase gol în faţa ei. Numai pe ea o mai vedea, parcă ar fi dispărut lumea întreagă. Şi ea stătea, sprijinită de speteaza unui fotoliu, dreaptă, uimită, înfăşurîndu-se cu amîndouă braţele goale în haina uşoară, de frică să nu-i alunece. Un val de soare o încadra într-o aureolă viorie. Pieptul alb se zbuciuma.

Se priveau. Privirile lor vorbeau. Aşteptări, doruri, deznădejdi şi bucurii străvechi înviau în sufletele lor, înseninîndu-le fericirea. Se cunoşteau dintru începutul-începuturilor şi cunoştinţa era pentru eternitate.

— Tu! murmurau buzele ei cu un glas dulce ca un strop de miere proaspăt.

— Tu! şopti Toma, înăbuşit, ca dintr-o altă lume.

Apoi braţele ei se deschiseră într-o aşteptare mare. Haina alunecă în jos de pe umerii ei rotunji, mîngîindu-i corpul ca o sărutare prelungă. Toma Novac îi cuprinse mijlocul. Ea, cu braţele calde, îi înfăşură gîtul.

6

Ileana!... Ileana!... murmură Toma îndurerat de fericire.

Îşi aflaseră numele, de-abia după ce, într-o îmbrăţişare vijelioasă, sufletele lor s-au topit într-unul singur. Îşi povestiră trecutul şi povestirea o întreru-

peau prin sărutări care le spuneau mai mult decît toate cuvintele născocite de mintea omenească.

Ileana era de douăzeci şi patru de ani şi de şase ani măritată cu Ştefan Alexandrovici Poplinski. Mărturisi că l-a luat din dragoste şi l-a iubit numai pe el pînă ce a zărit deunăzi pe Toma. E un om foarte bun, blînd şi sentimental. A fost ofiţer în garda imperială şi, în vremea războiului, aghiotant al ţarului. Avea mari proprietăţi în Ucraina apuseană şi e unicul descendent al unei familii nobile de origine poloneză. S-au căsătorit în al doilea an al războiului, la Moscova, unde Ileana, orfană, trăia în casa unor rude bogate, moldoveni. Cînd a izbucnit revoluţia, a început calvarul lor. Poplinski fusese ameninţat mereu cu moartea. În sfîrşit, după ce au ajuns bolşevicii la putere, au trebuit să fugă în străinătate. S-au oprit la Berlin. Au trăit trei ani cum a vrut Dumnezeu. Din toată averea lor, rămăseseră numai cu bijuteriile. Rînd pe rînd, în aşteptarea vremurilor mai bune, s-au dus colierele, inelele, brăţările. Nu mai aveau nici o speranţă. Atunci s-au hotărît să vie în România. Ileana se născuse în Basarabia. Moşia părintească din judeţul Bălţi era zestrea ei. Deşi tatăl său fusese funcţionar superior, în casă au vorbit moldoveneşte. Dacă ar izbuti să salveze măcar o parte din pămînturile strămoşeşti, viitorul lor ar fi asigurat. Sosiră la Bucureşti să se intereseze de soarta moşiei. Se gîndeau să se stabilească aici, mai ales dacă ar avea noroc să-şi redobîndească averea.

Erau acum de două luni în Capitală, fără a fi ajuns să descurce lucrurile. Moşia fusese împărţită la ţărani, afară de conac şi cîteva zeci de hectare prinprejur. Poplinski, prin emigranţi ruşi, făcuse oarecare legături, dar dificultăţile păreau de neînvins. Neştiind decît ruseşte şi nemţeşte, se înţelegea anevoie,

deşi altfel cîştiga iute simpatii. Ar fi trebuit să se repeadă pe la Chişinău, chiar la moşie, să pornească de-acolo firul afacerii. Se izbea de greutăţi băneşti şi nici pe Ileana nu se îndura s-o lase singură. Aici trăiesc foarte cumpătat. Nu au nici un servitor. Ea singură îngrijeşte apartamentul mobilat.

Pe urmă Toma se oferi să le fie de ajutor.

Ileana îi ceru să facă întîi cunoştinţă cu Poplinski. Toma refuză şi-i spuse că-l urăşte. Ea insistă:

— Aveţi să vă împrieteniţi, ai să vezi! E o inimă de aur.

Îi făcu ea planul cum să intre în vorbă fără să-i trezească bănuieli. Toma se încăpăţîna. I se părea o nedemnitate ceea ce i se cerea. Se gîndea cum s-o smulgă din mîinile lui, nu să se apropie de el.

În sfîrşit trebui să plece. Cînd ajunse acasă îşi aduse aminte că nici cel puţin nu s-a înţeles cu Ileana cînd s-o mai vază. Despărţirea de ea îl chinuia. Îi venea să se întoarcă, să înfrunte pe Poplinski.

Seara nu se mai putu stăpîni. Se duse la restaurantul de pe Bulevard. Nu intră pînă nu se convinse că Ileana cu Poplinski sunt înlăuntru. Întîlni în treacăt privirea ei care îl îndemna. Se apropie, ceru voie să se aşeze. Apoi se prezintă. Planul ei se împlinise.

Poplinski era într-adevăr simpatic. Vorbeau nemţeşte, dar Ileana nu înţelegea bine. Cu ea vorbea românește. Rîdeau. Toma îi invită să-i vadă casa, să prînzească o dată împreună. Poplinski primi numaidecît, mărturisind fără înconjur că ar fi fericit să scape de restaurant măcar o zi.

Se împrieteniră, precum prevestise Ileana. Se ducea şi Toma pe la ei, veneau şi ei pe la dînsul. Cu cît se legau însă, cu atît Toma îşi vedea nădejdea mai întunecată. Cu ea singură de-abia se mai putea

întîlni. Trebuia să umble cu Poplinski pe la ministere, pe la avocaţi. De cîte ori i se plîngea, ea zîmbea şi şoptea:

— Lasă, Toma, fii răbdător . . .

Avea glasul moale şi îndulcea cuvintele moldoveneşte. Toma era ca un cîine care, cînd se uită în ochii stăpînei, pierde orice îndîrjire.

În sfîrşit, după cinci săptămîni, îi ceru energic să se despartă de Poplinski. Ea se înduioşă şi plînse. Îi mărturisi că n-are curajul să-l părăsească tocmai acuma cînd e atît de nenorocit. Poplinski s-ar sinucide, dacă cumva n-ar omorî-o mai întîi pe ea. E blajin, dar desperarea cine ştie ce-ar face dintr-însul?

Toma cunoscu iar ceasuri de chinuri, ca în zilele cînd o pierduse întîia oară. Îndoieli îi rodeau inima. Dacă Ileana îl ţine în cumpănă cu celălalt, înseamnă că el nu e mai mult pentru ea decît Poplinski. Atunci toate închipuirile lui despre o iubire extraordinară au fost deşertăciuni bolnave.

Peste cîteva zile însă găsi pe Ileana veselă, zburdînd ca o pasăre:

— Acuma îl las, Toma, pe Poplinski! Acuma trebuie să-l las! Îmi pare rău că va suferi din pricina mea, dar nu se mai poate!

Toma se zăpăci de bucurie. Nu mai voia să-i dea drumul. Să vie în casa lui şi se însărcinează el să se descurce cu Poplinski. Nu-i pasă nici de scandal, dacă ar fi să fie! Ileana îl mulcomi cu o vorbă care îl făcu mai fericit:

— Pentru copilul nostru trebuie să fii cuminte . . .

Pînă azi Toma Novac îşi tăinuise iubirea chiar faţă de Aleman. Acuma sufletul îi era atît de plin de mîndrie că nu şi-o mai putea ascunde. Bătrînul nu se miră de loc. Bănuise că a întîlnit-o, tocmai fiindcă nu i-a mai vorbit despre ea.

— Dacă e într-adevăr perechea d-tale şi v-aţi unit, înseamnă că vi s-a împlinit destinul divin! declară Aleman cu ochii înlăcrimaţi. Fericirea d-voastră e fericirea adevărată!

Toma rîse şi-l bătu pe umăr:

— Veşnic cu sistemul d-tale! Veşnic! Eşti un romantic incurabil, domnule Aleman!

— Pe d-ta nici fericirea nu te poate convinge? întrebă, serios, bătrînul.

— Să mă convingă? se minună Toma. Adică îţi închipui că omul fericit trebuie să se gîndească la moarte? Parc-ai fi dricar, prietene!

— Atunci, în ciuda tuturor dovezilor, nu crezi?

— Cred, cred tot ce vrei! strigă Toma Novac deodată cu o strălucire pe faţă. Fiindcă vreau să-ţi fac plăcere, vreau să fii şi d-ta fericit, să fie toată lumea fericită! Iubirea e taina tainelor, domnule Aleman!

Poplinski trebuia să plece negreşit la Chişinău. Numai ziua urma să se hotărască. Planul lui Toma era gata. Îl făcuse Ileana. Îndată ce va porni el în Basarabia, ei vor pleca în străinătate pentru o vreme, pînă se va împăca Poplinski cu situaţia.

În sfîrşit se hotărî: Poplinski va pleca în seara de 6 iulie. Mai erau trei zile. Toma Novac obţinuse paşapoartele. Fierbea. Ileana mai avea o teamă: dacă Poplinski se va înverşuna s-o ia şi pe dînsa la Chişinău?

În ajun ţinură toţi trei sfat. Poplinski părea posomorît şi avea tremurări ciudate în priviri. Se plîngea că vor fi mari cheltuieli, dar arăta multă încredere. Toma, cu discreţia cuvenită, îi oferi un împrumut pînă se vor aranja cu moşia. Ileana protestă, dar Poplinski primi cu un surîs amar:

— Emigrantul poate să împrumute de la prieteni. Altfel ar trebui să piară.

Se uită la Toma, lung, scrutător. Toma plecă ochii şi spuse repede că, între prieteni, nu se cuvine să fie neîncredere ori sfială, că e fericit să poată face un serviciu atît de neînsemnat lui Poplinski, un om încîntător . . .

— Încîntător, exact! mormăi Poplinski, întunecat.

Ileana aştepta acuma întrebarea de care îi era frică. Veni, dar atît de moale, parcă însuşi Poplinski ar fi făcut-o numai de formă. Ea începu să explice că nu se simte tocmai bine, că o călătorie lungă ar îmbolnăvi-o de tot. Poplinski se împăcă îndată şi nu mai stărui. Toma se înfricoşă de bătăile inimii sale, îşi muşca buzele să-şi stăpînească bucuria.

Pe urmă Poplinski îşi aduse aminte că nu poate pleca la drum fără nici o armă. De la Chişinău va trebui să meargă pe la Bălţi, pe la moşie. Cum să umble cu mîna goală? Toma crezu că e un pretext prin care vrea să amîne plecarea, să le răstoarne toate planurile. Se înfioră. Îi dădu dreptate şi-i spuse că el are arme acasă.

— Dacă ai vrea să-mi faci o plăcere, ţi-aş aduce eu un revolver bun — urmă dînsul, frecîndu-şi încurcat mîinile. De altfel mă gîndeam să te însoţesc pînă la gară . . .

Poplinski îi mulţumi, strîngîndu-i mîna şi îmbrăţişîndu-l:

— Eşti un prieten adevărat!

Toma n-avea nici o armă, afară de o carabină nemţească stricată pe care o păstra ca amintire din campanie. Trebui să alerge, să cumpere un revolver. Se felicita pentru ideea ce a avut-o. Petrecîndu-l la gară, va fi sigur că a plecat.

Veni mai devreme. Ileana pregătea geamantanul şi plîngea. Toma vru să-i arate lui Poplinski cum se mînuieşte revolverul.

— Mulţumesc . . . cunosc! rîse emigrantul. Suntem prieteni vechi!

Se apropia ora trenului. Ileana se aruncă în braţele lui Poplinski, hohotind parcă i-ar fi cerut iertare. Poplinski o strînse la piept, mişcat, bolborosind:

— Ileana, Ileana . . . Fii cuminte! . . . Nu plec departe . . . Şi apoi nu mai eşti singură . . .

Toma se simţi obligat să murmure:

— Dacă doamna îmi dă voie, am să mă interesez din cînd în cînd . . .

— Te rog eu, mult! zise Poplinski, fără să se uite la el, mîngîind spatele femeiei.

Apoi coborîră în curtea mică, pavată. Din uşă, Ileana strigă blînd, făcînd semn cu mîna:

— Să nu stai mult, Saşa! Să te întorci numaidecît!

— Da, da . . . Mă întorc numaidecît! răspunse Poplinski.

Se înserase. Pînă la gară se întunecă. Trenul era încărcat. Poplinski de-abia găsi un loc pe coridor:

— N-are a face. Pot sta şi în picioare.

Se îmbrăţişară şi se sărutară. Toma rămase pe peron pînă ce trenul dispăru în noapte. Atunci fu cuprins de remuşcări. Se simţea umilit şi ticăloşit. Purtarea lui faţă de Poplinski i se părea murdară. Regreta că a ascultat pe Ileana şi a legat cunoştinţă şi prietenie cu el.

— Acuma e prea tîrziu! Acuma ce-mi mai pasă de Poplinski? zise apoi scuturîndu-se de gîndurile negre. Ileana mă aşteaptă!

O găsi puţin întristată, parcă şi ea ar fi avut remuşcările lui.

— Bietul Saşa! murmură Ileana. Ce mîhnit are să fie cînd se va întoarce şi eu nu voi mai fi aici!

Se priviră adînc în ochi şi uitară îndată pe Poplinski. Simţeau că nimic nu are importanţă în lume afară de iubirea lor. Se vedeau, unul în ochii celuilalt, ca în oglinda veşniciei.

Toma îi spuse că vor pleca mîine dimineaţă, deocamdată în Italia. Dar nu mai vrea să fie despărţit de ea nici noaptea aceasta. Să-şi strîngă ce doreşte şi pe urmă vor merge la el acasă. Ileana se apucă bucuroasă să-şi adune nimicurile la care ţinea. El îi ajuta. Se opreau deseori şi se îmbrăţişau mereu, parcă s-ar fi văzut întîia oară. Îşi împrospătau amănuntele trecutului.

— Sunt tocmai şapte săptămîni de cînd am intrat aici, necunoscut! zise Toma, suspinînd de bucuria amintirii.

— Te aşteptam, deşi nu te cunoşteam — îngînă Ileana. Inima mea te dorea de mult; parcă de cînd lumea!

Şedeau pe divanul larg care adăpostise întîia lor îmbrăţişare. Se doreau ca şi atunci. Toma îi înlănţui mijlocul şi ea se lăsă pierdută pe spate, cu buzele însetate.

— Ileana, iubirea mea divină! şopti Toma, sorbindu-i respiraţia într-o sărutare dureroasă.

Odaia se umplu de suspinele iubirii, încît nu se mai auzi zgomotul uşii care se deschise şi se închise. De-abia într-un tîrziu, Ileana văzu în pervazul dormitorului, încremenit ca o stafie, cu ochii ieşiţi din orbite, pe Poplinski. Groaza îi înăbuşi glasul o clipă. Toma înţelese din privirea ei primejdia. Săriră amîndoi în picioare. Poplinski mormăi atunci calm, parcă şi-ar fi pregătit de mult vorbele:

— Bănuiam. Adică nu, știam!... De aceea m-am întors.

În mîna dreaptă atîrnată în jos, Toma zări revolverul pe care i-l dăduse el cu cîteva ore în urmă. Și, într-o secundă, pricepu că Poplinski a simțit de mult iubirea lor, că plecarea în Basarabia a fost născocită înadins ca să-i surprindă. Întîlni privirea lui și acolo își văzu osînda. N-avea putere să rostească nici un cuvînt, dar buzele i se mișcau neputincioase.

Cînd Poplinski ridică arma, Ileana strigă frîngîndu-și mîinile:

— Nu-l omorî, Saşa!... Nu-i el vinovat!... Eu sunt vinovată... Îl iubesc, Saşa!... Iartă-mă, Saşa!

Toma Novac, parcă nici n-ar fi auzit strigătul ei, se gîndi cu groază că muscalul ar putea să omoare pe Ileana. Se repezi desperat înaintea ei, acoperind-o cu corpul lui. În aceeași clipă odaia răbufni cumplit de patru împușcături în care se amestecă țipătul femeii, ascuțit de spaimă, ca și cînd i s-ar fi sfîșiat sufletul.

„A lovit pe Ileana!“ îi trecu lui Toma prin minte.

Vru să se întoarcă spre ea, să vadă, dar se simți deodată clătinîndu-se pe picioare, parcă i s-ar fi îngreuiat corpul și i-ar fi slăbit genunchii.

„Pe mine m-a izbit!“ se gîndi atunci. Unde m-o fi izbit, unde?

I se tulbură înaintea ochilor. Se prăbușea. Își dădea seama, voia să se împotrivească și nu era în stare. Își pierdu cunoștința.

7

Se deșteptă într-o odaie străină. Numai cînd văzu sora de caritate înțelese că se află într-un sanatoriu. Își simțea zdrobit tot corpul. Nu era în stare măcar

să-şi amintească ce s-a întîmplat şi cum a ajuns aici, parcă şi amintirea i s-ar fi sfărîmat.

Pe urmă, încet-încet, se reculese. Din haosul minţii i se dezvălui întîi Ileana, apoi răbufniturile de revolver. Odată cu gîndul morţii îi apăru şi Aleman, vorbindu-i despre sistemul lui, numai despre sistem, ca un moment funebru.

Cînd se mai linişti, auzi intrînd pe Ileana cu Aleman şi doctorul. Ascultă cu mare atenţie explicaţiile doctorului. Ei îl credeau pierdut, în vreme ce dînsul era plin de speranţe. Glasul Ilenei îi mîngîia inima. Nu se putu stăpîni. Trebuia să deschidă ochii să-şi vindece durerile citindu-i în priviri iubirea. Fericirea însă îl osteni într-atît că nu mai putu închide pleoapele. Vedea pe perete calendarul şi pendula.

„Numărul sfînt!“ se gîndi cu înfiorare blîndă în inimă.

Pe urmă Ileana şi Aleman vorbiră ceva, în acelaşi timp, dar cuvintele lor i se înjumătăţiră în urechi parcă i s-ar fi smuls brusc rădăcinile auzului.

Pe urmă limba pendulei rămase suspendată în stînga, parcă în ochi i s-ar fi stins izvorul luminii.

Pe urmă se gîndi că poate a venit momentul verificării supreme despre care îi tot vorbise Aleman, dar şi gîndul se frînse, parcă sufletul i s-ar fi întunecat făcînd loc unei conştiinţe în afară de timp şi spaţiu . . .

SFÎRȘITUL

„. . . Și totuși nu se poate asemenea verificare! . . . Ar fi absurdă!“

Toma Novac își dădu seama că e complectarea gîndului care i se frînsese. Geana de lumină i se aprinse ar în ochi și limba pendulei coborî încet, trecu greoi în dreapta, ca și cînd ar fi vrut să-i demonstreze că într-adevăr timpul nu s-a oprit în loc. Apoi auzi glasul Ileanei și pe al lui Aleman sfîrșind cuvintele întrerupte:

— Scapă-l, doctore, scapă-l! . . . Te implor!

— . . . Ai văzut ce imensă fericire izvorăște din contemplarea eternității?

Cadranul pendulei, lucios de alb, arăta aceeași oră, parcă minutarele nici nu s-ar fi clintit.

„Asta ar însemna că n-a trecut nici o secundă, poate nici o miime de secundă de cînd . . .“

Gîndul îl supără. În minte îi reveneau desfășurările de vieți, despărțite între ele de secole. Le simțea și nu înțelegea. Își aduse aminte cum se zice că, în clipa

morții, omul își retrăiește, într-o străfulgerare, întîmplările vieții.

„Da, ultima, da! își zise istovit. Am fost eu, Toma Novac!... Dar Mahavira și Unamonu, și Gungunum, și Axius, și Adeodatus, și Gaston?... Tot eu? Același eu? Atunci Navamalika, Isit, Hamma, Servilia, Maria, Yvonne ar fi tot Ileana?... Adică precum spunea Aleman?... Și dacă toate astea sunt închipuiri care s-au smuls acuma din subconștientul meu?... De ce însă tocmai acuma?“

Întrebările roiau în creierii lui ca scînteile dintr-un cărbune peste care a căzut un strop de ulei. Îl dureau și-l oboseau. Mișcă puțin bulbii ochilor parcă privirea ar fi căutat singură pe Ileana. Zgomotele amuțiră împrejur ca retezate cu briciul. O tăcere rece îl înfășură, înțepată doar de tic-tacul pendulei, rar, înăbușit. Mișcarea îi risipi întrebările, dar îi aprinse o durere în inimă, ca și cînd un clește greu ar fi strîns-o din ce în ce mai aspru. Auzi alături plîns înfundat și recunoscu sufletul Ileanei. Plînsul era ca o chemare la care nu mai poate răspunde. Chemarea îi picura în suflet o fericire nemărginită, o merinde pentru o cale necunoscută și nesfîrșit de lungă.

Ochii lui încremeniți priveau acum numai pendula și calendarul din perete. Vedea minutarele care însemnau ora șapte și foaia albă cu un șapte roșu roman și altul negru arab.

„Numărul sfînt al lui Aleman“ — se gîndi Toma Novac.

Și îndoielile cu șiraguri de întrebări începură iar să-l chinuiască. Limba pendulei se strîmbase în forma unui semn de întrebare.

Apoi din adîncurile sufletului îi răsări, ca o mîntuire, un val de credinţă naivă, vrăjindu-i în minte pe Dumnezeu aşa cum îl avusese în copilărie, înainte de a se fi ivit întrebările scormonitoare. Şi deodată o uşurare mare îi umplu inima. Compasul minutarelor se şterse pe cadranul pendulei şi în ochii lui Toma Novac rămase numai albul din ce în ce mai lucitor, ca o lumină mare, blîndă, mîngîietoare.

Ileana se prăbuşi lîngă pat, gemînd desperată:

— Doctore . . . moare! Scapă-l, doctore! . . . Doctore!

Tudor Aleman strîngea în palma stîngă măciuca de argint a bastonului şi se uita ţintă în ochii lui Toma, aşteptînd un răspuns. Dincolo, sora de caritate Dafina, îşi ştergea mereu lacrimile, cu o privire de compătimire spre Ileana.

— Ia vezi, doctore, vezi! murmură Aleman, după o tăcere lungă.

Doctorul Filostrat tresări încurcat. Se apropie de pat şi apucă uşor mîna lui Toma. Era rece. Parcă nu i-ar fi venit a crede, se plecă şi se uită adînc în ochii mari ai pacientului. Clătină din cap, nemulţumit. Apoi cu vîrful degetului, încercă să coboare pleoapa ochiului drept. Era rece şi ţeapănă.

— Ce zici, doctore, spune? întrebă Aleman, înfrigurat.

Filostrat ridică din umeri în semn de nedumerire. Ţinea să arate că lucrurile nu s-au petrecut după toate bunele reguli ale ştiinţei medicale, care ar fi prescris lui Toma Novac să mai trăiască cel puţin cîteva ceasuri. După ce astfel îşi îndeplini datoria faţă de ştiinţa lui, îşi luă cuvenita poză de întristare şi rosti grav, aproape teatral:

— S-a sfîrșit.

Aleman se cutremură parcă ar fi primit o veste din altă lume și, uitîndu-se iar în ochii sticloși ai lui Toma, bolborosi ceva cu buzele crispate încît nu se înțelese decît începutul:

— Dumnezeu . . .

Doctorul auzi cuvîntul și avu un surîs îngăduitor.

Ileana cuprinse mîna rece a mortului, o acoperi cu sărutări, suspinînd în neștire:

— Toma . . .! Toma! . . .

Volumul 6

Adam și Eva

(1925)

Volumul reproduce textul integral al romanului, stabilit pe baza coroborării tuturor versiunilor antume și consultării variantelor manuscrise. Sub titlul: Din istoria romanului sînt publicate numeroase pagini de „laborator" datînd încă din anul 1909. Între aceste documente se află și proiectele romanului *Șarpele* (1918), însoțite de capitolele publicate în revistele *Cetatea literară* și *Universul literar*.

Textele sînt însoțite de un amplu aparat critic, grupat în următoarele secțiuni: Geneza romanului *Adam și Eva*; Referințe critice; Variante.

Rezultat al unei îndelungate cercetări în biblioteci și arhive particulare, ediția valorifică un bogat material inedit, consemnînd contribuțiile criticii și istoriei literare pe parcursul a cinci decenii.